

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANMARKS DAAB

BRANNER OG KORCH

PETER GROVE

DANMARKS
DAAB

*På opdagelsesrejse
i Danmarks ældste sagntid*

BRANNER OG KORCH

København 1961

»Danmarks Daab« er sat med Linotype Baskerville og trykt
i Bianco Lunos Bogtrykkeri A/s, København. Omslags-
vignet: Sven Havsten-Mikkelsen. Copyright © 1961 by
Branner og Korchs Forlag A/s, Copenhagen. Printed in
Denmark.

FORORD

I oldtiden boede de historiske forfattere i Romerriget og var flintrende ligeglade med, hvad der skete i Norden.

Hvis vi vil vide, hvad der skete i Danmark i tidlig tid, har vi ikke stort andet at holde os til end sagn og digtning. Men til held havde vores forfædre en umættelig hunger efter viden og en tilsvarende lyst til at fortælle hinanden og efterfølgende generationer, hvad de vidste.

Desværre gik der 7—800 år, inden disse mundtlige beretninger blev samlet i bøger, og man må derfor regne med, at hvert eneste sagn i løbet af denne tid er blevet ændret, og at det enkelte sagns indhold derfor er »forkert«.

Men mens det er rigtigt, at hvert enkelt sagn er forkert, ville det være forkert at tro, at de ikke også indeholdt noget rigtigt.

Denne bog har stillet sig den opgave at sammenligne — ikke det ene sagn med det andet — men hvert enkelt sagn med alle de andre for at se, om det på den måde var muligt at finde frem til det af sagnindholdet, der var rigtigt.

Denne opgave burde vel de sagkyndige have påtaget sig. Men det er forståeligt, at deres videnskabelige samvittighed forbød dem at arbejde med et så fordægtigt materiale.

På forhånd kunne man ikke vide, om der ville komme noget ud af en sådan sammenlignende virksomhed. Men det gjorde der. Og resultatet var aldeles chokerende!

For hvis resultatet er blevet rigtigt, bliver der bogstavtligt talt ikke en stump tilbage af de forestillinger, man hidtil har gjort sig. Og det handlingsforløb, der har udkrystalliseret sig, er hidtil aldeles ukendt og sensationelt.

For den, der foretog undersøgelsen, kom disse sensationelle afsløringer mindst lige så overraskende, som de vil forekomme læ-

1. del

URBEFOLKNINGEN

Lande, levevis og konger

1. Landet

Venner, ser på Danmarks kort,
ser, så aldrig I det glemmer,
til hver plet har fået stemmer.
Thi det fædreland er vort.
Målt med verden er det lille,
derfor ingen plet at spilde,
målt med hjertet er det stort.
Der er *Danmarks saga* gjort.
Chr. Richardt

Denne bog er et forsøg på, uden at skele til traditionel opfattelse, at leve sig ind i vores forfædres færden i det femte århundrede.

Før 400 kender vi bogstaveligt talt ikke andet om landet og folket, end det arkæologerne graver op af undergrunden. Men det femte århundrede er så fuldt af dramatiske begivenheder, at masser af digtere og fortællere har fået inspiration til beretninger om helte og konger og krige, så Sakso kan fylde hele otte bøger med sagn fra denne tid.

Historiske kilder har vi ingen af. Og da sagnene gik fra mund til mund i 700 år, før de blev skrevet ned, og tilmed ofte bevægede sig fra Danmark op gennem Sverige og Norge, ja helt til Island, før de vendte tilbage til deres udgangspunkt, er de et så skrøbeligt materiale, at vi gang på gang må diskutere de enkelte sagns pålidelighed.

Af praktiske grunde er de synspunkter, der lægges til grund for sådanne diskussioner, samlet bag i bogen under overskriften »Sagnvurdering«, og der vil i bogens løb blive henvist til dette afsnit for at spare gentagelser.

Kortet over Nordens urbefolkning (fig. 1.) forestiller ikke Danmark, Norge og Sverige. For i begyndelsen af det 5. årh. eksisterede disse tre navne overhovedet ikke. »Sveerne« betød ikke

svenskerne, men var et lille tappert og aggressivt folk omkring Upsala. Det folk, der senere gav Danmark navn, var endnu ikke ankommet.

Hvad hed Danmark da?

Ingen ting! Kortet forestiller ikke noget land eller rige, men en etnisk enhed, som man kunne kalde Norden. En mand i Nordsjælland følte sig ikke mere beslægtet med en mand i Roskilde end med en mand i Trøndelagen, Upsala, Estland eller Warnemünde. Derimod var hele området delt i hundrede mikroskopisk små kongeriger, hvert på størrelse med et herred eller to.

Et herred (hær-rad) betød et hær område, og hver hær havde sin konge og hver konge sin hær. Når Sakso et sted taler om en krig, hvor Frode Fredegod fik tilslutning af over 30 danske konger, skal vi altså ikke være forbavsede over, at der var så mange, men snarere over, at der var så få. For den kamp, der er tale om, betegnede nemlig en sidste kraftanstrengelse for at holde indfaldsfolket væk og jage det tilbage til dets udfaldspunkt. Og derfor havde det været rimeligt, om ikke blot 30, men alle »danske« konger havde deltaget.

Vi kender en mængde navne på folkeslag i Jylland og i Sverige fra tidlig tid. Det er historikere og geografer fra romerriget, der har optegnet dem. En del af disse folkenavne genkender vi, men mange af navnene lyder ganske malabariske for nutidsørere.

I Jylland nævner Ptolemæos (ca. 160 e. K.) foruden de velkendte Kimbrer og Haruder også navne som Fundusioi (fynboer?), Kobandoi og Chaloi, og i Sverige kender han foruden de velkendte Svionoi (sveerne) og Gutoi (gøter) også Leuonoi og Daukiones.

De vidste forbavsende god besked i Romerriget, og de navne, vi genkender, forbyder os at tvivle på de andre. Vi kan bare ikke stille noget op med dem.

Det ærgrer os, at Ptolemæos ikke kender nogen folkeslag på øerne. Men han giver dem dog et fælles navn. »Øst for den kimbriske halvø (Jylland)«, siger han, »ligger fire øer ved navn Scandiai, nemlig tre små og en anden, den største, længst mod øst, nord for Weichsel. Den hedder egentlig også Scandia.«

Med »den største af øerne« mener han naturligvis Skåne.

Det er vigtigt at lægge mærke til. For når sagnkritikere[3] finder en svækkelse af sagnenes troværdighed i, at engelsk digtning anbringer Hroars borg i »Skåne« (nemlig Scedeland), mens danske sagn holder på Sjælland, viser Ptolemæos' ord, at der slet ingen uoverensstemmelse behøver at være. Højst sandsynligt betragtede den angelsaksiske digter Scedeland eller Scedening som et udtryk for Skåne og de danske øer, som en helhed, svarende til Ptolemæos' Scandiai[4].

Desværre er der ingen af de klassiske forfattere, der omtaler erulerne eller herulerne, som vi har god grund til at anse for tidlige beboere af de danske øer. Vi hører kun, at en flok erulere fra Donau vendte hjem 512, altså efter at danerne havde erobret Danmark, og måtte ile uden om danerne op til Gøterne i Mellemverige, hvor de fik lov til at bosætte sig.

Goternes historiker, Jordanes, omtaler erulerne i en helt forkludret sætning, hvor han nævner Skandinaviens beboere og begynder med finnerne, »som er små«. Dernæst fortsætter han med sveerne, som er »berømt i denne egn for deres legemsstørrelse, skønt også danerne, rundet af deres rod, fordrev erulerne fra deres bopladser, som blandt alle Skandinaviens folk særlig kan rose sig af deres højde.«

Nogle mener, at det efter denne udtalelse må være erulerne, der var store[5], men brugen af udtrykket »skønt også danerne« (Quamvis et dani) må dog betyde, at han mener danerne.

Mange historikere mener[6], at sætningen ikke skal forstås sådan, at danerne jog de bosiddende eruler bort, men at de blot fordrev de eruler, der ville være rejst hjem, efter at danerne havde slået sig ned på øerne. Men hvordan man end vil udlægge de tågede ord hos Jordanes, tør vi gå ud fra, at erulerne har boet et eller andet sted i »Scandiai«, blot kan vi ikke nøjagtigt angive hvor.

Det mest spændende punkt inden for geografien er dog spørgsmålet om, hvor hadbarderne boede. Fra engelske sagn ved vi, at de lå i krig med kongerne Helge og Hroar, som havde slået sig ned på Sjælland, og da navnet hadbarderne gjorde det naturligt at sidestille dem med langobarderne, der engang havde boet ved

Elben, har man hidtil regnet med, at hadbarderne boede syd for Danmarks grænse.

På kortet over urbefolkningen er hadbarderne anbragt på Sønderjyllands vestkyst.

Det er noget nyt. Og da det er første gang hadbarderne anbringes her, og da hele den opfattelse af sagnhistorien, som forfægtes i denne bog, står og falder med, at denne anbringelse er rigtig, bliver dette problem et af dem, som må diskuteres grundigt, og hvor det er umuligt at spare på beviserne.

2. *Hadbarderne*

Hun rødmer og bæver
og skælvende hæver
med undren i ånd
af sorten muld
med snehvid hånd
det røde guld.

(Adam Oehlenschläger)

I dette vestligste af alle Danmarks lande var det, at guldhornene blev fundet. Det var et nordisk land, da Danmark dengang gik til Eidern, og indskriften på guldhornene var urnordisk og ikke tysk.

Mens man i den sagnomspundne kongestad, Lejre, bogstaveligt talt ikke har fundet en knappenål, har Sønderjyllands vestkyst vist sig uhyre givtig. Det nordiske folk, som nu i modstrid med traditionen skal anbringes her, hed hadbarderne. Dette folkenavn er aldeles ukendt i nordiske sagn. Vi kender det fra oldengelske digte som Widsith, der var et geografisk remsedigt, og Beovulfkvadet, som berømmede en angelsk helt med navnet Beovulf. Tilsyneladende kender danske sagn heller ikke denne danske helt. Men også kun tilsyneladende. For i virkeligheden er han identisk med den velkendte bersærk Bjarke, som kom til Hrolf Krake og

hjalp ham mod et uhyre, der hærgede på egnen ved Lejre[7]. Og det er netop denne kamp mod uhyret ved Lejre, der er hovedindholdet af Beovulfkvadet.

Vi må ikke glemme, at de oldengelske digtere var udvandrede angler, og der er altså al god grund til at tro, at de kendte forholdene i Sønderjylland lige så godt som vores hjemlige sagnfortællere.

Desværre fortæller disse digtere os ikke, hvor hadbardernes rige lå. De anså det simpelt hen for så velkendt af deres tilhørere, at det var ganske unødvendigt at nævne det. Men de fortalte, at hadbardernes konger lå i langvarige krige med Hroar og Helge, som havde hver sit kongerige på Sjælland.

Alle hadbardernes konger hed Frode. Alle!

Og fra barnsben har vi vænnet os til at betragte Frode som et godt dansk navn. Det virker derfor mærkeligt og ubehageligt på os, når de sagkyndige — inklusive dansk sagnhistories store mand, Axel Olrik — nu hævder, at Frode var tysk[8].

Hvorfor i alverden forviste Olrik Frode til Tyskland?

Af to grunde: For det første mindede hadbardernes navn om langobarderne, der havde været bosat ved Elbens nedre løb og derfra var vandret sydpå. Olrik havde fuldstændig ret i, at de to folkestammer var i slægt med hinanden. Men det faldt ham altså ikke ind, at hadbarderne kaldte sig hadbarder, netop for ikke at blive forvekslet med deres frænder langobarderne, der var vandret mod syd.

For det andet mente Olrik — og det er virkelig ubegribeligt — at når de engelske digte, som han troede på, fortalte, at hadbarderne lå i stadig krig med »*Danmarks konge*«, Hroar, måtte de være Danmarks fjender! Og derfor måtte de bo et eller andet sted syd for Østersøen ligesom Danmarks senere fjender, venderne.

Men Olrik måtte dog vide, at der overhovedet ikke var noget, der hed Danmark i det 5. århundrede. Han måtte dog vide, at det stykke jord, der senere fik navnet Danmark, bestod af hundrede småriger. Og endelig måtte han vide, at danerne var et nyt folk, som i det 5. århundrede angreb og lidt efter lidt erobrede vores land. *Danerne var altså vores lands fjender.* Og hadbarderne var

det danske folk, der længst holdt stand mod det fremmede erobrerfolk!

Den viden, han havde fra de engelske digte om hadbardernes kamp mod danerne, burde altså tværtimod have belært ham om, at hadbardernes heroiske kamp mod undertrykkerne godtgjorde, at de hørte til landets urbefolkning.

Hadbardernes konger hed Frode. Og det vil sige, at Frode ikke var et navn, men en titel – en kongetitel. Ordet Frode er sikkert beslægtet med gudenavnet Frey, og kongen var Freys repræsentant på jorden. Overalt i Norden havde man den skik, at kongeslægten og landet skulle have forbogstav fælles med landets særlige gud. Og alle Froderne havde derfor et F-navn. En konge kunne f. eks. hedde Frode Fridlejf eller Frode Fredegod eller Frode Fæmilde, Frøkne eller Fræge. Denne bogstavrimen med gudens navn var en lov. Der findes ingen undtagelser. Når vi derfor i oldengelske digte[9] finder en konge ved navn Fin, kan man uden videre opfatte ham som konge over hadbarderne, og når Sakso anbringer navne som Frovin og Folke i den østlige del af Sønderjylland, kan man roligt skubbe dem nogle km vestpå. For de hører til i Vestslesvig.

Der er en enkelt undtagelse, men kun tilsyneladende. En af hadbarkerkongerne kaldes Ingjald Frodesøn. Normalt skulle man drage den slutning, at han ikke kunne være søn af Frode (se Sagnvurdering 5). Men i dette særlige tilfælde er forklaringen en anden. Nemlig den, at han *ikke* hed Ingjald. Vi kender ikke hans navn. Men i alle sagn kaldes han Ingjald, der betyder noget lignende som »hævneren«. Ingjald er nemlig gået over i historien som den, der hævnedes sin far. Og da man overalt kalder ham hævneren, er hans rigtige navn gået totalt i glemmebogen. At Ingjald egentlig er et fællesnavn, kan man blandt andet se af, at de oldengelske digte kalder ham ved andre navne (Withergield), som også betyder »hævneren«[10].

Hvad landet hed, ved man ikke. Sakso kalder det i indledningen til sin bog »Lille Frisland«, og øerne foran kysten, der hørte med til riget, kaldtes på Saksos tid de nordfrisiske øer. Men da både landet og øerne senere modtog en indvandring fra de sydligere

frisere, kunne begge disse navne være opstået efter denne indvandring (800—900).

Det er imidlertid fristende at gætte på, at dette land, hvis konge var den personificerede Frey, ganske simpelt har heddet *Frey-land*. Efter frisernes indvandring har man hurtigt glemt det oprindelige navn, fordi ordene »Frisland« og »Freysland« lå så nær op ad hinanden i udtalen, at de smeltede sammen.

Gætningen er ikke helt ud i det blå. I Widsith, det oldengelske remsedigt, som skulle kende det oprindelige navn er der tydeligvis en forskel i stavemåden. I linje 27 siger digteren, at Fin herskede over Fresna cynne = nordfrisernes slægt, mens der i linje 68, hvor der tales om frisere som naboer til frankerne, skrives »Frysum« (dativ plur.). Og også Beovulfkvadet bruger to stavemåder.

Hadbarderne må naturligvis være en gren af langobarderne, som 50 år f. K. forlod deres hjem på Øland og Gotland og sejlede mod syd til Weichselflodens munding. Herfra drog de til Østholsten, hvor en del af dem drejede mod syd til Nedreelben, mens en anden del fortsatte mod nordvest og slog sig ned på Vestslesvigs kyst og øerne uden for fastlandet.

I det store og hele er alle enige om, at langobardernes vandring tog sig sådan ud. Kun den sidste lille drejning mod nordvest fremføres her for første gang og beror altså indtil videre på en kættersk opfattelse.

Saksos første otte bøger handler — uden at han selv ved det — næsten udelukkende om kampe mellem indtrængningsfolk og urbefolkning i det femte århundrede. Og hele dette materiale ville være forvirret og meningsløst, hvis man ikke anbragte Frodernes folk på deres rette plads.

De grunde, der er til at anbringe hadbarderne i Vestslesvig og på de nordfrisiske øer — i landet »Freysland« — skal lige opregnes af hensyn til den skeptiske læser:

1. Frode kaldes i alle danske sagn *dansk* konge.
2. Frode kaldes i alle tyske sagn *dansk* konge.

3. Da langobardernes vandring til og med Østholsten er velkendt^[12] og anerkendt af alle sagkyndige, må den gren af langobarderne, der gik til Danmark, søges i et naboland til Holsten.

4. Skønt der er skrevet over 100 bøger og længere artikler for at finde ud af, hvad det var for folk, der i oldtiden boede på Sønderjyllands vestkyst, er der ikke opnået antydningssvis enighed. Grunden må være, at man har forsømt den eneste rigtige løsning. Man ved dog, at stednavnene er danske.

5. F-navne er karakteristiske for hadbarkerkonger. Om to F-navne, nemlig Folkvald og hans søn Fin, ved vi fra oldengelsk digtning, at de havde hjemme i Freysland[13].

6. De to eneste F-navne, der i nordiske sagn er knyttet til andre folk end hadbarkerne (hvis navn de nordiske sagn ikke kender), er Frovin og Folke, og de er af Sakso anbragt i Østslesvig, altså så nær som muligt rigtigt.

7. Navnet Frode er i de nærmest følgende århundreder *ukendt* i det øvrige Norden, men overordentlig *almindeligt* i Sønderjylland[13 a]

8. I sin geografi nævner allerede Ptolemæos i det 2. årh. e. K. *to bardiske* stammer, nemlig Laccobarderne (= flodbredbarderne) ved Elben og *Suebi Langbobardi* (= de svabiske langobarder). Men vi ved fra navnet Schwabstedt, at svaberne boede i den sydlige del af Freysland[12]!

8. Frode mindes altid som den guldrige konge, og det er i Freysland på vestkysten af Sønderjylland, at guldhornene blev fundet.

9. Sagaerne fortæller vedholdende, at Frode lagde guld på åben mark for at bevise, at der var lov og orden i hans rige. Guldhornene var ikke gravet ned. De lå på åben mark. Det første blev fundet, ved at en ung pige snublede over det, og det andet blev skåret frem af plovjernet.

10. Sakso siger, at Frode udstrakte sit herredømme over de sydfrisiske øer. L. L. Hammerich[14] har påvist, at frisisk som det eneste vestgermanske sprog er påvirket af nordisk. Og da barderne var af svensk oprindelse, er det særlig interessant, at der mellem de nordiske udtryk, der er optaget i frisisk, er nogle, som er typisk svenske[15].

11. At friserne virkelig hørte under et nordisk kongerige er indrømmet fra frisisk side i det frihedsbrev, friserne 300 år senere fik af Karl den Store[16]. I frihedsbrevets § 7 står der, at friserne fra nu af skal være frie og slippe for at betale »clipsceald« (= »klinge på skjold«-skatten). Hvad er det for en skat? Sakso siger i sin omtale af kong Godfred på Karl den Stores tid, at kongens foged i Frisland krævede skat af friserne på den måde, at skatteyderne skulle kaste deres mønt på et skjold, og hvis det ikke klang højt nok, skulle de kaste en mønt ekstra. I slutningen af § 7 står der, at friserne indtil da ikke var frie, men hørte under det nordlige kongerige, »Tha grimma herna.« (Mig bekendt har denne gode kilde ikke før været brugt af nogen dansk historiker!).

12. Frode bliver dræbt af sakserkongen Sverting, og Ingjald bliver gift med hans datter. Det tyder på naboskab.

13. Den sandsynlige hovedstad og residensby i Freysland er en landsby, som i dag hedder Bordelum. Stednavnseksperter er klar over, at byen oprindeligt har heddet Bordeholm. Det ser i høj grad ud til, at bardernes navn

er bevaret i dette navn. Hvor let kan ikke Bardeholm i løbet af 1500 år blive til Bordeholm!

14. Marius Kristensen udleder en del marknavne og andre stednavne på endelsen -hamn fra et oprindeligt oldsvensk »hamn« (= græsgang): Nyhamn, Kornhamn, hvilket indicerer et nordisk-svensk befolkningslag[17].

15. Prof. Kuhn fra Kiel har — så vidt mig bekendt uimodsagt — ført et sprogligt bevis for, at forstavelsen »had« i hadbardenne ikke kommer af det »heatho«, som betyder »kamp«, men af det ligelydende ord, som betyder »hav«, hvoraf han slutter, at: *hadbardenne må være en gren af langobarderne, som har bosat sig ved havet!*

16. Endelig skal der anføres et arkæologisk bevis, der er så afgørende, at man for så vidt kunne have sparet alle de tidligere. Der findes to store arkæologiske værker om Sønderjyllands vestkyst og de nordfrisiske øer (: Herman Hinz: *Vorgeschichte des nordfriesischen Festlandes* og La Baume og Kersten: *Vorgeschichte der nordfriesischen Inseln*). Disse værker viser, at øerne og fastlandet har været beboet af det samme folk med den samme kultur i tiden fra Kristi fødsel til ca. 500. Men det virkelige bevis finder man i billedbilagene, hvor der er et lille spænde (fibul), som adskiller sig fra alle andre ved sin særegne form. Mens spændernes bøjler ellers kan være cirkelrunde, rektangulære, elipseformede, pæreformede o. s. v., har dette specielle spænde en form, der lettest lade sig beskrive som en moderne øloplukker.

Om dette spænde siger Kersten og La Baume:

Dette »såkaldte *langobarderspænde* hører til tiden omkring 50 år f. K. f. Det er rumligt begrænset til området på begge sider af Nedre Elben (altså det område om Bardengau, hvor Laccobarderne = flodbredbardenne boede), rummet vest for floden Weichsel, øerne Gotland og Øland og — *det sydvestlige Jylland(!)*, således som et fundudbredelseskort af Wegewitz (Tosted-Wüstenhöfen, 105, afbildning 95) viser.«

Da nu langobardernes vandring netop udgik fra Gotland og Øland og hinsides havet fortsatte fra Weichels munding mod vest og i Østholsten — efter Ptolemæos — deltes i to grene: Laccobarderne på begge sider af Elben og Suebi Langobardi, altså det langobarderfolk, der fik navnet hadbardenne, fordi det slog sig ned ved havet (fra Schwabstedt og nordpå), skulle man mene, at der ikke er ret mange oldtidsfolk, hvis bosættelse lader sig konstatere med så stor nøjagtighed som netop hadbardenne.

Det vigtigste resultat af denne undersøgelse er dog, at vi trygt kan lade kong Frode vende tilbage fra sin halvthundredårige

fredløshed, som sagnforskerne så uretfærdigt har idømt ham. Frode Fredegod står nu parat til at overtage den helterolle, der er tiltænkt ham i denne bog som urbefolkningens tapre og modige forsvarer mod et indtrængningsfolk, som var vildere og grusommere end den læser, der kun kender den traditionelle udlægning af sagnene, kan ane.

Hvis vi på kortet foran i bogen udskiller den del af Norden, som vi i dag kalder Danmark, Norge og Sverige, bliver der tilbage en hel række folk syd og øst for Østersøen. Og dem vil det være praktisk at sammenfatte under et fælles navn, f. eks. *Østerleden*. Ligesom man, før ordet »Norge« blev til, brugte »Nordvejen« som betegnelse for de folk, man sejlede forbi, når man rejste mod nord, vil *Østerleden* være en god betegnelse for alle de folk, man sejlede forbi, når man fra Sønderjylland stævnede mod øst. Og det er ejendommeligt, hvor mange geografiske betegnelser, der synes udmøntede i Sønderjylland, især Angeln.

3. *Østerleden*

Arngrims tolv sønner var alle bersærker og overgik andre mænd i styrke og heltmod . . . De hærgede mange lande og var alle vegne sejrrige, hvorfor de blev meget berømte.

(*Hervararsaga.*)

Hervararsaga er sikkert af svensk oprindelse. Men den handler om *Østerleden*.

Den Arngrim, der er tale om ovenfor, er født i Bolm i Sydsvrige, og hans 12 sønner, hvis navne er overleveret os i flere forskellige sagn — desværre aldrig helt enslydende — skal sikkert ikke tages alt for bogstaveligt som hans sønner. Når man ser navnene

efter i sømmene, opdager man, at de i virkeligheden skal symbolisere 12 østerledslande. Og hensigten med at gøre dem til sønner af en mand fra Sydsverige er oplagt at give indtryk af, at alle østerledsfolk stammer fra Sydsverige.

Og i det hele og store er sagnet, når det forstås sådan, rigtigt. Østerledsfolkene er sikkert hovedsageligt af sydsvensk afstamning. De østligste af dem kaldte sig goter, et navn, der ikke ligger langt fra gøter.

Når vi interesserer os særlig meget for disse folk, kan det godt røbes med det samme, at det er fordi vi har dem under mistanke for, at det er dem der under samlingsnavnet *danerne* midt i århundredet overfaldt Danmark og derved kom til at smelte sammen med den befolkning, vi stammer fra. Da de første gøter var udvandret til Østerleden før Kristi fødsel, er det klart, at sproget havde ændret sig en del. Men det er dog sandsynligst, at østerledsfolkene og urbefolkningen i Norden kunne gøre sig forståelige for hinanden.

Goternes urhjem hinsides Østersøen blev det senere Østprøjsen, og det hed egentlig kun Gotaland; men i modsætning til de goter, der drog sydpå til Sortehavet kaldte de sig, især i poetisk tale, *Hreidgoter* (se kortet). Kulturelt set var de det øvrige Nordens befolkning overlegne, fordi de ifølge deres beliggenhed blev formidlere mellem nord og syd. Handelsvejene gik den gang fra Ægypten, Syrien og det græsk-romerske rige gennem gotiske lande fra Sortehavet til hreidgoterne og videre til deres naboer rugierne, der transporterede varerne gennem Øresund til Norge.

Er det sikkert, at hreidgoterne stammede fra Sverige, er det til gengæld muligt, at rugierne, siden deres handelsrute gik til Norge, stammede fra det norske Rogaland, der tydeligt nok har det samme navn. Navneligheden kan dog også været opstået ved, at rugierne, da de blev forjaget fra deres bopladser, flygtede til det land, de i mindst et århundrede havde stået i handelsforbindelse med. I det 4. århundrede importerede Norge flere orientalske glas end Danmark og Sverige tilsammen, hvis man skal dømme efter arkæologiske fund[18]. Senere finder man rugier og gepider længere mod syd.

Deres naboer glommerne var sikkert nærbeslægtede, og hvad der gælder rugierne, gælder også dem. Når norske sagn ofte annekterer deres helte fra det 5. årh., er det måske af samme grund, som den østgotiske Ermanrek og de russiske Dan og Danp dukker op i danske sagn (se under »Sagnvurdering« bag i bogen, punkt 10 og 11). Navnet betyder »glammerne« og ved glammerne forstår man ulvene, og derfor kaldtes deres kongeslægt Ylvingerne, og til den hørte så kendte sagnfigurer som Hjarne, Helge, Hedin og Hroars hustru[19].

Mellem rugierne og hreidgoterne boede gepiderne, som er så nært knyttet til hreidgoterne, at det er svært at holde dem ude fra hinanden. På grund af gepidernes og hreidgoternes høje kultur kom de til at præge urbefolkningen dybt. Mærkeligt nok føltes også hunnerne som et kulturelt højerestående folk. De havde jo haft naboskab med det græsk-romerske rige i hundrede år, før de fra Dons udmunding i Sortehavet spredtes ind over Europa, og man ser ikke sjældent i nordisk digtning, at en helt kaldes hunner eller hreidgoter som smigrende betegnelse, og der er meget i den nordiske mytologi, som kun kan forklares ud fra dette lands forhold.

I Vølvens Spådom rider valkyrierne til Godthioderne [20], hvormed menes hreidgoterne. I Vafthrudnismal siges det om hesten Skinfaxe: »Hesta beztr thykkir hann med hreidgotom« raskest hest synes den blandt hreidgoter[21]. Men endnu interessantere er dog strofe 16 i samme digt, der lyder: »Ifing heitir á, er deilir med jgotna sonum grund ok med godum.« Denne sætning oversætter Rasmus Rask: »Ifling (= Elbing) hedder en flod, som skiller aestiernes (esternes) sønner fra goterne (= hreidgoterne). Det vil altså sige, at Rasmus Rask tænker sig jætterne, asernes fjender, som estere, der var naboer til hreidgoterne. Elbing flyder ud i Frisches Haff ikke ret langt fra Weichsel. Hvis Rasmus Rask har ret, skulle vores hedenske guders ustandselige kampe mod jætterne skrive sig fra erindringer om disse hreidgoters kampe mod de barbariske estere hinsides floden Elbing.

Om Holmgard ved vi ikke meget. Men da Jordanes fortæller, at goternes stamfædre hed Gapt og Humal[22], og da Holmgard

også staves Hulmgard, er der vel grund til at tro, at navnet egentlig har været Humalgard. Den altid idérige Gudm. Schütte finder en mindelse om disse to urfædre i Snorres Gylfaginning, kap. 8, som lader urkoen »aud-humla« opstå af ursvælget (gapt. = det store gab, som eksisterede før verdens skabelse) . . . Jordanes siger: »Gapt avlede Humle«[23].

Alt dette giver os det indtryk, at oldislandsk mytologi har dybe rødder i Østerleden, og det ville ikke kunne tænkes, hvis ikke østerledsfolkene var vandret til Danmark og med andre ord var identiske med det indvandringsfolk, som vi kalder »danerne«.

4. *Folket*

Broder traf broder med blodig od,
en brøde, som ingen bod kunne sone,
rugede tungt over Hredels hu.

Og uden hævn måtte ædlingen dø.

Beovulfkvadet, vers 2441–44

Ligesom vi må omstille vores syn på de geografiske forhold og vænne os til tanken, om at rigerne var små, og at det samlede Norden aldeles ikke var samlet, men dog udgjorde en etnisk enhed, må vi også omstille vores vurdering af datidens menneske.

Ikke på den måde, at vi hovmoder os og siger: De var naive og overtroiske, ubarmhjertige og sadistiske.

Naive? Nej! Vi, som lever i en ordnet politistat, hvor vores medmennesker opfører sig — ikke som de er — men som de er nødt til at være, kender ikke naboens sande væsen. Men i det 5. årh., hvor man ikke risikerede tre måneders fængsel, og hvor man ikke var opdraget til høflighed, viste folk deres sande væsen, og vejen fra tanken til den knyttede hånd eller sværdet var kort. De vidste for meget om deres medmennesker, til at de kunne være så naive som vi.

Overtroiske? Ja! Folk, der lever i naturen og ingen skolegang har og ser lynet slå ned og ingen videnskabelig forklaring har på fænomenet, har den samme trang som vi i dag, og som deres allertidligste forfædre, til at finde en årsagssammenhæng, og når de ingen videnskabelig kan få, må de lave sig en forklaring selv, og så analogiserer de ganske naturligt ud fra det onde, der ellers rammer dem fra andre mennesker og tillægger naturmagterne god eller ond vilje, gør dem til mennesker eller guder, om man vil.

Ubarmhjertige? Ikke så ubarmhjertige som vi. Vi føler os som overskårne citroner på en presser, når vi skal aflevere vores andel i de sociale udgifter til stat og kommune. Vi ser ikke nøden selv. Men i det 5. årh. så man den sociale nød med egne øjne og lindrede den med eget hjerte.

Sadistiske? Vi, der oplevede nazismen, kender lidt til det ord, og vi ved, at sadismen kan være medfødt eller opstå af bitterhed mod et samfund, der har hundset en. Vi ved, at den eksisterer og altid har eksisteret. Vi hører, at kong Ermanrek straffede en troløs konge ved at lade hans hustru slide ihjel af vilde hingste. Men i hele den germanske verden fortaltes denne rædselsgerning som det vildeste udslag af sadisme. Hvad ville de sige, hvis de fik at vide, hvad vi ved om sadisme fra den sidste verdenskrig?

Mange ville tro, at muskelmanden dengang stod i højere anseelse end forstandsmanden. Men det er ikke rigtigt. Man havde endogså større respekt end nu for visdom, klogskab og — snuhed. Men noget andet er, at muskelmanden havde flere chancer end i dag. Muskelmanden af i dag må bide mange forhånelser i sig og har i tilgift den ærgrelse, at han ved, at han kunne slå sin modstander i jorden med et eneste næveslag. Men han må ikke. Dengang måtte han. Han bød drillepinden i kreds.

Man gik så uden for døren og tegnede en ring i sandet. Tvekampen formede sig ikke som en almindelig fægtning. Det larvende selskab, som var gået ud af hallen for at få den adspredelse med, trak lod, om hvem der skulle slå først. Vandt muskelmanden denne lodtrækning, fik forstandsmanden måske slet ikke lejlighed til at slå. Men vandt han lodtrækningen kunne han måske finte, så han fik muskelmanden til at dække sin skulder, mens han

huggede anklen over på ham. Det var et almindeligt trick, og han kunne så være sikker på, at muskelmandens næste hug ikke fik alt for stor kraft.

Sværdet var altså højeste instans. Men mærkeligt er det at se, at man i slutningen af århundredet søger at komme bort fra denne form for selvtaget. Og endnu mærkeligere er det, at det tilsyneladende er hunnerne, der bliver forbilledet. Priskos, der som romersk gesandt kom til Attilas hof, beundrer den retsorden, han bliver vidne til[24]. Alle mulige tvistigheder blev bragt frem for kongen selv eller hans vismænd, der afgjorde trætterne uden for kongens telt. Man ser mange eksempler på, at danske konger prøver på at indføre lignende skikke herhjemme. Kong Heidrek af Hreidgotaland indførte på sine gamle dage et tolvmandsråd, som skulle have denne opgave[25]. Og denne konge, der i sine unge dage havde været, hvad vi i dag ville kalde en frygtelig psykopat, endte med at blive berømmet for sin visdom. I løbet af århundredet ændredes idealerne kendeligt.

Men både i begyndelsen og slutningen var visdommen ganske anderledes agtet, end man umiddelbart ville forestille sig. Aftenunderholdningen i storbondens telt lå i et meget højt plan, bortset fra, at gæsterne var mere eller mindre drukne og larmende. Der blev musiceret af fløjte- og harpespillere, og der blev sunget eller reciteret. Nogle af sangene forherliger helte som Helge og Sigurd, andre har et højdramatisk tragisk indhold som Gudrun-sangene. Men nogle er knastørre kundskabsdigte, som er beregnet på at mætte tilhørernes voldsomme lærdomshunger. De har ofte karakter af gådekamp. Odin og jætten Vafthrudner stiller hinanden spørgsmål som i radioens »kvit eller dobbelt-eksaminationer«. Her er området ikke lokomotiver eller Bakkehuset, men nordisk mytologi af typen: »Sig mig Vafthrudner, hvor kommer Dag fra?« »Delling nævnes han, der er Dags fader.« I en anden sang om Tor og dvergen gælder det om at vise sin sproglige evne ved at nævne synonymer: »Sig mig Alviis, hvad vinden nævnes!« »Vind, Vrinsker, Strejfer, Brøler, Dønfarer, Hyler.« Den lige nævnte kong Heidrek af Hreidgotaland havde i sin visdomsperiode en gådekamp, hvor det mindre kom an på viden end på intelligens: »Hvem

er det, der sluger hav og hegn og er mere bange for vinden end for mennesker og helst vil svække solen?» Svar: »Det er tågen, der sluger hav og hegn og svækker solen. Vinden kan ødelægge den, mennesker ikke.«

Måske er det svært for nogen at forstå, at de allermest elskede digte har været de geografiske remsedigte. Det klassiske eksempel er det oldengelske »Widsith« (= den langt rejsende), som er sammensat af tre remser, hvoraf den første ser ud til at være digtet af en angler og de andre af en sakser. Den første remse har denne karakter: Attila herskede over hunnerne, Ermanrek over goterne, Becca over baningerne, Gifika over burgunderne, kejseren over grækerne og Kælik over finnerne, Hagen over holmrygerne og Hedin over glommerne . . .« Den anden remse går på melodien: Jeg var hos hunner og hos hreidgoter, hos sveer og geater og hos syddaner, hos veniler og varner og hos vikinger . . .« Og den tredje er formuleret over skemaet: »Secca (be)søgte jeg og Becca, Seafola og Theoderik, Heathoric og Sifeca, Hlithe og Incgentheov, Eadvin (be)søgte jeg og Elsa . . .«

Digteren slutter selv med at prale af, at denne sang har indbragt ham vidunderlige gaver ved Europas fyrstehuse, og at ingen sang i verden er blevet modtaget med så stort bifald. Og det er sikkert ikke bare pral. Nok forstod vore forfædre at vurdere kunsten i digtene med mere poetisk og handlingsmættet indhold. Men intet kunne sammenlignes med at få et sådant indblik i tiden. Man kan levende forestille sig den stemning, der har rejst sig i hallen efter recitationen. Gæsterne har råbt i munden på hinanden: »jeg har selv været hos varnerne og geaterne.« »Ham, Hedin, var det ikke ham, der kom Frode til hjælp med 150 skibe?« »Min far var med i kampen mod hunnerne og blev landsat hos glommerne.« »Jeg havde ellers hørt, at Sifika var kong Heidreks elskerinde!« »Vrøvl. Han var rådgiver hos kongen i Holmgard, og det var ham, der ville have kong Hrollaug til at hænge kong Heidrek under påskud af, at han havde dræbt Hrollaugs søn.« »Er det rigtigt, at kong Hroar var gift med en søster til Hedin?« osv.

Den aften har der ingen pauser været i konversationen, og måske har sangen endda givet lejlighed til en kredsgang eller to, hvis

skænderiet udartede. Tro endelig ikke, at vores forfædre var dumme og uvidende! Konversationen i hallen var ikke sladder fra det nærmeste nabolag. Man krammede ud med sin viden, fortalte om rejser og kampe, og hvad man vidste om fortidens kæmper. Og når man ikke havde mere at fortælle, prøvede man hinandens intelligens med gåder af samme art som kong Heidriks: »Kan I gætte den gåde? Jeg går på en vej. Under mig er der en anden vej og over mig er der også en vej, hvor går jeg?« »På en bro over en å. Under dig er der en vej for både, og over dig er der en vej for fuglene.« Og hvor har man moret sig, hvis en dummede sig og gættede galt eller måtte give fortabt!

Næst efter visdom var hårdførhed den egenskab, man mest beundrede. Typisk er fortællingen om Starkad, der skulle kæmpe med tolv vilde bersærkerbrødre. På det aftalte sted satte han sig på skrænten af en bakke, stik imod vinden, skønt det både sneede og haglede, lagde sin purpurkappe fra sig og tog kjortlen af for at loppe sig, mens hans fjender sad i læ på den anden side af bakken og lunede sig omkring et bål[26].

Kønsmoralen var streng. De unge døtre blev bevogtet med nidkærhed. Kong Sigvard havde en datter, Alvilde, der lige fra barnsben måtte gå med slør, for at hendes dejlighed ikke skulle lokke nogen i fristelse. Og da hun var ved at blive voksen, satte faderen hende i stærk forvaring og lod hendes jomfrubur bevogte af en øgle og en slange. Og da endelig Alf Sigersøn havde dræbt begge vogterne, fordi faderen havde lovet den, der kunne overvinde dem begge, sin datter til hustru, tvang forældrene datteren til meget mod sin vilje at sige nej.

I det hele taget er det mærkværdigt, at bejlerne altid får nej, skønt pigerne er villige nok. Rige og mægtige konger bejler ustandseltigt forgæves. Og man må uvilkårligt tænke på, om der ikke stikker noget bag ved alle disse afslag. Og det gør der nok. Befolkningen var endnu ikke odindyrkere. Øverste gud var frugtbarhedsguden Frey, og ved Frey-festerne kårede man en »Han«, som skulle bejle til en »Hun«. Det hørte til rituallet, at både pigen og hendes far skulle give afslag. Vejen til pigens hjerte gik over faderens lig. Om kampen med svigerfaderen virkelig endte med, at

han blev dræbt — som en slags freyoffer — ved man ikke. Måske var det tilfældet i en endnu ældre tid, og måske var det i det 5. årh. kun en fingeret rituel komedie. Til sidst overgav pigen sig og lovede et stævnemøde i lunden (naturligvis offerlunden), og hvad der her skete, var sikkert ikke bare fingeret.

I eddadigtet »Skirnismal« aner man teksten til dette ritual. Frey elsker Gerd, og først klager han sin nød til sin betroede mand, der skal bejle på hans vegne. I Martin Larsens oversættelse lyder hans klage:

»Mig har mø dåret,
og mere kval
aldrig en ung nemmed.
Ingen i Asers
og i Alvers flok
under mig som hustru hende.

Vi får nu at vide, at hun som andre unge døtre er godt bevogtet. Der står bidske hunde foran porten i bjælkehegnet om Gerds jomfrubur. Tjenestepigen anmelder hans besøg, og Gerd byder ham indenfor til en mundfuld Mjød. Freys udsending prøver nu at lokke hende med løfter om guldæbler og armringe, og da løfter ikke er nok, truer han hende med sværdet:

»Kan dette sværd du se,
smidigt, smykket,
som jeg holder i hånden her?
For denne æg
segner den oldgrå jætte (svigerfar)
den skal din far fælde.«

Det hjælper dog først, da han spår hende, hvordan det skal gå hende, hvis hun fastholder sit afslag:

»Ensomt skal du sidde
på en ørns tinde
med din bag mod verden
med dit blik mod Hel . . .
Din brunst brænde,
din trang tære! . . .

Hør jeg forbander,
hør jeg forbyder
kvinden alt kærligt,
kvinden hvert kærtegn. . .«

Endelig giver hun sig:

»Barre nævnes,
som vi begge ved,
en lund, lunt stille.
Der om ni nætter
skal Njords søn
glad favne Gerd.«

Så svært var det for de unge ædlinge at erhverve en brud, og når man betænker, at det hørte til ritualet, at svigersøn skulle dræbe svigerfar, forstår man bedre, at døtrene blev vogtet så godt, og at så mange fortræffelige mænd måtte indhente et afslag fra den elskedes far. Han kunne jo aldrig vide, om svigersønnen var tilhænger af det gamle ritual.

Det er virkelig forbavsende at se, hvor ofte i det 5. århundredes sagnhistorie svigerfaderen bliver dræbt, uden at man skimter anden grund end det traditionsbestemte ritual.

Allerede Skjolds søn Gram, der forelskede sig i Sigtryggs datter Gro, dræbte sin svigerfar med en guldbeslået kølle, og for at vi rigtigt kan lære, hvor svært det var at få en brud, måtte han desuden slå to stratenrøvere ihjel og »gå i kreds« med svigerfaderens eventuelle hævnere, en høvding Svarin og hans 16 brødre (hvoraf 7 var ægtefødte, tilføjer den nøjagtige Sakso)[27].

Også Grams »søn« (snarere bror) Hadding forelsker sig i Hagens datter og slår først hendes bejler ihjel. Prinsessen vil øjen-synligt gerne have ham. Hun forbinder hans sår og lægger en guldring om forbindingen på hans ben. Da hun omsider af sin far får lov til at vælge sig en bejler efter sit tykke i kongshallen føler hun sig frem på de tilstedeværende ædlinges ben, indtil hun finder guldringen hos Hadding, som hun så straks favner »uden at ænse de andre«. Men Hadding er identisk med Hedin og fra anden side ved vi, at enden på legen bliver en kamp mellem svigersøn og svigerfar, som begge dør[27].

Amled får datteren af Brittaniens konge, hvorefter han påfører ham en krig, hvor svigerfaderen mister livet[28], og den svenske bersærk Gunnar dræber Grottes far, før han bortfører datteren[29].

Fridlev friede til kong Anunds datter, Frogerte (= Freya Gerd?) og dræbte hendes far[30]. Man kan nævne endnu flere eksempler. Kong Heidrek med gåderne dræbte også sin første svigerfar[31].

Man hører dog også eksempler på, at en konge slipper fra sin datters bryllup med livet. Hovedindtrykket er, at vi befinder os i en overgangstid. Det femte århundrede betegner på så mange måder en mildnen af gamle barbariske skikke og sæder. Det kunne se ud til, at det rituelle svigerfardrab mod slutningen af århundredet er ved at blive umoderne. Men kongerne vogtede alligevel strengt over de stakkels døtre. For man kunne jo aldrig vide, om en bejler hørte til folk med gammeldags æresfølelse, som ville finde det uværdigt at fæste brud uden det dertil hørende Freyoffer.

Det var, som man kan vente, også på andre punkter kvinderne, som måtte lide mest under de strenge moralske love. Var den ugifte kvinde sat under stærk bevogtning, gjaldt det endnu mere den gifte. Ingen forbrydelse fandt man mere afskyelig end utroskab. Vi ved fra mosefund, at den gamle straf var skalpering i levende live med derpå følgende drukning i en mose. Den slags historier kender vi ikke fra det 5. århundrede, og utroskab er i det hele taget ikke noget almindeligt emne i sagnene. At det derfor skulle have været en sjældenhed, er vanskeligt at tro. Nogle tilfælde er dog fundet omtale værd. Snorre fortæller om to brødre, Yngve og Alf, der var konger i Svealand[32]:

Alf sad mest hjemme (det er ingen ros i Snorres mund), og Yngve gik i viking, men kom engang hjem efter at have indlagt sig stor hæder. Ved drikkebordet blev han siddende til langt ud på natten, mens kong Alf gik tidligt i seng. Dronning Bera blev ofte siddende oppe og talte fortroligt med Yngve. Alf bebrejdede hende det, og hun svarede, at den kvinde måtte være lykkelig, som havde en mand som Yngve i stedet for en som ham. Det lod hun ham høre så tit, at vreden til sidst løb af med Alf. En aften, mens Yngve og Bera sad og talte sammen i højsædet, trådte han ind i hallen,

hvor ingen ænsede ham, fordi alle var drukne, og gennemborede sin bror. Men Yngve, der havde siddet med sit sværd over knæene, nåede at give ham banesår, inden han selv faldt død om. Der skete altså ikke kvinden noget. Men digteren Tjodolf, der skrev om begivenheden, dadler hende med disse ord:

»Skade, at Bera bar skylden
for at hidse hærmændene,
så at brødre blev hinandens bane
uden nogen anden årsag end skinsyge.«

Den mest spændende historie om utroskab eller skinsyge tilhører en senere tid og var ikke nordisk, men hørte hjemme hos frankerne. Alligevel bør den fortælles her, fordi nogle videnskabsmænd har en mistanke, om at lignende historier her fra Norden blot er omdigtninger af den frankiske og altså må kasseres. Uden at kende den frankiske historie kan vi ikke opkaste os til dommere i den sag[33].

Sagnet kaldes Landrisaga og handler om Kong Hugo i Munondalen. Han er gift med Olive (Olif), datter af Pipin af Frankeriget. Mens Hugo er på jagt, forsøger hans hushovmester Milon at forføre Olive, men bliver afvist. For at hævne sig drikker han en mand fuld og lægger ham i kongens seng, efter at han har givet dronningen en sovemikstur. Efter jagten fører han kongen ind i sovegemakket. Hugo drager straks sit sværd og hugger hovedet af manden. Milon prøver forgæves på at få ham til også at myrde dronningen, som imidlertid vågner og bedyrer sin uskyld. Efter diverse uskyldsprøver sender Hugo bud efter Pipin, der er med til at fælde dommen over sin datter. Olive bliver spærret inde i et stenkammer og sat på smalkost. Hugo lader sig skille og gifter sig med en datter af den troløse Milon. Han får med hende sønnen Malalandres, mens hans ægte søn bliver forvist til en plejemor. Olives søn vokser op, kæmper mod sin stedbror og befrier sin mor. Han opsøger så frankerkongen, der nu er Karl den Store. (Pipin er i mellemtiden død). Og historien ender med at sagen opklares. Forræderne bliver straffet, og Olive går i kloster.

Det, der gør dette sagn spændende og gribende, er naturligvis,

at tilhørerne føler sig overbevist om Olives uskyld. Hvis man ikke gjorde det, ville sagnet ganske tabe sit point og blive en triviel hændelse uden gnist af litterær værdi. Det danske sagn, som af nogen anses for at være en omplantning til dansk grund af det frankiske sagn, mangler dette point. Og det er grunden til, at det er svært at tro på, at de to sagn har noget med hinanden at gøre.

Kong Heidrek drog engang på »vikingetog til Saksland«, fortæller Herverarsaga. Kongen i Saksland bød Heidrek til gilde, og Heidrek friede til hans datter, Ålof, og fik hende til ægte tillige med et betydeligt rige. Sandsynligvis tager sagnet fejl, når det tror, at Ålofs far var sakserkonge. Han har snarere været hadbarkerkongen. Men det er uden betydning for forståelse af sagnet.

Straks efter brylluppet bad Ålof, om hun måtte rejse hjem og besøge sin far. Hun fik tilladelsen, men måtte tage Heidreks søn, Angantyr (III) med sig som en slags pant. En dag besøgte Heidrek landet i al hemmelighed. Han ankrede op på et skjult sted og sneg sig ved nattetid, ledsaget af en af sine mænd, til sin bruds sovetelt. Her så han en smuk mand ligge ved siden af sin brud. Han skar en lok af den sovende mands hår og gik om bord igen sammen med sin søn Angantyr, som jo var betroet til Ålofs varetægt.

Næste morgen landede han officielt i kongehavnen. Kongen holdt et stort gilde, og man drak godt. Under festen trådte dronning Ålof venligt smilende og intetanende ind og lagde begge sine arme kærligt om sin mands hals. Men Heidrek var forståeligt nok reserveret.

Kort tid efter lod han stævne til ting og spurgte efter sin søn. Ålof beklagede, at han desværre var død. Heidrek forlangte nu at se sin søns gravsted, og Ålof førte ham derhen. Heidrek lod graven åbne, og i graven fandt man en død hund, svøbt i linned. Efter Heidreks mening havde sønnen skæmmet sig en del.

Dernæst lod Heidrek sin søn hente fra skibene, fremstillede ham på tinget og afslørede nu sin kones utroskab. Sakserkongen fandt elskerken og førte ham frem på tinge. Mens han før kaldtes en smuk mand, kaldes han nu blot en træl. Men — som vi senere skal se — var det første nok rigtigt. Når man kender lidt til Heidreks vilde ungdom, måtte man nu vente en streng straf. Men Heidrek er

allerede ved at ændre sig til vismand. Han erklærer sig kun skilt fra sin kone, forlanger, at manden skal vises ud af landet — og rejser selv bort.

De, der anser dette sagn for at være en omdigtning af det franske sagn, hæfter sig ved tre lighedspunkter, hvoraf det første er dronningens utroskab. Men i det franske sagn var hun jo netop ikke utro! Det andet lighedspunkt er navnet. Og det skal indrømmes, at navnet Ålof som kvindenavn ser mistænkeligt ud for nutidsøjne, og man vil fristes til at forklare det som påvirket af det franske Olive (også stavet Olif). Men vi skal senere se fortsættelsen på historien om den utro Ålof. Og da navnet bliver bekræftet af to andre sagn, må vi alligevel tro på det.

Det tredje, man hænger sig i, er at kongen kommer selvanden til sin kones seng. Men hvad mærkeligt er der ved det? Vi ved jo alle, at der kun er eet sted, hvor kongen går alene. Og denne mand optræder jo slet ikke som angiver, og der forlyder intet om, at han har noget udestående med dronningen. Man kunne sige, at selv om det ikke står nævnt, at en har angivet dronningen, er der noget, der tyder på, at det dog er sket, siden kongen kommer luskende på den måde i al hemmelighed om natten. Dertil er der kun at svare, at folk dengang — som allerede nævnt — ikke var naive, og en brud, der straks efter brylluppet beder om lov til at tage hjem, har selv sat sig under mistanke. Mon ikke de fleste mænd vil forstå, at Heidrek har gjort sig sine tanker om denne pludselige hjemve?

De to historier er i virkeligheden meget forskellige. Landrisagaen kunne ikke eksistere eller interessere, hvis ikke dronningen var uskyldig, og Heidreks historie havde ingen mening, hvis Åluf ikke havde været skyldig. Man kan sige, at Landrisagaen har et klart point. Men det ville være forkert at sige, at den danske historie manglede point. Historien skal fortælle os, at den forhenværende psykopat er blevet vis og besindig. Den menneskekloge Heidrek ved, hvorfor hans brud vil hjem. Han forstår at liste sig ind på hende uset. Han er klog nok til at have et vidne med. Han graver en grav for sin kone ved at fjerne Angantyr, og hun dumper på hovedet i fælden. Han har klippet en lok af elskerens hår, så han ikke

står på tinge og mangler bevis, og ved sin dom over synderen og synderinden viser han sin imponerende besindighed. Der er ikke et eneste af disse momenter i sagnet om Olive!

Vi må indrømme, at vi ikke har meget materiale til at bedømme århundredets syn på utroskab. Men med vores kendskab til tidligere tiders strenghed kan vi dog fastslå en betydelig mildere opfattelse i hvert fald henimod slutningen af århundredet.

Et andet punkt, hvor man kan konstatere — om ikke en mildning — så dog en besindelse, var blodhævnen.

Blodhævnstanken kan defineres som den myrdedes slægtninges pligt til at dræbe et medlem af morderens familie. Blodhævn-drabet var ikke dikteret af hævnfølelse. Det var en pligt over for det samfund man levede i. Kun hvis den mordlystne vidste, at et mord altid — uden en eneste undtagelse — ville blive hævnnet, kunne man håbe på at begrænse myrderiet. Fordi det ikke var dikteret af hævnfølelse, behøvede blodhævnen ikke rettes mod morderen selv. Enhver slægt skulle derved tvinges til at holde disciplin inden for sine egne rækker. For når man vidste, at det mord, en af ens nærmeste begik, lige så godt kunne blive hævnnet på en selv, ville man inden for hver slægt holde justits. Derfor vågede samfundets øjne nidkært på, at ingen snød sig fra denne pligt. Fra det øjeblik en mand var blevet myrdet, var hans slægt æreløs, indtil den havde hævnnet sig. Ingen kunne omgå de vanærede i denne mellemtid. Og hvis drabet ikke blev hævnnet, måtte slægten gå ud på den vildende hede og leve mellem de fredløse.

Blodhævnen blev ved med at være en samfundspligt århundrederefter. Men i det 5. årh. kom den under diskussion.

Anledningen til diskussionen var en historisk begivenhed, der fandt sted omkring 480–485, hvor en konge ved navn Hød dræbte en konge ved navn Balder. Nogle af sagnene gør dem til brødre[34], men sandheden ser ud til at være, at Hød var søn af en kong Hredel i det sydøstlige Sønderjylland, mens Balder var søn af hunnerkongen Attila, der havde givet ham til opfostring til den samme kong Hredel.

Attila var død 453, måske kort efter Balders fødsel, og det vil sige, at blodhævnsligten alene tilfaldt hans fosterfar, Hredel, som

altså nu havde pligt til at hævne sin fostersøn og dræbe sin egen søn. (Se kapitlet om Hød og Balder).

Det er ikke vanskeligt at leve sig ind i kong Hredels fortvivlende dilemma. Og det er let at forstå, at en situation af den art måtte blive diskuteret i vide kredse, og at meningerne måtte stå delt.

Af en eller anden grund, som vi skal prøve på at udforske, blev det hadbarderne i Vestslesvig, som tog konsekvensen af denne diskussion fuldt ud, afskaffede dyrkelsen af Odin som blodhævnens gud og ophøjede hans søn Balder til eneste gud og knæsatte forsoningslæren som et religiøst princip. Hadbardernes rige omfattede Vestslesvigs kyst og de nordfrisiske øer samt Helgoland, og da hadbarkerkongerne havde et højhedsret over de frisiske øer ved Hollands kyst (se s. 17, punkt 11), er balderkulten vel også blevet indført som statsreligion på disse kanter.

Det skønneste af de oldislandske digte, Vølvens Spådom, hylder Balder som den eneste gud. Og da der ikke fandtes balderkult andre steder i Norden[35], er dette digt naturligvis blevet til på Sønderjyllands vestkyst (se kapitlet om Vølvens Spådom). Og da Snorre mere end 700 år senere skrev sin bog, Gylfaginning, hvor han søger at finde ud af sine forfædres religiøse opfattelse, havde han kun dette digt at holde sig til, når han skulle skrive om den på Island ret ukendte Balder.

Desværre var digtet allerede dengang delvis spoleret af norrøne tildigtninger. Blandt andet havde man efter Balders død indsat et lille helt naturstridigt vers, om hvordan Balder blev hævnnet. Da hele digtet netop går ud på at fortælle, at han ikke burde hævnnes, vidner denne tildigtning om, at man i det norrøne Norden ikke havde forstået et klap af, hvad det hele drejede sig om.

I Snorres mytologi kender man naturligvis ikke den historiske Balder. Guden Balder var blevet usårlig på den måde, at alt i verden var taget i ed på, at det ikke ville skade denne gode Gud. Men man havde glemte Misteltenen. Aserne morede sig nu med at skyde til måls efter Balder. Men den træske Loke lagde en mistelten på den blinde Høds bue, og Balder døde. Nu var det altså asernes gudeslægt, der stod over for det håbløse, at blodhævn var

umulig, fordi Hød var Balders bror. Guderne ville blive æreløse, hvis de ikke dræbte Hød — og dobbelt æreløse, hvis de dræbte ham, fordi de så havde to drab på slægten at hævne. På Island lader man derfor Odin få en søn med en jættekvinde, og før denne søn er vasket og redt og sat på knæ, altså før han bliver medlem af asernes slægt, hævner den nyfødte Balder ved at dræbe hans bror, Hød. Æren er reddet, fordi denne søn ikke var medlem af slægten — endnu!

Hvorfor blev det nu hadbarderne, der tog problemet op?

Man kan pege på, at de som det vestligste folk i Danmark havde konstant søforbindelse med det kristnede England, og forsoningslæren passede jo ualmindelig godt med kristen etik. Og desuden hed det sig jo, at Balder var død og genopstanden fra de døde.

Dertil kom, at de stakkels hadbarder netop på den tid lå midt i en lang række krige med danerne fra Sjælland, og disse krige syntes at skulle fortsættes i det uendelige, fordi hver krig havde et dødsfald, der nødvendigvis skulle blodhævnes.

Men disse forklaringer er ikke fyldestgørende, og det ville være fristende at prøve på at opstille en hypotese, som gav en mere konkret forklaring. En sådan hypotese kan ikke blive andet end et mere eller mindre velunderbygget gætteri.

Den forklaring, jeg tænker mig, bygger på følgende kendsgerninger:

1. De fleste sagn om Balder forudsætter, at han kun kan såres af et eneste bestemt våben. Hos Sakso anskaffer Hød sig med stort besvær dette våben. Det våben, han anskaffer, hedder ganske vist ikke Mistelten. Men i et nærliggende sagn omtales et våben, som har navnet »Mistelten«.

2. Sakso, som slet ikke forstår sagnet, skriver ikke, at Hød hugede Balder med sværdet, men at han rørte ham i siden med sværdet, så at Balder faldt om. Først tre dage senere siges det, at han døde, og at han blev lagt på bål.

3. Hos hadbarderne, der er naboland til krigsskuepladsen anser man ham for at være stået op fra de døde.

4. I nordisk mytologi har man optaget et sagn, om at Balders

bror, Hermod, bliver sendt til Hel for at anmode om, at Balder må vende tilbage til de levendes land, hvilket ikke tillades.

Når man ser ganske umytologisk på disse sagn, får man let det indtryk, at der er noget uldent ved Balders død?

Mon han virkelig døde? Hød berørte ham jo kun med sværdet, og han døde ikke på stedet! Han trak sig tilbage til sin lejr, og senere »døde« han, hvis da ikke sandheden er, at han udgav sig for død og flygtede til naboriget. Man har gjort et stort nummer ud af Balders bålfærd. Men hvis han virkelig vil udgive sig for død, er intet lettere end at lægge et af valpladsens lig på bålet.

I digtet om vølvens spådom, som handler om hadbardernes to sidste krige, omtales Balders død, som om den gik lige forud for den sidste krig, hvor landet led det mest katastrofale nederlag mod Helge Hundingsbane. Og da landet er ødelagt og kongen dræbt, siger digteren: Nu kommer Balder og opbygger en ny og bedre verden.

Han »dør« altså lige før nederlaget og »genopstår fra de døde« lige efter på et tidspunkt, hvor hadbarderne har tabt troen på deres konger og deres guder. Folket vidste, at han var død og brændt på bål, og de så ham lyslevende imellem sig! Er det ikke tænkeligt, at de valgte den genopstandne til konge og dermed til gud? For vi ved jo at gud og konge var begreber, der næsten dækkede hinanden.

Siden da kaldtes Balder »Forsete«. Og er det ikke let at se, hvorfor? Alle kongerne i landet havde F-navne. Navnet Forsete betyder ordret forsiddet — eller på latin: præsident. Den gamle titel »frode«, der var identisk med Frey kunne selvsagt ikke bruges om en ny gud.

I det foregående er vi gået ud fra, at der virkelig var en balderkult i Freysland og på de frisiske øer. Men da det hører til denne bogs postulater, og man indtil nu ikke har kendt eller anerkendt dette som et faktum, er det nødvendigt at redegøre for de forhold, som formentlig berettiger os til at regne med balderkult på disse egne:

Først og fremmest baseres postulatet på legenden om den hellige Willibrord, som strandede på en ø med Forsete-kult[42].

I året 690 — altså 200 år senere — vover den hellige Willibrord i Utrecht et forsøg på at omvende en dansk konge. Han sejler nordpå og træffer på et ikke nærmere angivet sted en dansk konge, hvis navn må lyde som Yngen eller Yngvin.

Når en sådan apostel sejler nordpå for at omvende hedninger, ville det være ganske absurd at regne med, at han skulle sejle forbi det første kongerige. Men det første kongerige, han kom til, var *Freysland*.

En konge ved navn *Yngvin* kender Sakso godt. Men da han betragter alle sagnkongerne som konger over hele Danmark, gør han naturligvis ikke rede for, hvor i Danmark, Yngvin skal søges. Vi har altså kun legenden om den hellige Willibrord at støtte os til, når vi regner med, at Yngvin regerede i *Freysland* på en tid, hvor skikken med F-navne forlængst var skrinlagt.

Willibrord fandt kong Yngvins hjerte »hårdt som sten« og sejlede hjem med uforrettet sag. Men på hjemvejen strandede han på en ø, som han kalder *Forsetes ø*[42]. Havde Alcuin, som skrev Willibrords »*Vita*«, anet, hvor mange penne der senere skulle sætte sig i sving[43] for at finde ud af, hvad det var for en ø, havde han vel nok givet nærmere oplysninger om dens beliggenhed.

Naturligvis er det gået sådan, at når den første af de forfattere, der har beskæftiget sig med problemet — nemlig Adam af Bremen — har gættet på, at *Forsetes ø* var identisk med øen *Helgoland*, så er denne løse formodning blevet gentaget i det uendelige af senere forfattere, så at man til sidst har betragtet det som en fastslået kendsgerning, og bevisbyrden er blevet lagt på de forfattere, der har en afvigende mening.

Siebs søger at godtgøre, at *Forsetes ø* var identisk med en af de frisiske øer nordvest for Holland, og Spanuth, der er sognepræst i hadbardernes formentlige gamle hovedstad, Bordelum (Bardeholm) — midt mellem Husum og Tønder — mener, at *Forsetes land* er hans eget sogn, hvor han — efter min mening med rette — finder talrige spor af en balderkult[44].

Den slesvigske stedsnavnsekspert, Wolfgang Laur, angriber hans hypotese og lægger stor vægt på, at Bordelum ikke er en ø. Men dertil kunne Spanuth have svaret, at det ikke spiller nogen større rolle, om Bordelum var en ø eller ej. Det, det kommer an på, må være, om Bordelum *betragtedes* som en ø, og da Laur som stedsnavnsekspert påstår, at Bordelum tidligere har heddet *Bordholm*, er det jo klart, at stedet af en eller anden grund har været opfattet som en holm (= ø).

For denne undersøgelse er det til alt held ligegyldigt, hvor den balderdyrkende ø har ligget. Det afgørende er, at kulten ikke godt kan tænkes begrænset til en enkelt ø i Vesterhavet. Og da vestkysten af Slesvig danner en arkæologisk enhed med de nordfrisiske øer[45] i de første 5 århundreder e. K., må der altså have været balderkult også på fastlandet — i hvert fald omkring år 690. Og selv om Siebs skulle have ret i at søge *Forsetes ø* helt nede ved den hollandske kyst, betyder det kun, at vi kommer til at udvide

den kultiske enhed til også at omfatte de øer, som endnu dengang var under hadbardernes overhøjhed, se side 16, punkt 11).

Det hovedindtryk, vi får af vores forfædre på folkevandrings-tiden, er altså, at de var intelligente og satte stor pris på musik, sang og digtekunst, og at de var i besiddelse af en meget stor kundskabsførst, både om fortiden og samtiden. Vi har set, at deres menneskelige ideal var den modige, kloge og navnlig hårdføre mand, og at deres moral, der i begyndelsen af århundredet var præget af tidligere tiders grusomhed, på nogle punkter mildnedes mod århundredets slutning, hvor man besindede sig i diskussionen om blodhævn og svigerfardrab.

Der skal endnu tilføjes en enkelt ting. Den senere middelalders troskabsideal mod føreren, som Hitler søgte at genoplive, var endnu ikke udpræget. Hrolf Krake og hans bersærker hører først til i det 6. årh., og den »glæde, bersærkerne føler ved at lade sig meje ned for deres konges fødder, var ikke karakteristisk for det 5. årh. Måske er det endda en endnu senere tid, der giver begivenhederne ved Lejre dette lensherretroskabspræg. Mange af urbefolkningens helte svinger fra den ene lejr til den anden, og mange af erobrerne kæmper indbyrdes om de bedste bidder af deres nye fædreland.

5. Kongerne

Fordum farvede
folket jorden
med deres rigsherres
røde blod.

Tjodolf

En konge dengang var ikke, hvad han er nu (eller omvendt).

Vi har allerede talt om, at et kongerige i det fjerde århundrede sandsynligvis ikke var større end et herred. I løbet af det 5. årh.

sker der vel en ændring, så at kongernes antal daler, fordi deres riger vokser. Når Sakso taler om, at en dansk konge gør Sverige skatkyldigt eller omvendt, er det naturligvis det rene nonsens. En fordreven svensk kongeslægt kan, som vi skal se, bide sig fast for længere tid i et dansk landskab som Angel. Men at den skulle kunne udøve en højhedsret over større landsdele fra dette centrum, er helt umuligt, da der slet ikke var nogen centralisation endnu.

I skæbnesvangre øjeblikke kunne flere konger — ja mange konger — slutte op om en førerskikkelse mellem kolleger. Der er ingen tvivl om, at nogle af erobrerkongerne, navnlig Helge, som var konge i Ringsted, søgte at udvide sit magtområde, og det kan se ud til, at han ved Høds hjælp havde held med at annektere den lille sydfynske ø, Thurø. Og det er helt sikkert, at han slog hadbarderne i Vestslesvig i et aldeles tilintetgørende slag. Men intet historisk tyder på, at han forstod at udnytte sin sejr.

Kong Fredegod havde i nødens stund held med at opkaste sig til fører for flertallet af urbefolkningens konger. Men den krig, han førte, for at forsvare sig og de andre kongers riger mod danerne, førte heller ikke til nogen rigsdannelse, skønt den patriotiske Sakso gerne vil have det til at se sådan ud.

Det eneste eksempel på en højhedsret ud over det lille kongeriges grænser er hadbarkerkongernes højhedsret over de frisiske øer, som er bekræftet af friserne selv i deres frihedsbrev (se side 16). Denne højhedsret må altså — skønt den ikke er omtalt af nogen dansk historiker — betragtes som historisk. En tysk historiker har ganske vist villet svække beviskraften ved at mene, at giveren af frihedsbrevet ikke var Karl den Store, men en senere konge, der fordrev en dansk viking fra nogle besiddelser i Nederlandene. Men det kan ikke passe. For det første siger frihedsbrevet selv, at friheden er givet friserne til gengæld for, at de gik over til kristendommen, hvilket skete på Karl den Stores tid, og for det andet kan den omstændighed, at en viking fordrives fra *nogle* provinser, ikke berettige udtrykket, at friserne indtil da hørte ind under *det nordiske kongerige*.

Uden for Danmark, men ikke uden for landets synsvinkel, kan

der nævnes et eksempel på en højhedsret af helt utrolige dimensioner. Jordanes siger om østgoterkongen Ermanarik, at hans herredømme strakte sig fra Sortehavet, hvor hans egentlige rige lå, lige til Østersøen. Alt tyder på, at det er rigtigt, og forklaringen på, at det var muligt, må dels søges i kongens geni og grusomhed — vi har hørt, hvordan han lod en troløs konges hustru sønderlide af hingste — og dels af den mulighed for hurtig forbindelse mellem Ukraine og Østersøen, som floderne Dnjepr, Pripet og navnlig Weichsel gav. Uden kendskab til dette riges udstrækning kan vi ikke få den fulde forståelse af begivenhederne herhjemme.

Den største forskel mellem kongerne før og nu lå dog i deres funktion. I grunden blev kongen slet ikke valgt for at regere, selv om han faktisk gjorde det — i hvert fald i krigs- og udenrigsministerielle anliggender. Kongekåringen var først og fremmest en religiøs akt, som var knyttet til guden Frey.

Frey var frugtbarhedsgud, og af hans velvilje afhang afgrøden og velstanden og — lykken. Man dannede sig billeder af ham ved hjælp af grenstykker med forgreninger, der kunne forestille arme og ben og først og fremmest et overdimensioneret avlelem. Men det var ikke nok at dyrke ham in effigie. Han måtte have sin levende repræsentant på jorden. Og denne repræsentant var kongen. Omkring majstangen, der synes at være alle tiders naturligste symbol, valgte man kongen — eller, da dette ord har forandret sin betydning så meget, må vi hellere kalde ham det, han virkelig var eller skulle være, nemlig »storavleren«. Det har været den aller- mest nærliggende form for religiøsitet at tænke sig hjordenes formering og planternes frugtafkastning som direkte afhængig af avlekraften hos den, man kårede som avlegudens jordiske repræsentant.

Men når kongens fornemste pligt ikke var at regere, men at avle, forstår man også bedre, hvorfor han blev kaldt »konge«. For når vi ser nærmere på ordet, er det jo klart, at det er i familie med ordet »køn« og navnlig med det gamle verbum »kennen«, der betød at avle, og som vi finder beslægtet med ord som det tyske »Kind« (kint) = »det avlede« og det engelske ord »kinsman« om den, der er avlet inden for ens æt. Man kaldte ham altså

»kenning« (Konning, kåning, König, king etc.), og man ventede af ham, at hans »avling« (kenning) på religiøs-symbolsk måde skulle gavne kongerigets frugtbarhed.

Det er også en kendsgerning, at man dræbte kongen, hvis rigets avl slog fejl. Om kong Domalde i Sverige siger Snorre: »I hans tid blev der uår og hungersnød hos sveerne, og de greb da til at holde store blot ved Upsala: Det første år blotede de kvæg, men misvæksten blev ved. Næste år ofrede de mennesker, men det blev værre. Det tredje efterår, da blottiden nærmede sig, drog sveerne mandsstærke til Upsala og blev enige om, at det var Domalde, deres konge, der var skyld i hungersnøden, og de vedtog at blote ham for igen at få gode åringer. I fællesskab skulle de bære våben imod ham og rødne alteret med hans blod. Og det gjorde de [46]«.

Vi har før hørt om eddadigtet »Skirners færd«, som synes at forklare bryllupsritualet med tilhørende svigerfardrab. Der findes en anden myte om Frey, hvori han dræber jætten Bele med et »hjørtehorn«. Bag denne myte skal man nok skimte det rituelle kongedrab, og det vil sige, at hver gang man hører om en konge, der er dræbt af en hjort eller en tyr eller en ornes tand, må vi regne med, at han er ofret til Frey.

Det er vigtigt at lægge mærke til, at Frey oprindeligt kun var en svensk gud. Man kender navnet Frey (= herre) syd for Eidern. Men der er ikke noget, der tyder på, at det er den samme gud. I begyndelsen af det 5. årh. var han ukendt i Danmark, men dyrket i Sverige — og hos de folk, der »stammede fra sveerne«. Det gjorde folket i Østerleden. Og da hadbarderne (Froderne) stammede fra Sverige, skulle de også være Frey-dyrkere, og vi har allerede set, at Frodenavnet i virkeligheden er et Frey-navn, og at der er mange ting i Frodernes liv og navnlig død, som peger i samme retning.

Det vil igen sige, at kongeofre ved hjælp af dyrehorn og ornetænder skulle være almindelige i Sverige, Østerleden og i hadbarderriget på Slesvigs vestkyst. Den nævnte kong Domalde har vel regeret i begyndelsen af det 5. årh. Efter nogle få svenske konger dukker så omkring midten af århundredet nogle H-navne

op (Huglejk, Hake, Halfdan), og det betyder, at de indtrængende daner en tid har sat sig til borgeleje i Upsala. Derefter følger en ældgammel kong Aun, om hvem Snorre fortæller, at han i løbet af sit lange liv ofrede 7 sønner for at få sit liv forlænget og derefter døde på sottesengen. Men der er dog noget, der tyder på, at også han blev ofret til Frey. Digteren Tjodolf har en noget uklar sætning i sit digt om hans død. Han siger, at:

»... han vendte mod sig
den smækre spids af
tyrens krumme værge,
da sønners drabsmand
liggende drak af
odden på oksens horn«[47].

Hans søn hed Egil, og om hans død fortæller Snorre, at en offertyr blev mandolm og satte til skovs. På en jagt kom kongen væk fra sit følge, da han fulgte sporet af en hjort. Her fik han øje på offertyren og satte efter den for at give den bane. Men tyren vendte sig mod ham, og kongens stød glippede. Tyren rendte hornene i hesten, så både hest og rytter lagde sig fladt hen ad jorden. Kongen søgte at komme på benene. Men tyren kom ham i forkøbet og borede hornene dybt i brystet på ham[48].

Her er der altså ikke tale om et eventyrmoment, der er indsat i sagnet. Det er en omskrivning af et rituelt kongedrab. Hvordan det i virkeligheden er gået for sig, kan vi ikke se. Vi kan kun se, at drabet er skildret forkert. Det er et forsøg fra en senere tids saga-mand, som ikke kendte noget til ritualdrabet på at få en mening ud af det, han har fået fortalt, om at kongen faldt for et oksehorn eller måske snarere for en ornetand[109 a].

Også kong Fredegod, der som sagt er denne bogs tragiske helt, blev ofret til Frey. Sakso, der fortæller om det, kan tydeligvis heller ikke hitte ud af, hvad der i virkeligheden er sket, og hans beretning er meget mystisk. Men den skal dog fortælles her, fordi det ville være interessant, om vi ved at sammenligne disse erindringer om kongedrab kunne finde ud af, hvad der virkelig skete[49].

Krigens tid (urbefolkningens krig mod de fremrykkende hunner og daner) var forbi, og frodefreden var indtrådt. Da opstod der en »heks«, som æggede sin søn til at stjæle det liggendefæ, som Frode havde ladet ligge på åben mark. Sønnen var bange for straffen. Men heksen beroligede ham med, at Frode gik på gravens rand, og hvis han ikke døde af sig selv skulle »kalven af en havko« afvæbne den straffende retfærdighed. Sønnen adlød da sin mor. (Vi tænker uvilkårligt, at Saksos »heks« i virkeligheden er en frey-præstinde og lægger mærke til, at hun i forvejen ved besked om det forestående drab ved dyrehorn).

Frode sender så tjenere ud for at »gribe hende og hendes børn«. »Men heksen vidste forud, hvad der skulle ske« og afværgede det ved at skabe sig om til en hoppe. Da Frode så selv kommer (vi tænker ved os selv: han *skal*), omskaber hun sig til en havko, der med sine kalve græsser på strandbredden. (Vi tænker: præstinden, der skal udføre offerhandlingen skal altså maskeres som ko). Kongen befalede sine tjenere at omringe dyrene og formene dem adgang til stranden. Han steg nu ud af sin vogn og satte sig på sandet (mon bastet og bundet?), og »Heksen i hammen af det store sødyr« løb nu lige ind på kongen og jog hornet så hårdt i hans ene side, at han fik banesår. Den eneste glæde, hans tjenere endnu kunne have, var at hævne hans død, »og da det lykkedes dem at fælde vanskabningerne med kastespyd, kom hele kogleriet for en dag. Thi ligene lå der som menneskekroppe, men med *dyrehoveder*«!

Denne skildring af et kongeofer er uvurderlig, fordi den virker troværdig. Hvis man læste den uden at kende noget til offer-skikken, ville man have rystet på hovedet og tænkt: Der kan man se, hvad sagn er for noget upålideligt noget! Tænk, at folk virkelig troede på, at hekse kunne skabe sig om til køer osv. Men det er — som sagt — det lykkelige ved Sakso, at han serverer sagnene rub og stub, som han hører dem, og ikke gør noget for at gøre dem acceptable ved en ændring hist og her. Sakso kan bestemt ikke lide overtro, og han kunne let have lavet sagnet om til en jagt, hvor kongen blev overfaldet af en hjort eller en tyr, sådan som Snorre har gjort det i sin beretning om kong Egil. Men takket være Saksos

rå og uforarbejdede servering, er vi nu i stand til temmeligt nøjagtigt at forestille os ceremonien ved et kongeofer.

Det eneste, vi ikke rigtig ved, hvad vi skal stille op med, er sønnens tyveri af Frodes liggendefæ. Alt det øvrige bærer i højeste grad sandsynligheds præg, og vi kan tydeligt følge ritualets gang. Kongen ved naturligvis, hvad der skal ske. Men hirden skal fingere at forsvare ham. De rider til templet, hvor præstinden har tjeneste, for at protestere. Men præstinden ifører sig hoppemasken, som symboliserer et afslag. Ved at skabe sig om til en hoppe, havde hun naturligvis ikke kunnet skræmme Frodes folk, der vel ikke var bange for en hest. Altså må det være en ceremoni.

Herefter må kongen indfinde sig, frivilligt eller bastet og bundet. Det sandsynligste er, at han går frivilligt med. Han kender skæbnens ubønhørighed, når guden kræver sin ret. På stranden er præstinden og hendes hjælpere iført dyremasker med horn, og kongen bliver lagt udstrakt på jorden. Sakso har medlidenhed med ham og lader ham sidde op for at nyde synet, mens hirden fordriver præsterne. Men sandheden er nok, at han skal ligge ned. Om Egil siger Snorre, at både han og hesten kom til at ligge ned. Og vi får også det indtryk, at kong Aun lå ned, mens præsten borede hornet ind mellem hans ribben.

Om præstinden og hendes hjælpere bliver dræbt, eller om det kun er fingeret, kan vi ikke vide. Men det ville være i overensstemmelse med traditioner fra alle primitive religioner, om de virkelig led døden sammen med kongen. Tacitus, der fortæller om Nerthuskulten i Sønderjylland (og på Als?), siger jo, at de trælle, der vaskede gudinden, efter at hun var kørt omkring over markerne, blev kastet i en sø. Nerthus er guden Njord, der optrådte både som hun og han og var far til Frey, der også havde sin kvindelige pendant Freya. Sandsynligvis var der ikke stort mere forskel på den svenske Frey og den danske Njord end netop navnet. Efter Fredegods død blev også han i balsameret tilstand kørt rundt i landet i tre år. Så hans tilknytning til Freykulten var i alle henseender evident.

Den omstændighed, at Fredegods offer skete ved vandet, får en til at tænke på den mulighed, at han efter at være stukket med

hornet blev druknet. Det ville ikke stride mod rundkørslen i balsameret tilstand. Drukningen kunne være en tvætning før de senere ceremonier. Grunden til at tænke sig kongeofret kombineret med drukning er, at Sakso et par gange fortæller om en konge, der endte sine dage ved at drukne i ølkarret. Og til helligdommen hørte der kar, hvor offerkødet kogtes.

At en enkelt konge druknede i ølkarret ville ikke betyde noget. Når flere gør det, kan det skyldes, at sagnet fejlagtigt overføres til en anden. Men det er straks mere mistænkeligt.

Der er ingen tvivl om, at Palle Lauring har ret, når han i sin »Danmarks håb og horn« regner med, at kongeofret – enten in persona eller ved substitut – rager langt op i Danmarks historie. Her skal der tales om et kongeofer på dansk grund i det 5. årh. Desværre kommer jeg her til at bryde med en smuk, gammel tradition, som også er fortalt i Saksos krønike. Vi kender alle den rørende historie om den gamle kong Vermund, der »frivilligt« rykker sin stol helt ud på det yderste af en bådebro for at lytte til sværdenes klang, mens han søn Uffe har holmgang med to saksere på en ø i Eidern. Men denne historie har alt for megen happy ending til at lyde troværdig.

For at sige det rent ud. Uffe var ikke Vermunds søn. Vi har set, at initialarven fra far til søn var en uomgængelig regel i Norden i det 5. årh. Vi så, at alle hadbarden har F (efter Frey) og alle sveer har vokal (efter Odin). Når vi i den svenske kongerække i den anden fjerdedel af århundredet træffer tre H-navne i træk, ved vi, at det betyder, at danerne en tid har fordrevet den svenske kongeslægt. Spørgsmålet om, hvor den er blevet af, skal foreløbig kun lige antydningssvis berøres.

Vi ved, at Vermund og Uffe regerede i Angel i Sønderjylland, og den angelske kongerække kender vi fra »Mercialisterne« i England, og den ser sådan ud: 1. Woden (= Odin), 2. Wothel-geat, 3. Waga, 4. Withlaeg, 5. Weremund, 6. Offa, 7. Angengeat (Angantyr), 8. Eomer, 9. Icel (de to sidste i England).

Vi kan uden mindste besvær læse følgende af kongerækkens initialer: Anglerne dyrker Odin under påvirkning sydfra, siden de staver ham med W. De opkalder kongerne efter ham. Men efter

Wermund kommer en ny kongeslægt til magten, og den er svensk. Mere kan vi ikke læse direkte af listen. Men vi skal senere se, at vi kan finde Uffes forhistorie og få bekræftet, at han netop tilhører en fordreven svensk kongeslægt. Det er nævnt i sagnvurderingen, at man ofte, når danske sagn taler om sveer, må søge dem i Angel, og her er altså en del af forklaringen. For Uffe grundlagde virkelig et mægtigt svensk kongerige der.

Men, når Uffe ikke er Vermunds søn, hvad skulle så Vermund på den bådebro? Stod der en mand bag ham og havde »et horn i siden på ham«? (Og så spørger man sig selv: Stammer udtrykket »at have et horn i siden på en« fra denne skik med kongeofret?) Når Frode skulle føres ned til vandet, hvorfor skulle så ikke også Vermund føres ned til flodbreden?

Der var — som sagt — mange konger samtidigt i Danmark. Men der var også mange konger i en kongerække. En menneskealder er 30 år, og nu til dags går der vel $3\frac{1}{2}$ konger på et århundrede. Men af den ovennævnte angelske kongerække hører de seks fra Wodelgeat til og med Angantyr til det 5. årh. Til hadbardernes kongerække hørte vel 3 à 4 Froder, to Fridleif'er, en Folkvald, en Fin, en Frowin, en Folke og Ingjald, hvis navn vi ikke kender. Til sveernes konger må man vel regne 4 konger af et D-dynasti (Domalde, Domar, Dyggve og Dag) og derefter Agne, Alrek, Erik, Yngve, Alv, Huglejk, Hake, Aun, Egil Adils og Halfdan m. fl. Når høstudbyttet var afhængigt af kongen og kongens liv af høstudbyttet, havde han ikke chance for at regere længe. Landmænd er alt for tilbøjelige til at regne høstudbyttet for ringe!

Hvordan kongen i øvrigt har indfriet de forventninger, der stilledes til ham som »kenning« eller storavler, kan man kun gisne om. Men det ligger snublende nær at antage, at lensmandens ret til første-natten med lenets brude har sin rod i noget, som måske var mere end en ret hos fortidens konger, nemlig en religiøs pligt. Og det kan måske også forklare, at middelalderens højeste gejstlige principielt måtte træde varsomt op mod visse danske kongers gøgevaner.

Der er imidlertid et eddadigt, som giver os ganske konkrete oplysninger om dette emne. Det er det digt, der i Martin Larsens oversættelse kaldes »Rigs vandringer«. Siden dette digt kun beskæftiger sig med kongens oprindeligste funktioner som storavler, skulle man tro, at det måtte opfattes som et af de allerældste, måske det ældste af alle. Sådant opfatter man det imidlertid ikke.

Man regner med, at de såkaldte lærdomsdigte er de yngste af eddadigtene. Og fordi dette digt fortæller om, hvordan de forskellige samfundsklasser er opstået, anser man det for at høre til lærdomsdigtene. Men det er dog iøjnespringende, at det skildrer kongen i hans primitiveste funktion som storavler, og denne funktion havde man glemt i det trettende århundrede, hvor Eddadigtene blev nedskrevet, mens de var spillevende i det femte, især naturligvis i begyndelsen af århundredet.

Dette digt, som mærkeligt nok også hjælper os med at finde vej til danernes oprindelse, indledes med en kort prosabemærkning om, at hovedpersonen egentlig er guden Heimdal, men at han kalder sig Rig (dvs. konge).

Rigs vandring fører ham først til en fattig hytte, hvori han finder et pjaltet klædt, udslidt ægtepar. Konen serverer klumpet og klistret brød for ham, men også en skål søbemad og kogt kalvekød, og da han havde spist, gik de tre i seng, og Rig lagde sig:

midt på lejet,
og på hver side
vært og husmor.

Ni måneder senere fik konen et barn, som blev vandøst og fik navnet Træl. Da han blev voksen kom Tøs til gården og blev gift med ham:

Fra dem kan man tælle
trælles ætter.

Et af de karakteristiske træk i dette digt, er at det svælger i miljøskildring af personer, ting og klæder. Rig kommer nu til et bedre hjem, hvor husbonden sidder og skærer en vævebom til:

Pandehår bar han
og plejet skæg,
skjorten snæver,
skrin stod på gulvet.

Verset om traktementet er desværre faldet bort. Men efter måltidet gik de i seng på nøjagtig samme måde som hos trælens forældre. Og ni måneder senere fik konen en søn, som fik navnet Bonde. Han var rød og frisk, og efterhånden som han voksede op, lærte han at tæmme okser, gøre ard, tømre lo, bygge lader og vogne og vende plov. Også til ham kom en kvinde — iført gedekindskjortel, og fra deres børn tælles bønderes ætter.

Det tredje sted, Rig kommer var endnu fornemmere. Gulvet var halmstrøet. Husfruen havde smykke på brystet og blåfarvet særk, høj hue og hellang kappe. Fruen lægger mønstret hørdug på bordet og serverer fint hvedebrød og flæsk og fugl i sølvskåle, og der er vin til maden. Også her går han i seng mellem ægtefællerne, og ni måneder senere får fru en søn, som hun hyller i silke og giver navnet Jarl. Han er blond og bleg, men øjnene er hvasse som en ung slanges. Han lærer våbenbrug, ridning og svømning, og da Rig møder ham, underviser han ham i runer og giver ham sit eget navn. Siden bliver han en helt, der ypper strid og rødner marken, fælder fjender og vinder lande. Han får sig en kone, og hendes navn er Erna, og de får mange børn.

Digtet har sikkert været indledning til en kongerække. Men desværre eksisterer kun det første vers af denne kongerække, og det indeholder kun to navne. Til gengæld interesserer disse to navne os overordentlig meget. De hed nemlig *Dan* og *Danp*. Og hos Sakso er Dan den første danske konge!

Enhver kan se, at dette digt ikke er en lærebog i stændernes oprindelse. For det første ville hensigten med en sådan lærebog være at pege på forskellen i oprindelse. Men der er jo ingen forskel. De stammer alle fra kongen. For det andet eksisterer forskellen mellem stænderne jo allerede før kongens indgriben i ægteskaberne. Digtet om Rig er slet og ret en nøgtern skildring af en konge i

funktion. Og da denne form for kongelig aktivitet var glemt og ukendt på den tid, da »lærdomsdigtene« blev til i Island, må dette digt i dets første affattelse være ældgammelt.

Hvis man tvivler, kunne man spørge, om ikke miljøskildringen, der jo i sig selv fjerner digtet fra de islandske eddadigte, der ikke kender til miljøskildring, kan give et vink, om vi skal søge digtets oprindelse i det femte eller det tolvte århundrede.

At det fornemme hus har halmstrøet gulv, passer på begge tider. At maden serveres på sølvfade, passer for så vidt godt på det femte århundrede, da vi ved, at Attila lod sine gæster spise af sølvfade. Det har vi den romerske gesandt, Priscos' ord for. Og nogen pålideligere kilde kan man ikke få. Med hensyn til herremoden får vi at vide, at manden havde pandehår og velplejet skæg. Denne mode peger direkte på Europa i det 5. årh.

I Grimberg V, side 139 ser man et billede af den romerske feltherre Aetius, som kæmpede mod Attila og døde 451. En klarere illustration til moden »pandehår og velplejet skæg« kan man ikke ønske sig. Denne mode begyndte i sidste halvdel af det 4. årh. (se Grimberg V, side 91) med Julian den Frafaldne. Omkring 1200 var moden ganske anderledes. Mændene bar langt midterskilt hår og var skægløse. (Se Grimbergs illustrationer VI, side, 263, 265, 279, 289, 301, 303, 304, 307).

Det er altså ikke alene digtets arkaiske indhold og navnene, men også moden, der tvinger os til at formode, at det allerførste forlæg for dette digt må henføres til det 5. årh.

2. del

HUNNER OG DANER

Landets hårdeste tid

(439 – 451)

1. *Det var kineserne, der begyndte*

Dan og Danp
har dyre haller,
ædlere odel
end I har.
De kender vel
køl at ride,
sværd at bruge,
sår at hugge.

Af digtet om Rig

(Martin Larsens oversættelse)

Hvor kom danerne fra?

Jordanes har sagt, at danerne stammede fra sveerne. Men »at stamme fra« er ikke det samme som »at komme fra«! Dansk sagn-histories store mand, Axel Olrik, nægter at tage stilling til spørgs-målet, og ellers regner man blot med, at Jordanes' udtalelse må be-tyde, at danerne kom fra et eller andet sted i Sverige. Og da man normalt regner bynavnene på -lev (Utterslev) som danernes fod-spor, og disse navne strækker sig over hele Danmark og Sydsverige til et stykke op i Småland, har man tænkt sig, at danerne før ud-vandringen har haft deres bopladser her i Mellemsverige.

Men det kan ikke passe.

Man har ikke lov til at postulere en så kæmpemæssig folkebe-vægelse som danernes udvandring, uden at man kan påvise en årsag. Og en sådan årsag lader sig ikke påvise i Mellemsverige.

Et forsøg på at finde danernes tidligere bopladser må i første række gå ud på at finde et sted, hvor et folk har været udsat for et pres ud over det almindelige. Og da man nu ved, at der i hele Europa i begyndelsen af det 5. årh. bogstaveligt talt ikke var en eneste folkevandring, som ikke skyldtes et pres fra hunnernes side, er det klart, at det første spørgsmål, man må stille sig, må være: hvor kan hunnerne have øvet et pres mod et folk på en sådan måde, at de er flygtet ind over Danmark og Sydsverige. Og dette pres ville det være ganske unaturligt at søge i Mellemsverige.

For at få vores spørgsmål besvaret, må vi altså følge hunnernes bevægelser, og de begyndte ved Kinas nordgrænse. Nord for Kina boede allerede før Kristi fødsel et folk, der ustandseligt tilføjede det gamle kulturland ubehagelige nålestik fra den sibiriske grænse. Først byggede man den kinesiske mur, og da det ikke hjalp, tog Kina sig sammen og smed det ubehagelige folk ud.

Folkets navn var »hunnerne«. Og som en flodbølge væltede nu dette hårdføre og grusomme folk uden mål og med mod vest. Mellem Kaukasus og Don lå de på lur i over hundrede år.

Så kastede de sig pludselig i året 375 som en insektsværm ud over Europa. Og i ¾ årh. var der ikke et folk nord for Romerrigets grænser, hvis himmel ikke formørkedes af denne sky af græshopper, der blæste ind over Europa fra de asiatiske stepper.

Bogstaveligt talt ikke et eneste folk! Selv den angelsaksiske invasion af England var en flugt for hunnerne.

Fra romerfolkets ophøjede stade kunne man betragte hunnerne som en flok uciviliserede og forfærdende barbarer. Det kunne man ikke i Nordeuropa. Forfærdende var de. Men de var absolut ikke mere uciviliserede end vi selv. Som hundredårig nabo til romerske kolonier havde de indsuget en vis fortyndet kulturel næring fra de yderste og snævre venter i det kæmpemæssige romerske korpus.

Samtidig med, at vi frygtede dem, sådan som man frygter guder, var vi imponerede, ikke mindst fordi de altid sejrede.

Det første europæiske folk, de stødte sammen med, var goterne under kong Ermanrik. Skal vi tro de romerske forfattere, regerede Ermanrik over et aldeles kæmpemæssigt rige, der strakte sig over det meste af det nuværende Rusland — lige fra Sortehavet til Østersøen og den Finske Bugt.

Tilsyneladende modsiger det den opfattelse, at alle riger dengang var ganske små. Men fra mange kilder ved man, at også dette kæmpemæssige gotiske område var delt i en mængde mindre riger med hver sin konge. Sandheden er altså blot, at Ermanrik var den mægtigste af de gotiske konger, og den person, de andre konger fylkede sig om, især i en situation som denne.

Når det oldengelske digt Widsith omtaler »kong Ermanriks

hird«, nævner digtet netop en del navne, om hvem vi ved, at de var regerende konger i nogle af de gotiske lande, blandt andet den før omtalte kong Heidrik i Hreidgotaland (se kortet), og han interesserer os danske ganske særligt, fordi det senere skal bevises, at han i virkeligheden er den kong *Dan*, som Sakso nævner som den første danske konge!

Goterne led et knusende nederlag mod hunnerne. Kong Ermanrik selv begik selvmord, og hunnerne oprettede et hunnisk rige i det landområde, som i snævraste forstand var kong Ermanriks. De goter, der blev i landet, oplevede uhørte grusomheder. Både fra historiske og sagnhistoriske kilder ved man, at hunnerne solgte deres halvvoxsne børn til sædelighedsforbrydere i romerriget. En konge af deres eget folk fik de ikke. Hunnerne betragtede dem og behandlede dem som slaver.

En anden gruppe af goterne flygtede. Og man gætter ikke galt, hvis man regner med, at de søgte op til Hreidgotaland, som var goternes urhjem, efter at de havde forladt Skandinavien for flere århundreder siden. Og disse flygtninge interesserer os, fordi de senere blev jaget videre på flugt fra hunnerne og skyllede ind over Danmark, hvor de blev et element i den danske befolkning, hvilket forklarer os, at Ermanrik i danske sagn huskes som dansk konge.

En tredje gruppe valgte at følge med hunnerne på deres togt mod vest. Disse goter fik naturligvis langt bedre kår end de to andre grupper. De fik lov til at have deres egen gotiske konge under hunnisk overhøjhed. Den første af disse underkonger døde, før hunnerne nåede til Danmark. Men hans efterfølger, som hed *Unimund*, knyttede sig meget intimt til den kong Attila, der senere blev enekonge over hunnerne. Og da Attila, før han i 434 blev enekonge, vendte sine våben mod nord, blev Unimund en skikkelse, som ofte nævnes i nordiske sagn, hvor han først og fremmest skildres som konge i Holmgard (se kortet!)

Det næste hunnerrige blev oprettet i Ungarn, hvis navn Hungaria, jo endnu i dag indeholder hunnavnet. Og herfra vendte hunnerne nu deres våben mod syd og vest — og mod nord!

Disse angreb interesserer os kun, for så vidt de direkte kommer Danmark ved. Og derfor skal foreløbig kun en enkelt af de mange

hunnerkonger omtales. Han hed *Huldin*. Og han angreb mellem 400 og 408 romerriget fra Donau. Derefter forsvinder han sporløst uden at nogen ved noget, om at han skulle være død. Da hans navn har alle fire konsonanter fælles med den velkendte kong Haldan, der en tid regerede i Sverige og senere på Sjælland, er han under stærk, men ubevislig mistanke for at være identisk med ham.

Ingen af de lande, der blev angrebet af hunnerne, glemte at fortælle eftertiden om den gru, de led. Hos romerne er det historikerne, der beretter derom. Men de kender kun hunnernes angreb på deres egne grænser langs Donau og Rhinen. I Norden, hvor vi dengang ingen historikere havde, er det sagnene, der fortæller os om hunnerne. Inden sagnene blev skrevet ned, var hunnernes navn delvis glemt, så at kun et enkelt sagn nævner dem ved deres rigtige navn, mens andre kalder dem *aser*, fordi de kom fra Asien, og atter andre forveksler dem med de goter, som kom med i deres kølvand.

Det ville være helt absurd, blot fordi romerske historikere tier om det, at tro, at hunnerne ikke havde angrebet Norden. Alene den omstændighed, at vores egne — og ungarske — sagn omtaler angrebet, et enkelt sagn endda med navns nævnelse, er et stærkt indicium. Men det skal vise sig, at man ud af de danske sagn ikke alene kan vise, at hunnerne virkelig har angrebet vores land, men at man endog på basis af sagnene kan rekonstruere hele handlingsforløbet.

Blot må læseren ikke vente, at beviset er så enkelt, at det kan siges på forhånd. Bogen vil fra nu af følge begivenhederne skridt for skridt, og det viser sig så undervejs, hvordan hvert enkelt skridt lader sig bekræfte.

Den røde tråd i begivenhederne tager sig sådan ud:

Allerede i 420'erne angriber Attila Hreidgotaland syd fra, samtidigt med, at hans medkonger angreb romerriget og burgunderne. Han havde i sit følge hunnerkongen Huldin (Haldan) og den gotiske konge Unimund.

Derefter rykkede han mod nord til Holmgard, hvor han indsatte Unimund som konge. Som det var gået i Ermanriks land, gik det

også her. Enkelte af de gotiske konger i Holmgard flygtede over den botniske bugt og erobrede Upsala (Huglejk og Hake).

Fra Holmgard vendte Attila sig dernæst mod syd og erobrede Hreidgotaland, og derfra drog han videre langs Tysklands nordkyst mod gepiderne, rugierne, glommerne, brønderne og sakserne (eller myrgingerne). Overalt gik det til på samme måde. Nogle flygtede og prøvede på at skabe nye riger i Sverige, Danmark og Norge, andre kæmpede til sidste blodsdråbe, og atter andre fulgte ham som lydkonger.

På grund af den uhyre ophobning af folk syd for den danske Eider-grænse, flygtede i tusindvis af angler, sakser og goter (ikke jyder, som man fejlagtigt plejer at sige!) til England.

Kongen af Hreidgotaland havde titlen *Dan*, og efter ham kaldte man alle de goter, der nu stod ved Danmarks sydgrænse *Dan'er*, og efter dem fik Danmark i slutningen af det 5. årh. sit navn, som før den tid havde været ukendt.

I 430'erne sad Attila som konge i Saksen, umiddelbart syd for Danmarks grænse og oprettede der et fjerde hunnerland (det første ved Sortehavet, det andet i Ungarn, det tredje ved Holmgard). Samtidigt oprettede Heidrek i det sydøstlige Sønderjylland et nyt rige, som altså blev det første lille »Danmark«.

Attilas hunnernavn var uforståeligt for os og englænderne og blev derfor stavet på mange måder: Atisle, Adils, Eadgils, Atle osv. Under navnet Adils fortsatte Attila sin erobring op gennem Sønderjylland over Fyn og Sjælland til Sverige og indsatte overalt sønner og andre hunner eller trofaste goter (daner) som underkonger.

Attilas herredømme i Norden varede dog kun en halv snes år. Som enekonge over hunnerne havde han nok at gøre i Mellemeuropa og trak sig derfor fra midten af 440'erne tilbage til Ungarn.

I hele dette handlingsforløb er der ikke et eneste skridt, der stemmer med den traditionelle opfattelse af Danmarks første sagntid, og det kan derfor ikke postuleres uden meget overbevisende indicier.

Det første og mærkeligste af disse indicier henter vi fra Snorre på Island.

2. Guder og mennesker

Vi må ikke opfatte Snorres værker som en primær kilde. Ligesom vi, arbejder også Snorre med en fortid. Han havde den tvivlsomme fordel, at hans liv lå nærmere ved denne fortid end vores. Men vi har den større fordel, at vi — foruden Snorres kilder, som vi, takket være hans samlervirksomhed, for en stor del kender — også kender danske, svenske og engelske kilder, som vi kan sammenligne med Snorres.

De to af Snorres værker, der særlig kommer os ved, er *Gylfaginning*, som var Snorres forsøg på at finde ud af, hvordan hans forfædre havde tænkt sig gudernes verden, og *Ynglingesaga*, som var et forsøg på at skabe en Nordens (særlig Norges) historie.

I begge disse bøger ser vi til vores forbavselse, at Snorre tilsyneladende har forvekslet Nordens guder, de såkaldte aser, med dødelige mennesker, nemlig hunnerne.

Men hvis vi læser hans værker med omtanke, bliver vi endnu mere forbavsede. For det viser sig så, at han slet ikke har forvekslet dem. Det er værre endnu! Han betragter dem som identiske. Snorre tvivler ikke et øjeblik på, at en gruppe af Nordens guder var hunnerkonger.

For at forstå ham, må vi huske på, at også vores hjemlige konger var guder. Frode var identisk med Frey. Han blev valgt som den levendegjorte gud, og man ofrede til ham personligt, fordi han faktisk var guden selv.

Denne guddommelighed hos kongen var mere evident hos Attila end hos andre konger. Attila opfattede sig selv som gud[51] og forlangte at blive dyrket som gud. I hvor høj grad de undertvungne folk adlød Attila på dette punkt, viser et brev fra Skythernes konge Akatzir, der undskylder sin udeblivelse fra et møde med Attila med disse ord[52]: »Det er skæbnesvangert for et menneske at vise sig for Guds øjne. Når man ikke kan tåle at se på solskiven uden at dække for sine øjne, hvor meget smerteligere ville det da være at træde frem for den højeste af guderne!«

Snorre kender ikke navnet »hunner«. Men han ved, at hunnerne kom fra Asien, og derfor — og ikke af nogen af de andre grunde man har udspekuleret for at tyde navnet — kalder han dem aser, hvormed han ønsker at betegne dem som et folk fra Asien, hvad de jo også var.

Medbestemmende til hunnerkongens deificering har det vel også været, at hunnerne var nordboerne langt overlegne i kultur. Det ry, de har fået for vildskab, har de fået af romerne, der med nogen ret kunne anse hunnerne for barbarer. Den ret havde vi ikke. Hunnerne havde et udviklet retssystem og dyrkede musik og sang, teater og akrobatik.

Og dertil kom, at de imponerede nordboerne med deres rytteri og overlegne krigskunst. Et folk, der altid sejrede, var et folk af guder[52 a].

At han blev ved med at være gud efter sin død, skyldtes dels, at han havde været konge i endnu mer prægnant grad end vores egne konger, og så det, at han tilsyneladende aldrig døde!

Attila var konge i Sverige til midt i 440'erne. Men da han 434 var blevet enehersker over hunnerne havde han andre ting at varetage og rejste derfor bort efter at have sat Haldan til at regere på sine vegne. »Han sagde, at han nu snart skulle fare til Gudhjem«, siger Snorre. Og Gudhjem var vel hunnernes eller asernes hjem. Og Snorre fortsætter: Derfor troede sveerne, at han var vendt tilbage til Gammel-Asgård og ville leve der til evig tid.«

Endelig er det vigtigt at lægge mærke til, at Odin og aserne nok var gamle i Norden på Snorres tid. Men de var ukendt før Folkevandringen. Det var et gudfolk, der bogstaveligt talt kom til fods. Det er rent tilfældigt, at han kalder dem aserne (folket fra Asien) i stedet for hunnerne. Er man først klar over det, kan man spore den samme indstilling hos andre end Snorre, f. eks. i Vølvens Spådom, især i skabelsesberetningen. Vers 7: »Aserne mødtes på Idasletten« kunne lige så godt have heddet »hunnerne indfandt sig på Isted Hede (se s. 226). Vers 17: »Da drog tre af den skare al gode, stærke aser til Huse« (se s. 231) beskriver en fodtur fra Isted til vestkysten. De dukker netop op i Nordens gudeverden samtidigt med hunnerne[52 b]. Da vi jo alle ved, at guderne al-

deles ikke er kommet vandrende, er det umiddelbart indlysende, at den vandring, Snorre beskriver med geografisk nøjagtighed, må være et virkeligt folks vandring. Og Snorres rute er forbløffende rigtig, når vi forudsætter, at han tænker på hunnerne.

Ordret skriver Snorre:

»Fra nordøst til sydvest strækker sig en vældig bjergkæde (Ural), der danner grænsen mellem Store Svitjod og andre lande. Fra bjergenes sydrand er der ikke langt til Tyrkland, hvor Odin (hunnerkongen) også havde store ejendomme (Romerske forfattere har konstateret, at hunnerne allerede var i Europa omkring 200). På den tid drog romerne vidt om i verden og undertvang lande og folk. Mange høvdinge flygtede for ufredens skyld og opgav deres riger. Odin (hunnerkongen) var fremsynet. Han vidste, at hans efterkommere skulle bygge deres hjem i Norden. Derfor overlod han brødrene Ve og Vile herredømmet over Asgård og vandrede selv med et stort følge af mænd ud af landet. Først drog han vestpå til Gardarige (Holmgard) og så sydpå ind i Saksland (Tyskland), hvor han erobrede riger til sine mange sønner (Hreidgotaland, Gepidien, Rugien og Glommen). Herfra drog han videre mod nord (Holsten), til han nåede havet, og tog bolig på en ø. Det sted hedder nu Odinsø, på Fyn.« Senere drog Odin videre til Sverige.

Denne skildring har sandelig ikke noget med mytologi at gøre. Det er et jordisk folks erobringstog med nøjagtige geografiske angivelser. Hvis det bare var tankespind, ville ruten være trukket som en lige linje fra Dons udløb til Sønderjylland eller Sverige. Men ruten går først til Holmgard, der ligger ved Novgorod. Det er en så meningsløs omvej, at den kun kan forklares ved, at ruten rent historisk har haft dette forløb. Derpå drejer den mod syd(!) ind i Tyskland, altså nøjagtigt svarende til vores formodning.

I hvilken grad hunnerne har imponeret nordboerne, ser man blandt andet af Snorres geografiske bemærkninger i indledningen til Gylfaginning. Her siger han: »Og således som jorden dér (i Asien) er skønnere og i alle henseender bedre end alle andre steder, således blev befolkningen der også mest udmærket ved alle goder: visdom og styrke, skønhed og alle slags færdigheder.« Denne

viden om Asiens befolkning havde Norden kun fra hunnerne, og man forstår derfor, at de opfattede dem som halvguder.

Vores forfædre har spekuleret meget over, om disse overlegne hunner var mennesker eller guder. Selv da Snorre lader Gylfe opsøge aserne for at høre om mytologien, besøger han dem som et jordisk folk, men Gylfe »undrede sig over, at asernes folk var så kyndigt, at alt gik, som de ønskede. Han overvejede, om det havde sin grund i deres egen natur, eller om det var de gudemagters skyld, som de ofrede til.«

Som sagt, vidste Snorre ikke, at det folk, han taler om, hed hunnerne. Men det er sikkert, at han er fuldkommen klar over, at aserne var det vandrefolk, der kom fra Asien. Et sted[54] siger han om dette folk: »Hvor de så end kom, fortaltes der mange berømmelige ting om dem, så at de syntes mere at ligne guder end mennesker.«

Et af de morsomste og tydeligste beviser på, at Snorres »aser« i virkeligheden er hunner, er, at Snorre under opregningen af en del personer, som skulle tilhøre »asernes« slægt, nævner navnene i to former, hvoraf den ene skulle være på asernes sprog og den anden den nordiske omskrivning. Enhver kan jo sige sig selv, at Snorre ikke sidder og hitter på den idé, at aserne skulle have haft et fra nordisk forskelligt sprog og så konstruerer en malabarisk form, som skulle være »asisk«. Således nævner han »Skjaldun«, hvem vi kalder Skjold, og »Beldeg«, hvem vi kalder Balder.

Man skal naturligvis ikke hæfte sig ved de enkelte navne. Han nævner også navne, som vi er sikre på er danske. Men alligevel er enhver af de personer, han giver »asiske« navne, sat under mistanke for at være descendenter af hunnerne. Det gælder af mange grunde Balder.

3. Hunnernavne i nordisk mytologi

Når vi er nået til det resultat, at vores forfædre opfattede hunnerne som et folk af guder, må vi vente at finde hunnernavne i den nordiske mytologi, og det gør vi også.

Først og fremmest måtte vi vente at finde Attila, da det dog var ham, der førte hunnerne til Danmark. Men da Snorre kalder føreren Odin, og ikke Attila, skulle vi kunne regne med det mærkelige faktum, at:

Odin er identisk med Attila!

Det er på forhånd almindeligt anerkendt, at Odin først blev en nordisk guddom i folkevandringstiden. Hans forgænger var Frey

Fig. 2. Odin (Fra Vendel-Hjælmen, Upland).

(eller Njord). Men det er også rigtigt, at hans navn under formen »Wodan« lang tid i forvejen — og altså længe før Attilas opdukken — var kendt i Nordvesttyskland og Angeln. Det er imidlertid nødvendigt at skelne mellem frygten for en naturmagt og troen på en personificeret gud. Det at man giver tordenvejret et egennavn, Tor, er ikke det samme, som at gøre tordenen til en gud. Den tyske Wodan var oprindeligt kun et navn på en naturmagt, nemlig stormens rasen, og hans navn kommer af verbet *wuotan* = *wüten* = rase. Men det er først i folkevandringstiden, at denne »Rasen« bliver identificeret med Odin, alias Attila.

Wuotand, den rasende, var den vilde jæger, der i efterårets stormnætter med hundeglam for forbi menneskenes boliger. I Norden kendes denne naturmagtsånd kun i Danmark og det sydlige Sverige, men ikke i de midtsvenske egne og ikke i Norge. Han kaldes ligefrem Odin, Oen, Un, Wojen eller Vojensjægeren og opfattes ikke som gud. På øerne blev denne Odin senere afløst af kong Volmers vilde jagt, uden at nogen af den grund har tænkt på

at opfatte kong Volmer som en gud. I Nordvesttyskland hed han Wodenjäger og kom især ved juletid. I Sydtykland var Wuottensjagd (= wütende Jagd) et natligt tog af afdødes sjæle, og det er nok sandsynligt, at det var denne folkelige overtro, der gjorde den senere nordiske gud til gud for de afdøde krigere, som dagligt gentog deres jordiske kampe.

Det, der skete i folkevandringsårhundredet var altså simpelt hen, at man gav »Guds svøbe«, den frygtede hunnerkonge, navnet Den Rasende (Wuotan, Odin). Man holdt ikke af at udtale hans navn.

Man må huske på, at religioner dengang ikke var tro, men frygt. Man elskede ikke sine guder, man frygtede dem. Man bad ikke til dem, men ofrede for at formilde deres vrede, ligesom man hverken elskede eller bad til sejrherren, men frygtede ham og ofrede ham tribut. Denne lighed mellem en gud og en fjendtlig krigerkonge har i høj grad lettet assimilationen mellem Attila og den fremtidige gud.

Når man ser på et billede af Odin, kunne det lige så godt være et portræt af Attila. Der er tvillingelighed. Odin fremstilles ganske som den rytter og kriger, som »hele Europa på den tid bøjede knæ for«. I århundreder er der gået sagn om Attilas herredømme i Norden, men selv om nogle af sagnene, som vi skal se om lidt, kalder ham ved hans rette navn, har de fleste kaldt ham ved hans tilnavn »den rasende«, alias Odin.

Ligesom Snorre har talt om hunnernes vandring, men kaldt dem aserne under anførsel af Odin, kalder Sakso også en vis svensk konge for Odin. Sakso ved godt, at Odin var en gud. Alligevel sluger han sagnene om kong Odin råt, som det er hans vane at sluge alt andet råt. Både i sin første bog og i den tredje fortæller han om denne konge. Om kong Hadding siger han i første bog:

»I de samme dage var det, at hele Europa bøjede knæ for en vis *Odin*, som falskelig gav sig ud for en gud (og det gjorde Attila jo) og havde sit meste tilhold i Upsala«. Sakso vidste naturligvis godt, at Odin ikke blev dyrket i hele Europa. Men det gjorde netop Attila.

I Tredje Bog kaldes Odin ikke direkte konge. Men alt, hvad han foretager sig, er uhyre jordisk. Han rejser til Rusland (og det

gjorde Attila jo så tit) og frier til den rutenske kongedatter, og det varer mange år og mange sider hos Sakso, inden det lykkes ham at blive far til hendes barn. Interessant er det, at der i begge Saksos sagn hentydes til en episode, der må være mere historisk end mytologisk, og som er os ganske ukendt. Han er lige ved at blive fortrængt af en anden hunnerkonge, som i det ene sagn kaldes Midodin, men i det andet får det mere præcise navn *Oller*, som er identisk med det nordiske gudenavn *Ullr*.

Som før nævnt fortæller den nærmeste tids historikere næsten kun om hunnernes angreb på Romerriget. Imellem de navne, romerske forfattere kender på hunnerkonger ud over Attila (Donato, Charaton, Uldin, Uptar, Mundach, Ruga, Ellac, Dengizek og Hernach), er der ingen, der minder om navnet Oller (det skulle da være Uldin). Men det gør det ikke usandsynligt, at en hunnerkonge med et lignende navn kan have eksisteret og forsøgt at fortrænge Attila – eller vikarieret som underkonge for ham (se kap. om Halfdan!).

Sagnene om en konge, hvis navn Odin (= den rasende) kun kan være navneskjul for en anden, og hvis hele væremåde er kopieret nøje efter den hunniske rytterkonge, for hvem hele Europa faldt på knæ, og som krævede sig dyrket som en gud, er et godt indicium, for at hunnerne er trængt ind i vores land.

Også Snorre, der fortæller, hvordan Odin førte aserne tværs over Rusland til Sverige, sætter ham ind i den svenske kongerække, men stillede ham forsigtigt i spidsen for den, hvor han ikke hører hjemme. Men man må tilgive Snorre, at han ikke kan finde ud af kronologien, da han levede omtrent 800 år senere end Attila. Til gengæld har han – omtrent på det sted i kongerækken, hvor Attila tidsmæssigt hører hjemme – stillet en konge, hvis navn minder så meget om Attila, at vi får en ny overraskelse, nemlig *Adils*!

Dr. Lukman var den første, der pegede på den umiskendelige navnelighed mellem *Attila* og *Adils*, hvis navn for resten staves på mange andre måder, der kan minde endnu mere om Attila. Hunnernes udtale af de enkelte bogstaver i navnet, som vores forfædre aldrig så stavet, har sikkert været så afvigende fra nordisk

fonetik, at det ikke er mærkeligt, at vores forfædre stavede navnet Adils, mens angel-sakserne skrev Eadgils.

Dr. Lukman fandt også lighed mellem andre nordiske kongenavne og navne på hunnerkonger. Haldan mindede ham om Uldin (Huldin), Hroar (Ro) om Ruga (Roas), Ottar om Uptar (Octar) og Helge om Ellac (Hellac). Også jeg finder de fleste af disse navneligheder mistænkelige. Men det mærkelige er, at doktoren og jeg drager diametralt modsatte konklusioner af ligheden.

Dr. Lukmann drager den slutning, at ingen af disse konger, altså heller ikke Adils, har haft noget som helst med Norden at gøre, og jeg den modsatte. Dr. Lukman ræsonnerer som så: *Sagnene* kan man ikke anerkende som kilder, og *Historien* kender kun disse navne som hunnerkonger, der har haft deres virkefelt fjernt fra Danmark. Altså må de nordiske sagn om disse hunnerkonger ved en fejltagelse være smuttet ind i Danmarkshistorien, hvor de ikke hører hjemme. Det må være gået med dem som med Ermanrek-sagnene, der foregår ved Sortehavet og alligevel har fået indpas i Saksos krøniker.

Det vil være umuligt i denne bog at skaffe plads til en udtømmende diskussion om denne divergens. Men jeg må dog lige præcisere mit standpunkt:

Jeg giver dr. Lukman ret i, at det ville være naivt at tro på sagnetens indhold som på historisk stof. Men man kan drage mange indirekte slutninger af dem. Når doktoren selv nævner sagnet om Ermanrek som dansk konge, kan man netop drage den slutning af det, at der må have været østgoter med i danernes invasion. Ellers var østgoternes lidelser efter Ermanreks død aldrig blevet husket her i landet som en »dansk« begivenhed. Og det er netop dr. Lukman, som har bevist, at sagnet i sin forvanskede form dog indeholder ting, som virkelig er sket[1], og som — efter min mening — aldrig kunne have fundet vej til Danmark, hvis ikke aktørerne var fulgt med og senere — i følgende generationer — havde følt sig som danske.

Desuden kan man bortoperere Ermanrek-sagnet ved et klip i hver ende. Og det, man smider i operationsspanden, er enda alt sammen noget, der sker uden for landets grænser, og historien har

— som man netop måtte vente, når den er kommet til landet, som den er — ikke forbindelse med nogen samtidig nordisk person. Skjoldungerne er derimod knyttet så inkomplekset til mængder af andre nordboer, at de ikke kan bortopereres, uden at hundreder af småårer må underbindes, og alt, hvad de foretager sig, sker på nordisk grund og er lokaliseret til nordiske egne i modsætning til Ermanrek-sagnet.

Nordiske sagn kender udmærket godt Attila, og den frie digtning i Eddaen elsker at tage de store dramatiske begivenheder fra hunnernes færden i Mellemeuropa op til behandling. Men det falder dem ikke ind at påstå, at de er sket på nordisk grund. Attila- og Gudrun-digtene lokaliseres til Burgund og det ungarske hunnerland[54].

Men langt det mest afgørende for mig er det, at det handlingsstof, som hos hunnerkongerne kan minde om skjoldungekongernes handlinger, er så ligegyldigt, intetsigende, blegstøttigt og farveløst, at man uvilkårligt spørger sig selv: Hvorfor i alverden skulle dog nordiske sagamænd annektere et så kedsommeligt stof, når hunnernes færden i Europa dog ellers var så mættet med heroisme, dramatik og tragedie i den store stil?

Nej! Når vi mindes disse navne og deres data har det kun én årsag: at de virkelig har været her. Og måske har de bragt en eller anden erindring med sig. F. eks. tvivler jeg ikke på, at Lukman har ret i, at Adils forgænger i den svenske kongerække, Ottar, kun er kommet med i rækken som formodet far til Attila — Adils. Alt, hvad Snorre kan fortælle om Ottar og hans kamp med vendlerne passer godt med, hvad Lukman fortæller om Uptar (Octar) og hans forbindelse med vandalerne midt i Tyskland.

Der er ingen tvivl om Attilas identitet med Adils. Og det er også karakteristisk, at de beviser, Lukman anfører for at bevise denne identitet[55], er bedre end de få beviser, der tillige skulle vise, at de begivenheder, der fortælles, skulle være sket uden for Danmarks grænser, men alligevel lokaliseres her.

Et udmærket bevis finder Lukman i selve ordet »skilfinger« som betegnelse for den svenske kongeslægt. Ordet er i slægt med det engelske shelf = hylde, og hentyder til, at den guddomme-

lige Attila — efter Priscos — altid anbragte sit eget telt »en hylde« højere end de andre telte i lejren og inde i teltet anbragte sig selv på en estrade. Men man ser også umiddelbart, at motiveringen for at give den svenske kongeslægt denne betegnelse straks havde været mindre, hvis Attila ikke selv havde været svensk konge!

Når vi nu ikke nøjes med at identificere Adils med Attila, men opstiller ligningen: *Attila = Adils = Odin*, kan jeg tilføje et interessant lighedspunkt. På fig. 2 ser man Odin til hest som Attila. Men foran og bag ham flyver de to berømte ravne. Ifølge Snorre var Adils en stor hesteven (ligesom Attila). Og i sin stald ejede han blandt andet 2 heste, der begge hed *Ravn*[54 a]! Man kan altså nu forestille sig, hvorfra mytologien havde de to ravne, der fløj ud og bragte Odin budskab om, hvad der skete i verden. Det var kong Adils' to heste med navnet *Ravn*, der blev sendt ud i alle verdenshjørner for at bringe nyheder.

Muligvis er der endnu nogen, der siger: »Trods alt kan jeg ikke få mig til at tro, at Attila under navnet »den rasende« eller Odin kunne spadsere lige ind i den nordiske mytologi som øverste gud.«

Ville det hjælpe, hvis han fik følgeskab?

I eddadigtet *Vølvens Spådom* kommer Odin i følge med to andre guder, nemlig *Lodur* og *Høner*. De er begge to hunner! *Lodur* var *Attilas* svoger med det latiniserede navn *Laudarius*, som meldtes død i slaget ved de Katalauniske Marker, og *Høner* var under navnet *Hunar* hunnernes stamfar. Muligvis var navnet *Hunar* endnu i brug på *Attilas* tid, i hvert fald som en slags kongetitel (på samme måde som navnet *Cæsar* (= kejser) blev bevaret som kejsertitel i Romerriget). *Sakso* kalder den hunnerkonge, som *Frode Fredegod* kæmper imod, *Hun*, og det kan nok være en kortform for *Hunar*. Stamfaderen *Hunars* søn hed *Bor*, og også navnet *Bor* optræder i *Vølvens Spådom*, hvor de tre guder med hunnernavn: *Odin*, *Høner* og *Lodur* kaldes sønner af *Borr*. Højest sandsynligt kommer dertil hovedpersonen i *Vølvens Spådom* med som det femte hunnernavn: *Balder*.

Fire — måske fem — navnkundige hunner er altså blevet nor-

diske guder i den smukkeste overensstemmelse med Snorres opfattelse af hunnernes vandring som identisk med gudernes!

Høner (alias Hunar) hører vi også om andetsteds i nordisk mytologi. Han omtales i krigen mellem aserne og vanerne. Når man nu ser, at aserne er identiske med hunnerne, forstår man, at denne kamp ikke var en kamp mellem guder indbyrdes. De rygter, Snorre 7–800 år efter har opsnapet om denne krig, gælder ganske simpelt hunnernes (asernes) angreb på den danske urbefolkning (tilbederne af Njord, Frey og Freia). Ved fredsslutningen udleveres Høner (altså en hunnerkonge) med de bedste anbefalinger til danerne. Han bliver med andre ord indsat som underkonge i et eller andet dansk rige, hvor man snart efter halshugger ham og sender hovedet tilbage til Attila (Odin), mens Odin (Attila) gjorde det nordiske gudetreklover til præster for den gudsdyrkelse, han selv indførte med sig selv som øverste gud.

4. Snorres rute er rigtig

Man kan naturligvis ikke erklære Snorres rute (Holmgard, Hreidgotaland, Holsten, Sønderjylland, Fyn, Upsala) for rigtig, blot fordi den passer til punkt og prikke med bogens hypotese. Men det er let at få den bekræftet fra mange sider.

Attilas første angreb blev som nævnt ført sydfra mod Hreidgotaland. Denne første etape bekræftes af det oldengelske digt Widsith (119–122), hvor der står, at »der ofte blev kamp, når Hrædernes (= hreidgoternes) hær skulle væрге tronen mod Ætlas (Attilas) mænd ved Wistlawudu (= Weichselfloden)«. Hreidgoterne boede jo netop ved Weichselfloden.

Efter Snorre vandrede Attila nordpå til Holmgard. Denne position bekræftes af den svenske *Hervararsaga*, som handler om folkene i Østerledet. I dette sagn – men ellers ingen steder – er der megen tale om et land, der hedder *Hunaland*. I sagnet siges det snart at ligge syd for Hreidgotaland og snart at ligge øst for Hreidgotaland[56].

Men da begyndelsen af sagnet siger syd og slutningen øst, har

man lov til at regne med, at hunnerlandet er rykket nordpå, om ikke helt til Holmgard, så dog til det mellemrum, man ser på kortet mellem Hreidgotaland og Holmgard.

Man kan af flere grunde slutte sig til, at dette land ikke oprindeligt har været et hunnerland, men et gotisk rige, og grunden til, at andre sagn ikke kender det, må være, at det kun har båret navnet Hunaland i den korte periode, hvor det var besat af hunnerne.

Den ene grund til at regne det for et gotisk land, er at kongen i landet hedder Humle. Goterne anså Humle og Gapt for deres første stamfædre. Og — som sagt — er Holmgard opkaldt efter denne stamfar, hvis navn staves Humle eller Hulmul. Måske er Humle en slags kongetitel ligesom Frode hos hadbarderne, og Dan hos hreidgoterne og Hun hos hunnerne. Men det må hævdes bestemt, at en konge med navnet eller titlen Humle er goter.

Den anden grund er den, at Heidrek lod sin søn, Hløder, opfostre hos kong Humle. Det ville han ikke gøre, hvis Humle var en hunnerkonge, da vi lige ovenfor har set, at han lå i krig med hunnerne.

Den tredje etape efter Snorre var, at Odin (Attila) drejede sydpå og drog frem langs Tysklands nordkyst. Det første land, han her stødte på, var Hreidgotaland. At Attila bemægtigede sig Hreidgotaland, fremgår bl. a. af eddadigtet »Atlakvida« [57]), som handler om Attilas død og de begivenheder, der går umiddelbart forud. Digtet begynder med, at han indbyder sine svogre, burgunderne, til gilde. Hvis de vil komme, lover han dem alle mulige gode gaver, og mellem dem nævner han »Danps byer, Mørskovens dyb og det malm, der hviner«. Men vi ved fra Herverarsaga, at Danps byer ligger i Hreidgotaland. Og dem kan han vel ikke tilbyde burgunderne, hvis han ikke ejer dem. Digtet er naturligvis ikke historisk og siger os altså kun, at digtets forfatter har regnet det for en selvfølge, at Hreidgotaland var kommet i hunnerens besiddelse.

Men langt den vigtigste bekræftelse har vi dog i Priscos' ud-sagn [58]):

447 havde Attila plyndret på Balkan. Og i de fredsforhandlinger,

der fulgte efter, deltog en vis Priscos som gesandt fra den græske kejser, og han har senere givet en meget levende skildring af hunnerkongen Attila og livet ved hans hof. For alle dem, der skelner skarpt mellem »historiske« og »sagnhistoriske« kilder, må denne kilde rangere højt. Priscos' beretning er historisk, og Priscos var samtidig, og han kendte forholdene af selvsyn.

Priscos hævder imidlertid, at Attilas magtsfære mod romerriget havde Donau og Rhinen til grænser og omfattede hele Germanien, så at han havde udvidet sit magtområde »til øerne i havet«.

Af denne bemærkning kan man ikke slutte, at Attila havde erobret de danske øer og Skåne. Priscos kan lige så godt tænke på Rügen og Femern og andre øer i den sydlige Østersø. Men det er under alle omstændigheder et eklatant bevis for, at Østerleden på det tidspunkt (447) var underkuet af hunnerne. Efter kortet betyder det, at brondingerne, glommerne, rugierne, gepiderne og hreidgoterne er kommet under hunnernes åg, og sandsynligvis gælder det samme Holmgard.

Som et tillæg til denne rent historiske indikation kan det tilføjes, at også tyske sagn omtaler Attila som konge over Norden, og at der jævnligt optræder danske helte ved hans hof.

Trods al despekt for sagn, danske og udenlandske, må det dog interessere os, at også *ungarske sagn* bekræfter Snorres rute. Ungarerne er jo hunnernes descendenter, og selv om skeptikere vil afsvække de ungarske sagn ved at påvise, at de til dels bygger på andre europæiske kilder, må man dog regne med, at også disse kilder bygger på en historisk kerne. Alene den omstændighed, at de er i smuk overensstemmelse med Snorres opfattelse, taler for at skænke dem nogen tiltro. En lille detalje som Attilas ægteskab med en Ursula, får os nordboer til at smile genkendende. For Ursula er det samme som Yrsa, og da vi er ude på at bevise, at Attila og Adils er den samme person, er det jo interessant at få at vide, at de begge var gift med Yrsa.

Flere af de ungarske krøniker omtaler Attilas angreb på Norden og nævner daner, nordmænd, friser, lithauer og præjsere. Nogle fortæller, at angrebene blev rettet fra Tyskland, og andre, at de kom øst fra, begge dele i overensstemmelse med vores hypotese. I

den ældste fortælles der, at Attila samlede en stor hær af de folkeslag, han havde undertvunget, og erobrede Lithauen. Og det, vi kalder Lithauen, var jo netop dengang Østerleden eller i hvert fald en del af den. Derfra erobrede han Scusia (Skåne??) og Dacia (Danmark??) Fra Danmark kom han ad søvejen til Rhinen og slog lejr ved Køln, hvor han traf Ursula. Man må regne med mange fejlmuligheder. Køln er måske kun nævnt, fordi man vidste, at en af hans hustruer hed Ursula, og der findes et sagn, hvorefter den hellige Ursula traf en hunnerkonge i Køln, skønt hunnerkongen efter dette sagn netop ikke fik den hellige Ursula.

Hvor meget urigtigt der end kan være i disse ungarske sagn, må det dog stå fast, at de ikke ville være opstået, hvis Attila ikke havde gjort et forsøg på at erobre Norden.

Vi har nu fået fuld bekræftelse på Snorres opfattelse af Attilas vandring fra udenlandske kilder: Priscos, Widsith, tyske og ungarske sagn. Og et enkelt nordisk sagn har vidst besked om et hunnerrige, Hunaland, i det østlige Østerleden. Vi må gå ud fra, at Attila må have holdt Østerleden besat nogle år, før han kunne tvinge befolkningerne til at gøre sig følge på sin vej mod vest.

5. *Fredegods hunnerkrig*

Ilden bærer
øst for hegnet
bud om ufred,
en bavn tror jeg,
en hær kommer
hid i stormskridt
med bål og brand
til bjælkehegnet

Grottesangen (v. 21)
(Martin Larsens overs.)

Når det er så ukendt, at vores land har været angrebet af hunnerne, skulle man vente, at ingen af vores sagn havde omtalt nogen hunnerkrig.

Men det er langt fra tilfældet. Hervararsagnet omtaler en hunnerkrig, men sagkundskaben har ment, at den beroede på en forveksling med Attilas berømte nederlag på de Katalauniske Marker.

Vigtigere er dog Saksos sagn om Frode Fredegods kamp mod hunnerne. Dette udmærkede og troværdige sagn har været meget negligeret og mistænkeliggjort. Det skal indrømmes, at det stammer fra norrøn side og har fået mange tildigtninger, ligesom det også indeholder mange overdrivelser. Der er også kommet en vis skævhed i handlingen, fordi den norrøne kilde søger at samle interessen om en superintelligent og slagfærdig nordmand, Erik, som er i tjeneste hos Fredegod.

Men da vi nu fra så mange kilder, der stemmer overens med hinanden, ved, at hunnerne og danerne drog frem langs Tysklands nordkyst og med andre ord sigtede direkte mod Frode Fredegods rige i Vestslesvig, bliver dette sagn pludselig et centralt sagn i tidens historie og vinder kendeligt i troværdighed. Tillige har sagnet en malende realisme, som adskiller det fra andre sagn og kommer til at virke ægte, når vi kender forholdene fra anden side.

Sagnet begynder med at fortælle, at Fredegod gifter sig med en datter af hunnerkongen. Dette ægteskab kan man roligt se bort fra. Det er en tildigtning, som skal forklare og begrunde konflikten med hunnerkongen. Sagnfortælleren har ikke kendt grunden til Attilas fremrykning og må derfor opfinde en *causa belli* (se sagnvurderingen, § 14). Men denne *causa* er ganske overflødig.

Hunnerkongen truer med krig. Og man kan roligt regne med, at det er Attila selv, selv om Sakso kalder ham kong Hun. Denne kong Hun har forbundet sig med kongen i Østergård (dvs. Holmgård). Kongen i Holmgård hedder hos Sakso *Olmer*. Hvem han er ved ingen. Muligvis kan navnet være en forvanskning af kong Humle (Hulmul), hvis rige vi ved var besat af hunnerne under Attila. Så mange navne på den tid kunne efter ønske få et H foran deres indledningsvokal, og kalder vi Olmer Holmer er afstanden fra Hulmul ikke farlig stor.

Da Fredegod fik underretning derom, kaldte han ikke alene sit eget folk sammen, men også sine naboer til våben og sendte sin betroede mand, Erik, ud for at udspejle fjendens magt. I dette ærinde

drog Erik med skib til Ruslands vestkyst, hvor han traf den fjendtlige flåde under Olmers befaling, mens to hunnerkonger, som Sakso kalder Hun — velsagtens fordi han ikke kender deres rigtige navn — anførte landhæren langs Tysklands nordkyst.

En af grundene til, at man skænker dette sagn så ringe opmærksomhed, er, at det står helt alene. Denne hunnerkrig er ikke omtalt i andre sagn. Men vi ser et bevis på dets rigtighed i, at det så nøjagtigt som tænkeligt bekræfter den historiske udtalelse af Priscos om Attilas erobring af Tysklands nordkyst og Snorres sagn om »asernes« rute.

Senere red Erik op i landet for at udspejde hunnerhæren, og uagtet både han og hunnerhæren var i uafbrudt bevægelse, hver til sin side, varede det dog fra solopgang til mørkets frembrud, før de kom forbi hinanden.

Det er jo ganske indlysende, at når Attila, som de ungarske sagn beretter, har samlet alle de folk, han har tvunget til at følge sig fra Europa, og desuden river alle østerledsfolkene med sig på sin march mod vest, så må denne hær have været kæmpemæssig, og der er ingen grund til at tro, at Eriks ord, om at det tog et døgn at passere den, er den mindste smule overdrevne.

Det gør derfor heller ikke sagnet mindre troværdigt, at Erik ved sin hjemkomst til Fredegod opgiver fjendernes antal i helt astronomiske talstørrelser. Lidt mere mistænkeligt virker det ganske vist, at tallene nogenlunde passer med de tal, vi kender fra europæiske opgivelser om hunnerhæren ved de Katalauniske Marker (451). Men det er såre forståeligt, at disse kæmpetal, der har svirret rundt i hele Europa, har smittet af på andre sagn. Vi genfinder dem også i Hervararsagas hunnerslag, som sikkert har været af et meget mindre omfang end Fredegods krig. Fredegod trak nu flåden sammen og sejlede Olmers flåde i møde. Undervejs »undertvang« han alle de øer, der ligger mellem »Danmark« (dvs. Sønderjylland) og Holmgard. Han mener altså de øer, man passerer, når man sejler østpå fra Sønderjylland. Der kan altså være tale om de nordtyske og de syddanske. Sakso, der regner Frode Fredegod for lejrekonge må have haft svært ved at forestille sig, hvad det var for øer. »Undertvang« er naturligvis ikke det rigtige

ord. Danerne, der jo endnu boede på Nordtysklands kyst, har med den største glæde sluttet sig til ham for at afværge den fare, der i første række gjaldt dem selv.

Søslaget, der vel har været udkæmpet øst for Skåne, var — efter Sakso — et knusende nederlag for hunnerne (og de østerledsfolk, som deltog på hunnernes side). Havet var så fuldt af lig, at man hverken med årer eller bådshager kunne få dem væk. »Det var som et nyt slag mod de døde, og man var ved at forgå af stank«.

Landhærens størrelse gør Fredegod bange for at tage kampen op. Men den superintelligente norske Erik råder ham til at trække sig tilbage, så hunnerhæren kan smelte sammen af sig selv. Og nu følger en skildring, som i al sin realistiske gru virker helt anderledes ægte end Saksos andre sagn. I virkeligheden drejer det sig jo om en hel folkeflytning på flugt fra hunnerne, som driver østerledsfolkene med sig. Det ved Sakso ikke. Og netop derfor virker hans beskrivelse så ægte.

»Følgen blev,« siger Sakso, »at hunnerne, som havde vovet sig ind i vilde udørkener, hvor der ingen levnedsmidler var at finde, så hungersnøden nærme sig med stærke skridt. Snart så man sig nødsaget til at slagte arbejdsdyrene, både heste og æsler. Men det var kun galgenfrist. For nu savnede man både vognene og føden, og det hjalp heller ikke, at man delte sig i grupper. For hele egnen var aldeles ufrugtbar, og mange forvildede sig ud i ørkenen og druknede i moradser. Daglig voksede nøden. Man åd ikke alene hunde, men tog til takke med de allerskidneste og ækleste ting.

Enden blev, at folk styrtede i hobetal, og de efterlevende havde stadig nok at gøre med at skaffe ligene af vejen, uden at nogen dog ynkede de faldne. For dødsfrygten undertrykte alle blidere følelser. Enhver tænkte nu kun på sig selv, og da først én trop var undveget, flygtede andre i massevis.« Man gætter på, at det navnlig har været danerne, der blev slæbt med, som flygtede.

»Imidlertid fik Frodes flåde en stor tilvækst ved at kong Hedin, »hvis rige lå oppe i Norge«, kom til hjælp med halvandethundrede skibe. (Om »Norge« se sagnvurdering 15 og 6. Hedin hørte til glommerne syd for Rügen, og østerledsfolkene ville naturligvis gerne støtte urbefolkningen i dens kamp mod Attila) . . .

Efterhånden havde Frode ikke mindre end 30 konger i sit følge, som tjente ham, nogle af frygt (ja, for hunnerne!) og nogle af kærlighed (= fælles interesse). Men han var også nær kommet lige så galt af sted som kong Hun. For selv om han fordelte sin krigshær rundt om i byerne og sørgede med omhu for vinterføden, ville levnedsmidlerne dog ikke slå til.«

Der følger nu en skildring af Frodes glimrende organisationsarbejde for at skaffe føden. Men da den indeholder navne, som faktisk tilhører en senere tid, må denne del af teksten være blevet fordærvet ved senere tilføjelser. Nogle navne på de folk, han sender ud efter levnedsmidler er imidlertid rigtige. Blandt andet nævner han Ønef, der sikkert er den samme som *Hnef*, en af de daner, der også senere spiller en rolle, og en mand, han giver navnet Glomer. Glomer må være en betegnelse for en af glommerne, måske en konge, som kaldes efter folkenavnet på samme måde, som Attila kaldes kong Hun.

I denne forbindelse lader Sakso Ønef (*Hnef*) slutte sig sammen med Hedin, Glomer og »den jyske underkonge Hogne«. Alle disse mænd er østerledsfolk, skønt Sakso tror, at den ene er fra Norge, den anden fra Jylland. Hogne er nemlig rugier og nær nabo til Hedin og Glomer. Det er den slags misforståelser hos Sakso, der gør sagnet troværdigt. Sakso må jo have følt det mærkeligt at slå fire mennesker fra så forskellige verdenshjørner sammen. Men i sin troskab mod den foreliggende tekst gør han det alligevel og aner ikke, at de fire navne faktisk hører sammen som bladene på en firkløver.

Krigen slutter naturligvis med en strålende sejr over hunnerne, og den gode, patriotiske Sakso har frydet sig i sit inderste hjerte, da han skrev sluteffekten:

Den strålende sejrherre Frode Fredegod indkalder de 171 overvundne konger til et kongemøde, hvor han uddeler de erobrede lande mellem dem. Det ser stolt ud på papiret. Men vi ved, at hunnerkongen — trods Frodes »sejr« — endte i Holsten, hvorfra han angreb Fredegods efterfølgere, og vi kan derfor ikke vurdere hans sejr så ubetinget som Sakso.

Begivenhederne viser, hvad enhver kunne have forudset, at

Fredegod i virkeligheden led et knusende nederlag mod denne eventyrligt store hunnerhær, og sådan blev krigen også vurderet af hans samtid. Man gætter sikkert ikke galt, når man regner med, at det var ved hjemkomsten efter dette kæmpenederlag, at Fredegod blev kongeofret (se s. 41–43).

Om Frode Fredegod findes der et eddadigt, Grottesangen, som langt bedre end Saksos sagn lader os ane samtidens vurdering af hans værd som konge. Digtet er symbolsk, men let gennemskueligt. Det handler om to jættekvinder, som er i Fredegods vold, og som dag og nat skal spinde guld til ham. Kongens griskhed under dem ingen hvile, så de må blive ved med at male guld, indtil møllen («grotten») bryder sammen og synker i havet, og mod slutningen af digtet advarer jættekvinderne ham med det lille vers, der er sat foran dette kapitel mod den krig, der skal komme østfra.

I dette digt får vi samtidens vurdering af Frode Fredegod som den umættelige, magtbegærlige konge, som spænder buen så højt, at den en skønne dag måtte briste.

Det oversete sagn om Fredegods hunnerkrig bekræfter på det nydeligste det billede, vi i forvejen havde fået af historiske kilder (Priscos) og sagnhistoriske (ungarske og islandske). Men en endnu bedre bekræftelse får vi fra det oldengelske digt Widsith.

Det drejer sig om Frolesagnets slutningseffekt, hvor Fredegod »indsætter« hunnerkongen som konge i Saksen!

Sakso regnede jo med to hunnerkonger, hvoraf den ene døde i krigen. Den kong Hun, der døde, kan af gode grunde ikke være Attila, siden Fredegods krig fandt sted i 430'erne, og Attila først døde 453. Det vil altså sige, at det er selve kong Attila, Frode Fredegod »ansætter« som sin nabokonge i syd!

Digtet Widsith, som fortæller os, hvem der regerede hvor i disse tider, skriver imidlertid, at *Adils* regerede over *Myrgingerne!* Mellem de lærde er der megen uenighed om, hvad navnet »myrgingerne« betyder. Men der er overhovedet ingen uenighed om, hvad det er for et folk, og hvor det bor[59]. Myrgingerne var de saksere, der boede i Vestholsten!

Den opdigtede sanger, Widsith, der fortæller digtet, er selv myrginger, og da han vender hjem efter besøg hos de forskellige

konger i Europa forærer han Adils en gave, han har fået i udlandet for sin recitation, og han tilføjer, at han giver myrgingernes herre denne gave som tak, fordi han har ladet ham beholde sine forfædres odel. Men denne bemærkning[60] giver os faktisk mellem linjerne den oplysning, at Adils ikke er landets oprindelige konge, men en fremmed erobrer. For, hvis han havde været myrgingernes egen konge, havde det været en selvfølge, at sangeren havde beholdt sine fædres odel, og ikke noget, han skulle takke særskilt for.

Denne Adils fra Widsith har voldt de lærde mange spekulationer. En enkelt[61] har med helt forkerte begrundelser set rigtigt, at myrgingernes Adils og sveernes konge af samme navn var identiske. Men flertallet af forskere mener, at der må være to forskellige Adils'er. Denne antagelse begrundes dels på, at Sakso fejlagtigt kæder Adils' operationer i Sønderjylland sammen med Uffe, og dels på, at både Sakso og Snorre opfatter Adils som konge over sveerne.

Det var han ganske vist også, men først senere og kun for et meget kort åremål. Men det, der virkeligt er overbevisende, og som man altså ikke har tillagt tilstrækkelig beviskraft, er, hvad enhver kan overbevise sig om, at næsten alt, hvad Adils foretager sig hos Snorre og hos Sakso som »svensk« konge, foregår i Saksen og Sønderjylland!

Havde disse forskere set, at Snorres Odin kun var et dæknavn for Attila, ville de også hos Snorre finde en bekræftelse på, at Attila fra Saksland drog op gennem Sønderjylland over Odinsøen Fyn til Sverige, og derved komme til at anerkende, at de to Adils'er var = én Attila.

Sagnet om Fredegods ulyksalige hunnerkrig fortæller os mange detaljer om den første etape i hunnernes og danernes vandringer. Men vi ved mere om denne etape. Først og fremmest er vi — takket være Hervararsaga — i stand til at følge et enkelt af østerledsfolkene under denne bevægelse fra øst til vest, og man kan uden overdrivelse sige, at dette folks skæbne i højere grad end alle de andre bevisligheder bekræfter det handlingsforløb, som her betragtes som den virkelige danske historie i det 5. årh. Men først

må vi tale ret udførligt om Hreidgotaland, som det lå i begyndelsen af århundredet.

6. *Hreidgotaland I*

Vi har nu hørt en del om hunnernes og danernes vandring langs Østersøen og op gennem Sønderjylland og stiller så det spørgsmål, om nordisk åndsliv indeholder sagn og digtning, som kan have deres udspring i Østerleden. Vi er klar over, at Hreidgotaland er goternes egentlige hjem, og at sagnene om østgoternes elendighed efter det første sammenstød med hunnerne kun kan være kommet til Danmark, hvis vi forudsætter, at goterne deltog i danernes invasion. Men der kan nævnes flere ting.

Eddadigtene betragtes normalt som hellige og ukrænkelige og — islandske! Det betragtes ikke som det rene kætteri at opfatte enkelte af dem som norske. Men at nogle af dem skulle være danske, endsige stamme fra Østerleden, må man ikke sige. Og alligevel skal det her påstås, at et af digtene har sit første forlæg i Hreidgotaland, og det digt, der er tale om, er digtet om Rig, (se s. 46 ff). På s. 48 blev det vist, at miljøskildringen ikke er nogen hindring i at betragte digtet som forfattet i det 5. århundrede. Tværtimod!

Talrige forskere har hævdet, at digtet må være opstået eller i hvert fald formet på irsk grund, fordi Rig er den keltiske form for latinsk rex[62], og fordi kongemoderen hedder Erna, som må være det samme som Erin = Irland. Beviset for irsk oprindelse eller tildannelse kan se meget besnærende ud, men holder ikke stik. Goternes første konger hed Heimdal, Gaut og Rig, siger goternes historiker Jordanes. Og i digtets prosainledning står der udtrykkeligt, at Rig her er et dæknavn for Heimdal. Denne kombination af Rig og Heimdal er altså ikke irsk, men hreidgotisk. Og med kongemoderens navn, Erna, er det om muligt endnu klarere. For hovedstaden i Hreidgotaland ligger i et herred, som hedder *Erna*-herred, og denne geografiske betegnelse findes hverken i Irland

eller på noget andet sted i verden. I *hervarar-saga*, som er hovedkilden til al viden om Hreidgotaland står det omtalt, at *Angantyr* holdt et stort gilde på den gård, som kaldes Dampstad, som nogle kalder *Ernar*-herred. Det var på den tid hovedborgen i Hreidgotaland. (»à theim bø er Dampstadir heita i Arheimum, er sumir kalla Ernarhérad, var that hōfutborg à Reidgotaland i thann tima.)

Irsk er et keltisk sprog, og at Rig og Erna er keltiske ord eller navne, skal ingen bestride. Men da navnene ganske uimodsige- ligt hører hjemme i Hreidgotaland, er der kun én mulig konsekvens at drage, nemlig, at goterne har modtaget indflydelse fra et keltisk folk. Gudmund Schütte, der også på andre punkter har konstateret en stærk keltisk indflydelse på hreidgoterne, tilstår, at han ikke kan påpege, hvorfra indflydelsen er kommet. Det overdrager han til keltologerne at finde ud af. Uden på nogen måde at ville prøve på at finde den rigtige løsning, vil jeg dog antyde en nærliggende mulighed:

På Cæsars tid var Bøhmen, der ligger tæt ved Weichselflodens udspring, notorisk beboet af keltere. Dette folk blev hundrede år senere fordrevet mod vest. Men det er en uskreven lov om folkevandringer, at de aldrig er totale. Der blev angler tilbage i Angel og saksere i Saksen efter den angel-saksiske udvandring, og der blev goter tilbage i Hreidgotaland efter goternes udvandring til Ukraine. Hvordan skulle man så tro, at der ikke blev keltere tilbage i Bøhmen[41]?

Hvordan man end vil se på denne mulighed, må man bøje sig for kendsgerningerne. Goterne — og ikke mindst hreidgoterne — modtog en stor keltisk indflydelse, og navnene Rig og Erna havde indfødsret i det land, der kaldte sin første konge Rig og sin hovedstad *Ernaherred*.

Dermed er det også givet, at det digt, som handler om Rig og omtaler Erna, må have fået sin første formgivning i dette land, selv om digtet i løbet af de 7—800 år, der gik, før det blev skrevet ned på Island, har ændret sig en del. Blandt andet indeholder digtet i den overleverede form nogle navneremser, og der er ikke noget bedre kriterium for norrøn digtning end bogstavrimede navne-

remser. Da »Træl og Tøs« avler børn, remses døtrenes formodede navne op, og de er absolut ikke kedelige. Martin Larsen har virtuost truffet den norrøne humor i sin oversættelse:

Drunte og Klunte
Uro, Ordrig
og Asketud,
Kluntæg, Kævle
og Knævretøs,
Trævleskørt
og Traneben.

Men det er let at se, at disse løjer er vidt forskellige fra digtets ellers nøgterne indhold. Og det ville være meget forkert at opfatte disse indskud som kendetegn på selve digtets norrøne oprindelse.

Hvis man imidlertid ikke vil anerkende digtets tilblivelse i Hreidgotaland, blot p. g. a. navnene Rig og Erna, så må man gøre det på grund af navnene *Dan* og *Danþ*, der i digtet omtales som mægtige konger!

Hvem var Dan og Danþ? Og hvem var danerne, som er opkaldt efter dem?

Den slesvigske sagnhistoriker Gutenbrunner kender af gode grunde ikke den teori, som først her skal fremsættes, at danerne kom fra Østerleden. Men han er ad helt andre negative veje kommet til det vigtige negative resultat, at den gængse tro på en udvandring fra Mellemsverige ikke kan være rigtig, fordi erfaringen fra andre oldgermanske stammer har lært os, at »folkestammer af format næsten altid opstår ved mere udviklede processer end ved en ganske simpel udvandring fra et moderland.«

Dette ræsonnement er meget prisværdigt. Det er da ganske klart, at hvis danerne var udvandret fra Sverige, havde de også heddet daner før udvandringen. Men det er et konstateret faktum, at der aldrig tidligere har været talt om et folk af det navn. Og det er denne pludselige opståen af et folkenavn, der gør det gådefuldt. Men den mere udviklede proces, som Gutenbrunner efterlyser, er den, at danerne blev en fællesbetegnelse for alle folkene fra Østerleden, og navnet kunne naturligvis først dukke op,

da disse folk pludseligt under den invasion, hunnerne havde tvunget dem til, smeltede sammen til en enhed, der ikke før havde haft noget fælles navn. Før folkevandringen hed de enten gepider eller hreidgotere eller rugiere eller glommer eller brondinger. Først da de, devet frem af hunnerne, blev til en enhed, måtte man finde en fælles betegnelse for dem, og den har de næppe givet sig selv. Den er givet dem af Danmarks befolkning, der så en fælles fjende i dem og ikke kunne skelne mellem deres forskellige nationaliteter. Man kunne have risikeret, at man havde kaldt dem »hunner«. Det gør Sakso jo i sit sagn om Fredegods hunnerslag.

Hvorfor kaldte vi dem daner?

Fordi de hævdede, at de stammede fra den *Dan* og den *Danp*, som nævnes i det hreidgotiske digt om Rig, og fordi stamfadernavnet *Dan* var blevet en kongetitel hos dem. Saksos *Dan* var altså ikke konge over urbefolkningen, men for det folk, der indvandrede midt i det 5. årh. fra Østerleden. Og det er igen et godt indicium for at indvandringen kom øst fra, fra grænsen til Rusland! For sagnet om Dan og Danp er alleroprindeligst et russisk sagn.

Det er den østrigske forsker Heinzl[64], der har henledt opmærksomheden på oprindelsesstedet uden dog at forstå, hvordan danske sagn havde fået fat på navnene.

Det drejer sig om en myte, hvis personer egentlig hed *Don* og *Danp*. Man kan ikke sige, at de symboliserer floderne Don og Dnjepr. Snarere er floderne opkaldt efter dem. Dan og Danp er de gotiske ord for Don og Dnjepr.

I den russiske myte er Don en mand og Dnjepr en kvinde. De var gift med hinanden, og Don var en herlig bueskytte. Da hans kone pralede af, at hun kunne skyde lige så godt som han, udfordrede han hende til kapskydning. Det viste sig nu, at hun virkelig overtraf sin mand, og et sådant nederlag kunne hans mandlige forfængelighed ikke tåle. Han blev rasende på sin kone, og i selvforsvar greb hun bue og pil og dræbte sin mand uden at tænke på, at hun bar hans barn i sit skød. Det barn, der efter faderens død så verdens lys, var floden Dnjepr, som på gotisk kaldtes Danp(ar).

Når hovedbyen i Hreidgotaland, der lå i Ernaherred, kaldes Danparstaden, er det altså ikke fordi den ligger ved Dnjepr. For

Hreidgotaland lå ved Weichsel. Men den er opkaldt efter den mytiske Danp, som også gav Dnjepr sit navn.

Også Arngrim viser i sin Skjoldungesaga, at han kender kongerne Rig, Dan og Danp. Og vi ved, hvorfra han kender dem. Han ejede nemlig et eksemplar af digtet om Rig!

Men Arngrim siger, at Rigs søn *Dan giftede sig med Ålof, en datterdatter af Frode.*

Det er mærkeligt, at en så uskyldig lille bemærkning, som at Dan bliver gift med Ålof, kan få den allerstørste betydning for vores undersøgelse. I vores jagt efter danerne betyder den noget lignende som fundet af the missing link for antropologerne.

For at vurdere dette »missing link« efter fortjeneste må vi vide, at Arngrim skrev sin *Rerum Danicarum* væsentlig efter den forsvundne islandske Skjoldungesaga og digtet om Rig. Vi ved, at digtet om Rig slutter med en kongeliste, der kun nævner Dan, Danp og Rig. Alle er klar over, at verset med disse navne har været efterfulgt af andre. Men disse vers er blevet borte.

Arngrim må have kendt dem, siden han kan fortsætte med den korte meddelelse om Dans ægteskab med Ålof.

Men fra Herverarsaga ved vi (se s. 30), at kong Heidrek af Hreidgotaland blev gift med Ålof! Og når Ålofs ægtemand i det ene sagn er kong Heidrek af Hreidgotaland, og i det andet sagn er Dan, konge i Hreidgotaland, er det ikke svært at drage den konklusion, at Dan er identisk med Heidrek!

Dan er kun hans kongetitel og skrives derfor også i Arngrims latin hyppigt *Danus* i stedet for Dan. Ganske som alle hadbardernes konger havde haft F-navne med Frode foransat og de romerske kejsere havde deres eget navn med Cæsar foransat, havde hreidgoternes konger deres navn (f. eks. Heidrik) med Dan foransat. »Alle undersætter af *Dan* kaldes derfor *Daner*« siger Arngrim[66].

Fra mange sider kan vi bekræfte, at danerne var goter, som hovedsageligt kom fra Hreidgotaland. Men ingen steder får vi bekræftelsen så koncentreret som i disse to citater fra Arngrim. Igennem dem får Sakso også æresoprejsning. Alle har ment, at Dan var et navn, Sakso havde opfundet for at forklare, hvorfra Danmark havde sit navn. Men Sakso har altså ret. Dan var virke-

lig den første dan'ske konge, der satte ben på dansk grund, og efter ham fik danerne deres navn! Andet ved Sakso ikke om Dan. Men takket være Arngrim og hans kendskab til det forsvundne vers fra digtet om Rig, ved vi nu en masse om ham. For alt, hvad vi har hørt om Heidrek, handler altså om Dan.

Ægteskabet mellem en konge, hvis rige grænser til Rusland, og en prinsesse i Danmarks vestligste land kan se mærkeligt ud, og Hervararsaga, der tror, at Dan Heidreks svigerfar er sakser, forklarer ægteskabet ved at lade Heidrek foretage et vikingetog til Saksland. Men Arngrim er klogere. Han er klar over, at Heidrek er kommet nærmere til Frodes rige, sådan som det ville stemme bedst med vores teori, om at hreidgoterne blev revet med af Attila mod vest, og han skriver i en fodnote, at Dans hovedstad (Danpstad) må ligge i Danmark, nærmere bestemt i Jylland, »som de norske kalder Reidgotaland.«

Den omstændighed, at digtet om Rig i den form, vi kender, er nedskrevet på Island på øens sprog, er naturligvis ikke noget bevis på, at digtet skulle være blevet til på Island eller formgivet i Irland. Og efter at det nu er påvist, at alle digtets hovedperoner, Heimdal, Rig, Erna, Dan og Danp, er uløseligt knyttet til Hreidgotaland, vil det blive svært at vende tilbage til tidligere opfattelser.

Om landets beliggenhed, da hunnernes angreb begyndte, hersker der ingen tvivl. Det lå i det senere Østprøjsen ved Weichsels nedre løb og grænsede mod øst til lithauiske og estiske folk, der blev kaldt eotenas, et ord, der senere i nordisk mytologi blev brugt om gudernes fjender, jætterne. Også denne indflydelse på nordisk mytologi er kun forklarlig gennem teorien om, at danerne var goter fra Østerleden.

Hvordan det senere gik med landets beliggenhed, er allerede antydnet under omtalen af Heidreks (Dans) ægteskab med en hadbarderprinsesse, men skal blive nærmere omtalt i kapitlet om Hreidgotaland II.

7. Runernes vandring

Mødte Rig ham,
lærte ham runer,
gav ham sit navn
søn ham kaldte.
Fra Sangen om Rig.

I slutningen af sidste kapitel blev vi klar over, at Hreidgotaland på et vist tidspunkt skiftede plads. Og som det så ofte går, flyttede nisserne med. Og en af nisserne var i dette tilfælde runealfabetet.

Når man nu gør sig klart, at digtet om Rig hører hjemme i Hreidgotaland, bør man lægge godt mærke til, at runernes hemmelighed optager digteren i mistænkelig grad. Træl og bonde har ikke noget med runer at gøre. Men da Jarl er vokset op, møder han Rig og lærer runer af ham, som det ses af de fire linjer ovenfor. Og da Jarls yngste søn, Kon, der var udset til at blive konge, blev voksen, står der om ham:

Kon den unge
lærte runer,
lykkeruner
og livsruner.

Og i vers 46 står der:

Med Rig Jarl
han runer drøfted.
Kunsten han kendte,
og Kon sejrede.

Han hvervede
og han vandt sig ret
Rig at nævne,
runer at kende.

Det er altså ganske klart, at kendskab til kunsten at riste runer var et af de vigtigste kendetegn på fornemhed i Hreidgotaland, og man skal derfor ikke blive overrasket over, at danerne medbragte denne kulturgave til deres nye land, da de rykkede ind i Sønderjylland og på Fyn.

Da digtet, som det er vist, må være affattet før danernes van-

dring, må man først spørge sig selv: Kendte man overhovedet runer dengang? Arkæologiske undersøgelser har vist, at runerne allerede var kendt i det 3. århundrede — dog ikke i Danmark. Men arkæologiske undersøgelser har også vist, at *Sønderjylland og Fyn var runernes vugge i Norden!* Altså den egn af Danmark, hvor danernes indtrængen først gjorde sig gældende. Fra Sønderjylland spredte de sig så videre, bl. a. med anglerne til England. Spørgsmålet, om runerne er opstået her eller er indført, lader sig altså nu besvare!

Wimmer har ad alfabethistorisk vej vist, at runerne stammer fra det græske og latinske alfabet. Da man ved, at Sønderjylland i de første århundreder efter K. f. havde forbindelse med romerriget gennem Rhinen, regnede man med, at det især måtte være det latinske alfabet, der lå til grund for runerne. Og det var også Wimmers teori (1870).

Endnu 1923 forsvarede Holger Pedersen den wimmerske teori, skønt Sophus Bugge allerede 1898 havde peget på goterne som ophavsmænd til runealfabetet. 1904 skrev Salin og pegede — uden at kende Bugges teori — på den kulturstrøm, der i det 3. årh. gik fra Sortehavet til Skandinavien.

Det største fremstød på runologiens område kom dog 1944, da *Askeberg* med stor skarpsindighed gjorde opmærksom på, at runerne ikke kunne være opfundet lige ved grænsen til romerriget, men måtte være konstrueret på nogen afstand fra de lande, der brugte enten det romerske eller det græske alfabet og efter indgående undersøgelser fastslog han, at *runerne måtte være blevet opfundet i området omkring Nedre Weichsel!*

Denne konstatering bekræfter i højeste grad denne bogs hypotese. For området omkring Weichselflodens nedre løb er ganske præcis Hreidgotaland, og vi forstår nu tilfulde, hvorfor Sønderjylland, som blev koloniseret af danerne, alias hreidgoterne, blev runernes vugge i Norden, og vi forstår, hvorfor det hreidgotiske digt gør så meget væsen af runerne, og vi ser også heri et sidste, men meget afgørende bevis for, at anbringelsen af digtet om Rig i Hreidgotaland er rigtig.

Senere har ganske vist Lis Jacobsen gjort sig til talsmand for den

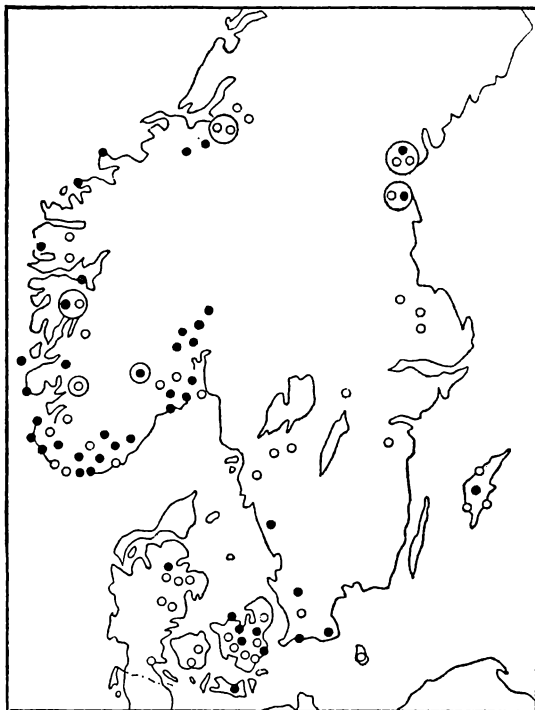
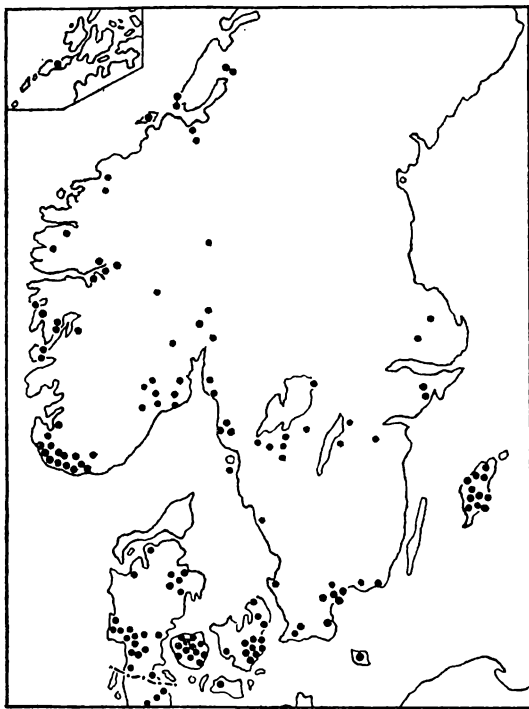

Fig. 3. Fund af importerede glas før folkevandrings-tiden.

tanke, at runerne er opstået i Sønderjylland og på Fyn. Men da det dengang ikke var kendt, at det var hreidgoterne, der befolkede Sønderjylland, er hendes standpunkt forståeligt. Det vil nu ikke mere kunne hævdes. Hun er dog allerede før fremsættelsen af denne hypotese blevet angrebet stærkt af Gunnar Ekholm, som tilføjer et nyt argument til fordel for Askebergs teori, nemlig den, at runernes opståen i Hreidgotaland vil forklare, at goternes bibeloversætter, Wulfila, kendte runealfabet!

De ældste runefund stammer fra Pommern (dvs. Rugien), Müncheberg (øst for Berlin), Volhynien (mellem Djnepr og Weichsel) og fra Rumænien. De tre førstnævnte fundsteder peger direkte på, at Askeberg har ret, og det sidstnævnte på runealfabetets vandring mod syd (til Wulfila). Intet giver dog et bedre

Fig. 4. Kort over runefund fra folkevandringstiden.

indtryk af forholdene end kortene fig. 3 og fig. 4, hvoraf det ene viser fundstederne for ægyptisk-syriske glas i Norden før folkevandringstiden, og det andet viser de ældre runers udbredelse.

De stammer fra Ekholms artikel om runologi og arkæologi i Nord. Tidskr. 1958, og Ekholm bruger den til at modbevise den wimmerske teori om runernes vandring ad Rhinen til Sønderjylland. Han peger altså på ensartetheden i de to kort og vil vise, at runerne følger handelsvejen.

Her interesserer vi os næsten endnu mere for forskellen mellem de to kort. Kortet over transithandelen med glas viser ganske klart, at ruten i Østerledet er gået fra øst til vest langs Tysklands kyst. Men fra Pommern — og det vil sige rugiernes rige — er ruten gået til havs op gennem Øresund til Norge. Medens ikke et eneste lille

glasskår er kommet til Fyn og Sønderjylland, ser man på rune-kortet, at netop de landsdele, som blev erobret af runeopfinderne, altså danerne eller hreidgoterne, er sprængfyldt med runefund.

Da det 5. årh. regnes for poesiens opblomstringstid i Norden, og vi ved, at danerne i hvert fald digtede, før de kom til landet, og da det nu viser sig, at de ud over digtningens gave også bragte os runekunsten, begynder man så småt at forsone sig med overfalds-folket. Det bragte os dog også noget af værdi.

7a. NEGKULTENS VANDRING

Det er ikke alene runerne, der så smukt følger — og dermed bekræfter — Snorres rute.

Vi kender alle sammen sagnet om kong Skjold, der kom sejlene som lille barn i en båd med et neg som hovedpude. Hvorfra stammer denne forestilling om en forbindelse mellem kongen og et neg?

Det siger sig selv, at de æresbevisninger, der blev neget — specielt det sidste neg — til del, må stå i forbindelse med en frugtbarhedskult. Og det vil igen sige, at der meningsmæssigt opstod en forbindelse mellem *neget*, *Frey* og *kongen*, der alle tre var frugtbarhedssymboler.

Dirkelsen af en kornguddom må ifølge sagens natur næsten være international, og vi kender typen fra Ægyptens Osiris, mesopotamernes Tammuz og grækernes Adonis.

Man skulle derfor tro, at det ikke var muligt at bruge kulden af neget til at vise en folkevandring. Men det lader sig alligevel gøre ved hjælp af sproghistoriske indicier.

Vi kender udløberne af kulden fra Kent. Her hilser man det sidste neg med et langtrukket, tre gange gentaget råb: »the neck«[66 a]! Men på engelsk hedder neg = sheaf, og »neck« betyder »hals«. Neck er altså det danske ord neg, og der kan ikke herske nogen tvivl om, at skikken er kommet til England østfra.

Beda (ca. 700) siger, at Hengest og Horsa førte en flok daner til Kent. I reglen misforstår man Beda og oversætter hans latiniserede ord *Jutis* ved jyder. Men Alfred oversætter det rigtigt til engelsk

ved *geates*, som betyder (hreid)goterne og er identisk med *danerne* (se side 132). Så godt som alle videnskabsmænd er enige om, at der ikke findes spor af jyder i Kent. Her har vi altså forklaringen. Det var ikke jyder, men daner (= hreidgoter), der kom til Kent.

Når vi så går østpå på spor efter skikkens oprindelse, træffer vi en ganske lignende skik i Angel. Skikken var levende helt op til udgangen af det forrige århundrede, altså i fotografiets tidsalder, og der eksisterer talrige fotografier af neget, der bæres blomster-smykket hjem og højtideligt overbringes til bonden, som til gengæld serverer god mad og stærke drikke til sine karle og piger. Neget kaldes endnu i den tyske del af Slesvig for »neeg«, skønt det hedder Garbe på tysk og garv på plattysk. (Det pyntede neg har fået det for alle uforståelige navn: de' Fock)[66 b].

De første spor af religiøse forestillinger i forbindelse med neget finder vi dog meget længere mod øst, nemlig hos finnerne og esterne. Negguden kaldes her *Sampsä*. Og i en af de sange, der synges til hans ære, står der, at han sover »midt i korndyngen på dækket af kornskibet«. Og de ord giver en stærk fornemmelse af forbindelsen mellem kornvætten og sagnet om den vordende konge på neget i skibet[66 c].

Men finsk »sämsä« (= siv) er lånt fra gotisk (sammenlign tysk Simse = siv). Dermed er det klart, at de kentiske, angelske og finske negritualer har deres oprindelse hos goterne i Østerleden, og at negkulten nøje har fulgt Snorres rute og fra Sønderjylland (ganske som runerne) er sejlet videre til Kent i England. Men denne sproglige bevisførelse står ikke alene:

Angelsakserne havde en stamfar, som de kaldte Beow (= korn), et navn, der svarer ganske til det nordiske »byg« og igen til en finsk-estisk korn gud ved navn Pekko (estisk Peko). Alle disse ord må stamme fra en urnordisk grundform = *beggu*, der blev til oldnordisk bygg[66 d]. Det er derfor ikke uden interesse, at de engelske navne, der har bevaret ordet, hyppigst findes i Kent: Beasfeld, Beuuesfeld, Beusfel og Beusberg.

7b. HESTEOFRINGENS VANDRING

Den stærkeste bekræftelse får Snorres rute dog af en ganske ejendommelig form for hesteeffer, som man finder spor af rundt om i Danmark.

I en grav finder man et hestehoved, sommetider med halehvirvler inde i mundhulen, som om hestens hale har været rykket af og er stukket ind i dens mund. I samme grave findes der fire hestefødder, men ellers ikke spor af hesten.

Det er Ole Klindt-Jensen, der har æren af at have fundet ud af, at den offerskik, der skjuler sig bag disse fund, er af hunnisk oprindelse[66 e]. Man har både før og efter folkevandringstiden ofret dyr — også heste. Men denne helt egenartede form for ofring findes kun fra den periode, hvor hunnerne satte deres hæl på dansk grund. Et bedre bevis på, at hunnerne virkelig har været her, kan man ikke ønske sig, og fundstedernes udbredelse viser os, at hunnerne har bredt sig over hele landet. Sådanne hesteeffringer er nemlig påvist:

I Jylland (Mors), på Lolland (Godsted Mose), på Sjælland (Engagergårds Mose, Hundstrup Mose, Rislev) og på Bornholm (Ibsker, Sorte Muld).

Uden for Danmark har man fundet spor af denne offerskik i Mellem- og Sydeuropa, i Slovakiet og Ungarn, altså på typisk hunnerområde, og her har man tilmed konstateret, at hestene var af mongolsk type, og i en af gravene fandt man tillige et kaukasisk metalspejl.

Ligesom byerne med endelsen -lev betragtes som danernes (dvs. goternes) fodspor, er hestehovedofringerne hunnernes allertydeligste fodspor. Følger man disse fodspor baglæns, kommer man til hunnernes urhjem. I Sydrusland kendes skikken fra det 4. årh., altså netop fra den tid, hunnerne dukkede op i disse egne. Går vi derfra øst på ind i Asien (Altai), finder man skikken levende helt op til vores tid, så at en ekspedition i 1930 har kunnet fotografere hesteeffret.

Her beskrives ceremonien som en tredages fest, som begynder

med påkaldelse af den højeste gud Úlgön i den syvende himmel. Slagtemetoden er barbarisk. Ved hjælp af snoretræk om dyrets ben »trækkes« rygraden over. Dernæst spises kødet, og hestehovedet sættes på en stang, som stikkes skråt i jorden, og over stangen hænges skindet med fødderne dinglende ned. Tanken er, at den afdøde på den skråtstillede hest skal ride til paradís. Skikken spores videre mod øst ind i Sibirien.

I forbindelse med hesteofringerne må det nævnes, at man på Bornholm har fundet guldrakteater med billeder af en mand til hest, som i høj grad minder om billedet af Odin. Men besynderligt ser det ud, at hesten har horn! De kan være påsat som pryð (maske). Men forklaringen får man i Asien (Altai), hvor man har fundet hesteofringsgrave, hvor kraniet bærer en maske med horn[66 e]!

8. Hreidgotaland II

Hløder:

»Et andet er vort ærind
end øl at smage!
Tømme vil jeg, fyrste,
først dit bæger,
hvis halvt jeg får
af Heidreks eje:

...

Mørkskovens vidder,
graven, den hellige,
som ligger i goters land,
stenen, den store,
som står i Danps land. . .

(*Martin Larsens overs.*)

Kan et land ligge to steder? Det er tidligere nævnt, at Hreidgotaland lå ved Weichselflodens nedre løb. Måske strakte det sig på denne tid helt mod øst til Düna. Og øst for Düna lå, så vidt man kan skønne, det land, der i sagnene kaldes *Hunaland*. I *Hervararsaga*, der helt og holdent er et sagn om Østerleden, har vi de fleste oplysninger om disse egne. Men sagnet er så forvirret og forvansket, at det må bruges med stor forsigtighed.

Efter dette sagn ser Heidreks stamtavle sådan ud:

Arngrim g. m. Øfora

|
Angantyr (I)

|
Hervor g. m. Høfund

| |
1) Angantyr (II), 2) Heidrek g. m. flere

| | |
1) Angantyr (III), 2) Hløder, 3) Hervor (II)

Man ser straks, at det i virkeligheden drejer sig om to stamtavler, da stamtavler jo regnes efter mandssiden. I den første stamtavle er en vis Arngrim far til en Angantyr (I), som siges at være far til en datter: Hervor, der bliver gift med en Høfund. Fra dette øjeblik befinder vi os i en stamtavle med H-navne, og vi møder derfor Angantyr II og Angantyr III med al mulig mistanke.

Høfund, Heidrek, Hløder og Hervor er østerledsnavne med H, mens Angantyr er et svensk navn med vokal. Han kan derfor hverken være søn af Høfund eller af Heidrek (se sagnvurdering 5).

I denne bog spiller Angantyr I og Angantyr II ikke større roller. Så dem kan vi godt se bort fra. Til gengæld er Angantyr III en af bogens hovedpersoner. Så det er aldeles nødvendigt at finde ud af, hvad han har med Heidrek at gøre.

Heidrek var, som sagt, identisk med Saksos første konge: *Dan*.

Dan Heidrek hørte til de konger, der blev fordrevet fra deres land af hunnerne, og vi skal høre, at han skaber sig et nyt rige i Sønderjylland. Herved bliver Heidrek ikke alene danernes konge, men i dobbelt forstand »dansk« konge. Og han bliver nabo til Frode, med hvis datter Ålof han gifter sig. Men han bliver også nabo til Wermunds søn Uffe, der regerer i Angel. Og dermed har vi nået de oplysninger, vi har brug for for at finde ud af, hvem Angantyr III er!

De angelske kongerækker, som vi kender fra de såkaldte Mercialister, siger nemlig, at Uffes søn og efterfølger hed Angantyr.

Ganske vist er navnet Angantyr fremmed for englænderne, og de staver ham derfor på mange mærkelige måder: Ongen, Angeltheow, Angengeot, Angeltheu, Angengeat og Angeltheau. Man kan se på stavemåderne, at de sætter navnet i forbindelse med landet Angel og med Heidreks goter, som englænderne kaldte »geates«. Men der kan ikke være tvivl om, at det er navnet Angantyr, der menes.

Uffe var svensk, og navnet Angantyr er også svensk, og hvis man analyserer navnet, bliver det ekstra svensk. Sveerne var jo Freydyrkere, og det helligste ved frugtbarhedsguden var selvsagt hans avlelem. Men første del af navnet Angantyr betyder faktisk mandens avlelem, og sidste del betyder tjener, dyrker eller præst. Et sådant navn ville nu om stunder virke anstødeligt. Men på den tid så man naturligt på tingene, og der var efter tidens opfattelse netop noget kongeligt ved et navn som »Fallosdyrkeren«.

De angelske kongelister har vist sig meget pålidelige, og der er ingen grund til at tvivle på, at de har ret i, at Angantyr virkelig blev Uffes efterfølger og sandsynligvis også var hans søn.

Vi ved imidlertid, at alle — så vidt man kan skønne, bogstaveligt talt alle — kongesønner på den tid blev opfostret hos andre konger, og når nu nogle sagn har opfattet Angantyr som søn af Dan Heidrek, og vi ved, at Dan Heidrek på et vist tidspunkt bliver Uffes nabo, er det ikke vanskeligt at finde ud af, at sandheden var, at Uffe havde sendt sin søn til opfostring hos sin nabokonge, Dan.

Efter stamtavlen falder Hervararsaga naturligt i to dele: 1. Arngrimslægten og 2. Dan Heidrek, hans søn Hløder og hans fostersøn Angantyr.

8a. ARNGRIMS SLÆGT

Brander og Bjarbi,
Brodder og Hjarrande,
Tander og Tirvinger,
tvende Haddinger,
Hjørvar og Hjarvar,
Rani og Angantyr.

Sådan opremses Arngrims slægt.

Der er så mange af den slags navneremser, hvor forfatteren beruser sig i allitterationerne og opregner opdagede navne. Derfor kan man ikke undre sig over, at — så vidt mig bekendt — ingen har spekuleret nærmere over disse navne. Men da vi nu er ude på at vise, at danerne ikke kom fra Mellemsverige, men kun stammede derfra, kan det ikke undgås, at vi lægger mærke til, at faktisk alle disse navne, der påstås at være efterkommere af en Arngrim i Mellemsverige, er en opremsning af østerledsfolkene lige fra Sønderjyllands rod til Østersøens østkyst, således at Jordanes' misforståede bemærkning om, at danerne stammede fra Sverige, får fuld bekræftelse i denne navneremse.

De læsere, der gerne vil se nøjere, hvordan hvert eneste af navnene hentyder til et folk eller en konge i Østerleden henvises til noterne bag i bogen[67].

Disse tolv brødre, hvormed der altså sigtes til danerne eller østerledsfolkene in pleno, skildres som vilde og krigeriske, hvilket svarer godt til den karakteristik, danerne fik i udlandet.

Efter sagnet forelsker den ene af brødrene, Angantyr[68], sig i en svensk prinsesse, og da han hører, at hun er lovet bort til en vis Hjalmar, tager han og brødrene til Samsø for at myrde rivalen. Oppe på øen træffer de Hjalmar og hans kæmpesterke ven, Ørvarod. Angantyr ejer tryllesværdet Tyrving, som hver gang det drages kræver menneskeblod. Han fælder Hjalmar, og Hjalmar fælder ham, mens den stærke Ørvarod gør det af med alle hans brødre.

Det er håbløst at kronologisere dette sagn. Ikke få af navnene kender vi fra personer, der levede og kæmpede i midten af det

5. årh. Og det er muligt, at sagnet handler om et første forsøg fra Østerledens side på at skaffe sig nyt land i Danmark, da hunnerne har angrebet deres eget land. I så fald har det været et mislykket forsøg. Men det er, som sagt, umuligt at finde den historiske kerne bag sagnet. Blot ved man, at sagnet levede på øen i 1500 år, og at den gravhøj, hvor de faldne blev begravet, stadig hedder Angantyr's høj og kan findes på generalstabskortene.

Til Arngrimssagnet knytter sig et vidunderligt digt om Angantyr's datter, Hervor, der som valkyrie kommer til sin fars gravhøj og forlanger sværdet Tyrfing udleveret. Det er begyndende nat, og alt levende kryber i skjul for nattens vætter. Hyrden, som hun spørger om vej, ræddes og advarer hende, skønt han anser hende for en mand: »Dumt synes mig, at du vil gå her, hvor mørket mulmer farligt. Høje åbnes, hedt luer ilden fra mark og myr.«

Hervor er ikke bange. Hun kommer til højen og kalder på sin far, og da han ikke svarer straks, truer hun ham og hans brødre:

»Så gid da eders indre krible,
som om I ædes op af myrer,
hvis ikke sværdet snart mig rækkes!«

Også hendes far advarer hende mod hendes forehavende:

»Helporten røres, høje åbnes,
ild flammer hele østkysten rundt.
Ude er alting ondt at skue.
skynd dig, søg ly!

Omsider får hun Tyrfing og går i viking. Men senere indtræder der en ændring. For nu skal dette sagn knyttes til det næste. Hun bliver en rolig kvinde, der gifter sig med den vise Høfund, hvis H beviser, at han hører til i Østerleden. Og med ham bliver hun mor til Heidrek og Angantyr II.

8b. DAN HEIDREK

Heidreksagaen har tre fejl. 1. Saganedskriveren er ikke fortrolig med lokaliteterne. Han kender Hreidgotalands første beliggenhed ved Weichsel fra Widsith, men har meget uklare forestillinger

om dets senere beliggenhed i det østlige Slesvig-Holsten. 2. Han giver sagnet en eventyrramme og laver om på handlingen for at få den indpasset i denne ramme. 3. For at knytte Heidreks saga til moderens lader han Heidrek arve Tyrfing, der kræver menneskeblod, hver gang det drages. Det stiller også uvedkommende krav til handlingen.

Eventyrmomentet er historien om psykopaten, der konsekvent kun gør det, som hans far har frarådet ham. Det er let at konstruere et sådant eventyr. Man tager blot de historiske fakta, som har bragt ulykke, og lægger de advarsler, som kunne have hindret ulykken, i munden på den vise far. Vi har allerede (s. 30) hørt, at Heidreks kone bad om lov til at besøge sit hjem og benyttede tilladelsen til at være ham utro. Følgelig lød et af Høfunds råd: Du skal ikke lade din kone have samkvem med sine frænder.

Et andet råd lød: Du må ikke opfostre en mægtigere konges søn. Naturligvis har sagamanden lagt dette råd i Høfunds mund, fordi Heidrek i virkeligheden opfostrede en mægtig konges søn, og fordi denne opfostring førte til en frygtelig ulykke, idet der opstår en arvestrid efter Uffes død mellem hans retmæssige arving, Angantyr (III) og hans fosterbror Hløder, som er Heidreks rigtige søn. Denne ulykkelige arvekrig har saganedskriveren komplet misforstået, fordi sagnet har nået ham i en forkludret form, hvor Angantyr er gjort til Heidreks rigtige søn – i modstrid med Mercia-listerne – og Hløder til hans frillesøn.

Da saganedskriveren ikke kan forstå arvestriden, opfinder han en helt anden historie, om en kongesøn, Heidrek tager til opfostring i Østerleden. Men denne historie må man se på med den største skepsis, da den i alle henseender ser mistænkelig ud.

Som sagt begynder Heidrek som udpræget psykopat. Allerede før han drager ud i verden, »kommer han til« at dræbe sin bror Angantyr (II) med sværdet Tyrfing, fordi han ikke ved, at det kræver et menneskes liv, hver gang det drages.

Med denne skændselsdåd begynder altså den »Dan«, om hvem Sakso ikke ved andet, end at han var danernes første konge, sin løbebane, og vi skal nu se, hvordan det går til, at denne vilde og uregerlige dreng fra Østerleden omtumles af skæbnen, så at han

virkelig bliver konge over et dansk landskab. Efter brodermordet landsforviser Høfund sin søn, og Heidrek drager alene ud i verden og kommer til Hreidgotaland ved Weichsels munding. Her er kongen kommet ud for vanskeligheder, fordi to sørøvere har overfaldet hans land og nu kommer igen hvert år for at kræve skat.

Heidrek tilbyder sin assistance, og det lykkes ham virkelig at fordrive de to slyngler, og kongen giver ham af taknemlighed sin datter og det halve kongerige.

Men nu kommer der dyrtid i landet.

På dette sted står der i sagnet en bemærkning, som må være faldet alle, der ikke har regnet med denne bogs hypotese, for brystet:

»Derpå kom der dyrtid i Hreidgotaland, som nu hedder Jylland«. Hreidgotaland ligger i det senere Østprøjsen. Hvordan i alverden kommer det nu — under dyrtiden — til at hedde Jylland?

Med vores viden om, at hreidgoterne var naboer til et Hunaland, aner vi, at det, der ligger bag ordene, er at Attila efter Snorres rejseplan nu drejer mod syd og angriber Tysklands nordkyst. Dyrtid er altså ikke det rette ord. Landet er udsat for angreb fra de uovervindelige hunner fra Holmgard og Hunaland.

Når den citerede sætning er så uklar, er det indlysende, at det kommer af, at forfatteren til Heidreksagaen er lige så uklar selv. Han kender kun det Hreidgotaland, der lå ved Weichsel. Men der er folk, der har søgt at forklare ham, at Hreidgoterne blev fordrevet fra deres bopladser og jaget vest på, indtil de kunne grunde et nyt rige i — Jylland!

Hvis vi forstår denne sætning rigtigt, er vi på vej til at få en ny og forbløffende bekræftelse på Snorres rute.

Dyrtiden fortsatte — og ved dyrtiden forstår vi hunnernes angreb! Og nu indtræder den samme situation, som vi så efter Frodes håbløse hunnerkrig. Frode blev kongeofret. Han var ikke mere lykkemanden. Folket — eller vel snarere templet — kræver nu også kongeoffer her. Vil man ikke ofre kongen selv, må man i det mindste ofre en fornem person, som på en eller anden måde kan repræsentere kongen. Men hvem er kongen? Kong Harald, som den oprindelige konge hed, har skænket det halve rige til Heidrek.

Templet forlangte, at enten Haralds nyfødte søn eller Heidreks søn skulle ofres.

Der opstod nu en diskussion, om hvis søn der var den fornemste. Heidrek sagde, at det måtte være Haralds, og Harald sagde, at det var Heidreks. Heidrek bad nu sin far dømme i sagen, og Høfund dømte, at det var Heidreks søn, der skulle ofres.

»Hvad tildømmer du mig da til gengæld for mit sønnetab?« spurgte Heidrek.

»Beting dig hver anden mand af Haralds hird!« svarede Høfund.

Heidrek gik nu til kong Harald og forkyndte ham Høfunds dom, hvorefter han lod den halve hird sværge sig troskab, og da eden var blevet gentaget, sagde Heidrek, som øjensynlig endnu havde bevaret sine mindre heldige egenskaber, til sin nye hird:

»Jeg synes, Odin (man bør naturligvis læse Frey!) vil gøre et godt bytte, hvis vi i stedet for min ene søn ofrer kong Harald og hans søn og den halvdel af hirden, han har tilbage.«

Heidrek dræbte nu selv sin svigerfar og sin svoger med Tyrfing og var fra nu af enekonge over alle hreidgoter med den dertil hørende ret til at kalde sig Dan. Skønt svigerfardrab synes at have haft et halvvejs rituelt skær og var ret almindeligt, tog hans kone Helga (med danernes H) sig drabet så nær, at hun begik selvmord.

Den søn, der slap for at blive ofret, må have været Hløder, og ham sendte Dan Heidrek til opfostring hos kong Humle i Hunaland. Dette land var ganske vist besat — eller blev det i hvert fald snart efter — af Attilas hunner. Men Humle selv må efter navnet have været goter. I arvestriden mellem Hløder og hans fostbroder Angantyr (III) stod Humle på Hløders parti, og denne krig fandt utvivlsomt sted ved den danske grænse. Hvis man regner Danmarks historie for at begynde, da de første daner satte fod på dansk grund, er det rigtigt at nævne disse tre personer som de første. Og det er værd at lægge mærke til, at den som kilde ringeagtede Sakso netop begynder sin Danmarks krønike med disse tre navne. Den første konge hed Dan, og hans søn og efterfølger var Hløder. Sakso gør ganske vist den fejl at anse Humle for at være søn af Heidrek (Dan). Og når Harvarar Saga gør en anden fejl ved at betragte Uffes søn Angantyr (III) for at være Heidreks søn, tør

man vel hævde, at de to sagn ikke bygger på samme kilde, så at de ting, der er ens i sagnene vinder i troværdighed ved at stå i to givet forskellige kilder.

Fælles for kilderne er det også, at Herverar Saga lader Hløder dø i oprøret mod Angantyr, mens Sakso kort fortæller, at Hløder faldt i et oprør.

Konflikten mellem Hløder og Angantyr (III) begynder allerede at spire, mens Hløder er til opfostring i Hunaland. Vi ved fra tyskernes besættelse af Danmark under sidste verdenskrig, at en besættelsesmagt altid kan regne med at få medløbere, ikke mindst mellem magthaverne i et land. Og det må med sorg siges, at Humle og hans fostersøn Hløder endte på den forkerte side i den nationale kamp. Så vidt vi kan skønne, bliver Hløder på en eller anden måde besvogret med Attila. Hvordan, ved vi ikke. Han kan under besættelsen have giftet sig med en kvindelig slægtning af Attila. Eller en søster til Hløder, altså datter af Heidrek, kan have giftet sig med en mandlig slægtning af Attila. Eddadigtet Oddruns Klage kunne måske tydes i sidstnævnte retning. I dette digt rider Oddrun, Attilas søster til Hunnerland for at hjælpe Heidreks datter med en svær fødsel. Heidreks datter er altså i et hunnerland, og hun er gift med en mand, om hvem vi ikke får andet at vide, end at han er burgunderen Hagens bane. Men det viser også, at han må have en meget nær tilknytning til Attila. Han er måske en af hans sønner. Sit lovlige eller ulovlige ægteskab med hunnerkrigeren har hun holdt hemmeligt for Heidrek, der til sin død er fjende af hunnerne, men øjensynligt ikke for Attilas familie, siden Attilas søster kommer til hjælp. Hunnerlandet er sandsynligvis Vestholsten, kaldet myrgingernes land. »Myr« kommer vel af Moor (= mose), og landet kaldes i samme digt også Mornaland, og nord for Elbens udløb ligger endnu en by ved navn Marne, som synes at indeholde samme rod.

Efter Attilas nederlag ved de Katalauniske Marker ved Belgiens sydgrænse (451), hvor tusinder af hunner måtte lade livet, får kun én af de mange den ære at blive nævnt ved navn: *Attilas svoger Laudarius!*

Man kan næppe tvivle på, at Laudarius er en latiniseret form

for Hløder. At Hløder efter nordiske sagn dør under et angreb syd-fra på Angel, modsiger ikke, at han meldes død i det berømte nederlag. Hans krig mod nord kan udmærket godt være koordineret med hovedangrebet mod vest nord for Mosel.

Det er Heinzl, der har gjort opmærksom på, at Hløder og Laudarius må være samme navn. Men han drager den dristige slutning deraf, at Hløders kamp mod Sydangel aldrig har fundet sted, men blot er en nordisk omdigtning af slaget ved de Katalauniske Marker. Intet har været mere ulykkeligt for dansk sagnforskning end denne letkøbte måde at sparke alle vanskelighederne fra sig. Sagnet om Hløders krig mod Angantyr indeholder alt for mange personlige momenter mellem nordiske personer, til at man har lov til uden meget vægtige grunde at stryge den som historisk faktum.

8c. LANDET SKIFTER PLADS

Når vi er så vidt orienteret om den første del af Heidrek-sagaen, er tiden kommet, hvor vi kan tage det indledende spørgsmål op til nærmere drøftelse: Kan et land ligge to steder?

For at præsentere læseren for den typiske indstilling vil jeg lige citere en artikel af Birger Nerman i festskriftet til Finnur Jónsson 1928:

»Genom R. Muchs, G. Schüttes och O. von Friesens utredningar måste det anses slutgiltigt *bevisat*, att Reidgotaland i verkligheten varit nordöstra Tyskland, främst Ostpreussen, och Polen samt möjligen andra angränsande områden. I Widsith och Hervararsaga återfinnes den riktiga lokaliseringen. I vissa isländska arbeten har man däremot *genom missupfattning* identifierat landet med Jutland.«

I århundreder (det er ikke overdrevet) har man altså diskuteret, om Reidgotaland lå i Østprøjsen eller i Jylland, og man er — som man ser — omsider kommet til et resultat. Men desværre til et forkert!

Der er ingen tvivl om, at den, der har formuleret Heidreksagen

i den form, hvori vi nu kender den, har troet på, at Hreidgotaland lå i Østprøjsen. Men han har ikke været nær så sikker som sagkundskaben nu er, på at det ikke lå i Jylland. Der er sætninger i hans saga, der viser, at han ikke har kunnet finde ud af det, og at han godt ved, at der er en mulighed, der hedder Jylland. Et sted skriver han — som sagt — i kap. 9: »Hreidgotaland, som nu er Jutland.« Et andet sted siger han: »Nu overtog Heidrek sit rige,« en bemærkning, der er uforståelig, fordi han på det tidspunkt for længst havde overtaget Hreidgotaland. Og til allersidst i sagaen skriver han: »*Det berettes, at Reidgotaland og Hunaland nu kaldes Tyskland.*«

Disse tre sætninger giver os det indtryk, at en mand, som nedskriveren har talt med, har givet ham visse underretninger, som han ikke har forstået, men alligevel følt sig forpligtet til at tage med. De er alle tre anbragt klodset og uden sammenhæng med den fortløbende tekst. Hvordan de burde være forstået, skal vi nu komme nærmere ind på.

For at læseren selv kan tage stilling til problemet, skal jeg nævne, hvad der taler for anbringelsen i Østprøjsen, og hvad der kan siges til forsvar for en eventuel anbringelse i Jylland:

Til fordel for anbringelsen i Østprøjsen taler for det første, at hovedstaden hedder Danparstaden. Danpar betyder jo Dnjepr. Det er ganske vist langt fra sikkert, at Hreidgotalands sydspids nåede Dnjepr, og Heinzl siger at endelsen »-stad« aldrig sammensættes med flodnavne, men kun med personnavne. I så fald må det være den mytiske person Danp, som i sagnet var sammenstillet med Dan, der har givet byen navn. Det vil ganske vist også tvinge os til at anbringe byen i et land, som grænser til Rusland, hvor denne mytiske figur hører hjemme. Gudmund Schütte mener, at navnet sikkert må forstås som en udskibningshavn i selve Dnjeprfloden, og hvis han har ret, må vi tænke os landet udstrakt i retning af de sydligere goters lande i Ukraine.

Desuden omtales der i sagnet nogle kampe, der har fundet sted i Dyngjadalen, på Dunasletten, i Weichselskovene og ved Harvadafjeldene. Dyngjadalen bør nu slet ikke opfattes som et geografisk sted. Det er et fællesnavn og betyder simpelt hen val-

pladsen. De andre navne har været diskuteret af sagkundskaben. Men da Harvada er en helt korrekt lydfor skydning af »Karpaterne«, og da der lige nord for Karpaterne løber en lille flod, som hedder Dunajec og munder ud i Weichselfloden, er der næppe nogen berettiget tvivl.

Hvis man godtager ovenfor opstillede argumentation for, at digtet om Rig hører hjemme i landet ved Rigabugten, er også Erna-herred et argument for landets østlige beliggenhed. Og man kan i det hele taget sige, at Herverarsaga har en stærk duft af Østerleden.

Til fordel for anbringelsen i Sønderjylland kan man nævne, at der her faktisk findes ordet Damp (af Danp) som geografisk betegnelse. I Østprøjsen er der ingen nutidsnavne, der kan føres tilbage til en by af dette navn. Desuden ligger der en Reide-å ved dannevirkegrænsen, og Kjer har i sin bog om Beovulfvadet fremsat den — tvivlsomme — tanke, at Æhrilds Hérad lige syd for Eidern kunne tænkes at være en forvanskning af navnet Ernaherred.

Langt vigtigere er det dog, at *Danske Atlas* har en ganske afvigende skildring af lokaliteterne i det slag, der er omtalt ovenfor, som om det foregik ved Karpaterne. Ingen aner, hvor forfatteren har disse oplysninger fra, og når han overhovedet ikke polemiserer mod andre opfattelser, må man regne med, at han ikke har kendt nogen anden opfattelse. Det svækker ikke hans troværdighed, tværtimod. Man kan sige, at mens Herverarsagaens nedskriver ved sine bemærkninger om Jylland og Tyskland røber, at han er klar over, at der er noget galt med hans opfattelse af de geografiske forhold, viser forfatteren i *Danske Atlas*, at han har sine oplysninger fra en kilde, som ikke kender til tvivl.

Danske Atlas (S. 21) siger, at det førnævnte slag foregik på *Dunheden*, ellers kaldet Kropperhede ved Eidern, som nu kaldes *Døne*[69].

I forordet til *Gylfaginning* fortæller Snorre om Odin, som jo er hans dæknavn for Attila, at han kom til det land, som de kaldte Reidgotaland, og her tilegnede sig alt, hvad han ønskede. Over dette land satte han sin søn (sønnesøn?) Skjold. »Det hedder nu Jylland, som dengang kaldtes Reidgotaland!«

Som sagt omtaler Arngrim Danpr i Danparstad, hvis datter bliver gift med Rig og får sønnen Dan, og antyder i en note, at Danprstad må ligge i Jylland, »som de norske kalder Reidgotaland.«

Man forstår, at det har været svært at vælge mellem to hypoteser, og det er egentlig nærmest ubegribeligt, at den ene opfattelse har sejret over den anden.

Men når man sammenholder alle disse indicier for den ene og den anden opfattelse med denne bogs teori om, at hunnerne har drevet goterne (dannerne) langs Nordtysklands kyst til roden af den jyske halvø, melder den rigtige løsning af problemet sig lysende let. Og læseren har måske allerede fundet løsningen: Der er simpelt hen ikke tale om et »enten-eller«, men om et »både-og«.

I Begyndelsen af århundredet lå Hreidgotaland i Østprøjsen, og i midten af århundredet lå Hreidgotaland i Jylland.

Man kan så spørge, hvordan det går til, at goterne, der måtte forlade Hreidgotaland (i Østprøjsen), også kaldte det land, de kom til (i Jylland) Hreidgotaland, og at flere geografiske navne er fælles for Hreidgotaland I og Hreidgotaland II?

Svaret er let.

Det er ganske simpelt en lov, næsten uden undtagelser, at udvandrere opkalder deres nye land og dets byer og floder efter det gamle land. Da sumererne i præfaraonisk tid blev tvunget af den store oversvømmelse til at sejle til Ægypten, forlod de byen Eridu (eri dugga på sumerisk = det gode sted) og bygge Memfis (Mennofer på ægyptisk = den gode forbliven). Da Amerika blev befolket, kom byerne til at hedde New York, New Orleans osv. Da danerne og hunnerne fordrev anglerne og sakserne til England, kaldte anglerne deres nye land »Angelland« og sakserne deres nye lande »Vestsaksen« og »Østsaksen«.

På ganske samme måde kaldte hreidgoterne deres nye land Hreidgotaland, og navnet på Duna (Dvina) blev et nyt navn for Eidern: Døne, således at Kropperhede i Sønderjylland fik navnet Dunhede efter Dunasletten i det gamle land.

Efter den kæmpemæssige folkevandring fra øst til vest til lands

og til vands var utrolige menneskemængder forsamlet i Mecklenborg, Sachsen og Holsten, lige syd for Danmarks grænse. Et af disse folk kaldes i Widsith *syddaner*. Det må have været *Dans* (Heidreks) undersåtter, der i første række blev kaldt daner. Efterhånden kom navnet til at omfatte alle østerledsfolkene.

Hvor danerne først slog sig ned, er ikke svært at regne ud. De bosatte sig på halvøen syd for Eckernförde, og — takket være teorien om danernes vandring til Jyllands rod, får vi nu endelig en forklaring på, at dette landskab bærer det ellers ubegribelige navn: *Dänischwold* = Danskeskoven. Også vejen til *Dänischwold* er iøvrigt markeret med erindringer om danernes fremmarch. Ved Stralsund ligger *Dänholm* og på Femern *Dänshdorf*.

Heller ikke kronologien volder vanskeligheder. For invasionen i England, som er en følge af hunnernes og danernes fremrykning, dateres til lidt efter 440. Fredegods forsøg på at standse folkevandringen må altså tænkes i trediverne.

Men inden vi følger Attilas og danernes spor videre op gennem Danmark, må vi først orientere os, om hvordan sagerne stod nord for Eidern, og den person, vi først må interesse os for, er Uffe.

9. Uffe og sveerne i Angel

Det er tidligere (side 44—45) nævnt, at Uffe ikke kan være Wermunds søn, da Wermund og hans forfædre havde initialen W, mens Uffe begynder med vokal som Upsalakongerne. Når engelske og danske sagn bekræfter hinanden, er det en vane at afsvække betydningen af overensstemmelsen med at sige, at begge overleveringerne kan have deres oplysninger fra den samme kilde. Når Saksos liste over »jyske« konger stemmer fint med de angelske, kan man ikke bruge denne indvending til at afsvække betydningen af ligheden. For navnene er alt for forskellige til, at de kan have fælles kilde, og dog er ligheden så stor, at man må indrømme, at de bekræfter hinanden:

Florentius' liste

Wothelgeat (dvs. Wedel)
 Waga
 Withlaeg
 Weremund
 Angengeat

Saksos liste

Horwendillus (Wendel)
 Fenge
 Vigletus
 Wermundus
 Dan

Bortset fra de to sidste navne, Angantyr og Dan, er overensstemmelsen klar. Men selv de to sidste navne giver fin mening, når man følger denne bogs opfattelse. Det nye Hreidgotaland er nemlig Sydangel (Dänischwold), hvor Dan regerer, mens Uffe overtager Nordangel.

Men når Dans fostersøn Angantyr overtager Nordangel efter sin far Uffe engang mellem 430 og 440, må sagkundskaben have ansat Uffes levetid alt for tidligt. Englænderen Chadwick tror, Uffe er født 360. Men hans beregningsmåde er meget letsindig. Han subtraherer fra en langt senere engelsk konge Pendas og giver hver konge en regeringstid på 30 år. Men når man i nabolandet kan tælle 5 konger inden for en periode på 4–5 år (Fredegod, Frowin, Folke eller Folkwald, Fin og Fridlejf), viser det, at den slags beregninger slet ikke holder stik i urolige tider.

Et bedre konologisk holdepunkt får vi, ved at Beovulfkvadet omtaler Uffes søn Angantyr i slutningen af det 5. årh. som en ældre mand. Uffes regering kan ikke begynde stort tidligere end i 420'erne.

Det sagn, der bringer os på sporet efter ham, er Saksos Haddingsagn. Det er ikke noget pålideligt sagn, fordi det stammer fra norrøn kilde og står alene[72]. En del af sagnet er henlagt til Norge. Men da Hadding bejler til Hognes datter, genkender vi i Hadding den Hedin, som hørte til i Glommen og friede til rugierens konge, Hognes datter på Rügen[73].

Haddings kampe foregår mest i Østersøen, hvor han jo hører hjemme, og er vel forsøg på at skaffe sig nyt land i Sverige, fordi hunnertruslen er dukket op.

Han er opfostret hos jætterne, siger Sakso, og da jætterne (eotenas) efter Rasmus Rask først var en betegnelse for esterne,

betyder det vel, at han er sendt til opfostring hos en konge i det estiske Østerleden. At han ustandselig angriber Østerleden er helt konsekvent, da disse lande jo blev besat af hunnerne. Han angriber flere gange en vis Lokker, som vi ikke kender, men som har opkastet sig til »herre over kureterne« (i Kurland). Derefter angriber han en kong Handvan, som har sin borg ved Duna (Dvinafloden)[73 a]. Begge disse stedsangivelser passer netop godt på det Hunaland, som Herverarsaga anbringer øst for Hreidgotaland I.

Senere søger han at skaffe sig land i Sverige. Det er ganske parallelt med, hvad andre østerledsfolk gør, når de vil flygte fra hunnerne (Huglejk, Hake, Hagbart, Halfdan og andre navne med H, som Hadding selv). Her angriber han en kong Asmund, der med sin vokal må høre til upsalaslægten, og da han har tiltetgjort ham, fortsætter han med at angribe hans søn, der også overholder den uppsvenske navneskik, idet hans navn er *Ubbe!*

Vi var på forhånd klare over, at Uffe måtte være af svensk æt, og vi må derfor spørge os selv, om *Uffe* og *Ubbe* kan være det samme navn. Bogstaverne f og b ligger hinanden meget nær, og talrige navne optræder netop på den tid snart med f og snart med b: SvaBerne hed på oldengelsk swæFe. Gepidernes historiske navn var giPiderne, men på oldengelsk GeFthan. Kong GiFika over Burgunderne kaldes i Leges Burgundionum GiBica. SeaFola i Widsith (115) er identisk med Wolfdietrichs SaBene. Den før-omtalte onde rådgiver SiFka, er identisk med den tyske sagn-histories SiBihho.

Variationen b–f er altså så gængs i det 5. årh. at man slet ingen betænkelighed behøver nære ved at identificere navnene *Ubbe* og *Uffe*.

Spørgsmålet bliver så, om denne *Ubbe* lydefrit vil glide ind i *Uffes* rolle. Og det vil han!

Uffe tør ikke indlade sig i slag med *Hadding* og flygter med hele sin hær til »Danmark«, og *Sakso* synes, det er et mægtigt krigspuds at føre krigen over i fjendens land, mens »Danmarks« konge løber rundt for at finde ham i Sverige. Vi ved imidlertid, at *Hadding* ikke var konge i Danmark, da et land af det navn ikke eksisterede. Han var en kongesøn fra Glommen på Nordtysklands kyst.

Og vi ved, at Ubbe ikke kunne flygte til et ikke eksisterende land.

Men da Sakso så ofte kalder Angel Danmark, og da vi netop venter ham i Angel, stiller vi os det spørgsmål, om det ikke skulle være det land, Ubbe kom til med sin hær. Sagnet lader ganske vist Hadding og Ubbe kæmpe endnu et par gange på svensk grund. Men vi må regne med, at disse kampe er gået forud for Ubbes udvandring. I Hadding-sagnet hører vi ikke noget om, hvad Ubbe foretager sig i Danmark eller rigtigere — Angel.

Men alligevel dukker Ubbe op igen i Angel i et helt andet sagn, og det ligner Sakso, at han ikke med et ord røber, at han mistænker den ene Ubbe for at være den samme som den anden. Og på denne måde bekræftes mistanken om, at det »Danmark«, Ubbe kom til, var Angel.

I tredje bog omtaler Sakso en konge ved navn Hrørík, som han fejlagtigt tror er søn af Hød. Alligevel er Saksos kronologi i orden. For han tidsfæster Hrørík på anden måde så tidligt, at det netop kan passe, at Ubbe dukker op i Angel på hans tid. Sakso siger nemlig, at Hrørík indsatte brødrene Horvendel og Fenge (= Wothelgeat og Waga) som underkonger i Jylland. At Hrørík indsætter dem, skal nok ikke tages mere alvorligt, end at Frode indsatte kong Adils i Saksen. Vi tager det kun som et vidnesbyrd om, at Hrørík er kommet til Sydangel før den egentlige folkevandring. (Før 430).

Hrørík skildres som en grænsekonge. I hvert fald kæmper han fra første færd mod »slaverne«, som er Saksos almindelige betegnelse for sakserne.

Nu følger den episode, som overbeviser os om, at vi har gættet rigtigt, når vi identificerer Uffe med Ubbe.

Slaverne (sakserne) ønsker stridighederne afgjort ved tvekamp og stiller en fantastisk kæmpekarl op. En mand fra Hrøríks hær melder sig frivilligt, men hans kræfter svarer ikke til hans mod. Han bliver fældet med et eneste slag af den saksiske kæmpe. Det var et bedrøveligt syn for danerne. Men kæmpen kunne øjensynlig lide at slås. For den næste dag indbød han igen til kredsgang. Danerne havde endnu en chance.

»Det gjorde Hrørík inderligt ondt,« siger Sakso, »at der ikke i hele hans flok skulle findes en eneste mand, som både havde hjerte-

lag til med glæde at vove sit liv for fædrelandet og havde kraft til at gøre det med ære.

Han fandtes imidlertid dog i lejren. Thi *Ubbe* — sådan hed han — gjorde ende på det langdrag, der nær havde ført Danmark i slet rygte, og han havde et legeme, der kunne stå sig mod alle heksekunster.«

Her har vi altså ganske tydeligt optakten til den drabelige kredsgang, der gjorde *Ubbe-Uffes* navn udødeligt. Sakso gør med rette et stort nummer ud af denne kredsgang:

»Nu blev da uden ophold kredsen tegnet. Trindt stod skarerne i klynge. Sværdene sang, og med ulige ønsker larmede tilskuerhoben. Kæmperne blussede mere og mere og gav hinanden så længe råt for usødet, at kampen kostede begge livet.«

Man skal dog ikke tage sig *Ubbes* død for nær. Det var kun på papiret, han døde. (Sagnvurderingen 17). Hvis han var død, havde det jo ikke været en sejr over sakserne, som Sakso faktisk lader det blive.

Mistanken, om at *Uffe* med sit vokalinitial *U* ikke kunne være søn af *Wermund*, men måtte være af svensk kongeslægt, er således bekræftet. Fordrevet af *Hadding* fra sit land, er han kommet til *Angel*. Ikke alene, men i spidsen for en svensk hær. Den gamle *W-slægt*, hvoraf *Wermund* var det sidste skud, er trængt op i en krog. Ad søvejen er sveerne under *Uffe* gået i land. Syd fra er danerne under *Hrørik* trængt op, og *Wermund* eller hans forgængere har måttet afstå det sydlige *Angel* til danerne. Under hunnernes begyndende pres prøver også sakserne på at bane sig vej over *Eidern*. *Wermund* er ikke længere nogen lykkelig mand. Uden at det naturligvis kan siges med sikkerhed, tyder meget på, at han bliver kongeofret, ført ud på bådebroen, dræbt med det rituelle kohorn og kastet i floden. Kun én person, den landflygtige kongesøn har været i stand til at redde situationen ved sin kredsgang med den saksiske kæmpe, og han er derefter enten blevet kåret til konge af anglerne selv, eller han har undervundet landet med sin svenske hær og opkastet sig til konge, hvorved han med fuld ret er blevet optaget på de angelske kongelister som *Wermunds* efterfølger.

Det smukke sagn om Uffe som søn af den gamle Wermund er digtning, og dette sagn er også kun kendt i Danmark. På Island kender man ikke engang Uffe af navn. Men i England kender man ham. I Widsiths geografiske remser indrømmes der ham en plads på flere linjer. Det lyder sådan:

- 38 Og Offa vandt — yngre end andre mænd —
som Yngling det største kongerige (Angel).
Ingen i den alder en større bedrift
fuldbyrdede. Med et eneste sværd
fikserede han grænsen med myrgingerne
ved Eidern. Siden hævdede
44 angler og svever, hvad Offa vandt.

Det er vigtigt at lægge mærke til, at Uffe (Offa) efter engelsk opfattelse ikke arvede, men *vandt* sig riget!

Hermed er Ubbe-Uffe-Offas saga ikke ude. I sagnet om Hadding fortæller Sakso, at Ubbe indbød sin gamle dødsfjende Hadding (Hedin) til gilde under det påskud at ville stifte forlig. Sakso regner med, at scenen er i Upsala. Men Snorre kender ingen Ubbe i sin svenske kongerække (se også sagnvurderingens § 15). Og vi må derfor gå ud fra, at gildet fandt sted i Angel, efter at Ubbe havde »vundet« det rige.

Ubbe havde imidlertid ræven bag øret. Hadding mistede alle de folk, han havde med sig. For de »danske« (glommerne) havde fået anvist en sal for sig selv, og når en ville ud, stod der krigere parat uden for og huggede hovedet af ham. Kun Hadding selv slap bort i ly af nattemørket.

Det glemte Hadding ham ikke, men kom senere igen med sin krigshær. Det er klart, at vi nu er nået frem til det store hunnertogt gennem Østersøen. Han kommer altså med sin far og sin bror, tvunget med af Attila og hans hunnerhær til Sydangel, hvor flygtende daner under Hrørík allerede havde sat sig fast i det sydlige Angel. I den forvirrede krig, som nu fandt sted, falder Ubbe.

Sakso slutter nu med, at Hadding (Hedin) indsatte hans bror Hunding på tronen. Hunding? Vi lader os ikke narre. Det togt, som Sakso tillægger Hadding, var først og fremmest et hunnertogt. Og når der indsættes en Hunding, betyder det simpelt hen en

hunnerhøvding, måske en søn af Attila, da Snorre siger, at »Odin« overalt indsatte sine sønner som regenter.

Overalt, hvor der indsættes en »Hunding«, ved vi, at det drejer sig om hunnerkonger. Da Attila kom gennem Sjælland til Sverige, indsatte han også en »Hund« som konge på Sjælland. Denne »hund« tager sagnet bogstaveligt og fortæller, at den blev dræbt af andre hunde (læs: hunner) i et slagsmål om et kødben (læs: blev dræbt af sin egen hird!).

Vi kan roligt regne med, at det var hunnerne, der indsatte en Hunding på tronen i Angel. Denne Hunding blev senere dræbt af Helge, Haddings bror eller ihvert fald landsmand. Det er digtet om Helge Hundingsbane, der giver os den oplysning. Sakso selv fortæller, at et rygte om Haddings død havde glædet Hunding så meget, at han holdt et gravøl, hvorunder han druknede i ølkarret. Historien om drukning i ølkarret er ikke ualmindelig om konger, og der er grund til at tro, at det betyder, at kongen blev kongeofret!

10. Hunnerkrigen ved Eidern

Hlød red fra østen,
Heidreks arving,
kom til den gård,
hvor goter bygger,
sin arv at fordre.
Der drak Angantyr
Heidreks gravøl.
(*Fra Heidreks Saga*).

Denne anden hunnerkrig kender vi væsentlig kun fra Hervarar-saga. Og saganedskriveren ved ikke, at den fandt sted ved Eidern.

Når vi vil finde den historiske kendsgerning bag sagnet, må vi altså stadig holde fast ved den kendsgerning, at den svenske forfatter kun kender Hreidgotaland I, og derfor er nødt til at skildre slaget, som om det fandt sted i Østprøjsen. Men vi må ikke

glemme, at sagamanden gang på gang røber, at han ved, at riget har skiftet plads. Det fremgår med al ønskelig tydelighed af mange ellers uforståelige bemærkninger i sagaen.

Men til alt held ved vi fra Danske Atlas, at hreidgoterne havde overført de geografiske betegnelser fra Hreidgotaland I til det nye Hreidgotaland i Sønderjylland, så at Eidern havde fået Dünas navn og kaldtes Døne.

Vi kan altså roligt læse Herverarsaga, sådan at vi i tankerne overfører de geografiske betegnelser til det nye Hreidgotaland, som var de virkelige rammer om denne hunnerkrig.

I sagaen opfattes krigen — med rette — som en arvefølgekrig. Men da sagaskriveren ikke har forstået, at Angantyr kun er fostbror til Hløder og i virkeligheden søn af Uffe, tror sagaskriveren, at det er Heidrek, der er død, og at det er arven efter ham, der skal deles mellem hans sønner. Men vi ved fra historiske kilder, at Heidrek aldeles ikke var død på dette tidspunkt. 467 stiller han sig i spidsen for et gotisk oprør mod Attilas efterkommere. Priscos fortæller det, og andre romerske forfattere glæder sig over, at »barbarerne« ødelægger hinanden indbyrdes[74], mens goternes historiker, Jordanes, taler med begejstring om den herlige kamp, hvor goter, gepider, rugiere og svavere kæmpede mod hunner, alanere og heruler.

Efter en så fast front af mere eller mindre historiske kilder kan Herverarsaga ikke opretholde sin påstand om, at Dan Heidrek skulle være død.

Derimod ved vi, at Uffe i Angel var dræbt af Hadding. Og vi ved fra engelske kongerækker, at Angantyr ikke var Heidreks søn, men Uffes, og Angantyr's forhold til Heidrek er altså det, at han er opfostret i Hreidgotaland, højst sandsynligt først efter at Hreidgotaland var blevet Angels sydlige nabo.

Hele arvetvisten bliver nu også langt lettere at forstå, end den er efter sagaens ordlyd. Uffe er død efter et angreb fra danernes side. Da Heidrek er føreren for danerne, kunne man hævde, at Uffes rige måtte tilfalde ham. Som fosterfar for Uffes søn kan han ikke opstille dette krav, og han gør da sin rigtige søn Hløder til konge i Hreidgotaland II, syd for Angel og sin fostersøn til konge i Angel, nord for Reideå.

Hløder opfatter Angel som taget i krig af hans far og mener derfor, at riget burde tilfalde ham. Mens Heidrek selv vender tilbage til sit første rige, stiller Hløder sit krav om halvparten af Angantyr's rige.

Strofen i begyndelsen af kapitlet lader Hløder komme østfra, fordi han regner med de geografiske forhold fra Hreidgotaland I. Der bliver nu også mening i, at det ikke er Hløder, men Angantyr, der drikker gravøl over sin far, nemlig Uffe.

Hløder kommer til Arheim (Åhjem) med en stor hær. Han sender en svend ind i hallen for at kræve en samtale med kong Angantyr. Denne rejser sig, ifører sig sin brynje, tager et hvidt skjold i den ene hånd og sværdet Tyrfing i den anden. Der bliver rummel i hallen. Angantyr byder Hløder velkommen og beder ham drikke gravøl med de andre. Men Hløder svarer: »I anden hensigt kom vi end for at fylde vommen.«

Han krævede nu halvdelen af »køer og kalve og kværne, af sværd og skjolde, trælle, trælkvinder og trællebørn, samt den mægtige skov, som kaldes Myrkvid (også Isarnho kaldes mørkeskoven), og den gode grav, som er i Gotaland og den store sten ved Damps havneby, halvdelen af de borge, Heidrek ejede, samt guld.«

Angantyr kan ikke anerkende Hløders ret til at kræve halvdelen af riget, men tilbyder ham gode vine, kostbare skatte, 1200 heste og 1200 bevæbnede mænd. Desuden skal hver af Hløders folk få en kvinde, som bærer smykke om halsen, og foruden guld vil han give ham en tredjedel af riget.

Hos Angantyr opholder sig den Gizur, som havde opfostret Dan Heidrek. Han protesterede mod, at Angantyr lovede »horesønnen« så meget. I Hervararsaga opfattes Hløder som frillesøn. Men Hløder blev vred over, at man kaldte ham horesøn og gik hjem og beklagede sig til sin fosterfar Humle. Humle foreslog, at man skulle vente vinteren over og i mellemtiden samle en hunnerhær. Både Hløder, som var Attilas »svoger«, og Humle, hvis land længe havde været besat af hunnerne, var galt afmarcherede i national henseende.

Hærens størrelse skildres med de samme astronomiske tal som hunnerhæren ved de Katalauniske Marker. Og — som sagt —

tror Heinzl derfor, at krigen mellem Angantyr og Hlöder kun er en dansk omskrivning af kampene ved Moselfloden. Snarere skyldes tallenes overensstemmelse, at de to krige har været koordinerede.

Da hæren var samlet, red Hloders folk gennem Myrkvid (Isarnho), og da de kom ud af skoven, lå der en borg, som fostbrødrenes søster, Hervor, forsvarede sammen med sin opfostrer, Ormar. Sagaen skildrer naturligvis krigsskuepladsen, som om kampen fandt sted i Hreidgotaland I. Men vi ser, at Myrkvid giver god mening også i Hreidgotaland II. Borgen kan vi tænke os omtrent der, hvor oksevejen fører gennem Dannevirke, hvor der muligvis allerede dengang har været en vold og en befæstning. Her omkring skilte Reideå hreidgoternes Sydangel fra Angantyrs Nordangel.

En morgen så Hervor solen formørket af støvskyerne fra en kæmpemæssig rytterhær, der brød frem fra skovene. Hun lod sin lursvend blæse hæren sammen og bad Ormar ride fjenden i møde og stævne ham til kamp ved den søndre borgport. Og Ormar svarede:

»Gerne jeg rider mod *gauters* hær!«

Vi lægger mærke til, at »hunnerhæren« her kaldes en hær af goter!

Kampen begyndte, og mandefaldet blev størst på Hervors side. Hun faldt selv i kampen. Ormar red så stærkt han kunne til Arheim (= Åhjemmet), mens hunnerne hærgede og brændte. Til Angantyr sagde han:

»Søndenfra kommer jeg med disse tidender:
helt er sveden Myrkvids hede.
I svare blodstrømme svømmer Gotaland.«

Vi lægger igen mærke til ordet Gotaland, som må være Hreidgotaland II.

Angantyr klagede over, at folk fylkede sig tættere om ham, da han holdt gravøl, end nu, da det gjaldt krig. Men den gamle Gizur tilbød igen sin hjælp og red hunnerne i møde for at stævne dem til kamp på Dunhede, og kampen varede i otte dage (et

træk, der også er hentet fra slaget på de Katalauniske Marker.) Nat og dag strømmede folk til Angantyr fra alle kanter. Hunnernes angreb blev hidsigere og hidsigere. Men »goterne«, siger sagaen, »forsvarede deres frihed og fædreland.« Hen imod aften var hunnerne lige ved at sejre. Men så red Angantyr i spidsen for sin hær og huggede ned for fode med sit sværd, det berømte Tyrping. Da blev hunnerkongens fylking splittet, og brødrene kom til at veksle hug. Hløder og kong Humle faldt, og goterne anrettede et blodbad, så stort, at åerne standsede deres løb, og dalene blev fyldt med lig.

At denne kamp foregik i Sønderjylland, støtter vi ganske særligt på Danske Atlas II, fordi dette bind er forfattet af Langebek, som var Danmarks mest nøjagtige historiker i det 18. århundrede, og som ydermere havde rejst i Østersølandene på studierejse og især udmærkede sig ved sit grundige studium af kildekrifter. Når han siger, at Eidern dengang kaldtes Døne uden at vide, hvorfor den hed det, og vi andre kan bekræfte, at Duna (Dvina), når navnet omplantedes til dansk grund, netop måtte få formen Døne — ligesom Hunar blev Hønr — får man uvilkårligt tillid til ham.

Mellem tilhængerne af, at kampen fandt sted i Sønderjylland, gætter Kjer[75] på, at den »gode grav«, der i et andet manuskript kaldes »den hellige grav«, skulle være Kurgraven i forbindelse med Danevirke, mens Bugge gætter på, at den store sten ved Dampstad er den berømte sten, Danarugh, hvorpå kong Dan blev kåret.

En af runestenene ved Hedeby har et mærke (en overskåret oval), som ingen forbindelse har med runeindskriften. Dette uforklarlige mærke berettiger i nogen grad til at tro, at denne runesten oprindeligt har haft en anden opgave. Og da desuden engelske forfattere (William af Malmesbury[100]) mener, at kong Skjold har haft Hedeby som hovedstad, kan man tænke sig, at Hreidgotaland II har strakt sig sydfra til Reide Å og Slien, før landet blev udvidet længere mod nord og — efter Angantyrs død — kom til at indbefatte det nordlige og egentlige Angel.

II. Skjoldunger?

Af alle de indicier, der hidtil er fremført på hypotesen om davernes proveniens, er det bedste, at så mange forvirrede sagn følger sig naturligt efter handlingsløbet.

Men inden vi følger Attilas fortsatte togt gennem Danmark til Sverige, må vi beskæftige os med de ganske få punkter, der endnu står dunkelt.

For det første har vi slet ikke truffet to af de personer, Sakso taler om i sine tidligste sagn, nemlig Gram og Skjold, og man kunne til dem føje en vis Hermod, som omtales i Beovulfkvadet, men er ukendt hos Sakso.

Og omvendt mangler vi ordentlig oplysning, om hvem den »Hunding« var, der en kort tid afløste Uffe, inden Angantyr overtog sin arv.

Gram volder dog ingen vanskeligheder. Ordet »gram« betyder fyrste, og det kunne altså godt handle om en af de fyrster, vi allerede har lært at kende. Indholdet tyder på, at det drejer sig om Helge Hjørvardsson, hvis kærlighedseventyr (efter sagnvurderingens nr. 6.) er flyttet til Sverige.

Tilbage bliver Skjold, Hermod og Hunding.

Vi kan ikke løse spørgsmålet. Men det ville være fristende, om vi kunne slå to fluer med ét smæk og sige, at Skjold var navnet på den hunnerkonge, der blev indsat i Sydangel efter Hloders død. Hvis det skulle vise sig rigtigt, var hele kabalen gået op (på nær Hermod).

Tanken er ikke så urimelig, som man skulle tro, og mistanken kunne godt bestyrkes. Snorre giver, som før nævnt, Odins sønner nogle malabariske navne, og der kan ikke være nogen tvivl om, at disse navne er hunniske. I forordet til Gylfaginning siger han, at Odin (Attila), da han kom til Hreidgotaland, tilegnede sig alt, hvad han ønskede og satte sin søn Skjold til herre over landet, og for en tydeligheds skyld tilføjer han: »og det hedder nu Jylland, som dengang hed Hreidgotaland.«

Hvis man blot turde betragte dette sagn som sandhedsvidne, var spørgsmålet løst. Skjold var Hunding (= søn af hunner-

kongen), og Hundings navn var Skjold. Og det vil igen sige, at navnet »skjoldungerne«, som blev klistret på de første danske sagnkonger, karakteriserer dem som efterkommere af Attila. De danske sagnkonger må i så fald dele skæbne med de svenske, som kaldes skilfinger, idet »skilf«, som nævnt, var en betegnelse for Attila som den, der sad på en estrade (skilf), hævet over alt folket.

At man kaldte de danske konger »skjoldunger«, var forståeligt, fordi Attila overalt indsatte sønner og sønnesønner som regenter. Men det er lige så sikkert, at disse »ægte skjoldunger« ikke blev ti år i deres danske kongesæder. Attila fik andet at bestille i Mellemuropa, og da katten var væk, blev killingerne druknet i offerkarret. De danske konger fik kun skjoldungenavnet heftet på sig som en »ærestitel«.

Saksos sagn om kong Skjold fortæller faktisk kun, at han som barn dræbte en bjørn og som voksen giftede sig tysk og dræbte mange kæmper. Så for handlingens skyld, kan han puttes ind hvor som helst. Blandt andet som kong Hunding, der blev dræbt af Helge. Hans regeringstid har været lige så kort som den var indholdsløs.

Tilbage er så Hermod.

Vi kender ham ikke fra danske sagn. Men i det angliske Beovulfkvad er han omtalt to gange som en tidligere dansk konge. Og »tidligere« vil faktisk sige: fra det 5. århundrede. I Anglo Saxon Chron. nævnes Sceldwea (Skjold) som søn af Hermod.

I Beovulfkvadet karakteriseres Hermod som en grusom konge:

1. 710: . . . Ej Hermod var slig
mod skjoldungeættens, Ecgwela's sønner.
En dårlig drot var han danernes folk.
Han voldte dem vånde og ve og drab.
Barsk og grum sine bardfæller vog han,
sine udvalgte staldbrødre, indtil han alene
fra livet og menneskers lykke drog heden,
skønt den mægtige gud havde magt ham skænket
og hævet ham højt ved herlig kraft
over alle mænd, var hans ånd dog grisk
efter blod og rov. Ej ringe han gav
på venlig vis til vinsalens mænd.

For sit grumsind han bøded med glædesløs kummer
og nagende kval.

Efter en anden strofe i samme digt, bliver han lokket i baghold og udleveret til sine fjender.

At han er en historisk person er hævet over enhver tvivl. Og man kan af de citerede strofer se, at han tilmed var en meget betydelig konge. Den mægtige Gud havde skænket ham magt og hævet ham højt over alle mænd. Efter disse ord kan man godt blive lidt nysgerrig efter at få at vide, hvem han var. Men ingen har fået det spørgsmål klaret. Gutenbrunner beklager dybt, at man har måttet opgive eftersporingen, da han måtte være »stammes-kundlich von Interesse«. (Han er ude på at undersøge, om han skulle være jøde.) Andre[76] har af stroferne ovenfor rigtigt sluttet, at han skal placeres umiddelbart foran skjoldungerne.

Man må dog kunne indkredse ham nærmere. Og med dette formål skal man lægge den største vægt på, at der i stroferne tales om Ecgwela's sønner, som om de var identiske med skjoldungerne. Der er ganske vist heller ingen, der ved, hvem Ecgwela er, og det er det eneste sted dette navn nævnes. Men deraf skal man drage den slutning, at det ikke er et navn, men en omskrivning. Ganske som Gram hos Sakso, viser sig at være en omskrivning for Helge, og Withergield i Widsith viste sig at være en omskrivning for hævneren (Ingjald), må Ecgwela være en omskrivning for en kendt person, en titel f. eks. Ordet betyder »sværdejerer«, og da Attila krævede, at skyterne skulle betragte ham som verdens herre, fordi han var »ejer af krigsgudens sværd«, ligger det snublende nær at betragte Ecgwela som en af Attilas titler!

Vi må altså formode, at Hermod var Attilas søn, og så forstår vi så godt, hvad der menes med at han var højt hævet over alle mænd. Snorre siger ét sted, at Skjold var søn af Odin og et andet sted, at han var søn af Hermod. Forholdet må vel så være, at Skjold er søn af Hermod, som igen er søn af Attila. Der er ikke noget mærkeligt i, at Attila kan have en voksen sønnesøn, da han efter de ungarske sagn var en meget gammel mand, da han blev konge over hunnerne.

Hvis vi nu bare tænker os den mulighed, at vi er kommet ind på det rigtige spor, er det næsten uundgåeligt at gå et skridt videre, et skridt, som ikke er uden interesse:

Snorre har jo fortalt os, at Attilas sønner havde navne med en fremmed klang, og at disse navne blev omformet, så de kunne passe med nordisk tunge (Skjaldun-Skjold, Beldeg-Balder). Ser vi nu på de historisk kendte navne på Attilas sønner, falder opmærksomheden straks på den søn, der hed Hernach. Forstavelsen har god nordisk klang. Men »nach« ligner ikke noget nordisk ord. Tænker vi os navnet Hernach fordansket til Hermod, kommer vi til det resultat, at skjoldungerne skulle være efterkommere af Attilas yndlingssøn. For det var Hernach. Priscos fortæller, at han kun én gang så Attila smile, og det var, da han kaldte sin yngste søn Hernach til sig. Det var nemlig spået ham, at hans slægt kun skulle leve videre gennem ham.

Hele denne opbygning er dog kun en gisning, og den kan falde sammen som et korthus, hvis et af leddene bryder sammen. Den omstændighed, at Hernach var til stede ved sin fars hof 447, modsiger ikke hypotesen. Han kan være der på et besøg. At han efter faderens død ikke kommer i konflikt med romerriget, kunne bekræfte tanken om, at hans virkefelt var nordisk.

Men skulle korthuset styrte sammen, vil man selv i ruinerne beholde den fornemmelse, at han hørte til det hunniske element i Norden. Og endnu en ting er værd at tage med i betragtning:

Da man ikke tidligere har regnet med, at Odin og konsorter var deificerede hunner, har man naturligvis ikke tænkt på at sammenligne den halvhistoriske og ukendte Hermod med den Hermod, der optræder i nordisk mytologi. Men da vi nu klart har set, at der er en sammenhæng, er det naturligt at minde om myten om Balders død. Som søn af Attila må Hermod jo være bror til Balder, der vitterligt var konge i Sønderjylland.

Snorre fortæller en myte om, at Odin (Attila), da han får at vide, at Balder skulle være død, sender Hermod til Hel for at udvirke, at han vender tilbage til de levendes tal. Forsøget på at få Balder til at genopstå fra de døde lykkes imidlertid ikke. I myten strandede det på Lokes ondskab.

Det er ærgerligt, at man ikke kan trænge ind til den historiske kerne bag denne myte. Vi ved, at der knyttede sig megen mystik til Balders død, så meget, at man får det indtryk, at hans død var fingeret, og at han brugte den fingerede død som et skalkeskjul for en flugt til hadbarderne, der modtog ham som »den genopståede gud«. Regerede Hermod over myrgingerne, da Attila var draget nord på? Hørte han om sin brors mystiske forsvinden? Gjorde han et forsøg på at finde ham?

Vi ved det ikke. Alt hvad vi med nogenlunde tryghed kan slutte af dette kapitel, er, at skjoldungerne oprindelig var en betegnelse for hunnerkongerne i Danmark, men at ordet senere ændrede sig til at blive en slags hæderstitel for danske konger.

12. *Attila hos myrgingerne*

Så du Sigerlin,
Svåvners datter,
hun er kønnest i
kvindeflokken,
skønt højt I priser
Hjørwards fruer
hist på gården
i Glasislunden.

*(kvadet om Helge Hjør-
vardssøn, overs. af
Martin Larsen).*

Dette kapitel handler om en lille romantisk episode, som vel knap har større historisk værdi, men til gengæld giver et meget malende billede af situationen, før Attila går nordpå.

Billedet er hentet fra kvadet om Helge Hjørvardssøn, og hovedpersonerne er Hjørvard, Idmund og Attila. Hjørvard kender vi fra strofen om Arngrimssønnerne, efter hvilken alle østerledsfolk stammede fra Arngrim i Sydsverige. Imellem digtets navne finder vi Hjarrande, Hjørvard og tvende Haddinger, som alle fire hører til glommerne[67].

Det ser ud til, at Glommen bestod af flere riger, og at Hjarne og Hjørvard regerede i hver sit land. Måske var de brødre. Hjørvard havde to sønner, Hedin og Helge, og desværre opkaldte Hjarne sine to sønner efter dem, så vi får to Hediner og to Helger, og da forældrene er svære nok at holde ud fra hinanden, er det ikke underligt, at sagn og digtning har været ude af stand til at skelne rigtigt imellem sønnerne. I digtene om Helge betragtes Helge Hundingsbane som den samme person som Helge Hodbrodsbane, hvilket kronologisk er umuligt.

I digtet Helge Hjørvardssøn har man det bestemte indtryk, at digteren forveksler Hjørvard med Hjarne, da det var Hjarne, der fulgte med Attila op gennem Sønderjylland, og jeg må derfor bede læseren om stadig at tænke på Hjarne, når digtet nævner Hjørvard.

De tre hovedpersoner står på en bakke, hvorfra de over en å kan se ind i Svavaland, og så er vi helt klar over, hvor vi befinder os. Da Schwabstedt ligger syd for eller i den sydlige del af Freysland, må hovedpersonerne befinde sig i naboriget mod syd, altså i myrgingernes land. Og da en af personerne kaldes Atle, kan der ingen tvivl være om, at han er den Attila, som efter Widsith er konge over myrgingerne. Men hvem er så Idmund?

Der kan ikke være nogen tvivl om, at han er identisk med en overmåde godt kendt goterkonge, hvis historiske navn var Unimund, men som optræder under en del forskellige, men dog næsten ligelydende navne som Eymund[78], Ammund[78], Eanmund[79] og Hunimund[80].

De østgoter, der efter nederlaget ved Sortehavet fulgte med hunnerne, blev først ført af en goterkonge ved navn Vintharius og efter hans død af Unimund[81], der siden fulgte hunnerkongen som en skygge og blandt andet en tid var konge i Holmgard under Attila. Og meget interessant er det i denne forbindelse, hvor vi befinder os på grænsen mellem myrgingerne og svaverne, at Jordanes også omtaler Unimunds kamp mod svaverne.

Skønt man ikke skulle vente, at et digt som Helge Hjørvardssøn tog den historiske situation særlig højtideligt, er det altså i den mest fuldkomne harmoni med begivenhederne, som de her

er fremstillet, at Attila ved sit hof hos myrgingerne syd for Eidern har sin underkonge Unimund fra Holmgard med sig, og at glommerkongen Hjørvard (eller Hjarne) står ved hans side.

Derimod har digteren for at forherlige Hjørvard, gjort ham til kongen, Idmund til hans jarl og Attila til jarlens søn.

Kong Hjørvard af Glommen havde aflagt det løfte, at han altid ville eje den skønneste kvinde. Han havde i forvejen 3 hustruer og med en af dem sønnen Hedin. Nu har han hørt, at kong Svavners datter, er den skønneste kvinde i verden. Kongens navn er tydeligt nok konstrueret over folkenavnet »svaverne«, og da svaverne enten hører til hadbarderne eller er deres sydlige naboer (Schwabstedt), må vi gætte på, at kongen enten er den lige kongeofrede Fredegod eller den Frowin, der blev konge, fordi Fredegods søn Fridlejf var sendt til opfostring hos en konge i Østerleden.

Hjørvard »sender« Atle til svavernes land for at fri. Men han får nej. I anden omgang følger Hjørvard selv med. Men da de kom op på en bakke og så ud over landet, så de overalt røg fra brændende gårde og støvskyer fra ryttere.

Denne skildring gør den historiske situation så levende. Togtet langs Østersøen er fuldbragt. Talløse folkegrupper er hobet op syd for Eidern. Det er umuligt at skaffe føde til dem alle. Mange af hunnerne og danerne har vel sluttet sig til de udvandrende angler og sakser, der søger ud på de nordfrisiske øer for at komme videre til England, når mulighed byder sig, og de andre er simpelt hen nødsaget til at drage plyndrende nordpå.

Den konge, der farer hærgende og plyndrende gennem hadbardernes land, hedder Hrodmar. Vi kender ham ikke andre steder fra, men hans H-navn viser os, at han er daner, og hvis vi tør tro på digtets handling, dukker han senere op på Sjælland, hvor hans hær støder sammen med Helge Hjørvardssøn.

Kongedatteren hedder Sigerlin. Men det er svært at tro på dette meget poetiske navn, som vi ellers ikke kender i nordiske sagn. Hun opholder sig hos en veninde med det mere sandsynlige navn Ålof hos kongens jarl, Frånmar. Dette navn vil vi gerne tro på, da vi gentagne gange ser, at Frodernes jarler eller tuler har navne, der ender på -mar.

Kongen red nu ned ad bakken og overnattede ved en å (Eidern?), mens Atle gik over åen og fandt huset, hvor de to piger boede. Han bortførte dem begge, og Hjørvard fik nu »Sigerlin«, mens Atle beholdt Ålof.

Navnet Sigerlin kender vi kun fra dette digt[82]. I de andre Helgedigte hedder Helges mor Borghild. Men navnet Ålof får vi bekræftet fra anden side.

Snorre siger, at Adils, som han jo anser for konge i Upsala, kom til Saksland med sin flåde og plyndrede kongsgården, hvor dronning Ålof var alene hjemme, så han kunne plyndre uhindret. Snorres skildring er altså noget afvigende. Men det afgørende er, at vi befinder os i Eiderområdet, og at navnet Ålof også dukker op i dette sagn.

Dermed begynder kvinden med det ejendommelige navn at interessere os. For vi har jo hørt om hende to gange før!

Vi har hørt, at kong Heidrek af Hreidgotaland giftede sig med sakserkongens datter Ålof og derved fik et større rige. Og vi har hørt, at kong Dan giftede sig med Frodes datter Ålof. Og vi er klar over, at Heidrek og Dan var samme person.

Vi har også hørt, at hun straks efter brylluppet bad, om hun måtte besøge sin familje, og at hun under dette besøg blev grebet i utroskab. Og da ikke alene navnet, men også stedet og tiden passer, er det fuldt forsvarligt at regne med, at den Ålof, Attila røver fra Freysland, er den samme prinsesse, som Dan Heidrek løste sig fra.

Den omstændighed, at vi nu kan identificere Dan Heidreks Ålof med Attilas Ålof, har den fordel, at vi så kan snakke med om den pikante sladderhistorie, der optog senere tider så meget, og efter hvilken Helge Hjørvardsson skulle have begået blodskam, idet han både skulle have stået i forhold til Ålof og en vis Yrsa eller Ursula, som senere viste sig at være Ålofs datter med ham!

Det er kutyme mellem sagnforskere at betragte denne sigtelse for blodskam som opdigtet for at stille frugten af blodskamsforbindelsen, Hrolf Krake, i et særligt mystisk lys[83]. Men da det viser sig, at så mange sagn, som tidligere har været i miskredit, får deres oprejsning, når begivenhederne stilles på deres rigtige

plads, er der dog grund til at undersøge, om der ikke alligevel har været noget om skandalen.

Skjoldungsagaen fortæller om Helges besøg hos dronning Ålof, ved hvilken lejlighed han først forgæves forsøgte at voldtage hende, men senere bortførte hende, og havde hende hos sig i tre år som frille.

Den historie må vi imidlertid kassere (se Sagnvurdering 9), fordi første del af historien i virkeligheden er forvekslet med Attilas røveri af Ålof, og resten af historien sikkert er indsat for at bevise, at Helge har haft et forhold til Ålof, før han mødte Yrsa.

Snorre har vist rigtig forståelse af, at denne beretning er forkert. For skønt han kender og benytter den islandske saga, har han rigtigt ladet det være Attila, der kom til Ålofs gård, og ikke Helge.

Men når der efter alle sagn skal have bestået et forhold mellem Helge og Ålof, og vi nu har et bevis for, at Ålof var sin tidligere mand utro med en ikke navngiven person, ligger det lige for at sigte Helge for at være den elsker, hun var kong Heidrek utro med. Og vi kommer så til det resultat, at Yrsa, der befinder sig mellem Ålofs tyende, da Attila røver hende, er resultatet af denne tidligere illegitime forbindelse, og at det er derfor hun optræder som tyende og ikke som datter af Ålof. Først da Helge røver Yrsa fra Attila og tager hende til ægte, afslører Ålof denne hemmelighed.

Hvad der senere skete, læser vi også bedst hos Snorre[84]. Blot gør han den forståelige fejl, at han opfatter Adils som konge i Sverige, hvad han ganske vist også bliver en ganske kort tid. Men mærkeligt nok generer det hverken Sakso eller Snorre, at alt, hvad de tilsammen kan fortælle om den »svenske« kong Adils, med undtagelse af hans kamp mod Åle, foregår i Eiderområdet, hvor han efter Widsith er konge. Det var nord for Eidern, han plyndrede Ålofs gård, og mellem det bytte, han gjorde, fandt han en ganske ung og yndig pige med megen klogskab og et kongeligt væsen. Denne pige var Yrsa. Og med hende giftede han sig.

Den største vanskelighed ved denne opfattelse af Helges forhold til mor og datter er den kronologiske. Yrsa behøver ganske vist ikke være mere end fjorten-femten år for at være moden til et ægteskab efter den tids syn på sagen. Men selv i så fald skulle

Heidreks ægteskab med Álof anbringes så tidligt som 425, da Attilas kvinderov må ansættes til ca. 440[85]. Men denne vanskelighed kan overvindes på to måder. For det første er det jo ikke sikkert, at Attila ægter Yrsa straks, og for det andet er Attilas erobring af Østerledet sikkert begyndt, længe før han i 434 blev enekonge over hunnerne.

Der er altså ikke noget i vejen for at tænke sig, at Heidrek kan være fordrevet fra Hreidgotaland I til Hreidgotaland II allerede i tyverne. Men sandsynligvis skete det senere. Den aller-sandsynligste forklaring er dog, at Álofs frilleforhold til Helge er begyndt før hendes ægteskab med Heidrek, så at Yrsa havde set dagens lys både et og to år eller flere før hendes troskabsbrud. Et allerede bestående elskovsforhold ville jo allerbedst forklare, at hun straks efter vielsen bad om lov til at besøge sine slægtninge.

Fortsættelsen af historien lyder hos Snorre sådan:

Kong Helge, Halfdans søn, var blevet konge i Lejre. Han kom nu til Svitjod med så stor en hær, at Adils ikke så andet råd end at flygte. Kong Helge gik så i land, hærgede og tog et stort bytte. Blandt de hærtagne var også dronning Yrsa, som han førte med sig hjem til Lejre og tog til ægte. Deres søn var Hrolf Krake. Da Hrolf var tre år gammel, kom dronning Álof til Danmark, og hun fortalte nu Yrsa, at hendes mand, kong Helge, i virkeligheden var hendes far, og hun, Álof, hendes mor. Yrsa vendte derpå tilbage til Svitjod.

Faderskabet tager Snorre fejl af. Halfdan var ikke far til nogen af Helgerne[86], og selv om Helge nok senere blev konge på Sjælland, var det i hvert fald ikke endnu. Det er heller ikke rigtigt, at han kom til Svitjod, og det er helt usandsynligt, at Attila skulle flygte af angst, fordi Helge kom med en hær.

Helge havde ikke noget som helst med Sverige at gøre. Hans virkefelt var Eiderområdet. Mens hans far Hjørvard og hans farbror (?) Hjarne var Attilas medløbere, hørte han til den unge generations frihedskæmpere. Han indsætter daneren Hesc[81], en søn af den berømte Hengest som vogter af Eiderlinjen for at holde hunnerne væk, og den historie, Snorre fortæller os, handler klart nok om et angreb på Attilas lejr i myrgingernes land

og ikke i Sverige. Attila er sikkert ikke flygtet. Men da han til stadighed angriber hadbarderne mod nord, er Helge nok ankommet til hans gård på et tidspunkt, hvor Attila med sin hær var draget nordpå.

I Snorres beretning kommer Ålof ikke som den voldtagne furie fra Skjoldungesagaen, men som den omsorgsfulde mor, som vil hindre den blodskamsforbindelse, som hverken hendes tidligere elsker, Helge, eller hendes datter ved noget om, da hun i sin tid for at skjule sin skam har hemmeligholdt Yrsas afstamning. Yrsa ved ikke engang, at Ålof er hendes mor!

Ethvert sagn, der, som Saksos[88], prøver at anbringe Yrsa et andet sted i Norden, har uret, fordi navnet Ursula eller Yrsa er ganske ukendt i Norden, men derimod er almindeligt i Nordvest-tyskland, hvorfra det nok kan have forplantet sig til nabolandene nord for Eidern.

Der er i tiden en tendens til at reducere nordiske sagn til at være genspejlinger af europæiske begivenheder eller sagn. Og man har rettet opmærksomheden på legenden om den hellige Ursula. Denne legende er skrevet i Køln under medvirkning af ærkebiskop Dunstan af Canterbury. I legenden flygter den fromme kongedatter, Ursula, fra en bejler i England med 11000 jomfruer på et skib, der sejler op ad Rhinen. Da pigerne passerer Køln, er byen besat af en hunnerhær, som tvinger jomfruerne til at forlade skibet, hvorefter de bliver hugget ned, en efter en. Ursula kommer sidst og bliver ført frem for hunnerkongen. Attilas navn nævnes ikke. Men situationen er ikke til at tage fejl af. Han bliver fortryllet af hendes skønhed og prøver galant at trøste hende, blandt andet ved at tilbyde hende ægteskab. Men Ursula afviser ham og lider martyrdøden.

Hvordan dette sagn skulle blive til sagnet om horebarnet Ursula, der vandrer fra Attilas favn til Helges og tilbage igen, er svært at begribe. Forholdet er naturligvis det omvendte. I Europa kender man Attilas nordiske ægteskab med en Ursula, man ikke kender, og prøver derfor at forbinde dette sagn med sagnet om den hellige Ursula, som man kender.

Hrolf Krake skal ikke omtales i denne bog, da han kronologisk

falder udenfor rammen. Men det skal dog siges her, som det er sagt så ofte før, at man må undre sig over, hvor lidt man ved om denne så højt lovpriste konge. Man kender egentlig kun hans død og hans flugt fra Adils. Og nu ser det ud til, at man også må afskrive denne flugt, hvor han bortfører sin mor, Yrsa, fra den mand, hun har valgt at leve sammen med. Hvorfor skulle han dog gøre det? Den kan kun være en genspejling af Helges bortførelse af Yrsa. Sagnet om, at han under flugten kaster skatte for at sinke forfølgerne, er en så almindelig handling i sagntiden, at den er uden betydning. Højest sandsynligt kan den først være fortalt om Helge. Hvis Attila er vendt tilbage, da Helge er på vej bort med hans skatte og hans hustru, har han sikkert forfulgt ham. Og det skulle være mærkeligt, om Helge da ikke har benyttet det ældgamle trick med at kaste fra sig af skattene[89].

Sandheden om skandalehistorien ser altså ud til at være sådan: Helge har et elskerforhold til Frodes datter Åluf (ca. 426—30). I det første af disse år føder Åluf i dølgsmål Ursula (Yrsa), som opdrages mellem hendes tyende. Ca. 430 bliver hun gift med Dan Heidrek, genoptager sin forbindelse med Helge og bliver skilt. Attila røver hende som beskrevet i Helge Hjørvardssøn og gifter sig med hendes datter, hvis herkomst er ukendt. Helge overfalder Attilas lejr under hans fravær og bortfører den skønne Yrsa, hvorefter Ålof opsøger ham og sin datter for at forklare dem sagens rette sammenhæng.

13. Attila erobrer Norden

Efter Snorres rejseplan, der øjensynlig hidtil er forløbet med en forbløffende præcision, skulle Attila drage nord på gennem Sønderjylland til Odins ø, Fyn. Og det viser sig, at sagnene også bekræfter denne del af rejseruten.

Sakso fortæller om den i sin fjerde bog, men gør den samtidig med Uffes tid. Men Uffe var sandsynligvis allerede på det tidspunkt dræbt af Hedin, som Sakso kalder Hadding.

»Nu er det at mærke,« siger Sakso, »at i de samme dage var der i Sverige en konge ved navn Atisle, som havde så sine egne manerer og gav rygget nok at bestille.« Ligesom Snorre regner Sakso Adils for svensk konge, skønt næsten alt, hvad han foretager sig, sker i Eiderområdet.

»Samme kong Atisle sejlede til Danmark og udæskede *Frowin* til strid.« Så ved vi, hvor vi er. F-navnene hørte til i Freysland i Froernes rige. At Sakso kalder ham statholder i Slesvig, er ikke nogen større geografisk fejl. Sakso lader også slaget stå ved Slesvig, og det behøver ikke være forkert, da anglerne og hadbarderne nok har kæmpet side om side mod den fælles fjende.

Det var et blodigt slag, og det endte med, at Frowin bukkede under i »tvekamp mod Atisle«, og da hovedet først var borte, faldt det ikke Atisle vanskeligt at »sønderhugge skroget eller slå den høvdingløse danehær«.

Vi får her som sædvanlig et stærkt indtryk af hunnernes uovervindelig.

Samtidig må Attila være rykket op langs Slesvigs østkyst. Og om denne fremrykning hører vi et andet sted, nemlig i Beovulfkvadet. Forfatteren til dette digt er af angelsk rod og kender forholdene ganske godt. Men han er absolut ikke fejlfri. Og netop her begår han sin værste anakronisme.

Under den engelske navneform Eadgils overvinder og dræber Attila en angler, der hedder Hardred. Der er ikke noget i vejen med navnet. Sydanglerne er jo daner eller hreidgoter, og deres navne skal begynde med H.

Fejlen er, at digtet gør Hardred til søn af anglerkongen Huglejk, der dør på de sydfrisiske øer 520[90]. Og ingen tanke kan være mere håbløst umulig end at lade Attila, der dør 453, kæmpe mod en konge, der først kommer på tronen et halvt århundrede senere. Attilas angreb må have været tidligere end kong Huglejks tid. Og mon man ikke gætter rigtig ved at identificere navnet Hardred med en vis Hared, der nævnes andetsteds i Beovulfkvadet som svigerfar til kong Huglejk. Det ville passe godt med kronologien.

Ligesom alle andre episke digte fra oldtiden eller den tidlige

middelalder er Beovulfkvadet sammenflicket af forskellige sagnstumper, og det er forståeligt, at et fragment som Hardreds kamp med Adils, der er digtets hovedindhold uvedkommende, kan komme på forkert plads.

Efter Beovulfkvadet kommer Attila i følge med en Eanmund, der er den samme østgoterkonge, vi i forrige kapitel fandt sammen med Attila i Myrgingernes land. I digtet bliver de to opfattet som brødre og sønner af den Ottar[91], som efter Lukman er farbror til Attila.

Attila har nu dræbt hadbardernes konge Frovin i Freysland og Hardred eller Hared i Sydangel. Men i Freysland dukker et nyt F-navn op. Sakso kalder ham Folke, englænderne Folkvald. Han samler en ny hær og er fuld af kampmod, og hvis vi tør tro patrioten Sakso, sejrer han over den nye hær, Attila sender, og slår den på flugt. Når vi læser sagnet, føler vi os ikke helt overbevist om, at Attila selv var med i slaget. For efter slaget opstår der en meget langtrukken diskussion, om hvor »Adils« var blevet af.

Selv døde Folke, og for anden gang står Freyslands trone ledig i løbet af et år eller to. Der er ingen, der siger, at Folke var søn af Frovin. Tværtimod nævner Sakso andre navne, som dog ikke er meget sandsynlige. Men det er let at gætte, hvem der nu bliver hadbarkerkongen. Det gør Folkes søn, *Fin*. Altså igen et F-navn. Da navne dengang normalt bestod af to led, ser både Fin og Folke forkortede ud. Men vi kan ikke være i tvivl om, at Folke er forkortet af Folkwalda, som Fins far kaldes i de oldengelske digte. Den tysk-danske sprogforsker Martin Møller har påvist, at begge navne er Frey-titler, og det passer jo særlig godt til hadbarkerkonger.

Widsith omtaler i sin første remse Fin Folwaling som konge over friserne, og da forfatteren til denne remse er angler, må han kende forholdene i anglernes naboland godt, og han bruger stavemåden Fresna om nordfriserne, mens han staver sydfriserne med y (Frysna). Mærkeligt nok fortæller danske sagn ikke noget om Fin. Men på oldengelsk får vi to steder oplysning om ham.

For det første har man et brudstykke af et digt, som kaldes »Finsborgfragmentet«, og for det andet omtales en del af episoden

på de frisiske øer også i Beovulfkvadet. Det er ikke let at få et samlet billede ud af de to brudstykker. Men det skal forsøges her, idet jeg holder mig til Moritz Heynes udmærkede kommentar[93]:

Heyne er klar over, at Fins borg, Finsborg, ligger i Jylland. Med den viden, vi nu har, kan vi præcisere borgens beliggenhed nærmere til hadbarderriget, og det er rimeligt at gætte på landsbyen Bordelum (Bardernes holm). Fin var gift med Hildeborg, som var datter af Hoce. Mærkeligt nok har ingen identificeret Hoce, skønt det er så nærliggende at sammenligne navnet Hoke med *Hake*, som lige akkurat på det tidspunkt, da Adils var trængt ind i Holsten, havde erobret Upsala, antageligt fordi han var flygtet fra hunnerne i Østerleden. Hans H-navn garanterer, at han hører til danerne. Da Attila senere kommer til Sverige, er Hake fordrevet derfra, og vi finder ham på Sjælland i kampe med urbefolkningens konge i Sigersted (ved Ringsted).

Hildeborgs bror Hnæf (H-navn) opholder sig hos sin svoger med en besætning på 60 mand. Det var på det tidspunkt en hær. Ingen kan nære tvivl om, at et besøg af det omfang ikke har været venligt ment. Det er ganske simpelt hunnernes og danernes vilde jagt mod vest, der har fået en foreløbig endestation i Danmarks vestligste rige. En af gæsterne hedder Hun, så om hans nationalitet behøver vi ikke gruble. Men det er iøvrigt en broget flok. Mange daner (med H) er der, men også saksere eller sjællændere (med S) og enkelte jyder (med G). Urbefolkningen er altså på flugt.

At de trods Hnæfs svogerskab med Fin er kommet som fjender, ser man klart, for en skønne nat bliver gæsterne overfaldet af Fins folk. Finsborgfragmentet begynder meget dramatisk med, at en svend, der øjensynlig har set fakler nærme sig huset, spørger kong Hnæf:

»Dages i øst det? Mon dragen flyver?
Eller mon boligens hjørner brænder?«
Da svarede Hnæf, den djærve konge:
»Ej dages i øst det. Ild dragen flyver ej.
Heller ej brænder hallens hjørner.
Frem drager vores dødsfjender nu,
færdig rustede. Fuglene synger,

gråben glammer, gny står af spyd.
Der skramles med skjolde. Nu skinner fuldmånen
ud mellem skyerne. Ufærd nærmer sig.
Nu vil folkehadet fremmes.«

Fem døgn varer kampen fra morgen til aften:

På valen omvankede valravnen, den sorte
med røde sokker, og sværdene lyste,
som om Finsborg i flammer fuldstændigt brændte.

Den samlede flygtningehær vinder. Kun Hnæf, anføreren, faldt. Men Fin mistede sin søn med Hildeborg. Nu overtager Hengest befalingen over flygtningehæren. Og det er interessant. For Hengest er efter engelsk tradition den person, der først kom til England og indledte angelsaksernes invasion. Det vil altså sige, at Finsborgepisoden i et lille filmisk billede fremstiller situationen umiddelbart før den berømte invasion af England.

Hildeborg begræder tabet af sin søn og sin bror Hnæf:

Svart måtte Hildeborg sørge ved frisernes
troløse skamdåd: skyldfri blev hun
røvet i kampen sit dyreste eje,
søn og broder. Såret af pileod
sank de i døden, og sorg hende ramte.
Hokes datter sin hårde lod
bittert begræd, da det gryede i øst,
og sine dræbte frænder under daghimlens hvælv
hun blodige fandt.

Fins hær var skrumpet betydeligt ind, og han tilbød nu danerne fred under nærmere angivne betingelser, som begge parter aflagde ed på, og Fin betalte sonebod for den faldne konge. De drager nu i samlet flok til Frisland, der denne gang staves med y. Denne flytning er kun forståelig, hvis man vil tage Saksos erklæring om hadbardernes herredømme over de frisiske øer ved Holland for gode varer (se denne bogs side 16, punkt 10 og 11). Og hele vinteren bliver nu flygtningene med Hengest som fører hos Fin, fordi isen binder søen.

Men om foråret bryder fjendtlighederne løs igen. Det er van-

skeligt at se på hvilken måde. Oversætterne er uenige. Men efter Gering[94], hvis tekst ser rimeligst ud, er det hunnerkongen Hun og danerkongen Hengest, der bryder staven. Hun lægger sværdet Lafing i Hengest skød, og Hengest, der længe har ruget over hævn-tanker, griber det. Under den kamp, der nu opstår, falder Fin, og det er altså tredje gang i et ganske kort tidsrum, at hadbarderne mister en konge på grund af Attilas naboskab.

Vi har hørt om Attilas kampe mod Frovin og Folkvalding i Vestslesvig og mod Hardred i Østslesvig. Efter sin endelige sejr indsatte han sangerkongen Hjarne fra Glommen som konge i hadbarderriget og en Hunding (Skjold) i Hreidgotaland II. Efter Sakso bliver Hjarne kåret til konge, fordi han havde digtet sådan et dejligt digt om Fredegod.

Denne anbringelse af Hjarne som underkonge i Freysland er i øvrigt min motivering til at tro, at den scene, der omtales i Helge Hjørvardssøn, i virkeligheden handler om Hjarne. Ham har Attila øjensynligt betragtet som tro. Derimod er den Helge, som dræber Hunding, sikkert søn af Hjørvard, siden han er voksen nu, mens den Helge, der bliver søn af Hjarne, endnu er ufødt. Det er den ældre Helge, der dræber Hunding og ægter Yrsa, mens det er den yngre Helge, der senere angriber hadbarderne, og som i helgedigtene fejlagtigt kaldes Helge Hundingsbane.

14. Geater og sveer

Anglerne har altid haft lyst til at fortælle. Det er utroligt, hvor mange danske sagn der er angelske. Uden de angelske sagn om deres eget folk og deres naboer havde det været umuligt i de foregående afsnit at rekonstruere de begivenheder, som var en følge af danernes invasion i ledtog med de forhadte hunner. Og det har højst sandsynligt været et nu tabt angelsk sagn, der satte Langebek i stand til at give bedre oplysninger om Angantyr's kamp med Hlöder på sønderjysk grund i Danske Atlas.

En af de smukkeste blomster har angelsk fortællekunst sat sig i

det oldengelske digt om Beovulf. Måske er digtet i dets langtrukne, moraliserende form ikke egnet til morskabslæsning for nutidsmennesker. Men for den, der vil prøve at rekonstruere datidens begivenheder, er det af umådelig interesse. Blot gælder det her – som med vores egne sagn – om at læse meget kritisk.

Enkelte episoder bekræftes af historiske kilder, blandt andet geaterkongen Hugglejks død, ligesom også Saksos sagn af og til får en historisk bekræftelse. Fredegods hunnerslag bekræftes af Priscos' omtale af Attilas annekktion af Tysklands kyst til oceanets øer, og Hlødgers død 451 er historisk bekræftet ved, at han meldes død i forbindelse med slaget ved de Katalauniske Marker.

Mange fejl er lette at gennemskue. Hroar og Helge er gjort til brødre, skønt de er svogre. Og den værste fejl er, at Adils (Attila) og hans gotiske kampfælle Eadmund (Unimund) er blevet til børnebørn af Angantyr, skønt de var samtidige med ham og betydeligt ældre. Ind imellem Angantyr og hans såkaldte børnebørn har digteren stukket Ottar, som rimeligvis aldrig har været i Norden. I virkeligheden var Ottar Attilas farbror. Men i Norden opfattede man ham som Attilas far og indsatte ham i Sveriges kongerække som Attilas far og forgænger[97].

I Beovulfkvadet tales der om en kamp mellem *geater* og *sveer*. Hvem var sveerne?

Og hvem var geaterne?

Disse spørgsmål har været stillet og besvaret i det uendelige op gennem tiderne, og der er absolut ikke nået enighed, og problemet har splittet de sagkyndige i to lejre, der hver for sig har uret!

Hvem sveerne var, har man været forholdsvis enige om, da man ikke har været klar over, at Uffe var svensk, og at der derfor boede sveer i Angel. Alle har regnet med, at sveerne var svenskere fra Upsala. Og det var de netop ikke!

Men hvem var da *geaterne*?

Nogle siger jyder, andre siger gøter fra Mellemsverige.

De forfattere, der holder på, at geaterne var gøter[98], støtter sig mest på to argumenter, hvoraf det ene er rigtigt og det andet forkert. Det er rigtigt, at det oldengelske »geater« ikke kan betyde »jyder«, men godt kan betyde »gøter«. Det andet argument er,

at man ikke kan tænke sig svenskere fra Upsala ligge i konstant krig med et så fjernt folk som jyderne, og fejlen i argumentet kommer naturligvis af, at de ikke vidste, at der var sveer i Angel, som nok kunne tænkes at kæmpe mod jyderne.

De, der holder på, at geaterne var jyder (nemlig: Leo, Schaldermose, Fahlbeck, Bugge, Steenstrup, Gering og Kjer) ved godt, at geater ikke betyder jyder. Men de støtter sig til den engelske kong Alfred, som oversætter Beda's beretning om angelsaksernes invasion, og der gengiver Beda's latinske *Jutis* ved det engelske *geates*. Det ser meget besnærende ud. Men sandheden er nok den, at Beda's »*Jutis*« aldri har betydet jyder.

Alle sagkyndige er enige om, at der ikke kan konstateres en antydning af jysk præg i England — heller ikke i Kent. Denne bogs hypotese viser os, at Attila har fordrevet tre folk fra deres bopladser, nemlig sakser, angler og — *goter* fra Tysklands nordkyst. Det vil derfor være i smuk overensstemmelse med hypotesen, om Bedas misforståede ord: »*Saxonibus, Anglis, Jutis*[99]« i virkeligheden skulle oversættes ved »sakser, angler og goter«.

Vi ved jo fra Finsborgfragmentet og andre sagn, at den angelsaksiske invasion lededes af mænd som Hengest, Horsa og Hesc, alle sammen med H-navne, altså daner eller goter!

Goterne, der også kaldtes *gauter* og *guter*, kan udmærket godt på engelsk kaldes »*geates*«, og med den j-agtige udtale af *g* kan Beda godt have latiniseret *geates* ved *Jutis*[100]!

De, der holder på, at geaterne var jyder, har altså uret, og det samme gælder dem, der holder på, at geaterne betyder svenske goter. Mens vi løste striden om Hreidgotalands beliggenhed med et »både — og«, løser vi problemet om geaterne med et »hverken — eller«:

Geaterne er hverken jyder eller goter. Geates betyder goter.

Hvad var det for goter?

Det var hreidgoter, der under Dan Heidrek var kommet til Sønderjylland og havde oprettet et rige, Hreidgotaland II, hvis nordgrænse var Reide-å. Efter Uffes død havde Dan Heidrek indsat Angantyr i sin fars rige og givet sin søn Hløder selve Hreidgotaland, hvorefter han var vendt tilbage til Hreidgotaland I

for at fortsætte befrielseskampen mod hunnerne og Attilas sønner. Hløder og hans fosterfar Humle havde derefter angrebet Angantyr, men var blevet slået tilbage 451.

Vi har altså fra nu af tre betegnelser for beboerne af det sydlige Angel: hreidgoter, daner og geates, og disse tre navne er absolut synonyme.

Da det er første gang, det hævdes, at geaterne er identisk med hreidgoterne eller syddanerne, skal der yderligere fremføres en række beviser af hensyn til den læser, der gerne selv vil tage stilling til problemet:

1. I Widsith finder vi i vers 57 følgende konstellation:

Ic wäs mid Hunum and mid Hredgotum,
mid Sveom and mid Geatum and mid Suthdenum.

Det er svært at forestille sig, hvordan man tidligere har tænkt sig, at sangeren i naturlig rækkefølge var sammen med hunner (som man tænkte sig ved Donau), hreidgoter (som man tænkte sig i Østprøjsen), sveer (som man tænkte sig i Upsala), geater (som var gøter eller jyder) og -syddaner.

Med denne bogs hypotese passer sammenstillingen fint: hunnerne boede hos myrgingerne i Vestholsten. Hreidgoter, geater og syddaner var identiske og boede i Sydangel, og sveerne i Nordangel.

2. Angelsakserne kendte overhovedet ikke gøterne[100 a]! I Widsiths første remse viser den formentlige engelske digter glimrende kendskab til Eiderområdet i stor udstrækning og til hele Østerledet. Også Danmark kender han. Men han røber absolut uvidenhed om den skandinaviske halvø. Af sveer kender han kun de angelske. Og deres konge findes ikke i Snorres kongeliste.
3. I Beovulfkvadet bruges visse geografiske betegnelser, som om de var tilhørende bekendte. Det ville digteren ikke gøre, hvis han fortalte om ukendte egne. Et af de geografiske navne er »Ravneskoven«, som man den dag i dag kan finde på et kort over Angel som »Ravnholt«.
4. Digtet er skrevet for at forherlige en helt ved navn Beovulf. Det ville være en absurd tanke, at de skulle forherlige en helt fra et fremmed folk.
5. Alle geaternes navne begynder med H, og det ved vi, at danernes og goternes navne gjorde. Man finder ikke H-navne hos gøterne.
6. Geaternes konge hed Hugglejk, og byen Hollingsted hed oprindelig Hugglejk. At der tidligere var en kong Hugglejk i Upsala kan ikke bruges som modbevis, da han i digtet er geaternes konge, mens den historiske sveakonge jo måtte være gøternes fjende.

7. At Beovulf efter en kamp mod friserne svømmer hjem, ville unægteligt være en præstation, hvis hans hjem lå i Mellemsverige.
8. Den gamle angelske kongeslægt havde W-navne. Efter Wermunds død lever denne slægt videre i geaternes Angel. Vi træffer en Wiglaf, søn af Weohstan, søn af Wægmund, der danner den nydeligste fortsættelse af kongerækken: Wothegeat, Waga, Withlaeg, Wermund, mens man aldrig har hørt om nogen W-slægt i Mellemsverige.

Det kan altså betragtes som sikkert, at *geaterne er de nye herrer i det gamle Angel*.

Disse geater eller goter fra Angel ligger altså i Beovulfkvadet i konstant krig mod sveerne — under Angantyr! Og hvis nogen ville hævde, at sveerne kom fra Upsala og ikke fra det nordlige Angel, ville det unægteligt være mærkeligt, at kampen bølgede frem og tilbage uden ophør.

Man kan dog umuligt være blind for, at det drejer sig om kampe mellem nabofolk, når man læser, hvad Beovulfkvadet siger om disse kampe (2923—81).

- (2923) . . . Thi alle dog ved,
 at Angantyr med sit dræbende sværd
 traf Hredels søn Hædkyn ved Ravnescov,
 den gang de skilfinger (sveer) dristigt drog
 mod geatefolket med fejde og ufred . . .
- (2928) Ottars far (Angantyr), den ældede gubbe,
 bister i hu, gav Hædkyn dødshug.

Vi har tidligere talt om Hød og Balder og ved, at de ved bynavnene Højer og Bolderslev er bundet til Sønderjylland. I Beovulfkvadet kaldes de Hædkyn og Herebeald, og situationen er altså den, at Hredel er død, og hans søn Hædkyn har dræbt hans fostersøn Herebeald og er blevet konge over geaterne i Sydangel. Fra Nordangel trænger Angantyr med sine sveer ind i geaternes land og har fældet deres konge, Hædkyn.

Digitet fortæller videre, at Angantyr ved samme lejlighed »fried sin viv, der var røvet i ufred«. Heraf kan vi igen slutte, at geaterne nylig har angrebet Nordangel og sejret. I denne krig må de have udvidet deres land nordpå, siden deres grænse tidligere var Reideå,

mens vi nu hører, at Ravnholt hører med til geaternes andel i Angel.

Allerede her burde man have indset, at der er tale om grænsekampe mellem nærboende folk. Men beviserne for naboskabet mellem geaterne og sveerne bliver stærkere endnu. Efter at have dræbt geaternes konge omringer Angantyr den hovedløse og modløse flok i *Ravneskoven* og venter til morgens frembrud med sit angreb. Men nu sker der en vending. De indesluttede geater (goter, daner) får pludselig undsætning. Hædkyns bror og efterfølger Huglejk kommer til hjælp med en frisk hærafdeling:

(2943) De hørte Huglejks horn og lur
gjaldende kling. — Den kække kom
og jog med sin hird hæren på flugt.
Blodige spor af spydkampstævne,
sværdkamp og strid mellem sveer og geater
fjernt kunne ses, mens de fejdende mødtes.

Men navnlig de følgende verselinjer udelukker al tvivl om, hvad det er for sveer, der angriber geaterne i Hreidgotaland:

(2949) Nu drog den grånende gubbe, drotten
Angantyr, sorgfuld i sind, med fællerne
længere bort imod borgens værn
...
for at væрге hustruer, børn og skatte.

Vi ved med bestemthed, at krigsskuepladsen er Angel, geaternes hjem. For det var jo sveerne, der trængte ind i geaternes land. Spørgsmålet er så, om det er sveer fra Upsala eller sveer fra Nordangel. Kan det siges tydeligere, at denne borg ikke kunne ligge ved Upsala? Eller skal man regne med, at borgen blot var et løst forsvarsværk, han havde indrettet i fjendeland? Men hvad så med at redde hustruer og børn? Sin egen hustru havde han hos sig, siden han lige havde befriet hende fra geaterne. Men der står ikke hustru i ental, men *hustruer* og *børn*. Det er sveernes hustruer og børn, der er tale om. Dem vil han væрге ved at trække sig tilbage til sin borg, der altså må ligge så nær, at han tror, han kan nå den på sin flugt. — Men han når ikke borgen:

(2959) Hredlingefolket for mod værnet,
myldrede i flok over fredsvangen hen.
Af sværdenes æg blev Angantyr tvunget,
den grånende stridsmand, til standsning i flugten,
og snart måtte drotten for Eofor segne.

Denne kamp er slutstenen på Hreidgoternes kamp om Angel. Sveernes tid i Angel er forbi. Danerne er nået et skridt videre på deres erobringstogt mod nord.

15. *Hød og Balder*

I sidste kapitel blev geaterkongen Hædkyn dræbt af Angantyr. Men Hædkyn er utvivlsomt identisk med den Hød, der dræbte Balder.

Og det vil altså sige, at Hød og Balder er samtidige med geaternes kampe mod sveerne i Angel. De er omtalt i flere sagn. Men desværre er disse sagn indbyrdes modstridende, og dog må det være muligt at nærme sig den historiske kerne bag dem ved sammenligning.

Det ene sagn kender vi fra Beovulfkvadet, hvor hreidgoterne, også kaldet danerne eller geaterne, ligger i fortsat kamp med Angantyr. Kongen hedder Hredel, og efter digtet har han tre sønner: Herebeald, Hædkyn og Hugleik, og sammen med dem opdrages helten Beovulf, som er søstersøn af den gamle kong Hredel.

I denne version rammer Hædkyn (Hød) sin bror Herebeald (Balder) med en pil, og det sker ved et vådeskud. Digteren er helt klar over den vigtigste problemstilling, nemlig at et brodermord ikke kan hævnnes, og at slægten bliver æreløs, hvis et af dens medlemmer dør uhævnet. Det fremgår med al tydelighed af teksten:

For den ældste søn blev på sørgelig vis
dødslejet ret ved drabsdåd af frænde.
Thi Hædkyn med pil fra hornbuens streng
ramte ved våde sin ven og broder.

Fejlende målet sin bror han dræbte.
Broder traf broder med blodig od:
en brøde, *som ingen bod kunne sone*,
rugede tungt over Hredels hu,
og *uden hævn måtte ædlingen dø!*

Hredel kender sin pligt til at hævne drabet og fortvivler ved tanken om det, der nu er hans pligt for at hævde slægtens ære: at lade drabsmanden, sin egen søn, klynge op i galgen:

Men grufuldt er det for gubben at se
den unge knøs, som han avled, dingle
fra galgens træ. Trist må han kvæde
en sorrigfuld sang, når sønnen svinger
til fryd for ravne, mens rådvild han står,
og bøjet af år, og ej evner at hjælpe. . .

Beovulfkvadet har ikke mere krav på at blive betragtet som historisk korrekt end andre sagn. Men trods al uenighed om, hvornår dette digt blev til, er der dog enighed om, at det er ældre end Sakso og derfor må have større chancer for at huske de enkelte begivenheder.

Der er visse ting i denne version af sagnet, som lyder troværdige. Men der er andre ting, som ikke gør det, og dertil hører Balders navn. I alle andre sagn hedder han Balder. Hvorfor kaldes han her Herebeald?

Dr. Lukman mener, at initialreglen er angelsaksisk og ikke dansk. Selv mener jeg, at angelsakserne netop har skikken fra deres gamle land. Men jeg giver dr. Lukman ret i, at den angelsaksiske digter kunstigt søger at overholde initialreglen, hvor den ikke hører hjemme. Og man kan let forklare navnet Herebeald som et forsøg på at skaffe Balder det H, han nødvendigvis skulle have for at være søn af Hredel og bror til Hød (eller Hædkyn). Det er nøjagtigt det samme, som goterne gør, når de kalder sig hreidgoter, og rugierne, når de kalder sig Holmryger.

Men hvis Balder ikke hedder Herebeald, er han ikke Hædkyns bror, og hvis han ikke er Hædkyns bror, falder Balder-problemet bort!

var medlem af asernes slægt, skulle hævne drabet på Balder. Men da Sakso ikke gør dem til brødre, er denne omvej jo helt overflødig, og Odin (Attila) havde sønner nok til at udøve blodhævn mod en fjende, som ikke hørte til slægten.

Det er ikke let at bringe de to sagn i forbindelse med hinanden. I Beovulfkvadet er Hædkyn og Herebeald helbrødre. I Saksos sagn er de slet ikke i familie med hinanden. Men da hele problemet om Balders død består i, at de er beslægtet med hinanden, så at faderen har blodhævnspilgten mod sin egen søn, er det givet, at vi må holde på teorien om, at de i hvert fald er fostbrødre.

Med hensyn til den historiske kerne i sagnene går det lidt bedre.

I Beovulfkvadet regerer faderen, Hredel, i Sydangel og kæmper mod en Angantyr i Nordangel. Hos Sakso kan vi lokalisere Hød til Højer på vestkysten og Balder til Bolderslev på østkysten af Slesvig. De hører altså i begge sagn til Sønderjylland. Vi kan ikke rigtigt se, hvad det er for et land, de slås om. Men hvis det ikke er Als eller Nordriget, er det højst sandsynligt, at de to halvbrødre slås om, hvem der skal arve riget efter Hredel. Det passer godt med Beovulfkvadet, hvor Hædkyn (Hød) arver riget efter Balders død og dernæst går i krig mod Angantyr. I denne krig falder både han og Angantyr, og riget går i arv til den tredje søn, Hugleik, som derefter hersker i hele Angel.

Det, vi allerhelst ville kende, er imidlertid den måde, Balder blev dræbt på. For der er ingen tvivl om, at selve drabsmåden var meget vigtig for vores forfædre, der endte med at gøre ham til en gud.

Beovulfkvadet siger kort og godt, at det var et vådeskud. Myten siger, at han blev dræbt af en mistelten, og Sakso siger, at Hød »rørte ved hans side« med et tryllesværd.

Helt til bunds i dette problem kan vi ikke komme. Men vi vil inddrage endnu et par sagnstumper, som ser ud til at have med sagen at gøre:

Den kong Heidrek i Hreidgotaland, vi allerede har nævnt et par gange, hed *Heidrek*. Men på oldengelsk staves han *Heatheric*, og efter de strengeste lydregler skulle denne stavemåde svare til et

oldnordisk Hødrek og ikke til Heidrek. Da nu det engelske digt, der nævner ham, er meget ældre end den nordiske saga, er der grund nok til at tro, at hans navn virkelig begyndte med Hød. Det betyder ikke, at Hød og Hødrek kan være forvekslet. Hødrek er en generation ældre. Men sagn, der hører til Hød kunne være fortalt om Hødrek ved en forveksling af navnene (se Sagnvurdering 9).

En af de vigtigste begivenheder i Heidreks ungdomsliv er imidlertid efter Hervararsaga, at han dræber sin bror, der hedder Angantyr, og den måde, hvorpå dette drab finder sted, minder mistænkeligt om Høds drab af Balder. I den ene version af sagaen fandt drabet sted på denne måde[37]:

»Heidrek tog en stor sten og kastede den mod nogle mænd, han hørte tale i mørket. Han blev klar over, at stenen måtte have ramt, gik derhen og fandt en død mand, i hvem han genkendte sin bror Angantyr. Heidrek gik så hjem og fortalte sin far, hvad han havde gjort. Høfund (hans far) sagde, at han måtte forsvinde og aldrig mere vise sig for hans øjne, og sagde, at det ville være mere passende, om han blev dræbt eller hængt.«

Men efter en anden version af sagnet[38] snakkede Heidrek og Angantyr sammen i enrum, da Heidrek drog sit sværd Tyrping, som hans mor lige havde givet ham, for at undersøge det. Men dette sværd havde den ejendommelighed, som han øjensynligt ikke kendte, at det blev en mands bane, hver gang det blev trukket ud af skeden. Og da Angantyr var den eneste tilstedeværende, huggede Heidrek sin bror ned og gik sin vej. »Han var ikke glad ved, hvad han havde gjort.«

Det bør siges, at den angelsaksiske form af navnet Hædkyn på oldnordisk ville svare til formen Hødkon, så at Balders morder får forstavelsen Hød i alle versioner af sagnet.

Vi har altså nu fem forskellige forklaringer om, hvordan den historiske Hød dræbte Balder:

1. I Beovulfkvadet blev han dræbt af en pil ved et vådeskud.
2. I den islandske myte (Snorre) blev han dræbt af en mistelten, affyret i blinde af Hød.

3. Hos Sakso bliver han dræbt af et tryllesværd, som fælder ham ved den blotte berøring.
4. I Hervararsaga U bliver han dræbt af et tryllesværd, som kræver en mands død, hver gang det drages.
5. I Hervararsaga R bliver han dræbt ved et stenkast i blinde.

Endnu en sagnstump må tages med på råd, skønt den hverken handler om Hød eller Balder. Det er begyndelsen af Hervararsaga, som nævner Arngrims sønner. Faderen forsyner sine sønner med gode våben. Til dem hører to tryllesværd. Det ene er Tyrfing, som går i arv til Heidrek, og det andet hedder *Mistilteinn*[39]!

Når der går sagn om et tryllesværd med navnet Mistilteinn, er det næppe for dristigt at regne med, at Balder er dræbt af et sværd, der havde ord for at være et tryllesværd, at den islandske mistelten er en let forklarlig misforståelse, og at versionen med vådeskudet og med stenkastet i mørke ikke har kendt sværdet Mistilteinn, men forstået rigtigt, at det var våbnet mere end den, der førte det, som havde ansvaret for Balders død.

Vi når altså så langt, at vi kan fastslå to ting: For det første repræsenterer våbnet i alle fem versioner *skæbnen*. Det var skæbnen, at Balder skulle dø. Og for det andet er det fælles for alle fem versioner, at *drabsmanden er undskyldelig* til en vis grad og derfor får en mild behandling. Dette sidste er dårligst udtrykt hos Sakso. Men det, at Hød ikke slår Balder, men rører ved hans side, er så ejendommeligt, at udtrykket absolut må være valgt for at antyde, at drabet trods alt ikke helt er tilsigtet fra Høds side.

Den historiske begivenhed, der er udlagt på den måde af samtiden, har været glimrende egnet til at tage blodhævnen op til diskussion og bryde banen for en ny og mildere ideologi.

At der virkelig ligger en historisk begivenhed bag Baldersagnet, kan man ikke tvivle på, når så mange sagn kredser om det samme emne. Og man kan næsten sige, at sagnenes indbyrdes forskellighed er et stærkere bevis, end hvis de havde været enslydende, fordi man i så fald måtte have regnet med, at de alle stammede fra samme kilde, hvorefter man kun ville have en enkelt bekræftelse på sagnets historiske kerne, hvorimod vi nu har mange. At hi-

storiën om brodermordet er fortalt så tit og også fejlagtigt tillagt flere personer, viser hvor levende denne blodhævnsgesættelse har været.

Når vi tør lokalisere sagnet til Sønderjylland og Balder til Bolderslev ved Åbenrå, er det interessant, at der netop ved denne by går et sagn om en kong Bolder, som skal have levet i ufred med en nabokonge. Man viser endog levningerne af hans borg, hvilket naturligvis ikke kan være rigtigt. Men hans ufred med nabokongen må være en erindring om kampene med kong Hød fra byen Højer på vestkysten.

Den opfattelse, at misteltenen i virkeligheden var et sværd, er ikke ny. 1941 gjorde Huitfelt opmærksom på en trylleformular, som ofte fandtes i runeindskrifter, og hvis fulde ordlyd var: Ristil, Sistil, Thistil, Kistil, Mistil, Uistil. Mistil var altså en trylleformular og tilføjelsen »teinn« (tand) kunne godt betyde »sværd«. Da der i Hvervararsaga nævnes et sværd med dette navn, går Huitfelt ud fra, at virkeligheden bag Baldermyten måtte være, at Balder blev dræbt med et tryllesværd af dette navn[100 b].

To år efter blev han angrebet hårdt af Inger Boberg, som ikke benægter, at »Misteltein« kan bruges som et poetisk navn på et sværd, men nævner mange interessante eksempler på lignende sagnmotiver: 1) I det finske Kalavalasagn bliver den ellers usårlige Lemminkäinen dræbt af en blind olding med en vandplante. 2) Et jødisk sagn (Toledoth Jeschua fra d. 13. årh.) fortæller, at Jesus' kors brød sammen, fordi alle træer var taget i ed. Men Judas rejste en kæmpemæssig kålstok fra sin køkkenhave, og på den blev Jesus korsfæstet. 3) Efter et engelsk sagn var korset lavet af misteltræ. 4) I et persisk oldsagn skyder helten Rustom den usårlige Isfendiyar med en tamariskkvist.

Hensigten med disse eksempler er at vise, at Balder er en importeret orientalsk frugtbarhedsgud. Men ingen af disse eksempler berører det centrale i myten om Balder, som er forsoningslæren. Det fælles for Inger Bergs eksempler er hverken myte eller historie, men et udpræget eventyrmoment, som aldrig har kunnet »skabe« Baldersagnet, men højst kan have haft indflydelse på den islandske udlægning af drabet med »Misteltein«, idet man

i Island ikke kendte sværdet af samme navn og derfor har misforstået situationen. Der er næppe tvivl om, at de udgravninger, der for tiden er i gang ved Eisbøl ved Haderslev, og som dateres til slutningen af det 5. årh., har med Høds og Balders krige at gøre.

16. Østdanerne

Efter de to krige, den første, hvor hreidgoterne tager Angantyr's kone til fange, og den anden, hvor Angantyr befrier hende, men selv bliver dræbt, er vi nået til slutningen af det femte århundrede. Hreidgoterne (syddanerne) har erobret hele Angel. Vi ved ikke, hvor stort landet er. Fyn har så mange arkæologiske træk fælles med Angel, at man må regne med, at denne ø hører med. Det ville ganske vist være et kæmperige efter datidens målestok. Men det passer godt med, at Widsiths Europageografi ligefrem kalder Angel »Cynerice mæst« = »det største kongerige«.

Efter at syddanerne var kommet i besiddelse af »det største kongerige,« nærmede de sig som den ene æg af en knibtang til den anden gren af den danske invasion, som fra det sydøstlige hjørne af Østersøen var sejlet over den Botniske Bugt og havde slået sig ned i Upsala og fra Sverige var draget over Øresund.

Østdanernes udvandring var antagelig tidligere end syddanernes. De kom fra de samme lande, men flygtede straks, da Attila — før 430 — havde besat deres lande. De spredte sig vifteformet ud over Østersøen, og arkæologien viser, at ingen landsdele blev hårdere medtaget af folkevandringens krige end de nærmeste øer: Bornholm, Øland og Gotland. De mange tilflugtsborge på disse øer, hvoraf Gamleborg i Paradisbakkerne vel er den mest kendte, vidner endnu i dag om de urolige tider. Men tilfældigvis kender vi ingen personnavne fra disse øer.

Det første H-navn, vi træffer i det østlige Skandinavien, er Huglejk. Da han antagelig må være kommet til Upsala før 430, kan han næppe være identisk med den Huglejk, der erobrede

Nordangel i slutningen af århundredet. Snorre, der ikke kender loven om det arvelige forbogstav, gør ham fejlagtigt til søn af den svenske kong Alf, hvis efterfølger han var, og fortæller om ham, at han holdt en mængde gøglere ved sit hof, harpespillere og folk, der spillede på gige og fele. Meget tyder på, at de kulturelt overlegne daner og hunner elskede musik og digtekunst, og at urbefolkningen fandt denne svælgen i nydelse umandig og uværdig. Snorre sympatiserer givet ikke med Huglejk, og vi skal senere høre om Starkad, som ligefrem rasede over disse udenlandske manerer.

Denne konge var altså daner. Men det varede ikke længe, før han blev fordrevet af en landsmand, som hed Hake og formodentlig var identisk med den Hoke, hvis datter blev gift med hadbarkerkongen Fin Folkvalding, og hvis søn Hnæf var fører for den 60-mands besætning, som Fin overfaldt, og som senere dræbte Fin.

Den berømte Starkad, der for Sakso blev indbegrebet af gammel nordisk heltmod og hårdførhed, var lidt af en overløber. Han elskede at være i tjeneste hos den konge, han anså for den stærkeste og modigste, og Hake var den første, han for alvor sluttede sig til. Måske regerede Hake kun tre år i Upsala. Snorre nævner en treårsperiode. Men man kan ikke se, om han med den mener hele Hakes regeringstid.

Straks efter Hake, må der have indsneget sig en fejl i Snorres kongerække, hvad man ikke kan bebrejde ham, da han konstruerer kongerækken 7—800 år senere.

Snorres række:

Alrek og Erik
Yngve og Alf
Huglejk
Hake
Aun(?)
Halfdan
Åle (= Onela)

Den reviderede række:

Alrek og Erik
Yngve og Alf
Huglejk
Hake

Halfdan og Adils (Attila)
Åle (= Onela)

Egil
(Ottar)
Adils
Eystein

Egil

Eystein

Vi ser bort fra Ottar, der — som nævnt — kun er kommet med på listen som formodet far til Adils. Fejlen er altså, at Adils er anbragt for langt nede på listen. Muligvis fordrev han kong Aun, der efter Snorre kommer igen flere gange, før, efter og imellem Halfdan og Åle. Omkring 440 er Attila hos myrgingerne, og omkring 450 indleder han angrebet på Nordfrankrig. Hans korte tid som konge i Sverige må altså ligge midt i 440'erne, og det vil sige, at han følger efter Hake.

Men også andre grunde gør omflytningen nødvendig. Han blev i sin regeringstid angrebet af Åle, der — som man ser — besteg tronen efter Adils.

17. *Halfdan*

Åle var før
allermægtigst,
Halfdan før ham
højest Skjoldung.
Stolt nævnes storværk,
han i strid øved.
Herligt nåede *hans* værk
hvert himmelstrøg.

Eymund blev hans (sviger)fader,
ædlest kriger.
Så vog han Sigtrygg
med svale ægge.
Almveig han ægted,
ædlest kvinde,
avled de og ejed
atten sønner.

Af Hyndluljod
(oversat af Martin Larsen).

Halfdan er den mest uudgrundelige af alle Nordens konger. De citerede vers af eddadigtet »Hyndluljod« passer godt med Snorres svenske kongerække, hvor Åle netop følger efter Halfdan, og giver os den oplysning, at Halfdan er svigersøn af Eymund, som var konge i Holmgard[101]. Herefter må vi regne med, at han

enten er hunner eller daner. Holmgard var jo under hunnisk besættelse, og en hunnerkonge kunne lige så godt som en indfødt blive gift med en lokal kongedatter.

Når vi imidlertid er nødt til af kronologiske grunde at indskyde Adils (Attila) umiddelbart før Halfdan, får man let øget sin mistanke, om at Halfdan er indsat af Attila som konge over sveerne, mens Attila selv rejste til sin egentlige residens i Ungarn.

Hans navn skrives snart Halfdan eller Halvdan og snart i en kortere form: Haldan. Man kan vanskeligere forestille sig det gode danske navn Halv-dan lavet om til det meningsløse Haldan. Langt snarere har han heddet Haldan, og folkeetymologien har bragt mening i navnet ved at indskyde et v eller f. Men da Haldan ikke giver nogen mening på nordisk sprog, mens alle navne dengang ellers betød noget, bestyrker det mistanken om, at Haldan hører andetsteds hjemme.

For at se, hvordan danske sagn får ham puttet ind i personalregistret, kan det være en hjælp at se på Saksos kongeliste:

Saksos danske kongerække

1. Dan (= Heidrek)	19. Frode Frøkne (do.)
2. Lother (= Hlöder, Attilas svoger)	20. Dan (do. = Heidrik)
3. Skjold (Attilas sønnesøn)	21. Fridlev Hvæte (do.)
4. Gram (= Helge)	22. Frode Fredegod
5. Hadding (= Hedin)	23. Hjarne (ikke beslægtet)
6. Frode I (= Fredfrode)	24. Fridlev (Frodesøn, far til Ale)
7. <i>Halfdan</i>	25. Frode Fræge (Starkads ven)
8. Ro og Helge	26. Ingjald (hævneren)
9. Rolf (Helgesøn)	27. Ole
10. Hjartvard (Ros brorsøn)	28. Frode (og Harald)
11. Hother (og Balder, Attilas søn)	29. <i>Halfdan</i> (Bjergram)
12. Hrorik	30. Yngvin (ikke beslægtet)
13. Horvendel og Fenge	31. Sigvald (Starkads ven)
14. Hamlet (Amlod)	32. Siger
15. Viglet	33. Hake
16. Vermund	34. Hunding (Hane, Hather og Hrorik)
17. Uffe	35. <i>Halfdan</i> (Hareskår. Søn af Borkar halvbror til Hildiger)
18. Huglet (ikke beslægt.)	

Det lyder måske mærkeligt at postulere, at der kun er én Haldan på denne liste, men det er ikke desto mindre sandsynligt. Sakso har modtaget forskellige sagn om ham uden at være klar over, at det var den samme person, og han har så puttet ham ind på forskellige steder. Og det er denne vilkårlige anbringelse, der mere end noget andet viser, at Haldan — Halfdan er hjemløs i nordisk sagnhistorie. Han kan jo dog ikke på en gang være søn af Frode den Første, Frode Olesøn og Borkard Skåning. Og endelig viser hans forbogstav, at han overhovedet ikke kan være søn af nogen af dem, Sakso foreslår. Heller ikke af kong Erik, som Sakso andetsteds påstår.

Man skal dog ikke være bange for de vældige spring fra nr. 7 til nr. 29 og 35. For alle de nævnte konger spænder kun over en højst 60-årig periode. Mange af dem er samtidige. De første fem er østerledskonger, nr. 6, 19, 21—26 og 28 er hadbardkonger, 8—10 og 31—35 er sjællandske konger mens 11—18 er anglerkonger. Det formindsker den kronologiske afstand betydeligt.

Det er herefter ikke underligt, at Lukman, som var den første, der identificerede Adils med Attila, også har forsøgt at finde et hunnisk forbillede til Haldan, og Lukman har heftet sig ved en af de første navngivne hunnerkonger på europæisk grund, hvis navn i græsk opfattelse var Uldis, men i gotisk — og det er det, der tæller — Huldin. Den gotiske form har en ikke uvæsentlig lighed med Haldan. For det første er der fuld konsonantoverensstemmelse. For det andet kan det hunniske u, som vi ikke kender, have været a-agtigt som på nyengelsk, og endelig kan sidste stavelse være opfattet som »dan«, fordi landets urindbyggere næppe helt kunne skelne invasionens hunner fra daner.

Som bekendt har Lukman den mærkelige opfattelse, at disse hunnerkonger (Attila og Huldin) overhovedet ikke har været på nordisk grund, sådan at forstå, at deres opdukken i danske sagn kun skulle være et ekko af deres tilværelse i Mellemeuropa. Altså parallelt med, at Ermanrek omtales som dansk konge. Men denne tankegang er vanskelig at acceptere (Sagnvurdering 10).

Alle episoderne i det danske Ermanrek-sagn foregår syd for

Danmarks grænser. Men alt, hvad sagnene beretter om Adils, foregår først i Eiderområdet (drabet af Hardred, Frovin og Folke) og siden i Upsalaområdet (kampen mod Åle). Og ingen af disse episoder har paralleller uden for Danmarks grænser. Her er ikke tale om noget ekko.

Det samme gælder Haldan. Det er rigtigt, hvad Lukman siger, at græske forfattere skildrer Huldin som blodtørstig og grusom, ganske som Haldan. Men en karakteristik er ikke nogen importvare. Hvis vore forfædre fik lyst til at importere udefra, ville det ikke være navne og egenskaber, men episoder, spændende beretninger. Alt andet er absurd. Og når Lukman drager en sammenligning mellem Huldins sejr over og drab af goterkongerne Gainas og Hrodogais hinsides Donau og Haldans drab af sine brødre, virker det sandt at sige ikke den mindste smule overbevisende. At Huldin overvinder og dræber fjender, har han fælles med praktisk talt alle navnkundige konger. Man kan da ikke tro, at rygtet om en uvedkommende hunnerkonges sejre, skulle inspirere danske sagnfortællere til den kortfattede meddelelse, at »Haldan beskæmmede sin kongebyrd med niddings-id og slog begge sine brødre ihjel for at beholde riget alene«?

Haldan dræbte en kong Sigtrygg (et godt nordisk navn) i tvekamp. Han dræbte iøvrigt masser af mennesker i tvekamp. Men denne specielle tvekamp sidestiller Lukman med, at Huldin, historisk bekræftet — overvandt og dræbte kong Hrodogais (406), og at der i denne kamp deltog en mand, der hed Sarus, som havde en bror, der hed Sigerich, som senere (417) som vestgoterkonge blev dræbt af sine egne. Det er igen svært at forstå, at man kan finde en lighed mellem Haldans tvekamp mod en Sigtrygg på den ene side og på den anden side den omstændighed, at Huldin overvinder en mand, der hedder noget andet og som kampfælle har en mand, der hedder noget tredje, men har en bror, der ganske vist ikke hedder Sigtrygg, men Sigerich og ganske vist ikke bliver dræbt af Huldin, men elve år senere af sine egne.

Når Lukman antyder, at der kunne være en lighed mellem navnet på Huldins kampfælle Sarus og den hund (altså hunnerkonge), som en fætter af Haldan indsætter som konge over trøn-

derne i Norge, og som kaldes Saur, kan det da fornuftigvis ikke tages som et bevis på, at Haldan og hans ven Sarus *ikke* har været i Norden, men tværtimod på, at Huldin og Sarus har fulgt Attila til Upsala, hvor Huldin under navnet Haldan er blevet anbragt som Attilas underkonge i Sverige og hans våbenfælle Sarus som konge i Norge under navnet Saur.

I det hele taget gælder det, at dr. Lukmans beviser for, at Adils er Attila og Huldin Haldan og Saur Sarus og Huldins svigerfar Eymund er Unimund er forbløffende gode. Mens hans beviser, for at de ikke har været i Norden, er forbløffende på en helt anden måde. Det er da indlysende, at forvekslingen mellem en »hun« og en »hund« må stamme fra et land, hvor de to ord udtales ens! At Saur gøres til en hundekonge i Norge kan umuligt være en genspejling af noget, der er sket i Mellemeuropa.

Hvis Haldan er identisk med hunnerkongen Huldin, får vi altså dette billede af handlingsforløbet. På sit togt mod Norden medbringer Attila hunnerkongen Huldin og østgoterkongen Hunimund, som bliver konge i Holmgard. Hunimund følger Attila på hans togt langs Tysklands nordkyst og deltager i hans kamp mod svaverne, hadbarderne og anglerne[102], en kamp, som er bekræftet af Jordanes, der direkte siger, at Hunimund kæmpede mod svaverne.

Da vi ikke hører noget om Haldan i Sønderjylland, må vi regne med, at Attila har overdraget ham erobringen af Upsala, mens han selv angreb Norden sydfra. I Upsala har Haldan så fordrevet den svenske konge Aun og beredt jorden for Attila. Det ville stemme med Snorre, som siger: »Haldan drog med sin hær til Svitjod for at mødes med kong Aun. Haldan vandt næsten altid sejr, og til sidst flygtede kong Aun til Vestergötland.«

Senere kæmper Haldan ved Upsala mod Åle, der i Beovulf-kvadet er gjort til Adils farbror under navnet Onela. Og om Onela siger Beovulf-kvadet, at han ligger i konstant krig med Adils.

Lukman mener[103], i overensstemmelse med andre[104], at der er grund til at tro, at Huldin netop var Unimunds svigersøn.

Man kan altså med temmelig stor sikkerhed sige, at Haldan kom fra Østerleden, nærmere bestemt fra Holmgard, hvor han havde

opholdt sig under hunnernes besættelse, og — hvad enten han hørte til danerne (goterne) eller hunnerne — var gift med datteren af en Østerledskonge. Om man så med støtte i de af Lukman fundne lighedspunkter tør sige, at han var identisk med hunnerkongen Uldin (Huldin), må man opgive at tage stilling til på grund af bevisets skrøbelighed. Det meste taler dog for det, selv om man må regne med, at svigersøn og svigerfar var et par gamle hallunker, da de betrødte dansk og svensk jord. Omkring 400 optrådte Huldin for første gang som hærfører, og var han dengang en ung mand på en snes år, må han have været op i tresserne, da Attila var i Norden. Men han kaldes også med forkærlighed »Halfdan den Gamle« i danske sagn, og i det tilnavn kunne man nok se et vidnesbyrd om, at hans ungdom har hørt hjemme i udlandet.

18. Sjælland

Hagbard:

Får din far at vide,
hvem der ved din side,
her i seng tør ligge,
skåner han mig ikke.
Efter kronen stræbte jeg,
dine brødre dræbte jeg,
når jeg dig nu favner,
vød jeg, hvor jeg havner.

Sakso (ved Grundtvig)

Der er vist ikke mange tragedier, der har kostet så mange tårer som sagnet om Hagbard og Signe. Om Hagbard, der forklædt som terne sneg sig ind i Signes jomfrubur og tilbragte natten hos hende, skønt han vidste, det måtte koste ham livet. Og Signe, som lovede at følge ham i døden og satte ild til sit bur, da hun så Hagbard i galgen.

Når vi nu kender sandheden om danernes invasion, får historien en lille skønhedsplet. For Signe hørte til urbefolkningen og Hagbard med sit H til besættelsesmagten, og set med det syn, vi under sidste verdenskrig havde på piger, der gik i seng med besættelsesmagtens krigere, vil tragedien tabe lidt af sin romantik. Inderst inde er vi jo også på det rene med, at det romantiske skær, der er kastet over dette elskende par, er kommet med tiden og ikke har noget med den historiske kerne bag sagnet at gøre. En historisk kerne har der været. Sagnet er jo stedfæstet og folkemindet. Muligvis drejer det sig slet og ret om en almindelig krigsvoldtægt. Men i så fald, må vi tage sagnet som et af de smukkeste eksempler på, at den yndigste rose kan blomstre på en mødding.

Ligesom østersøkongernes slægter havde deres H-navne fælles med deres landsnavne (Holmgård, Hreidgotaland og Hulmryger), dominerer slægtsnavne med S i de to lande, der begynder med S, nemlig Saksen (Sæferd, Sverting, Strunke) og Sjælland (Siger, Sigvald, Signe, Syrider). Og det gør de i så høj grad, at man fristes til at tro, at undtagelserne må være forkert huskede. For undtagelser er der.

Det var dog ikke alene folket og kongeslægterne, men også hovedguden, der skulle respektere initialen, ja, gudens navn var vel det væsentlige. Vi har set, at anglernes V-navne afledes af Woden (Odin), at Frodernes F-navne stammer fra Frey. Hreidgoternes H må stamme fra Heimdal, da deres første konge udtrykkelig siges at repræsentere Heimdal i digtet om Rig. For saksernes vedkommende er det også let at få fat på den opkaldte gud, siden Karl den Store i den trosbekendelse, han tvang de »omvendte« saksere til at aflægge ed på, ikke alene lod dem afsværge djævelen og alle hans gerninger, men også *Saxnot*, Woden og Donar.

Tilbage bliver Sjælland. Man ville gerne finde ud af, hvordan navnet oprindeligt har lydt. Men vi kan kun følge det tilbage til Valdemars Jordebog, hvor stavemåden er Selandia, Sellandia og Syaland. Og de navne henviser ikke til nogen kendt guddom. Men når man tager i betragtning, at Ptolemæos (ca. 160 e. k.) skrev,

at der øst for den kimbriske halvø lå fire øer, der kaldtes Scandiai, og vi ved, at ordet Scandia er i slægt med gudinde-navnet *Skade*, må man regne med, at det er hende, der er opkaldt, både i det senere Sjælland og i kongenavnene.

Skade rykkede ganske vist længere og længere mod nord og blev senere især gudinde for trønderne. Men der er vægtige grunde til at tro, at Sjælland er hendes fødested. Hun var nemlig gift med Njord, og Njord dyrkedes i det 2. årh. af anglerne og seks andre folkestammer mellem Elben og havet (Østersøen). Njords helligdom har nogen søgt på Rygen, andre på Als, og Fyn burde også kunne komme på tale. Før Njords ægteskab med Skade, betragtedes han som en kvindelig guddom.

Senere spaltes Nerthus (Njord) altså i en mandlig gud, Njord, og en kvindelig guddom Skade. Og intet ville være naturligere end at tænke sig dette gudeægtespar fordele de øer, der grænsede til Østersøen, således at Njord beholdt de vestlige og Skade fik de østlige (Sjælland, Lolland-Falster og Skåne). De forsøg, der er gjort på at flytte Njord-Nerthus til Sjælland (Herthadalen), må altså opgives. Her herskede hans »bedre halvdel«, Skade.

Den kunstige forflyttelse til »Trymheim« er måske grunden til, at det berømte skilsmissegigt om Njord og Skade er blevet digtet:

Njord:

Ledt er mig fjeld,
jeg var ej længe der.
Ni var de nætter.
Ulves hyl
synes mig en ond lyd
mod svaners sang.

Skade:

Sønnen fra mig røver
søfugls høje skrig
stedt ved havets strande.
Mig den vækker,
når hver morgenstund
hid den går fra hav.

(oversat af Martin Larsen).

Digteren har tydeligvis følt det unaturlige i, at Njords ægtefælle er flyttet så langt bort fra ham. Njord har lovet hende at bo ni nætter i Trymheim, og Skade vender til gengæld hjem for en ni nætters periode, altså hjem til Sjælland, hvis søfugleskrig har fordrevet hende til Norge.

Noget af det første, vi hører om de sjællandske konger med S, er, at kong Sigvald havde en søster, der hed Sigrid og en datter, der hed Syride. Syride var både dejlig og dydig. På grund af sin dejlighed var hun omsværmet, og på grund af sin dyd holdt hun øjnene for sig selv, og ikke den mest indsmigrende elskovstale kunne aflokke hende et øjekast. Sakso er ude af sig selv af henrykkelse, når han udmaler denne dyd. Se, det var piger, vi havde i gamle dage, siger han, som kunne holde deres øjne hos sig selv, så ikke øjenslysten skulle vække onde tanker!

Hendes ivrigste tilbøder hed Other Ebbesøn. Han er ikke skildret som kongesøn. Men hans vokalnavn viser os, at han var svensk. Imidlertid bliver den dydige dejlighed røvet og bortført af en jætte. Måske betyder jætte en ester, og det vil igen sige en mand fra Østerleden, en af de daner, der er kommet til Sjælland som fjender. Men Other befrier hende og prøver på at overtale hende, men får ikke så meget som et øjekast til gengæld. Hun flygter bort og vandrer om i nedtrykt sindstilstand og tager ansættelse hos en ellekone, der sætter hende til at passe sin gede-hjord.

Ellefolket var utvivlsomt datidens laveste folkesubstrat, resterne af et længst undertrykt folk, der var henvist til at leve i udørker. Og middelalderens elverpigeromantik havde sin rod i det faktum, at der også i dette foragtede folkesubstrat kunne fødes kønne piger, som kunne lokke en pæn ung riddersmand til ubesindigt samkvem. Ellefolket boede i kot'er, d.v.s. runde grenflettede hytter, dækket med jord (elverhøje). Og den unge mand, der lod sig lokke ind i elverhøjen var uhjælpeligt »fortabt«. Og »fortabt« betød udelukket af det gode selskab. For ingen agtværdig jomfru kunne have med en mand at gøre, når han havde besmittet sig ved at have omgang med »raket«.

Other må have vovet sig ud i ellefolkets udørk. For han fandt Syride for anden gang og ville føre hende hjem til sin fars gård. Kritiske læsere kan måske nu tænke: Mon han nu fandt den rigtige og ikke kom hjem til sine pæne forældre med en vaskeægte elverpige? Men vi kan være helt rolige. Hun var let at genkende, nemlig på hendes dyd! Other forsøgte sig igen med dårende tale,

og i Grundtvigs oversættelse af Saksos latin lyder indledningen af hans fristertale sådan:

Pigelil! Her er min hånd.
Vilst mit råd du følge,
Kjærlighedens rosenbånd
brat os skal ombølge!
Bedre dufter, som du ved,
rosen dog end buk og ged,
som du her må drive.

Men Syride foretrak gedelugt for rosenlænker, og Sakso sukker: »Hvor finder man dog nu til dags sådanne piger, der ikke engang ved elskerens heftige besværgelser lader sig formå til så meget som at blinke en smule!« Han fik hende ikke med sig hjem. Men skæbnen førte hende til hans fars gård, hvor hans forældre gennem hendes pjalter kunne kende hendes finere ekstraktion. Også her søgte han forgæves at lokke hende, men fik hende først, da han lod, som om han holdt bryllup med en anden og lod hende holde lyset for sig. Her stod hun da, til vægen sang på sit sidste vers, og luen spillede hende om fingerspidserne, uden at røre et lem, så man skulle tro, hun ikke følte det mindste til heden. Men Sakso tror nok, at sagen var den, at hun havde det endnu mere hedt indvortes. »Thi hvad bryder man sig om skindet, når hjertet står i lysende lue!«

Da først opløftede prinsessen rødmende sit øje og fæstede det på Other. Dermed var skuespillet endt, og nu var Syride bruden.

Kong Sigvald ville ganske vist se Other hængt som sin datters vanærer. Men datteren tog ham i forsvar, og sagen fik happy ending.

Så blev landet angrebet af svenskerne under Regnald. Siger Sakso. Og muligvis er det rigtigt, at det var svenskerne. Men navnet Regnald ser mærkeligt ud. Antageligt sad Hugglejk eller Hake på sveernes trone, og Uffe var ikke den eneste svenske kongesætling, der var flygtet til danske lande.

Allersandsynligst er det dog, at det var daner, der angreb, og muligvis har det været Hake eller hans tvillingbror. For ligesom

der var to Haddinger, var der også to Haker. Starkad var gået i tjeneste hos Hake, og han var med i slaget, men kæmpede »med hælene«, som Sakso forbavset siger om sin yndlingshelt. Sakso kender ikke forskellen på urbefolkningen og besættelsesmagten. Men med vores kendskab til navneskikken forstår vi nu, at Starkad Storrærksøn med sit sjællandske navn ikke godt kunne følge sin herre i kamp mod en sjællandsk konge med S.

Da Sigvald døde, blev hans søn Siger konge. Og det var ham, der var far til Hagbards elskede, Signe. Hagbard hørte til Hakes følge og var kommet med ham til Upsala, og da Hake havde forjaget eller dræbt Huglejk og havde tiltvunget sig kongemagten, drog Hagbard videre mod vest og kom altså til Skades ø, Skandia-øen, Sjælland. Samtidigt med kong Siger i Sigersted ved Ringsted, levede der en anden konge, der hed Sigvard, og selv om Sakso kalder ham »gotisk«, må vi på grund af hans S regne ham for konge over et af de andre sjællandske kongeriger, som vi dog ikke nærmere kan stedfæste.

Sigers søn hed Alf, og Sigvards datter hed Alvilde. Navnene overrasker os. Men de er vel konstrueret efter hinanden. Alvilde var lige så dejlig og lige så dydig som Syride, og det var hende, der var bevogtet af en øgle og en hugorm, som Alf overvandt. Denne faderlige omsorg var dog ikke nødvendig, da hun selv hver dag gik med slør for ansigtet fra morgen til aften for ikke ved sin dejlighed at lokke nogen i fristelse. Da Alf havde overvundet faderens mærkelige befæstningsarrangementer, strandede han på pigens standhaftighed. Hun lod sig skære mandsklæder og drog i viking. Men også Alf drog i viking og efter forskellige sejre mødte han Alvildes flåde under Finland, og da Sakso så tit forveksler Finland med Fyn-land, ligger det nær at foretrække det nærmeste af de to lande. Og nu sejrede Alf både over Alvildes flåde og over hendes dyd.

Når man læser de ganske få sagn, der handler om urbefolkningen, kan man ikke lade være med at undre sig over, at spørgsmålet om kvindens dyd eller udyd fylder så meget af så lidt. Det kan ikke skyldes senere tiders trang til at romantisere. For hvor-

for skulle en senere tid have mere lyst til at romantisere urbefolkningen end dens modstandere. Er det naivt at søge forklaringen i en besættelsestidspsykose?

Næste forår efter denne begivenhed stødte Alfs flåde på en flåde, der førtes af kong Hamunds tre sønner Helvin, Hagbard og Hamund. Alle navnene er H-navne. Og hvis vi betragter Hamund som en af forvanskningerne af den gotiske lyd-konge (H)unimund, forstår vi situationen sådan:

Efter at Attila havde annekteret Holmgard, indsatte han Hunimund som lyd-konge der, og da Attila indledte sit angreb på Norden, tog han den gamle Hunimund-Hamund med sig langs østersøkysten, mens Hake sammen med Hamunds sønner angreb sveerne. Efter at Hake havde sat sig fast i Upsala, drog Hamunds sønner til søs nedenunder om Sverige og angreb Sjælland. Her mødte de altså kong Sigers søn med en flåde. Efter at de havde kæmpet »hele den udslagne dag«, forhandlede de om forlig, og Hagbard fulgte med hjem til »Danmark« (dvs. Sigersted ved Ringsted), hvor han forelskede sig i den dejlige Signe, som i al hemmelighed lovede ham sin ære og sin tro.

En tysker, Hildegisel, går på frierfodder til Signe, men hun foretrækker Hagbard. Hildegisel overtaler nu kong Sigers rådgiver til at ophidse Sigers sønner mod Hagbard. Situationen er ganske klart den, at Hamundsønnerne holder Sigersted besat, og det lykkes let for Sigers rådgiver at opægge Sigersønnerne til åbent oprør mod besættelsesmagten, og under dette oprør falder Hagbards brødre Helvin og Hamund. Men Hagbard samlede en ny hær og tog hævn over Sigersønnerne, og også Hildegisel fik et spyd mellem sine bagfjerdinger.

Straks efter denne sejr over Sigersønnerne er det, at Hagbard, forklædt som terne søger leje med Signe i hendes jomfrubur, hvor de andre ternere ganske vist har mistanke til den fremmede terne, men Signe, som er klar over, hvem hun har for sig, »gør ære af den fremmede mø og tager hende til senge.« Hagbards besøg i jomfruburet er blevet røbet, og den næste morgen banker Sigers drabanter på porten. Hagbard kæmper alene mod mange, bliver overmandet og ført for kongen, hvor han på Bolvises råd bliver

dømt til hængning. Tro mod sit løfte sætter Signe ild til sit jomfrubur og lader sig brænde inde med alle sine jomfruer. Endnu på Saksos tid bar den byvang, hvor Hagbard endte sine dage, hans navn, og en forhøjning i jorden antydede brandtomten, hvor kongsgården havde ligget.

Som vi tidligere så, lykkedes det ikke Frode i spidsen for 30 danske konger at standse Attilas fremrykning gennem Nordtyskland og op gennem Sønderjylland. Her var det hunnerne, der lå i spidsen, og deres uovervindelighed havde manifesteret sig overalt i Europa. I Sigersted på Sjælland så det ud til, at urbefolkningen havde afværget det første angreb. Men her var det heller ikke hunnerne, der førte an. Hunimund (Hamund) var østgoter, og det var hans sønner, der førte angrebet mod Sigersted.

Hvis dette sagn skal indpasses, sådan at det stemmer med de øvrige sagn, må vi kronologisere det til ca. 443, dvs. samtidigt med at Attila (Adils) har fuldendt erobringen af Sønderjylland, hvor han indsatte en hunnerkonge (Hunding), som senere blev dræbt af frihedskæmperen Helge, og en anden hunnerkonge, nemlig Hane på Fyn[105].

Der er naturligvis ingen, der med bestemthed kan sige, at kong Hane var en hunnerkonge. Men meget tyder på det. Dels ved vi fra Snorre, at Odin (Attila) efter at have passeret Sønderjylland kom til Fyn. Dels er der meget, der tyder på, at det hunniske u har haft en udtale, der minder om den nyengelske, så at det på nordisk opfattes som et a eller et ø. Hunnerkongen Huldin kom på dansk til at hedde Haldan. Hunnernes stamfar, Hunar, rykkede ind i nordisk mytologi som Hønr, og det norske Haneborg hed 1318 Hunaborgu, og må derfor være et navn, der minder om hunnisk besættelse. Endelig kan man støtte antagelsen på, at den moderne svenske stednavnsforsker K. G. Ljunggren[106] regner med, at hunnerne, der som Priscos siger, altid byggede på høje steder, virkelig har været navngivende for en mængde nordiske stednavne af typen Hunahøj, Hunabjerg, Hunakull, Hunborg Herred osv.[106 a].

Efter at have indsat disse hunnerkonger kommer Attila til sveerne, siger Snorre (om Odin). Her er kong Hake vejet for

Haldan, som har beredt jorden for Attila (Adils). Også Hake siges at være søn af Hamund (Hunimund) og altså bror til Hagbard. Man behøver ikke forudsætte, at der er fjendskab mellem ham og Attila. Hake har vel, som Sakso antyder, hørt, at hans bror Hagbard er myrdet af kong Siger, og er draget til Sjælland for at blodhævne.

For anden gang får vi et fingerpeg om, at Starkad er sjællænder. For han nægter at følge sin herre, Hake, på dennes færd mod kong Siger. Han undskylder sig med, at han så tit har været gæst i gamle kong Sigers gård, og han vil ikke føre våben mod ham, så folk skal sige, at han lønner godt med ondt.

Hake sejler alligevel med sin flåde syd om Sjælland og løber ind i den vig, der strækker sig sydfra op mod Næstved. Den kaldes hos Sakso: Hærvig. Det er karakteristisk for dette sagn, at det har meget præcise stedsbetegnelser, og at stedsbetegnelserne tilmed ser troværdige ud, så man uvilkårligt får tillid til sagnet i sin helhed.

Her — altså i nærheden af Næstved — slog han lejr og delte sin flåde i tre dele, hvoraf den ene blev liggende, mens de to trediedele blev roet op ad Susåen, så tæt til Sigersted som muligt, for at han i nødsfald kunne søge tilflugt på sine skibe. Selv drog han med hæren over land. Vejen fra Næstved til Sigersted gik dengang for det meste gennem skov, og for at hæren ikke skulle ses for tidligt lod han mandskabet forsyne sig med grene, så de vanskeligt kunne skelnes fra skovene, og han slap også uset forbi to vagtposter. Men den tredje vagtpost lugtede lunt og meldte sagen til kong Siger, der straks ilede ud af byen for at tage imod fjenden på åben mark.

Hærene mødtes ved Valbrønde, der vel har fået sit navn, fordi stedet nu blev valplads. Hake sejrede, og Siger faldt i sit sidste forsøg på at værne sit land mod danerne. Men modstandsbevægelsen i denne del af landet var udholdende. Hans søn Sigvald fortsatte kampen. Ja, ikke alene hans søn. Det ser virkelig ud til, at den fortvivlelsens ånd, Goebbels prøvede på at vække i Tyskland i nederlagets sidste time, herskede i egnen omkring Sigersted. Unge og gamle, syge og sunde, kvinder og børn nægtede at

finde sig i danernes hårde regimente. Blodhunden kaldte man Hake. Han slog ned for fode, og jo stærkere modstanden var, des grusommere for han frem, og da den ganske unge Sigvald Sigersøn så, hvordan stemningen i befolkningen var, stillede han sig i spidsen for en folkerejsning, og kæmpede med en sådan voldsomhed, at Hake blev bange og trak sig tilbage til Hærvig ved Næstved. Men han havde øjensynligt en tvillingbror, der efter tidens skik havde samme navn, og som af befolkningen i modsætning til Hake Blodhund blev kaldt Hake Storsnude. Og han ville ikke vige, men blev tilbage med to trediedele af hæren. Han trak sig kun nogle få kilometer tilbage til landsbyen Alsted for at vente på flåden. Men selv om åen dengang var sejlbare, var den dog ikke nem at manøvrere i, og det trak ud. Imidlertid voksede Sigvalds hær. Alle greb til våben, og hvis Sakso har ret, stillede kvinderne sig også under fanerne, og urbefolkningens hær gik til angreb.

Det blev et hårdt slag, der varede fra morgenen til aften i to samfulde døgn. Et slag, der ikke blev afgjort på få timer, var dengang noget usædvanligt. Både Sigvald og Hake faldt. Men besættelseshæren tabte slaget. For tredje gang var danernes angreb slået tilbage. Men natten efter kom Hake Blodhund tilbage med flåden. Da dagen gryede, så han valpladsen oversået med sine landsmænds lig. Han lod sine folk samle ligene sammen og begrave i en høj, som i eftertiden blev kaldt Hakehøj. Men op på dagen kom Borkard Skåning, der havde hørt om kampene til hjælp med det skånske rytteri og hjalp urbefolkningen med at fordrive den sidste Hake, og Sakso siger, at han flygtede til Skotland.

Situationen i midten af 440'erne er nu efter Sakso den, at den Hrørik, under hvem Uffe slog sit berømte slag, endnu regerer i det sydligste rige[107]. I Angel må vi regne med, at Uffe er efterfulgt af Angantyr. I Vestslesvig var Frode Fredegod kongeofret, og hans efterfølgere, Frovin, Folke (eller Folkvald) samt Fin dræbt. En daner, nærmere bestemt glommer, ved navn Hjarne havde taget magten, muligvis indsat af Adils (Attila), mens befolkningen havde sendt bud efter Fredegods søn Fridleif, der var sendt til opfostring i Østerleden, hvor han må formodes at have

oplevet hunnernes besættelse (i Hunaland). Han rejste hjem over Norge, hvor han med Åle den Oplandskes datter fik en søn Åle den Frøkne, som senere kom til at spille en stor rolle. På Fyn regerede Hane, der sikkert var indsat af Attila, og på Sjælland havde Adils også indsat en hund ved navn Rakke.

Hvordan det er gået til, melder sagnet ikke. Vi ved, at urbefolkningen havde været angrebet nogle år i træk af danerkonger (Helvin, Håmund, Hagbard og brødrene Hake), men havde klaret sig stolt. Mod hunnerne havde det hårdt medtagne folk altså ikke kunnet stå sig. Dog ved vi ikke, hvor i Sjælland denne kong Hunding regerede. Sjælland var absolut ikke et samlet rige.

Vi hører også, at der af det gamle sigerske kongehus kun overlever en prinsesse, som Sakso kalder Gyride. Initialet lyder ikke så godt, og da hun i Skjoldungesagaen kaldes Sigrid[108], fristes man til at antage, at sagnet om hende har nået Sakso skriftligt, hvor et G og et S kan forveksles, således at navnet i virkeligheden har skullet læses Syride (= Sigrid). Denne Sigrid var en brordatter af Hagbards Signe og forherliges i sagnet for sin modstand mod besættelsesmagtens frierier.

Der er ikke noget, der virker mere overbevisende, end når Sakso, som jo slet ikke forstår modsætningen mellem urbefolkningen og besættelsesmagten, alligevel skildrer et forhold på en sådan måde, at det tilsyneladende forudsætter fuldt kendskab til sagen. Han skriver, at hun »var det eneste overlevende skud af Danmarks »gamle« kongestamme, og da hun nu så, at der i hele riget ikke fandtes nogen bejler, som var hendes lige i byrd, gjorde hun det højtidelige løfte hellere at dø som jomfru end gifte sig under sin stand.« »Under sin stand« kan vi uden videre omskrive til »med hunner eller daner.«

I Skåne regerede Ostmar, hvis navn har duft af Østerleden, og man tør vel formode, at også han er indsat af Attila.

Over sveerne regerede Attila (Adils) selv. Med midten af 440'erne har vi nået kulminationen af hunnernes højst ti-årige herredømme i Norden. Snorre siger, at Adils var hårdt trængt af Åle den Oplandske fra Norge. Det var altså den konge, hvis datter

Fridlejf fik sønnen Åle den Frøkne med, og dette slægtskab må betragtes som meget sikkert, da det bekræftes af næsten alle sagn.

Derimod er det helt usandsynligt, at Åle den Oplandske skulle angribe et så fjernt boende folk som sveerne. Forholdet er ganske afgjort det omvendte. Attila var overbevist om, at han var en gud, og han tvivlede aldrig på, at det var hans mission at underlægge sig hele verden. Naturligvis måtte han føre sit angreb tværs over den skandinaviske halvø. Selv drog han dog næppe mod Norge. Der var folk nok, der troede på hans guddommelighed, fordi han altid havde heldet med sig i sine krige.

Hvor længe han blev hos sveerne, kan man ikke sige. Måske drejede det sig ikke engang om et år. Undervejs fra myrgingernes land i Vestholsten havde han indsat lyd konger i hadbardernes rige, i Angel, på Fyn og på Sjælland og i Skåne. Hos sveerne indsatte han den ca. 65-årige Haldan, der muligvis var identisk med hunnerkongen Huldin. Det er allerede omtalt, at sagnene er bunduenige om hans afstamning, og det er morsomt at se, at Sakso, da Haldan frier til den lige omtalte Sigrid (Gyrithe), lader hende afvise ham bl. a. under henvisning til hans »dunkle herkomst«.

Haldan (Halfdan) må kæmpe hårdt med svenske konger. Sakso siger med kong Erik, og Snorre siger med kong Eriks brorsøn Aun. Og da Aun bliver Haldans efterfølger, må man tro, at hans regeringstid har været kort, selv om Snorre ansætter den til tyve år.

Haldan fortsætter Adils angreb på Norge. Selv om ingen af de nordiske sagn ved det, kan vi med legende lethed læse det mellem linjerne. Sakso fortæller ganske umotiveret, at en svensk kæmpe ved navn Gunnar huserer med den største grusomhed og unødigt blodtørst i Norge. Han angriber først Jædderen, og det sker, siger Sakso, med den svenske konges billigelse. Vi forstår, at det er efter den svenske konges ordre. Og hvis vores mistanke først har hvilet på løs grund, ophører enhver tvivl, når vi hører, at han efter at have dræbt kongen og voldtaget hans datter, indsætter »hunden« Saur som konge. Sakso, der ikke kender noget til »hundekonger« i Danmark, går naturligvis pladask i vandet og opfatter denne hunnerkonge som en virkelig hund og taler om, »hvor det dog måtte gå til marv og ben, når de høje næser skulle

dale for en hundesnude. Ja for at måle skæppen fuld, udnævnte han jarler og herser, som i hundens navn skulle bestyre det offentlige, gav ham hird og livvagt og lod indføre i hans gårdsret, at dersom nogen af hans hofmænd viste ham mindste foragt og ikke fulgte ham i hælene med al ærbødighed, hvor mange svinkeærinder han end slog på sin vej, da skulle en sådan straffes på kroppen og gøres til krøbling«.

En snes år senere, da Åle den Frøkne var blevet voksen og ville hævne sin far mod svenskekongen, vendte han sig først mod en høvding fra Telemarken, ved navn Gunne, som sammen med sin søn Grim øvede stimandsværk i Ødeskoven. Man tør vel gætte på, at denne Gunne er den samme som hunnernes håndlanger Gunner.

Åle ender som konge over sveerne. Men det passer godt med hans rolle som den tapre norske frihedskæmper, at han først vender sit sværd mod hunnernes håndlangere i sit eget land.

Efter få års forløb fortrænges Halfdan fra Sveernes land, og sagnene giver ikke klar besked om hans rute. Men vestlig er den sikkert. Først kæmper han mod en Sigvald og hans syv sønner, og navnet Sigvald er godt sjællandsk, dernæst mod en ukendt Harthben. Så kæmper han mod den »finske« Egder, og da Sakso så tit forveksler finsk og fynsk, vil det passe bedre med hans vestlige rute, om vi retter det til den fynske Egder. Og da vi i hele sagnhistorien kun kender én *Egder*, nemlig den angler, der i Beovulfkvadet optræder som hovedheltens afdøde far, er det unægteligt fristende at gætte på, at det i virkeligheden drejer sig om ham. Med den nære tilknytning mellem Angel og Fyn ville det slet ikke være urimeligt.

Hans næste modstander hedder Grim og siges at være fra Norge. Men da striden drejer sig om en datter af kong Hather, der notorisk levede i den by, der bærer hans navn, nemlig Haderslev, må vi, som ofte før, rette Norge til den egn, der set fra et angelsk synspunkt var »Nordlandet«.

På et eller andet — sent — tidspunkt bliver han gift med den standhaftige Gyride(Sigrid). I det sagn, hvor han kaldes Halfdan Bjergram, bryder han ind ved Sigrids bryllup og dræber brudgommen, og i det sagn, hvor han kaldes Halfdan Hareskår,

bryder han ind ved Gyrides (alias Sigrids) bryllup, dræber brudgommen og gifter sig med bruden. Skønt sagnet prøver på at gyde et romantisk skær over forbindelsen, er det dog til at tage og føle på, at det er en voldelig handling. Hun har til stadighed afvist ham og til sidst fejret sit bryllup med en saksisk frier.

Halfdan endte altså som dansk konge. Og der er næppe nogen grund til at bryde med den traditionelle opfattelse, at hans kongerige har ligget syd for Roskilde Fjord, hvor han efterlod riget til en af sine 18 sønner, nemlig kong Ro, Hroar eller med engelsk bogstavering Hrodgar.

3. del

DEN SIDSTE SKANSE

hadbarderrigets undergang

(451 – 490)

1. *Fridlejf og Frode*

Helt længe man førte den døde om land,
hvis liv var al Dannemarks glæde,
en græstørv nu dækker den gæveste mand,
som havde på kongestol sæde.

Ja, dannemænd ønskede med hjertens attrå
udødelighed for den gode.

Nu hvælver sig åben den himmel så blå
og blid over støvet af Frode.

(Digtet af kong Hjarne, overs. af Grundtvig.)

Tiåret fra 440—450 havde været et mareridt. I Europa fik danskerne ord for at være et grusomt folk. En del af skylden for dette renommé må sikkert tilskrives hunnerne, som hvis lydfolk danskerne trådte ind på arenaen.

Imellem de grusomste handlinger kender vi Halfdans hævn mod den overvundne svenske kong Erik. Han lod ham pløkke fast til jorden på et sted, hvor ulve og andre vilde dyr havde deres gang. Vi kender også Hakes fremfærd mod befolkningen i Sigers kongerige, hvor han huggede ned for fode mellem syge og sunde, unge og gamle, kvinder og spædbørn.

Hvor Attila selv havde været, var det dog gået værst til. Fra Eiderområdet var store dele af befolkningen under det senere navn angelsakserne flygtet til England. Og hadbarderriget havde mistet fire konger i løbet af et par år (Fredegod, Frovin, Folkvald og Fin).

Efter nederlaget ved de Katalauniske Marker 451 må man gå ud fra, at hovedparten af hunnerne var trukket syd på til Mellem-europa, selv om mange vel er blevet i landet og har giftet sig med danske kvinder. Men det har dog ikke drejet sig om et så stort antal, at man antropologisk kan påvise noget hunnisk-mongolsk element i den nutidige befolkning.

Sveerne havde fordrevet danskerne fra deres område. Men i Sydsverige og på de danske øer, samt i størsteparten af Jylland var danskerne herrer, og deres fodspor viser sig i byerne med endelsen

-lev. Disse byer er spredt over hele landet til Eidern, siger Stenstrup, og Sydsverige er inkluderet. Men man skal vel lægge mærke til, at der er én eneste undtagelse, en undtagelse, som igen viser, at denne bogs opfattelse er rigtig: Der er ikke en eneste original -levby i Angel[109]!

Hvorfor ikke? For her regerede sveerne under Ubbe og senere under Angantyr! Denne mangel på originale -levnavne i Angel har ikke været meget påagtet. Chr. Kjer er i sin bog om Beovulf direkte gået i vandet på det. Han vil bevise, at anglerne nede i Tyskland stammer fra de sønderjyske angler, og som bevis bruger han de tyske -levbyer (nutysk -leben) i Unstrutområdet og erklærer, i tillid til Steenstrups rigtige bemærkning, om at -levbyerne når til Eidergrænsen, at disse tyske -levbyer (nu -leben) må tyde på kolonisation fra et område nord for Eidern, nemlig anglerne. Hvis han havde set på et landkort, ville han have opdaget, at Angel var det eneste landskab i Danmark, hvor udvandringen ikke kunne komme fra.

For denne bogs hypotese er -levmanglen i Angel et nyt indicium, idet hele landet var besat af daner med undtagelse af Angel, der var besat af sveer, som aldrig bruger -levnavne til deres byer.

I hadbarderriget havde man efter Fin Folkvaldings død »kåret« en sanger ved navn Hjarne til konge. Sakso siger naivt, at man kårede ham til tak for, at han havde digtet ovenstående hyldestdigt til den afdøde Fredegod. Men Hjarne var ikke nogen ukendt sanger. Vi kender ham fra Hildesagnet som far til den Hedin, der bortførte Hognes datter Hilde og derefter lå i konstant kamp med sin svigerfar. Vi ser af H-navnene, at de er østerledsfolk, og vi ved fra Widsith, at scenen er Pommern og Rügen og Hiddensøen (Hedins ø) ved Rügen. Hjarne og Hedin er glommere, og Hogne og Hilde er rugiere.

Vi hører hos glommerne om to kongenavne: Hjørvard og Hjarne, der begge havde sønnerne Hedin og Helge, og hverken sagnedskriverne eller vi kan hitte rede i hvem der var hvem af disse personer. Men sandsynligt er det i hvert fald, at digtet om Helge Hjørvardsson bruger navnet Hjørvard fejlagtigt for Hjarne.

Den konge, der sammen med Attila trængte ind i hadbardernes rige, må have været den Hjarne, som Attila indsatte som underkonge, Hjarnes navn er også bevaret på egnen, idet grænsefloden Treene, der skiller landet fra Angel, også kaldes Jarne.

Hjarnes regering blev ikke af lang varighed. Folket havde sendt bud efter Fredegods søn Fridlejf, der var opfostret i Østerleden. Saksos sagn om denne Fridlejf er et af de mest fordærvede sagn, vi har. Snorre har modtaget det fra Norge, mener Olrik, og hovedparten af sagnet foregår på norsk grund. Sandsynligheden taler dog for, at han kun har været på gennemrejse gennem Norge, og det må være på denne rejse, at han giftede sig med en norsk kongedatter og med en norsk frille fik sønnen Åle, som han overgav til opfostring hos norske venner.

Fridlejf må være vendt hjem ca. 443, og det lykkedes ham at samle en hær og fordrive kong Hjarne, som flygtede nordpå til egnen om Horsens fjord, hvor en ø i fjorden er opkaldt efter ham og hedder Hjarnø. Efter Saksos sagn vendte han tilbage, forklædt som saltsyder. Men denne del af sagnet er næppe rigtig, da man træffer på ham senere på Horsens-egnen.

Fridlejf regerede ikke længe. For hans søn Frode Fræge (også kaldet Fæmilde og Frøkne) blev konge efter ham i 12-års alderen.

I sin regeringstid, der må begynde 454–455, har Frode Fræge tre modstandere: to daner med H-navne, Hanef og Hama, og sakserkongen Sverting, der blev hans bane.

Den interessanteste skikkelse i denne Frodes tid er dog uden diskussion Saksos yndlingshelt: *Starkad*.

Denne udødelige helt har været særlig dårligt behandlet af sagnforskerne. »Når Starkad optræder i et sagn, kan man være sikker på, at det er opdigtet«, kan en sagnforsker sige, halvt i spøg og halvt alvorligt ment. Andre raillerer over, at han optræder i så mange sagn, at han må have levet i et par århundreder. Det er ikke rigtigt! Hvis man ser bort fra Bråvallaslaget, hvis digter lader sig beruse i den grad af navneremser, at han tager næsten alle kendte navne fra invasionstiden (430–450) med, og hvis man tillader, at Starkad blev ældre end det dengang var almindeligt, kommer man ved en retfærdig prøve til det resultat, at han blev

ca. 80 år, og det er vel ikke utænkeligt. Skønner man, at han er født ca. 425 og død ca. 505, har han været en 17–18-årig knøs, da han ved Upsala sluttede sig til kong Hake.

Men hvor stammer han fra?

Saksos kilde er norsk, og derfor henlægges de tidlige bedrifter til Norge. Men den ellers ukritiske Sakso tror ikke på hans norske afstamning. »Hjemme havde han,« siger Sakso, »efter troværdige efterretninger i Østerleden hinsides Sverige, hvor ester og mange andre rå folk nu frister livet. Så hvad man ellers fortæller om hans udspring, er kun en snak, man selv har sat sammen.«

Man forstår så godt Saksos velbegrundede, men urigtige opfattelse. De norske tildigtninger om hans første ungdom ser alt andet end troværdige ud, og faktisk dukker Starkad op, samtidigt med at de første flygtende konger fra Østerleden angriber sveerne. Ja, Saksos opfattelse ser så fornuftig ud, at man uden videre ville have accepteret den, hvis den ikke havde været i åbenbar modstrid med initialreglen.

Storværk og Starkad hed far og søn, og begge navne peger på Sjælland. Trods min faste overbevisning om initialernes beviskraft ville jeg ikke have vovet at gøre Starkad til sjællænder, hvis det ikke to steder i sagnene (side 155 og 158) blev fortalt, at Starkad nægtede at vende sit sværd mod sjællandske konger, og den ene gang endda med den motivering, at der bestod gæstevenskab mellem ham og kong Siger. Sakso opfatter Starkads vægning som en uforståelig fejhed. Men nutidslæseren vil forstå Starkad.

Starkad havde i sin person, både åndeligt og legemligt, alle betingelser for at blive urbefolkningens frihedskæmper frem for alle. Men hans nationale instinkt var trods alt for magert. Det betyder ikke, at han ikke var idealist. Tværtimod! Men hans idealisme gjaldt mere tidsånden end nationen. Med ubøjelig viljekraft kæmpede han til sin sidste stund – ikke for urbefolkningen – men for dens ideologi, dens mod, tapperhed, udholdenhed og hårdførhed.

Danerne og – vi må indrømme det – også hunnerne havde en højere kultur end urbefolkningen. Priscos beundrede Attila

for hans retsvæsen og for hans aftenunderholdningers lødighed. Hreidgoterne medbragte runerne, og de medbragte digtet om kong Rig. Kong Hjarne var selv en stor sanger og digter. Men for Starkad var sang og musik gøgl!

Starkad elskede kampen for kampens skyld, og han forstod ikke, at man kunne tiljuble en mand, blot fordi han kunne puste i en fløjte. Den tilknytning til Østerleden, som Sakso ganske rigtigt iagttager, skyldes måske, at han som andre kongebørn har været opfostret hos en fremmed hersker — måske netop hos den Hake, han først var knyttet til?

Østerledsfolkene stod i hvert fald ikke for ham som fjender. De hørte med til urbefolkningens »Stornorden«. Først da Hake vendte sine våben mod en sjællandsk konge, forlod han ham og drog til Østerleden, hvor han meldte sig alle steder, hvor der var brug for en landsknægttype og udførte drabelige kampe i de lande, der var Nordens urocentrum i Starkads unge år.

Der hviler en uafvasket skamplet på ham og hans gode ven kong Frode. Sagnet siger, at Frode Fræge lod Starkad snigmyrde sin halvbror Åle. Og nu er tiden kommet, hvor de to skal renses:

Trods al den skepsis, man skal vise sagnetenes forbrødringstrang, er der nu ingen tvivl om, at Frode Fræge — også kaldet Frode den Frøkne — var bror til Åle den Frøkne. For det første er *alle* sagn enige om, at denne Åle var frillesøn af Fridlejf, og for det andet vidner tilnavnet om en tilknytning til hadbarderne med deres F-navne.

Adils havde dræbt Åle den Frøknes morfar, Åle den Oplandske, på Vänerens is, og da Åle blev halv voksen, vendte han sig først mod den Gunnar, der var gået Haldans og Attilas ærinde i Norge — og derefter mod arvefjenden, Kongen over sveerne. Attila var død. Så blodhævnen måtte rettes mod den forhåndenværende konge i Upsala. Da Åle havde fordrevet den for så vidt uskyldige kong Aun, sad han mange år på tronen i Upsala, indtil han efter sagnet blev myrdet af Starkad, som var bestukket til sin skændselsdåd af Frode eller hans stormænd. I Skjoldungesaga fortælles niddingsdåden sådan:

Frodes jarler æggede ham til at lade Åle dræbe, for at han ikke

skulle vende sine våben mod Danmark og kræve landet i arv. Frode udså Starkad til opgaven. Starkad ville først nødig. Men jarlerne bestak ham med 120 mark sølv. Kong Åle modtog ham med stor hæder og de bedste gaver. En dag, da han gik i bad, lod han Starkad følge med som vagt. Da kom Starkad sit grumme forsæt i hu. Åle var berømt for sit hvasse blik, og først da han var mat efter svømningen, og hans øjne faldt i, stødte Starkad ham sit sværd i brystet. I sit sidste åndedræt sagde Åle: »Dette volder Frode, min bror!« og døde leende.

Sådan som sagnet lyder må der være noget forkert ved det. Man kan ikke godtage en sådan skændselsgerning med en så dårlig motivering. Men der skal nu gøres et forsøg på at redde Frodes og Starkads ære ved at finde den virkelige baggrund for sagnet:

Åle havde kæmpet mod kong Aun, siger sagnet. Men Aun var meget gammel, og sandsynligvis har kampen været ført af hans søn og efterfølger Egil. Om denne Egil ved vi, at han blev kongeofret (se s. 41). Efter sagnet lå han i stadig kamp mod en »træl«, der hed Tunne. Men en træl, der kan føre krig, er ikke sandsynlig. Trællen Tunne har sikkert aldrig eksisteret. Sagnnedskriveren har ikke kendt til kongeofringer og ikke vidst, at de til tider blev foretaget med en ornetand. Han har hørt om, at Egil blev dræbt af en *Tunthus* (gotisk = tand) og opfattet Tunthus som et mandsnavn. Det er Snorre, der fortæller sagnet, og da han fortæller historien om Egils død for en offertyrs horn, bruger han om tyren ordet »farri«, som på svensk ikke betyder en tyr, men netop en orne.

Vi kan altså uden videre helt se bort fra »trællen Tunne«, som et forsøg på at forklare det for Snorre uforståelige med ornetanden. Og det vil igen sige, at Egils virkelige fjende, før kongeofringen, var Åle og ikke Tunne. Men Snorre fortæller selv, at Egil flygtede til Frode for at bede om hjælp mod sin fjende, der altså ikke var Tunne, men Åle! Frode sender en hær til Sverige for at hjælpe Erik, som har lovet ham guld og grønne skove for hjælpen. Og i kampen mellem Frodes hær og Åles (ikke Tunnes) falder Åle. Hvis dette er den historiske sandhed bag sagnet, hvad der synes at være grund til at tro, har Frode ikke sendt en

mand ud for at snigmyrde sin bror, men broderen er faldet i en krig, hvor Frode har hjulpet hans fjende. Måske har Starkad ført denne hjælpehær.

Frodes egen død skyldtes nabokongen Sverting i Saksen. Han indbød Frode til et gilde og brændte ham inde i sin gildeshal. Men Frode sørgede for, at Sverting led døden sammen med ham.

Denne indebrænden af en mægtig konge gjorde et stærkt indtryk på samtiden og blev husket i lang tid. Vi har før set, at navne og begivenheder fra folkevandringstiden gled ind i den nordiske mytologi. Lige så vel som Odin (Attila), Hønr (Hunar), Lodur (Hlōdr) Bor og Balder, gled også Sverting ind i mytologien. Sverting betyder »sort«, og jætten Surt er ingen anden end denne Sverting, og ganske naturligt bliver han den jætte, der truer med ild.

Ingen ved, hvornår Frode er død, da hans drab ikke sættes i forbindelse med begivenheder, der er kendt andetstedsfra. Vi må derfor lave et regnestykke, der kommer til at se sådan ud:

Hans efterfølger er indflettet i begivenheder, der sker før 500. Frode var født 443. Han får næppe sin søn, før han er en snes år, selv om han kun var 12, da han blev konge. Hans søn er altså tidligst født 463, og han kan da ikke blive konge før en snes år efter, da der ikke forlyder noget om, at han som faderen var barnekonge, og vi må derfor regne med 483 som minimum.

Der er ting, der tyder på, at vi på den anden side ikke skal regne med en stort senere tid. Han bliver nemlig gift med en datter af sin fars morder. Det tyder på, at Svertings datter har været inkluderet i den bod, hans sønner betalte Ingjald for tabet af faderen, og det vil igen sige, at han antagelig var ugift, da han mistede sin far, altså en ganske ung mand.

Som nævnt i afsnittet om befolkningen blev det i århundredets første del anset som meget vanærende at tage imod en pengebod i stedet for at blodhævne. Men i slutningen af århundredet havde mentaliteten forandret sig på det punkt. Man kaldte det at »bære sin far i pungen«, og endnu var det ikke velset i alle kredse — særlig ikke hos hans fosterfar: Starkad! Og det hører vi nærmere om i næste afsnit.

2. Hævneren

Tænker du, Ingjald,
træg, som du sidder,
fader at hævne
og fejde at yppe?
Eller vil madglad
din vom du mæske?
Drot, har du glemt,
at din far blev dræbt?

(Sakso).

Med disse (og flere, ja mange) ord søgte idealisten Starkad at opflamme Frode den Fræges søn til dåd. Starkad har ikke en gnist af chance for at blive populær hos nutidsmennesker. Hans idealisme var reaktionær ud over enhver grænse, og antidemokratisk. Han var den gamle skoles ubøjelige ypperstepræst.

Han havde været Frodes hjerteven og havde udkæmpet alle de tvekampe, som Frode var blevet udæsket til. Til gengæld havde Frode gjort ham til sine børns opfostre. Og det havde været en umulig opgave for den gamle hædersmand. For Frodes børn var inficeret af den nye tids ånd. Starkad må have følt sin opgave som en høne, der er sat til at vogte ællinger ved bredden af en syndens mudderpøl.

Ingen ved, hvad Frodes søn hed. Et F-navn må han have haft. Frode var ikke så moderne, at han ville have brudt med en århundredgammel navneskik. Men i alle sagn bliver han kun kaldt hævneren. »Inna gjald« betyder at yde betaling, at gøre gengæld, at hævne. Og Ingjald blev han kaldt. I den oldengelske digtning — Widsith og Beovulfkvadet — hed han Withergyld, et navn, der har den samme betydning.

Sakso var lige så snobbet og reaktionær som Starkad og deler hans forargelse. Om Ingjald siger han, at »han vanslægtede fra sine fædre, vendte sin hu til udyd og gav sig til pris for al letfærdighed og forførende vellyst. Selv dydens skin forsmædede han, satte en ære i skændsel, gav sine lyster tøjlen, forsømte sine konge-

pligter og blev nydelsens nedrige slave. . . Han gjorde sin bug til sin gud, og lod sin fars drab være uhævnet, ret som om alle bånd burde være løste, fordi han ingen ville lægge på sine lyster.«

Mens Frode blev indebrændt i Svertings lade, var Starkad på togt for at indlægge sig uvisnelig berømmelse med sit slagsværd, og hans fraværelse havde Ingjald brugt til at forøge glansen om sit hof ved at samle på kokke, postejbagere, sylte- og brasemestre, på tærtepander og alt, hvad der hører med til den ædle kogekunst.

Tre gange vender Starkad hjem for at slå i bordet og holde en dunderpræken for sine fosterbørn. Naturligvis har kritikeren sat ind her med det letkøbte ræsonnement, at kun det ene af disse besøg kan have en historisk kerne. De to andre må være varianter af samme sagn. Men der er overhovedet ingen grund til at plukke fjer ud af denne fasanhale. Hver for sig er Starkads tre moralprækner lige så sandsynlige, og hver for sig kan de bekræftes ad anden vej.

Rækkefølgen kan diskuteres, og af kronologiske grunde skal Starkads opæggen til faderhævn her nævnes først.

Starkad havde været i Sverige, hvor »Halfdan var faldet for sine avindsmænd, og hans søn Sivard bragt i knibe af oprørerne.« Denne oplysning er naturligvis forkert i enhver henseende. Halfdans tid var forlængst forbi. Ordet »Sverige« er som sædvanligt forkert, og et H-navn har ikke en søn, der begynder med S. Sandheden må være, at Sivard var et sidste skud på den sjællandske kongeslægt, og at Starkad har hjulpet sin landsmand. »Starkad slog oprørerne (dvs. danerne), befæstede Sivards trone og opholdt sig en tid i hans gård,« indtil rygtet om Ingjalds adfærd nåede ham. Han hørte, at Ingjald havde taget penge for sin fars drab, giftet sig med en datter af sin fars morder og nu levede et overdådigt levned i selskab med sine saksiske svogre.

I flyvende fart nåede Starkad hadbardernes land og Ingjalds gård – formentligt i byen Bordelum (Bardeholm), gik op i stuen og satte sig for bordenden, hvor han i Frodes tid havde haft sin faste plads. Men der fik han ikke lov til at blive siddende. Dronningen kendte ham ikke, men så kun en gammel strimet stodder med lappede og beskidte klæder.

»Af vejen med dig!« sagde dronningen, »og sid ikke der og smør mine hynder med din fedtede vams.«

Starkad lod sig ikke mærke med noget, men lystrede. Han satte sig nu nederst ved væggen og gav den sådan et tryk med sine rygstykker, at brædderne knagede og huset truede med at styrte sammen.

Imidlertid kom Ingjald hjem fra jagt og så granskende på den mærkelige gamling med de hårdhuede kæmpenæver og de mange skrammer på langs og tværs over ansigtet. Men gæsten hverken gengældte hans blik eller gjorde mine til at hilse. Så var Ingjald klar over, hvem hans gæst var. Han skændte på sin kone og bad hende behandle sin gæst med venlighed og opmærksomhed. Da han havde forklaret dronningen, hvem hun havde for sig, blev hun lige så spag, som hun før havde været bister, og »den arrige rabbenskralde var forvandlet til en sødtalende hyklerske,« siger Sakso.

Bordet blev dækket og Starkad anbragt ved siden af kongen, som troede, han kunne formilde sin fosterfar med overdådige retter. Men Starkad så kun med dyb foragt på den overflødige anretning, og jo lærere retter der blev disket op, des mere rynkede han sine bryn. Svertings datter, der var ulykkelig over, at hun havde givet sin mands fosterfar en så uhøflig modtagelse, og så, at selv de lækre retter ikke formildede ham, ville nu prøve med en foræring.

Hun løsnede sit pragtfulde pandebånd og kastede det over bordet til sin gæst. Men Starkad smed det i hovedet på hende. Nu regner Sakso efter sin egen tid et pandebånd for at være et udpræget kvindesmykke og mener, at Starkad netop derfor er blevet vred. Men sandheden er, at et pandebånd på Ingjalds tid i lige så høj grad var et mandssmykke. Det hørte ligefrem med til en krigers rustning, fordi han ikke kunne risikere at få sine lokker ned for øjnene under en kamp.

Dronningen havde stadig en uheldig hånd. Nu prøvede hun at formilde den gamle krigers hjerte ved at lade en fløjtespiller optræde. Men da fløjtespilleren for døve ører havde givet sin kunst til bedste i nogen tid, tog Starkad det kødben, han havde

gnavet og kylede det med al sin kraft i hovedet på den nar, der blæste i sin fløjte, og derved fik piben en anden lyd. Og nu tog Starkad endelig bladet fra munden og kvad en vise.

Og hvilken vise!

Det er det smerteligste tab for dansk litteratur, at visen er gået tabt i sin originale sprogform. Norge og Island har haft det uforlignelige held, at deres dejlige eddadigtning på Island blev bevaret i grundsproget. Vi må spejde med lup gennem Saksos latin for at genoplive de originale danske sange. De norrøne digte overgår de danske i fantasi, men skæmmes af deres remselyst. De danske digte overgår til gengæld de norrøne i nøgtern djærvhed og er fri for de skæmmende remser.

Nogle af versene skal forsøges gengivet med støtte i Olriks oversættelse:

1. Gå, fra mig gamle!
Gantes ej længer,
dådløse svende
i Dankongens gård!
Ikke er oldingen
altid den usle.
hærdet er huen
bag grånende hår.
2. Fordum med Frode
fulgte jeg gerne,
sad jeg til højboards
blev budt før hirdmænd.
Nu blir jeg anbragt
nederst i hallen,
som fisk i ebben,
der vandhul finder.
3. Fordum på hynder
fik jeg mit sæde,
sættes nu sidst
og stødes på arm.
Gerne ad døren
drev de mig ud,
hvis ikke væggen
værned min ryg.
5. (se foran afsnittet)
6. Fra kongen jeg skiltes.
Hvor kunne jeg vide,
at våbenbidt han
på val skulle hvile.
Langt af led
da lå mine veje.
Fjernt var jeg Frode,
da Fylkeren døde.
7. Havde jeg været
i drottens hird
ham jeg til fulde
havde da hævnnet.
Sværd skulle kløvet
svigefulde sakser.
Eller jeg falde
ved Frodes side.
8. Fra Sjælland jeg stævned
ad sene veje.
Frodes ætling
finde jeg ville.
Fandt en frådser,
gridsk efter føde,
kom til en konge,
kødglad og kælen.

Rundt om bordet sidder dronningens brødre og må finde sig i at høre ham synge om den »svigefulde sakser«, deres far. Nu er det, dronningen kaster sit pandebånd til ham og får det tilbage lige i synet:

10. Kast ikke kvinders smykker til kæmpen. Sløret af guldvæv selv kan du bære. Giv det din husbond! Han vil det skatte: Mens vildt han vender med valne fingre.	11. Ussel og arg er Ingjalds hustru. Sydlandsk sæd du fra Saksland bringer. I kongens køkken kildrer man ganen. Det tvefold stegte er tidens løsen.
12. Aldrig Frode med egne fingre flængede bagen på fjedret brad. Fordums konger ej fugles indmad pløjede travlt med tomlens plovjern.	13. Blodig på bordet lagdes da braden for stærke kæmper, der kom fra strid. Rorskarle bed i rimfrossent skæg. Sødmælk de søbed sjældent for tørst.
14. Ædlinge var vi, elve i tallet, da vi med Hake havhesten red.	16. Boller og kander på bord ej sattes, tappet af tønden af mundskænk travl. Bæger og skål ej bordet pynted' fade ej fyldtes af finklædt madsvend.
15. Honningsød mjød var ej Hakes gammen. Til ukogt skinke han øllet drak.	
17. Fæ tog ingen for frændes bane. Faderen bar man ej for dum i pung. Aldrig da så man sønnerne sidde med faderens banemænd sammen om bord.	18. Når man i haller helte vil hædre, kvæde om kongers kampe og stordåd, skjuler jeg skamfuld mit blik og forsummer. Intet om Ingjald er der at mæle.

Hele digtet overholder sin form af en monolog. Hvad der samtidigt sker, må læseren selv finde ud af:

19. Se, hvor du stirrer!
 Studser du, stymper!
 Sendte sligt blik du
 saksiske svogre?
 Aldrig i hærfærd
 hæder du vandt
 Du, brødets og bagværks
 og buddingers bane.
20. Drag blot mod øst
 eller yderst mod vest,
 langt mod nord
 under ledestjernen!
 Skam skal binde dig,
 blusel betvinge dig,
 aldrig skal ædlinge
 savne dig, Ingjald.
21. Skamlastet stævner
 skjoldungeskuden,
 fra Frode fik sig
 så fej en søn.
 Skibet skrider
 på skumklædt vove.
 Din ladhed ligger
 som lig i lasten.
22. Gem dig i halmen,
 og græd med din frille.
 Æreløs er du
 som usleste træl.
 Mindre du gælder
 end geden bag gærdet.
 Snart skal du fældes
 som fåret i fold.
23. Sønner af Sverting
 på skjoldungesædet
 råde da skal
 for Rige og folk.
 Medens du leger
 med linsmykt brud,
 boler med datter
 af Frodes bane.

Atter læser vi mellem linjerne, at der er sket en ændring. Star-
 kad læser i Ingjalds udtryk, at timen er nær, hvor han vil for-
 tjene sit hævnernavn:

24. Hil være dig Ingjald!
 Din vilje er vågnet.
 Hadet og hævnlysten
 hæver dit bryst.
 Alle skal bøde.
 Alle skal bløde.
 Lige om brøden,
 lige om boden.
25. Trælle skal slæbe
 de slagne af hallen,
 age dem ud
 af ædlingens gård.
 Bort skal de slænges
 Bål dem ej skyldes.
 Ud skal de slænges
 for ulv og for ravn.

28. End skal du, Ingjald,
afstå fra hende.
Mæng dig ej mere
med menblandet mær.
Ulv blir den unge,
ulvinden dig bær'.
Fjendsk imod frænder
er ulvæet født.

29. Se, Hrod, se nu,
de ræddes forskrækker!
Fuld bod har Frode
fået af Ingjald.
Syv ligger lig nu,
syv svogre blev fældet.
Samtlige svogre
for svigen gav bod.

Og i det sidste vers (33) synger Starkad om sig selv:

Skjold skærmer ej
den, der skræmmes af død.
En er dagen,
som ingen undgår.
Jeg, som en verden
har vejet på sværd,
frit kan nu fare
til fjernere lys.

Man ser let, hvor store krav disse monolog- eller dialogdigte har stillet til recitatøren. Han skulle ikke alene accentuere de bogstavrimede, betonedede stavelser, han måtte også være skuespiller. Hans stemme skulle skifte mellem vrede, æggende hån og ubehersket begejstring, så tilhørerne blev hypnotiseret til at se kamptumlen for sig bag digterens ord.

Der er et enkelt ord, som vækker læserens nysgerrighed. »Se, Hrod, se nu!« udbryder Starkad begejstret, da Ingjald vil hævne. Men der er ingen, som aner, hvem Hrod er! Han nævnes ingen andre steder. Da ordet *kan* betyde noget i retning af »ødelæggeren«, fristes man til at tro, at det har været et af navnene på Attila-Odin, som ellers kaldes med lignende navne (Odin = den rasende og Ygg = skrækkeren). Det er tankevækkende, at dette navn »Hrod« indgik som led i flere navne i den umiddelbart følgende tid. Hroar stavedes på oldengelsk Hrodgar, Rolf stavedes Hrodulf, og Hrodgars ene søn hed Hrodmund.

Frode Fræge havde også en datter, som Sakso har givet det forkerte navn Helga (med H). Men da vi ikke kender hende andetsteds fra, må vi finde os i at kalde hende Helga. Hun voldte sin

fosterfar Starkad næsten større sorg end hendes bror. Han var en gourmand, og hun var løs på tråden!

Hun flirtede med en guldsmed!

Den moralpræken, Starkad holdt for hende, har været kendt af alle, som har læst Sakso. Men ingen har vel anet, at der skjuler sig en sensation bag dette kvad, en sensation, som først kommer for dagens lys, når man accepterer denne bogs hypotese.

For at opdage sensationen må man vide, at guldhornene blev fundet i Vestslesvig, samt at de dateres til præcis den tid, vi nu beskæftiger os med: slutningen af det 5. årh. Man må tillige vide, at Frodes rige, som bevist i denne bog lå der, hvor guldhornene blev fundet, samt at danernes navne begyndte med H.

Når man så gør sig klart, at næsten alt, hvad man har fundet af guldarbejde fra denne tid, er udenlandsk, mens guldhornene på grund af runeindskriften bevisligt er dansk arbejde, kan man regne ud, at der i Danmark ikke har været mange guldsmede, og at der i et så lille land som Frodes i hvert fald ikke har været mere end én, og da ganske afgjort kun én, der var gæst ved hoffet, så er den opvakte læser i stand til at gætte, hvad den guldsmed hed, som prinsesse Helga flirtede med.

Prinsessens elsker hed Hlewagastir Holts søn!

Tusinder af mennesker kender indskriften på guldhornet: »Ek Hlewagastir Holtinger horna tawido.« (Jeg Hlewagastir (Lægæst), Holts søn lavede guldhornet). Men for os alle har han kun været et tomt navn. Nu pludseligt ved vi noget om ham. Han hører til danerne, og hvis han selv er for ung til at være født i det første Hreidgotaland, landet der kendte runerne, er i hvert fald hans far Holt opvokset i det fjerne Østerled, og af ham har han vel lært både runekunsten og guldsmedekunsten.

I forhold til urbefolkningen er han kulturelt overlegen og forfinet, og derfor hader Starkad ham. Han står for ham som indbegrebet af det gøgl, der forargede ham ved Huggleiks hof i Upsala, og de forfinede sæder, som Svertings datter havde indført ved Ingjalds hof. Og vi har Starkads forargelse at takke for, at vi nu ejer en ganske vist partisk, men meget detaljeret beskrivelse af hans udseende.

Vi må dog først høre, hvordan mødet mellem Starkad og Lægæst forløb:

Helga havde forelsket sig i en guldsmed, der »vel var af nedrig herkomst« (altså i en krigers øjne), men forstod at snakke med kvindfolk, om hvad de gerne gider høre, og havde på grund af sin kunst altid noget småt pilleri, som fruentimmer sætter pris på, at forære prinsessen. At sådan noget kunne ske, skyldtes — siger Sakso — at pigen efter Frodes død var uden bevogtning og værgeomål og overladt til sig selv. Alle nutidslæsere vil unde prinsessen hendes forelskelse. Men det gjorde hendes fosterfar, Starkad, sandelig ikke. Da han i sin udlændighed hørte om hendes kæresteri og fik det stadfæstet fra velunderrettet side, lovede han sig selv, at smeden skulle få sin umage betalt. Hans fingre »kløede altid efter at smække, hvad der blæste sig op,« og derfor for han af sted gennem Sverige til Danmark for at straffe en så mageløs dumdristighed. Da han ankom, gik han direkte til guldsmedens hus med hatten ned i øjnene for at være ukendt og satte sig ned, tæt inden for døren.

Guldsmeden sagde, som man kunne vente — »Skrub af!« Men Starkad lod, som han ingen ting hørte, og blev siddende for at se, hvor vidt værten ville gå i sin »uforskammethed«.

Lægæst, som ikke anede, hvem han havde for sig, lod som Starkad var luft. Han lagde sit hoved i Helgas skød og lod hende »rede sine børster«. Ordet »børster« må være sluppet Sakso i munden på grund af hans dybe forargelse. For som vi senere skal se, var Lægæst netop en meget soigneret herre, der snarere kunne bebrejdes sit lapseri end sine »børster«. Munken Saksos forargelse driver ham i det hele taget til at bruge stærke ord: »Det er jo fast utroligt, hedder det i Grundtvigs oversættelse, at så højadelig en frøken uden at rødme op over begge ører kunne bekvemme sig til med sine alabasterfingre at røre ved den forrøgede kulfust. Men det blev imidlertid ikke ved det. For nu mente den liderlige fugl, han havde lov at gøre, hvad han ville, og gjorde sine fingre så brede, at de var ikke langt fra at tage tørklædet til side, som hun havde om halsen.«

Men da prinsessen opdagede, hvem der var i stuen, skammede

hun sig dog og gav Lægæst et rap over fingrene, og sagde, at han nu hellere måtte gribe til våben. Men det var for sent. For nu greb Starkad sit sværd, og guldsmeden så ikke anden redning end flugten. Men i døren stod Starkad med løftet sværd og gav ham et smæk over agterkastellet, så han »faldt halvdød om«. Starkad varede sig for at sætte en klik på sit heltenavn ved at slå den dumdristige knægt med hans urene brynde helt ihjel.

I sit kvad om dette møde giver Starkad os en partisk, men grundig beskrivelse af Lægæst Holts søn. I Grundtvigs oversættelse lyder disse vers:

Rundt han vimsed, strunk og fiks,
tripped som en frue,
gjorde miner, kiks og kniks,
kælen som en due.
Blank og glat fra tå til top,
som han var med sjæl og krop
taget ud af krammen.

Kåben hans, så blød og fin,
— har man vel set magen —
kantet var med hermelin
og som guldbeslagen.
Ædelstene på hans sko
så man glimre,
så man glo
der var nok at skåde.

Flettet var med guld hans hår,
dejlig sammenslynget,
som det kvinder bedst anstår,
hvor han gik, det gynged,
Strygebåndet, bredt og boldt,
løselig kun sammenholdt
gyldne bølgelokker.(ikke børster!)

Med sin stads han gjorde vind,
svulmed som en blære.
Guldet bildte han sig ind
gik og gjaldt for ære,
lyste sig i adelskuld,
som han var med alt sit guld
født af ædelstene.

Vi får vel ikke noget alt for sympatisk billede af tidens store kunstner. Lidt naragtig og forfængelig har hofjuveleren nok været. Men trods Starkads foragt var han dog en mand, der havde sin gang ved hove og var særdeles velanskrevet, i hvert fald hos kvinderne. Vi finder dog heller ikke udelt behag i hendes optugter, der giver hende en helt anden behandling end guldsmeden:

Op af sædet sprang jeg nu,
gav med kæmpenæve
brat prinsessen uden blu
slig en øretæve,
at hun mente, hun fik to.
Ikke da så mildt hun lo,
som når smeden smisked.

Det er klart, at sagnene må koncentrere sig om historiens dramatiske perioder. Den største del af Saksos sagnhistorie handler om den tiårsperiode, hvor hunnerne og danerne invaderede landet. Efter hunnernes nederlag ved de Katalauniske Marker trak hunnerne sig vel for størstedelen ud af landet. Men derfor blev der ikke ro.

Perioden fra 451 til hen mod slutningen af århundredet var en stilstandsperiode, hvis man bruger sagnene som målestok. Men sandheden må have været en helt anden. Danerne kunne ikke underlægge sig et så kæmpemæssigt område uden at sværdene ustandseligt badede sig i nyt blod.

Hvis man vil kalde denne periode en stilstand, var det den stilstand, der kommer før en storm. For da århundredet gik på hæld, indtrådte der igen begivenheder af en sådan dramatik, at de inspirerede til et lige så stort antal sagn som invasionen i midten af århundredet.

Uvejrsskyerne kom fra Sjælland, hvorfra danerne fortsatte deres angreb mod vest. Og manden bag angrebene var Hroar, der siges at være søn af Halfdan.

3. Den store inspirationskilde

Alle brød eder,
ord og løfter.
Tilsagn man både
gav og brød.

Vølvens Spådom (26. v.)

Derfor skal dåd
nu mellem os dømme.
Vi der svor venskab,
mødes på valen.

Helge Hund. II (21. v.)

Nu brydes der ed
på begge sider.
Nu svulmer der had
og harm hos Ingjald.

Beovulfkvadet (2063)

Tre akkorder er slået an.

Tre genklange af en eller anden begivenhed, der fyldte sindene og blev den store inspirationskilde til kommende århundreders digterværker.

Det er en erfaring fra verdenslitteraturhistorien, at der er visse historiske begivenheder, der virker magisk dragende på digterne gennem århundreder. I oldtidens Grækenland var det Trojas fald. I Tyskland var det burgunderrigets fald.

I begge disse tilfælde drejede det sig om et stort og heltemodigt folks tilintetgørelse under dramatiske omstændigheder. Ganske den samme inspirationskilde har vi i Norden i *hadbardernes undergang*.

Mest oplagt er det, at et afsnit af Beovulfkvadet behandler en episode af denne dramatiske tragedie. Her nævnes nemlig den tragiske hovedpersons navn, Ingjald, så at ingen kan være i tvivl om, hvor handlingen foregår. Dernæst drejer det sig om de to digte om Helge Hundingsbane. Danerkongerne Hroar og Helge var hadbardernes fjender. Men Ingjald nævnes ikke ved navn. Han kaldes Hodbrod. Men de fleste forskere er ganske klare over, at »Hodbrod« er en omskrivning for ordet »hadbard«. Men da ingen har vidst, at hadbarderne boede i »Freysland«, har digtet ikke været tydet rigtigt.

Mens Helgedigtene er set fra sejrherrenes synspunkt, er det fjerde store digt, der handler om de samme begivenheder, set fra den tabende parts side. Dette digt er »*Vølvens Spådom*«, der hidtil er betragtet som et digt om verdens undergang, skønt det i virkeligheden kun handler om hadbardernes undergang og religionskifte, hvad der skal føres bevis for i kapitlet om dette digt. Og da det betragtes som en helligbrøde at påstå, at et eddadigt skulle være af dansk oprindelse, skal der ikke spares på beviser. — Men foreløbig ser vi kun på de begivenheder, der ligger bag digtningen.

Er det sikkert, at *Vølvens Spådom* i sin første form har været et dansk digt, er det ikke usandsynligt, at også Helgekvadene i hvert fald har haft et dansk forlæg. Hele deres handling udspilles jo i Danmark, og der er mange træk i dem, som peger på en mere skildrende og nøgtern stil end den typisk norrøne.

Foreløbig må hovedopgaven være at finde ud af, hvad det er for begivenheder, der har inspireret til disse digte.

Freysland var det eneste land i Danmark, hvor urbefolkningen havde holdt stand mod danerne i slutningen af århundredet.

Ingjald, hævneren, hvis Frodenavn vi ikke kender, var kommet i en yderst farlig situation. Fra tre sider blev hans land truet af fjender. Mod syd boede sakserne, hvis konge, Sverting, havde dræbt Ingjalds far, mens han selv havde dræbt Svertings sønner. Fra sydøst var hreidgoterne eller »geaterne«, som englænderne kaldte dem, trængt nord på. Og på Sjælland sad Hroar i Roskilde og Helge i Ringsted.

Sakso fortæller, at Hodbrod, som han fejlagtigt opfatter som svensk konge, førte tre krige mod Hroar, og sagnet om hadbardernes (Hodbrods) langvarige kampe med Hroar bekræftes både af Widsith og Beovulfkvadet.

For at få en ende på disse evige blodhævnskrige forsøgte Hroar at stifte forlig ved at love Ingjald sin datter Freya til brud.

Da fredsforhandlingerne var tilendebragt, og begge parter havde aflagt ed, blev bruden udstyret med kongelig pragt og sendt af sted. Men vejen til Freysland var lang og farlig. Hun kunne ikke rejse alene. Hroar gav hende en brudesvend med, og — selv

om det ikke nævnes udtrykkeligt — har han vel også haft en hærstyrke med for alle eventualiteters skyld. De ankom helskindet til Bordelum — eller Bardeholm, som hovedstaden vel den gang hed, og blev vel modtaget på kongsgården.

Hvor lå kongsgården?

I dag strækker der sig store marskflader foran geesten (det faste land). Den gang var geesten skilt fra havet ved moser. En km nordvest for Bordelum kirke, lige foran geesten, hvor der altså den gang har været mose, ser man en forhøjning i landskabet. Herunder skjuler sig resterne af en middelalderborg, som hed Up-Husum. Det er naturligt at gætte på, at kongsgården har ligget på dette sted. Ligesom kirker ofte byggedes på de gamle viers plads, blev herregårde ofte bygget på tomten af nedbrændte kongsgårde eller storbondegårde. Hvis herregården har taget navn fra den gamle kongsgård, skulle denne altså have heddet noget i retning af »Huset« eller »Husene«, siden herregården er bygget »Up-Husum« (oven på »Huset«). Og det ville være en meget passende betegnelse for en kongsgård. Hus i betydningen slot kender vi fra Riberhus, Koldinghus og Hammershus. Dels ville det forklare, at Husum er blevet et så almindeligt stednavn i Freysland senere. Foruden byen Husum ligger der syd for Tønder en stationsby ved navn Up-Husum, og i det sydlige Goesharde (syd for Bordelum) lå efter flere kilder et »Wartinhusen«.

På et besøg, jeg i efteråret 1960 aflagde Frodernes gamle hovedstad, fortalte den bekendte pastor Spanuth, som er sognepræst i byen, mig, at der gik mærkelige sagn om det gamle slot, bl. a. om en kvindeskikkelse, der om natten fløj omkring slottet. Men mærkeligst var, at folket i omegnen ikke kendte navnet »Up-Husum«, men derimod kaldte det forsvundne hus »das Schloss der Frau Medde«. Det fik jeg bekræftet. For da jeg søgte at finde stedet og spurgte en bondekone om vej til ruinen af Up-Husum, var hun ganske uforstående. Først da jeg forklarede hende, at det var tomten efter en forsvundet herregård, jeg søgte, gik der et lys op for hende, og hun sagde: »Ach, Sie meinen Frau Meddes Schloss«.

Man kender godt herregården og dens beboere i tidens løb. Og

der har aldrig boet nogen fru Mette på slottet. Den lokale befolkning ved kun, at slottet har tilhørt fru Medde. Hvem hun var, og hvad hun foretog sig, ved ingen.

Det har ikke været mig muligt at finde ud af, hvem denne mystiske fru Medde har været. En tanke er dog faldet mig ind, selv om jeg indrømmer, at den er langt ude:

Græsgangene på de nordfrisiske øer deles i to boniteter, Fen og Meede. I tidens løb har disse arealer været unddraget privateje. Men fogderierne har fordelt brugsretten over dem mellem beboerne. Frodernes rigdom var berømt. Naturligvis stammede den for en del fra krig og rov. Men den daglige rigdomskilde var vel kreaturgræsningen på Fen og Meede. I et eddadigt (grottasangen) symboliseres Frodes rigdomskilde ved to jættekvinder, der maler guld til ham. De hedder ganske vist ikke Fen og Meede, men Fenja og Menja. Og disse to navne er uopklarede. Der findes ikke andre personer, der hedder Fenja og Menja. Hvis Menja skulle symbolisere Meede, er navnet unægtelig undergået en forvandling, men dog ikke mere, end hvad der kan forklares som et forsøg på at give Fen og Meede en klanglighed.

Digtet handler om, hvordan de to jættekvinder stønner under arbejdet på at tilfredsstille Frodes griskhed og til sidst spår ham rigets undergang ved en fjende, som kommer fra øst (se kapitlet om Frodes hunnerkrig).

Hvad enten man vil gå ind på at identificere Fen og Meede med Fenja og Menja eller ej, er det helt oplagt, at Grottesangen hører med til de digte, der er inspireret af Freyslands undergang. Den Frode, der tales om, er måske Frode Fredegod, men kan også være Frode Ingjald. Også Ingjald var jo grisk efter de ord, Sakso har lagt Starkad i munden.

Til denne konge var det, Hroar sendte sin datter.

Freya trådte altså ind i kongsgården sammen med sin brude-svend og blev budt velkommen efter alle hofkunstens regler. Men glæden varede ikke længe. Blandt kæmperne, der sad bænket i Ingjalds hal, befandt sig også urostifteren Starkad, Danmarks mest nidkære repræsentant for urbefolkningens ideologi, og han var ingen ven af tanken om at erstatte blodhævn med bryllup.

Desuden var alt nyt og fremmedartet ham imod. Han skulede ondt til »den guldsmykkede brud« og ikke mindre til hendes flotte brudesvend.

Det kan slet ikke bestrides, at den episode, der nu begynder, ganske påfaldende minder om Saksos beskrivelse af Ingjalds hævn mod sine saksiske svogre efter hans første bryllup, og det er derfor også den almindelige mening, at kun en af disse episoder kan være rigtig.

Man skal naturligvis have en sund mistanke i et tilfælde som dette, hvor ligheden er så stor. Men man skal også regne med, at sagnene kan indeholde noget rigtigt. Det sker dog af og til, og i dette tilfælde er der overhovedet ingen anstødssten mod at betragte begge sagn som rigtige.

Ingjalds første ægteskab med en datter af Sverting, sin fars morder, er den naturligste ting af verden. Efter Frodes død stod han med valget mellem blodhævn eller bod. Han valgte det sidste, og det stemmer med hans griske karakter.

Men når han valgte at tage imod bod, var ingen bod i bedre overensstemmelse med tidens ånd end at tage imod Svertings datter. I alle sagn optræder en kongedatter som en værdi af højeste rang. Også Starkads voldsomme indignation over, at Ingjald ville »bære sin far i sin pung« er psykologisk helt ægte.

Hvis der havde været noget uldent og uforklarligt i denne episode — eller i den følgende — var det naturligt at regne med, at den ene var afledt af den anden. Men der er intet uldent, intet vanskeligt at forklare, i nogen af de to episoder, og der er derfor ikke skygge af grund til at aflede den ene af den anden.

Den bedste beretning om det, der nu skete, finder vi i Beovulfkvadet. Beovulf befinder sig ved Hroars hof, og hans yndige datter, Freya, skænker for gæsterne. Det er værd at lægge mærke til, at dette møde med Freya finder sted efter brylluppet i Bardeholm. For nu beretter Beovulf om, hvordan det var gået til. Hroar havde fæstet Freya til Ingjald »for ved ungmøens fæstepagt at sone fejde og strid og ondsind.«

»Men ofte det sker, når fred er stiftet, at stakket kun hviler det blanke spyd, om end bruden er fager.«

Som sagt, sad Starkad med onde øjne og skulede til bruden og hendes brudesvend, og han opdagede snart, at brudesvenden var prydet med våben, som danerne under den sidste kamp havde ranet fra hadbarderne.

»Vel må det krænke hadbardernes drot
og hver kæmpe i hal, når ved kongsmøens side
en ædelfødt dansk træder ind over gulv
og frem mellem hirden, mens herligt et sværd,
som funkler om lænd, deres fædres arv,
hærdet og ringsmykt, de hadbarders eje,
den gang de sejrende svang deres våben,
før i en usæl fejde de segned.«

Starkad kender sværdet og ved, hvem dets ejermand var. Han ved også, at den faldne hadbarderkrigers søn sidder i hallen og vender sit blik mod ham:

»Kender du, ven, hin klinge god,
værget, din far til valen bar,
smykt under hjelm for sidste gang,
han, der dræbtes af danernes flok,
skjoldungefolket, der fælded for fode
heltenes hær, mens hævnen tøver?«

Det er Adolf Hansens oversættelse, der her er benyttet. I sidste linje har han skrevet »hævnen tøver«. I virkeligheden står der: »widergyld«, og det er rigtigt, at widergyld betyder »gengæld« (det tyske Widergelt = godtgørelse). Men i Widsith er Widergyld brugt som egennavn om Ingjald, og man kunne altså også have oversat ordene som »Ingjald tøver«. I så fald ligger der i Starkads ord en bebrejdelse til kongen, fordi han er gået med til et forlig.

Naturligvis kunne man også opfatte Starkads tale sådan, at sværdet skulle have tilhørt Frode, og Ingjald selv være den unge helt, han henvender sig til. Men der er ingen grund til denne omtydning. Starkad henvender sig til en ung mand i hirden, og denne unge mand lader sig ægge. Han springer op og svinger sit sværd:

»Og dronningens hirdmand for hug af sværd
må blodstænkt lade sit liv og bøde
for faderens dåd. Men flygtende haster
kæmpen (Starkad), der ægged, ad kendte lønstier.
Nu brydes der ed på begge sider,
nu svulmer der had og harm hos Ingjald.«

Nu. Altså efter at den unge mand i hans hird har dræbt brudens følgesvend. Her er der altså ikke tale om en kamp. Her er kun tale om et drab. En enkelt mand har svunget sit sværd, og det er også det indtryk, man får af Vølvens Spådom, som symboliserer den unge helt ved kampguden Thor. I Vølvens Spådom står den samme episode beskrevet i vers 26:

Tor ene vog,
trængt af vrede.
Han sjældent sidder,
når sligt han får meldt.
Alle brød eder,
ord og løfter.
Tilsagn man både
gav og brød.

I dette vers får vi det første fingerpeg om, hvor nært knyttet Vølvens Spådom er til andre digtninger om samme emne. De to vers ser næsten ud, som det ene var skrevet af efter det andet, hvad de naturligvis ikke er. De handler blot om den samme begivenhed, og ejendommeligt er det, at begge vers umiddelbart efter omtalen af drabet tilføjer bemærkningen om edsbruddet.

Snorre har kommenteret disse letforståelige linjer — helt meningsløst. Snorre har *skabt* den »islandske mytologi«. Den har aldrig eksisteret! Han skabte den som Vor Herre skabte himlen og jorden af kaos. Men Snorre havde ikke Vor Herres heldige hånd. Hans skaberværk var og blev kaos. Det var ikke sin samtids tro han ville fremstille. Island var kristnet. Han gravede i fortiden og i dokumenter og fandt lidt hist, lidt her og prøvede på at få puslespillet til at gå op. En af Snorres hovedkilder var Vølvens Spådom. Og da dette digt handler om historiske begivenheder i

Sønderjylland og aldeles ikke om mytologi, kan man tænke sig til, hvilke misfostre af norrønt fantasteri, han fik ud af det.

De brudte eder kommenterer Snorre ved hjælp af en utrolig historie om en kæmpe, Fin, der skulle bygge en borg til guderne og havde fået løfte om sol, måne og Freya, hvis han overholdt byggekontrakten. Men just som det så ud til, at det skulle lykkes for Fin, skabte Loke sig om til en hoppe og lokkede Fins hest, der var nødvendig for arbejdets fremme, fra ham, hvorefter aserne (Tor) dræbte den stakkels Fin.

Det lyder vanvittigt. Men det pudsige er, at historien trods alt ikke er helt ud i det blå. Med det kendskab, vi har, til islændingenes evne til at gøre en virkelig begivenhed til vrøvl, kan vi dog med ret stor sikkerhed påvise de virkelige elementer, der ligger til grund for fantasteriet. Og det viser sig oven i købet, at den virkelige historie om Fins borgbyggeri stammer fra samme århundrede og samme egn som det edsbrud, der i virkeligheden sigtes til i de tre digte.

Da Fin er et F-navn, fører det vores tanker til Freysland. Og vi har (side 127) hørt om den hunnisk-danske besætning på 60 mand, der var indlogeret på Fins borg. Den historiske Fin forpligtede sig efter sit overfald på danerne, hvorved den gamle borg antageligt brændte, til at opføre en ny borg. Der står i Beovulfkvadet, vers 1085—86:

Men friserne (d. v. s. hadbarderne) bød nu villigt i bod
til Hengest en anden hal med højsæde. . .«

Og vi ved også, at det endte med, at danerne gjorde Fin et hoved kortere. Også den gang var der tale om eder, der blev brudt fra begge sider. Alene denne historiske kendsgerning var nok til, at islændingene kunne konstruere deres fantastiske historie. Men de har endda haft mere stof til hjælp i de virkelige begivenheder: Vi ved, at Hengest var med i besætningen på Fins borg, og Hengest betyder hingst. Og vi ved, at han derfra tog til England i følge med en daner ved navn Hoppe, som altså også har boet hos Fin. Men når der både er en hingst og en hoppe med i den virkelige historie, har der været ekstra god grobund

for eventyret om Loke, der skaber sig om til en hoppe og lokker hingsten bort (til England!) (Hoppe = Horsa).

Det er en overordentlig typisk historie. Store mængder af den »islandske mytologi« bygger på historiske danske begivenheder, der har skæmmet sig meget på den lange vej til Island og op gennem århundrederne. Sandsynligvis har historien om Fin fulgtes med historien om Ingjalds edsbrud mod Freya til Island, og på et eller andet tidspunkt er Freya hoppet over til Fin, som en udsat præmie for hans borgbyggeri.

3 a. DEN FØRSTE FOLKEKAMP

Vi må ikke glemme, at skildringen i Beovulfkvadet er partisk. Den er fortalt til Beovulf ved Hroars hof. Hvis vi skal se historien fra den anden side, må vi ty til Vølvens Spådom. Men dette digt er dunkelt, og det gælder ganske særligt de vers, der handler om Freyas besøg i Bordelum.

Meningen ser ud til at være, at hadbarden lægger skylden på bruden. Hun har optrådt udfordrende. Det er digtets teknik at erstatte de rigtige navne med gudenavne. Ingjald er naturligvis, som kongen, Odin selv. Vi så, at den unge kriger, der brugte våben mod brudesvenden, kaldtes Tor, og Freya bliver naturligvis symboliseret ved den trolddomskyndige gudinde af samme navn. De kalder hende en »volo velspa«, og det betyder »en dygtigspående præstinde«, hvis e'et i vel er kort. Men hvis det er langt, betyder det »en svigspående præstinde«, og den sidste udlægning er vel sandsynligst. Der står endvidere, at hun »ganda vitti«, og det kan enten betyde, at hun gav stave trolddomskraft, eller, at hun opponerede mod spåkviste, og den sidste udlægning passer måske bedst. Man kan tænke sig, at der ved et bryllup bliver taget varsler, og at disse varsler ikke har passet bruden. Desuden står der, at Freya altid var ildesindede brudes lyst. Hun må altså have lagt fjendtligt sindelag for dagen.

Efter drabet på hendes brudesvend forsvinder bruden, og det kan ikke undre nogen. Imidlertid er hun blevet hjulpet hjem til sit folk. Det kan vi slutte deraf, at Beovulf får historien om hendes

bryllupsrejse fortalt på et tidspunkt, hvor Freya skænker for sin fars gæster. Men vi kan også se det af Vølvens Spådom, hvor man prøver på at finde ud af, hvem der har hjulpet hende med flugten og overgivet hende til »eotan«, der både kan betyde jætterne og fjenderne. Hvilken af betydningerne, digteren har tænkt sig er for så vidt ligegyldigt. For har han villet sige »jætterne«, har han alligevel ment fjenderne, og fjenderne (dancerne) stammede fra Estland.

Man må ikke undre sig over, at digtet ikke giver os klar besked om, hvad der er sket. Digteren forudsætter kendskab til begivenhederne hos sit publikum. Man kan ikke skrive Niels Juuls biografi efter at have læst verset »Niels Juul gav agt på stormens brag«. Ewald gik ud fra, at vi kendte hans historie.

Digteren taler til et publikum, der ved, hvad det er, bruden har gjort, som har fortørnet hadbarderne så stærkt, at de ville have hævn over hende. Har hun efter de varsler, hun protesterer imod, nægtet at dele leje med Ingjald? Er hun den første nat gået i seng med sin brudesvend? Vi får det aldrig at vide. Vi ser kun, at folket er rasende på den, der har hjulpet hende med at komme tilbage til sit folk. Og der står ord, som kun kan forklares, ved at man efter hendes flugt har prøvet på at skade hende ved trolddom. Gennem hele middelalderen — og naturligvis også i oldtiden — har man regnet med, at man kunne gøre et menneske fortræd ved at pine en dukke, som man over for guderne udgiver for at være den person, man vil til livs. Man har dræbt Freya »in effigie«. I »den højes hal« — og det vil vel sige i templet — har man gennemstukket billedet af den forsvundne Freya med spyd, og man har brændt hende, og da det ikke hjalp, har man brændt hende igen og igen. Men lige meget har det hjulpet.

Man kan roligt påstå, at ingen forsker har været i stand til at fortolke versene om Freyas komme til Ingjalds »hus«, og at der derfor ikke findes to tolkninger, der stemmer med hinanden. Grunden er ikke svær at finde. For det første har alle forskere troet på Snorres påstand om, at digtet handler om verdens undergang, og for det andet har de troet, at digtet hørte til på Island. I de tre vers, der handler om Freya, nævnes der et kvindenavn. I hvert vers er det forskelligt, og ingen af dem hedder Freya. Det

har naturligvis fået folk til at gætte på, at det handler om flere forskellige kvinder, og ingen kombination har været uforsøgt.

I virkeligheden er det ikke svært at se, at alle tre kvindenavne er omskrivning af Freyas navn.

I det første af versene (21) kaldes hun Gullveig. Men gull betyder guld, og veig betyder vædske. Og da det siges om gudinden Freya, at hun græder guldtårer, er det ikke svært at se, at Guldveig er et Freya-navn.

I det andet vers (22) kaldes hun Heid. »Man kaldte hende Heid, da hun kom til Huse«. (Jeg tør næsten ikke sige, at jeg mistænker udtrykket »til Huse« for at hentyde til kongsgårdens gamle navne, der måske er beslægtet med den senere middelalderborgs navn »Up-Husum«, men jeg har den ekstra grund til gætteriet, at ordet findes en gang til i Vølvens Spådom, hvor det er vanskeligt at finde nogen fornuftig forklaring på udtrykket »til huse«, da det drejer sig om skabelsesgudernes ankomst. Når jorden ikke er skabt, kan de dog vanskeligt komme til et hus, med mindre »til Huse« er et geografisk begreb).

Man skulle tro, det var indlysende, at Heid var identisk med Gullveig, siden der står: »Man kaldte *hende* Heid«. Den »hende« må jo være den lige omtalte.

Heid betyder iøvrigt den lyse, klare, og det var et navn, hvormed man ofte betegnede hellige kvinder og præstinder. Ja selv jomfru Maria bliver senere kaldt »Heidr varr«, ligesom hun også i blomsternavne overtager Freyas rolle som navngiver.

I det tredje vers, der omtaler Freya (25) kaldes hun Ods mø. Og dette udtryk kan ikke diskuteres. Alle ved, at Freya var Ods mø.

Da det nu er af yderste vigtighed for forståelsen af, at Vølvens Spådom er dansk og handler om danske begivenheder, skal jeg her indsætte de to af versene, dels på grundsproget efter Jón Helgasons uomtvisteligt korrekte udgave og vedføje en oversættelse, der kun tilsigter at være nøjagtig og derfor giver afkald på rytme og bogstavrim:

21. That man hón fólkvig
fyrst i heimi,
er Gullveigo
geirom studdi
ok i holl Hårs
hàna brendo.
Thrysva brendo
thrysva borna
opt ósialdan,
thó hón enn lifir.

22. Heithi hana héto,
hvars til húsa kom,
volo velsþá.
Vitti hón ganda
seith hón kunni
seith hón leikinn.
æ var hón angan
illrar bruthar.

21. Den mindes hun som den første
folkekamp i verden,
da Gullveig
de stanged med spyd
og i den højes hal
hende brændte.
Tre gange brændte de
den tre gange (gen)fødte
ofte usjældent,
dog lever hun endnu.

22. Heid kaldte de hende,
hvor hun kom til Huse,
velspående (svigspående) volve.
Hun gav stave trolddomskraft (ell.
opponerede mod spåkviste).
Seid forstod hun
seidede i ekstase.
Altid var hun en lyst
for ildesindedede brude.

Straks efter disse vers skal efter meningen verset om drabet af brudesvenden indsættes. Men i hovedmanuskriptet står det som nr. 28. I et andet manuskript har det dog fået den rigtige placering som nr. 23.

Indholdet af disse tre vers er optakten til krigen mellem danerne og hadbarderne. Med digtets tendens til at mytologisere navnene kaldes det en krig mellem vanerne (Freydyrkerne) og aserne (dyrkerne af den nye gud, der er gjort i Attilas billede). Mærkeligt nok repræsenterer danerne vanerne og de gamle Frey-dyrkere, hadbarderne, aserne. Den nye tro må altså meget tidligt have manifesteret sig i det rige, som fik mest grund til at frygte Attila som den uovervindelige krigsgud. Tre konger havde de mistet på rad, da Attila var deres nabo.

»Den første folkekamp« kalder vølven det. Den næste følger snart efter. Og det er den næste, der helt tilintetgør hadbarderne. Rimeligvis er det kun to afsnit af den samme kamp. Måske har Hroar ladet en hær følge efter prinsessen for alle eventualiteters skyld. Tilliden til hadbardernes ærlighed var ikke stor ved Hroars

hof. »Thi regner jeg hadbardernes huldskab og venskab for skrøbeligt — det, som de danerne svor, men nidfyldte brød,« siger Beovulf (2066). Hroar har altså været parat til at slå til i det øjeblik eden blev brudt. Den anden vanekrig fulgte efter, så snart det var lykkedes Hroars svoger, nabokonge og forbundsfælle Helge at samle en kæmpeflåde og gå i land i Slien for helt at knuse Freyslands ulykkelige befolkning.

Det er let at se, hvor forvirrende disse vers må se ud for dem, der ikke kan vide, at der er tale om en virkelig folkekamp.

Først og fremmest må man slå fast, at »fólkvig« virkelig betyder »folkekamp«. Finn. Jónsson oversætter det ved »folkedrab«. Det er også fuldt forsvarligt. »Vig« betyder både kamp og drab. Men folkedrab giver bare ingen mening, især ikke, når Finn. Jónsson vil bruge »folkedrab« om drabet på en enkelt. Han tror, at drabet gælder Gullveig, men overser, at hun jo netop ikke bliver dræbt, og selv om man udelader sidste linje om, at hun lever endnu, er det alligevel klart af de foregående linjer, at damen hverken vil eller kan brændes. Men endnu mere selvmodsigende bliver han, når han oversætter vers 24, som lyder sådan:

24. Fleygthi Othin
ok i fólk um skaut,
that var enn fólkvig
fyrst i heimi.

24. Odin kastede (spyd)
og skød ud i skaren.
Det var stadig den første
folkekamp i verden.

I 23. vers samledes de højhellige guder for at rådslå, om aserne (hadbarderne) skulle udrede erstatning (det må vel Hroar have krævet) eller om alle guder (asernerne) skulle modtage bod.

I vers 24 oversætter Jonsson den tredje linie: »Det var også det første folkedrab,« i stedet for »Det var endnu den første folkekamp.« Men på den måde bliver både drabet på Gullveig (som ikke var et drab) og Odins spydkast (som heller ikke er et drab) »det første drab«. Men så inkonsekvent kan hverken digteren eller hans tilhørere være. Og Finn. Jonsson siger selv rigtigt, at Odins spydkast skal forstås rent ceremonielt. Det er gudens svar på spørgsmålet »krig eller erstatning«, der af en odinspræst besvares på den måde, og alligevel siger Jonsson for at forklare drabet:

»Det må antages, at spydet har truffet en vane dødeligt!« (Sikke et uheld!)

Men når vi må opgive forsøgene på at omtolke det klare og tydelige ord »folkekamp«, så er det også ganske tydeligt, at det ikke er en gudekamp, men en kamp mellem to folk. Det siger digtet jo med rene ord.

Man kan på denne gløse se, hvor mange kvaler fortolkere af Vølvens Spådom har haft, fordi de ikke har vidst, at digtet drejede sig om danernes angreb på hadbarderne. Ordet »folk« kan ifølge Oldnordisk Ordbog og Lexicon Poeticon ikke betyde noget andet end folk, og ingen af de to ordbøger nævner noget eksempel på, at ordet kan bruges om enkeltdrab. Men slår man op under folkvig, får man først rigtigt at vide, at ordet betyder det samme som folkorrosta, nemlig »hovedkamp mellem store fylkede hære«, og det er netop, hvad det betyder her, og det giver glimrende mening. Alligevel fortsætter artiklen om dette ord: Denne betydning passer dog ikke i Vlsp. 21: folkvig fyrst i heimi, om Gullveigs drab, her må (!) ordet betyde »drab, der angår, vedrører, har betydning for to folk eller skarer«, det vil sige aser og vaner. I Vlsp. 24 synes det at betyde omtrent det samme.»

Så langt må man altså gå for at få indholdet af Vølvens Spådom til at stemme med Snorres mytologiske vrangforestillinger, at man indfører særbetydninger af ganske almindelige ord for at få den forkerte mening frem.

Folkekampen er naturligvis ikke identisk med de forgæves forsøg på at aflive Gullveig in effigie. Der står jo også kun, at den første folkekamp var den, der fandt sted, *da* (= den gang da) de forsøgte at aflive hende. Episoden anføres ikke engang som indledningen til kampen, blot for at tilhørerne kan vide, hvad det er for en kamp, hun kalder den første folkekamp.

At digteren bruger tre forskellige navne på Freja er der ikke noget mærkeligt i. »Freya à morg nofn«, (Freya har mange navne), står der i Gylfaginning 34. Samme sted står der, at »tåar hennar er gull raut« (hendes tårer er det røde guld). Og i Skaldskapa er »Gratr Freyju« en kenning for guld.

Den store tyske forsker Müllenhof opfatter Gullveig som »gul-

dets kraft« (som man altså forgæves søger at brænde (!) i den Højes hal (!)). Og det vil altså både Müllenhof og Jonsson kalde det første folkedrab!!!

Bugge anser Gullveig for at være en asynje, som vanerne har dræbt. Koch slutter sig til ham. Men Mogh[113] mener, at Gullveig er af Thurseæt og sendt af jætter for at skade aser. Så forskellige er meningene.

Et andet ord i de to vers, som har voldt hovedbrud, er »brude«. I flere udgaver har man uden videre rettet ordet og indsat et almindeligt ord for kvinde. Men der står: »ildesindede brude«. Og det viser os, at vi er på det rette spor, når vi opfatter versene som handlende om en brud. Hvis det endda var sådan, at digteren havde været nødt til at bruge ordet »brud« for bogstavrimets skyld. Men ordet bogstavrimer netop ikke. Der er kun én grund til at bruge ordet »brud«, og det er, at Freya virkelig var brud!

Efter det, der her er gengivet fra Beovulfkvadet kunne man få det indtryk, at Beovulfkvadet kun kender et drab (af brudevenden) og ikke til nogen folkekamp. Men det er ikke rigtigt. På et andet sted (82–85), hvor der er tale om Lejrekongens hal, hedder det: »Den opleved fjendske ildbølger (dvs. blev brændt). Det skete ikke længe efter, at kamphadet vågnede... mellem svigersøn og svigerfar.« Disse ord skal forstås sådan, at kampene er bølget frem og tilbage. Imellem den første og den anden folkekamp på Freyslands grund har hadbarden angrebet Hroar, og man hører andetsteds om, at de både har angrebet nordfra ved Isung (indløbet til Isefjord)[145] og sydfra ved landgang på Møn[115]. Når Olrik forstår Beovulfkvadets bemærkning om branden på Hroars hal, sådan, at brylluppet fandt sted på Sjælland[116], har han ikke lagt mærke til, at denne ildspåsættelse ikke angives at være samtidigt med brylluppet. Der står jo udtrykkeligt, at den fandt sted senere (»ikke længe efter«): *ne wäs hit lenge tha gen, thät. . .*).

3b. DEN ANDEN FOLKEKAMP

Den første folkekrig afgøres på få linjer:

Brudt blev om Asgård
bjælkehegnet,
frem drog vaners væbning,
vis på sejren.

Uden anden støtte i sagn eller digtning end Widsiths og Saksos samstemmende erklæringer om, at kampen mellem Hroar og Ingjald (Saksos Hodbrodd) bølgede frem og tilbage, og et par antydninger i Helgesangene om en sejr for Ingjald ved Isefjord og en energisk landgang på Møn, må vi slutte os til, at der imellem Vølvens Spådoms første og anden krig har været modangreb fra Ingjalds side. Når Vølvuspas digter ikke nævner dem, er det fordi han ikke er ude på at berette om heltebedrifter, men på at skildre den tragiske katastrofe, som den falske tro på Odin førte det ulykkelige folk ud i.

Efter Vølvens Spådom gik Odin nu til en spåkone, og i form af en spådom om rigets undergang får vi nu beretningen om den anden krig, den som føres af Helge med tilnavnet Hundingsbane. Og det er ikke mindst ved at sammenligne Helgesangene med Vølvens Spådom, at man føler sig overbevist om, at Vølvens Spådom taler om den samme krig.

Der er ingen tvivl om, at Helgesangene i den form, vi kender dem, er formet af en norsk digter[117]. Men selv de sagkyndige, som ikke vil indrømme, at de er bygget over en dansk originaltekst, er dog væsentlig enige om, at de vrimler med stednavne, som hører til syd og nord for Østersøen. Stedet er altså Danmark og Østerleden.

Digteren bruger også en del poetiske stedsbetegnelser, som ikke angiver noget bestemt geografisk punkt. »Ulvestenen« er f. eks. en betegnelse for valpladsen i almindelighed. Når en strid afgøres ved Ulvesten, betyder det altså blot, at den afgøres ved krig. »Luefjelde« er heller ikke noget geografisk navn. Men jeg er en

modstander af den mening, at det blot skulle være et prydnavn for et sted, digteren ikke kender det rigtige navn på. Jeg tror ganske afgjort, at det er en omskrivning (en »kenning«) for vest. Ganske som andre folk i andre lande har betegnet vest som det sted, hvor solen gik ned (occidenten), har digteren her karakteriseret solnedgangsskyerne som luefjelde. Det er en smuk, poetisk og ganske naturlig omskrivning. Og da de oprindeligt danske digte vrimler med billeder, hentet fra naturen, må man være forberedt på — ikke alene her — at træffe på poetiske billeder, som er hentet fra himmelhvælvet, inklusive skyer, sol og måne.

Men de sagkyndige er for tilbøjelige til også at betragte andre stedsbetegnelser, som uforklarlige poetiske indfald. Man må aldrig give op. Hvert eneste navn har sin forklaring. Ingen af dem er tilfældige. Alene den omstændighed, at langt de fleste af navnene er gennemsigtige og lettydelige, bør føre til, at man gør et alvorligt forsøg på også at tyde de mindre gennemskinnende.

Helges fødested er Brålunde. Dette geografiske navn hører til dem, der er kastet i skuffen for hittegods. Der er ingen steder i Danmark, der hedder Brålunde, siger Bugge og andre. Altså er det et »poetisk navn«. Sådan må man ikke give op.

Det er jo slet ikke sandt, at vi ikke har noget stednavn, der hedder Brålunde. Hvert år læser vi i avisen om drenge, der stikker af fra opdragelsesanstalten i Brålunde. Bråskov kalder vi det i dag. Men det gør jo ingen forskel. Lund og skov er det samme. Det ser noget mærkeligt ud, at Helge netop skulle være født på dette lidet påagtede sted syd for Horsens Fjord. Men man kan da altid prøve, om andre ting kan bekræfte det.

Helge var en *ylving*. Han hører altså til »ulvestammen«, og ulvene var ensbetydende med det østersøfolk, som kaldtes glommerne. Og glommerne betyder glammerne, og glammerne, det er ulvene. Helges slægt hører altså til syd for Rügen. Og hans slægt var kommet til Danmark sammen med de andre daner. Det minder ikke meget om Bråskov. Men vi må dog huske på, at glammerne blev revet med af hunnerne, og et eller andet sted i Danmark må de være endt.

Men hvor?

I digtet om Helge Hjørvardsson fik vi at vide at Attila og Hjørvard røvede to kvinder i Svavaland. I digtet kaldtes Hjørwards kvinde fejlagtigt Sigerlin. Men da begge digtene om Helge Hundingsbane kalder hende Borghild, vil vi hellere tro på dette navn. Der er tidligere gjort opmærksom på, at Hjørvard i dette digt er forvekslet med Hjarne, og når vi nu følger Hjarnes senere liv, viser det sig, at han først bliver konge i Freysland, men fordrevet af Fridleif, der vendte hjem fra Rusland. Derefter fulgte vi hans spor til Horsens Fjord, hvor øen Hjarnø blev opkaldt efter ham.

Og dermed endte vi alligevel på det rigtige sted! På Horsens-egnen!

Der er ingen, der siger, at Hjarnø var hans hovedstad. Det ville også være en urimelig tanke. Men måske har han bygget en borg der for at forsvare sit land mod sørøvere. Hans hovedstad har vel været Brålunde eller Bråskov.

Ganske vist fortæller Sakso, at Hjarnø vendte tilbage til Freysland og blev dræbt af Fridlejf. Men det er ikke sandsynligt (Sagnvurdering 17).

Det kan altså godt være rigtigt, at Helge er født i Brålunde. Derimod kan det næppe passe, at han var Hundings bane. Det står i et af Helgedigtene, at Helge var opkaldt efter Helge Hjørvardsson. Digteren ved altså godt, at der har været to Helger, og alligevel begår han en fejl ved at kalde den yngre Helge for Hundingsbane. For af kronologiske grunde må det afgjort have drejet sig om den ældre Helge. Den såkaldte Helge Hundingsbane er først og fremmest Hodbrods bane, og digtene går derfor også let hen over drabet af Hunding.

Først da Helge samler sin flåde sammen til sit storangreb på hadbarden, vrimler digtet med stednavne, som vi let kan finde ud af.

Efter at Hroar har gennemført en straffeekspedition til Freysland, og Ingjald som hævn har hærget ved Issefjord (Isung) og angrebet Hroars forbundsfælle og svoger ved Møn (Moinsheim), begynder Helge at samle en kæmpemæssig flåde sammen.

Som født ylvning har Helge stadig forbindelse med glommerne og andre østerledsfolk og har let ved at få deres hjælp.

Først henvender han sig til beboerne af *Brandøen*. Det er et af de stednavne, sagkundskaben har lagt i hittegodsskuffen og derfor betragter som et poetisk udtryk, der ingen rod har i virkeligheden. Men det lader sig dog gøre at identificere øen med Femern, hvor Brandingerne boede. (Se mine noter[67]).

Dernæst læser man:

»Da kom skibe . . . fra Hedinsøen.
Stolte sås glide fra Stavnsnæsset
skarer af skibe med skjolde gyldne.«

Hedins ø er naturligvis *Hiddensø* ved Rügen. Men »Stavnsnæsset« bliver igen betragtet som et poetisk ord, der ingen steder har hjemme. Men når vi nu ved, at Helges rige strakte sig fra Ringsted til Køge (digtet nævner blandt hans besiddelser Høje Tun, som må være Tune Herred ved Køge), ligger Stevns Klint dog så nær som muligt, ligesom ordet »Stavnsnæs« ligger lige op ad *Stevns*.

Da Helge spørger sin kampfælle, hvor stor flåden er blevet, svarer han:

»talløse stævned fra Tranekysten
kampskibe ud med kækt mandskab
ind i Ørvasunds åbne vande.«

Tranekysten hører også til de navne, man har opgivet at finde ud af, skønt alle kender Tranekær på Langeland. Det er stadig øerne om Østersøen, der leverer skibe til hans flåde. Flåden samles i *Ørvasund*. Dette navn vil måske forekomme den ukyndige læser fremmed. Men det hører tilfældigvis til de navne, de sagkyndige gerne vil kendes ved. Ørvasund er = Stralsund. Både Ørva og Strahl betyder nemlig »pil«, og byen Stralsund har en pil i sit våben. Omskrivningen fra Stralsund til Ørvasund er ikke noget forsøg på at poetisere. Det er nemlig normalt at oversætte stednavne til nordisk. Det polske stednavn Kanuen, som betyder

»sten« hedder på nordisk »Stenborg«, og Stettin, som kommer af polsk szczecina = børste, omskrives til Burstaborg[118].

Om hærens størrelse melder hans våbenfælle, at der er:

»Tolvhundred tro mod kongen.
Men der står to gange tolv i våben
hist på Højtun.«

Hæren er altså væsentlig Helges egen, siden den er samlet på Høje Tun = Tune Herred ved Køge. Men flåden starter altså i sundet syd for øen Strela (nu Dänholm), og næste station på vejen er Varensfjord, der ser ud til at betyde Varnemünde[118 a].

Betydningen af at finde ud af så mange navne som muligt er den, at man så ved, at digteren ved god besked og ikke bruger navne, der kun er mundsvejr. Så kan vi også trygt regne med, at den angivne rute er rigtig. Og det er vigtigt, fordi Sakso efter sine norrøne kilder, der har trukket så mange navne og begivenheder nordpå, kalder Hodbrodd en svensk konge. Men når man starter i Stralsund og dernæst kommer til Varnemünde (eller Varinerne), er kursen vestlig og fjerner sig fra Sverige.

Derimod nærmer den sig til hadbarderne, og det er da også forstået af mange sagkyndige, at Hodbrodd er en omskrivning af hadbarderne.

Men da de sagkyndige ikke har vidst, at hadbarderne boede i Vestslesvig har de forståeligt nok tænkt sig, at han efter Warnemünde måtte smutte ind i en vig, der førte ham sydpå ind i Tyskland. Da han senere sejler forbi Svarinshøj har man lige så naturligt gættet på, at han nærmer sig Schwerin. Nu, hvor vi kender hadbarderrigets beliggenhed, må vi i stedet for regne med, at han sejler op gennem Slien, der skærer sig længst muligt ind i Slesvig. Bortset fra, at vi snart vil finde mange bekræftelser på denne rute, kan man måske allerede i vers 28 finde en første bekræftelse. Hvis ruten mod Schwerin var rigtig, måtte hans flåde sejle langs kysten. Men der står udtrykkeligt:

»stormende for på stolt hærfærd
fyrstens flåde *fjernt* fra kysten.«

Efterhånden som vi nu nærmer os Freysland, bliver det mest spændende at sammenligne Vølvens Spådom med Helgesangene, for at se om beskrivelsen af Freyslands undergang svarer til beskrivelsen af Helges triumf. Allerede i næste vers kan vi skimte en overensstemmelse. Vi ved fra Vølvens Spådom, at landet ikke alene går under for fjender, men at der tillige kommer en frygtelig oversvømmelse, som kun kan skyldes en orkan fra vest.

»Solen sortner. Jord synker i hav«,

står der i Vølvens Spådom. Det er ganske tydeligt en beskrivelse af en orkan, der skyller vandmasserne ind over vestkysten. I det første Helgekvad beskrives den voldsomme modorkan, flåden møder. Bølgerne brag mod skibenes stavn, lyder

»som brådsø og bjerg brast i sønder.«

En senere tid har for at romantisere blandet et uvedkommende sagn ind i Helgesangene, nemlig Hildesagnet, som egentlig er knyttet til glommernes og rugiernes oprindelige bopladser syd for Rügen. I dette sagn bortfører Hedin, Hjarnes søn af et tidligere ægteskab, rugieren Hognes datter Hilde, før han har opnået hendes fars tilsagn. Hedin og Hogne kæmper mod hinanden og falder begge. Valkyrien Hilde vækker hver nat de døde til ny kamp.

Her er sagnet overført til Helge. I det midterste kvad (om Helge Hjørvardssøn) har digteren søgt at råde bod på denne ombytning af rollerne ved at lade Hedin sværge ved Bragebægeret, at han vil ægte Helges elskede. Der opstår derved en tragisk konflikt mellem de to brødre, og man må sige, at digteren har klaret disse vanskeligheder med en fantastisk fin og menneskelig skildring. Hedin kommer angerfuld til Helge og tilstår sit ubesindige løfte. Helge behersker sin vrede og antyder, at han skal møde andre fjender, og at konflikten derfor måske vil løse sig af sig selv. Hedin, der kender Helges ubændige styrke, venter ikke denne udgang. Men det går, som Helge ventede. Og på sit dødsleje siger han til sin brud:

»Blot du vil høre Helges ønske:
Red til Hedin høvdinglejet
og favn den unge fyrste kærligt!«

Men hans elskede har svoret:

»Aldrig at favne en ukendt fyrste,
hvis min højtelskede Helge falder.«

I slutverset opfordrer Hedin hende til at kysse sig og lover, at han ikke vil vende hjem, før han har hævnnet Helge. Det er efter tidens forhold en beundringsværdig sober og menneskelig løsning på en tilsyneladende uløselig konflikt.

I ingen af Helgedigtene har Hilde bevaret sit navn. I de to digte, der bærer navnet »Helge Hundingsbane« hedder hun Sigrun. Men hendes far hedder stadig Hogne. Og om ham melder samtlige sagn, at han efter hunnernes togt har skabt sig et nyt rige i Jylland. Antageligt ligger det nord for kongeåen, men i øst, mens en kong Hrollaugr, der i Hervararsaga er nævnt som konge i Holmgard, må have fået det tilsvarende vestlige rige.

På grund af denne indblanding af et uvedkommende motiv, kommer kong Hogne, hvad enten det er historisk rigtigt eller ej, til at stå som forbundsfælle til Ingjald. Og konflikten mellem Ingjald og Hogne på den ene side og Helge på den anden side får i digtet den motivering, at Hogne har lovet Ingjald sin datter. Teoretisk set er der ikke noget i vejen for, at dette kan være rigtigt. Ingjalds første ægteskab med Svertings datter blev jo brudt, da han dræbte sine svogre. Hroars datter forsvandt under eller før brylluppet, og der er altså ikke noget i vejen for, at han kan stå som bejler til en nordlig nabokonges datter.

Sigrun, der har overtaget Hildes rolle, er som Hilde en valkyrie. Hun flyver over havet og redder Helges skibe fra undergang i orkanen. Ved aften glider flåden ind i Unabugten. Unabugten er hverken et stednavn eller et poetisk påfund. Det er et almindeligt ord for en bugt, hvor der er læ og smult vande (una = finde sig til rette). Og her bliver de råbt an fra Svarinshøj af deres fjender.

Svarinshøj må være det oprindelige navn på halvøen syd for Slien, hvis navn nu er Svans. Jeg har spurgt den slesvigske sted-

navnsekspert, dr. Wolfgang Laur, hvad han mener om denne ordforklaring, og han har elskværdigt besvaret mit brev. Men han tror ikke på min udlægning. Efter hans mening kommer navnet af Svansø (Schwansee) eller Svans-ø. Men i en note til en bog om slesvigske stednavne har han dog selv — før mit brev — antydnet muligheden af min forklaring som sekundær. Imidlertid mener man, at svarinerne har boet et sted i Jylland. Og har halvøen ikke heddet Svarinshøj, er der dog stadig den mulighed, at den kan have heddet Svarins-ø, og at en høj på halvøen kan være kaldt Svarinshøj.

Da der nu er grund til at tro på, at navnene i Helgesangene er rigtige stedsbetegnelser og ikke poetiske påfund, må man trods alt tro på Laur's sekundære løsning, og da vi fra nu af sammenligner med digtet om Vølvens Spådom, må det nævnes, at Svarinshøj også i dette digt findes som en geografisk betegnelse, ganske vist ikke i digtet i den form, vi kender det i den arnemagnæanske samling, men i Snorres prosaengivelse, som altså må have brugt en anden afskrift af digtet. I digtet står der to gange — uden at det giver god mening: »salens stene«[119]. Men hos Snorre står der det ene sted i stedet for »salens stene«: Svarinshøj. Det er altså ganske klart, at man på Island har rettet »Svarinshøj«, som man af gode grunde ikke kendte, da det er en slesvigske lokalitet, til det intetsigende »salens stene (salar steini).«

I Helgesangene står der, at målet for Helges sejlads er Gnipalund, og i Vølvens Spådom står der, da fjenderne nærmer sig:

44. Geyr Garmr miok fyr Gniphelli =
Nu glammer Garm i Gniphule.

Man har villet forklare Garm som helvedshunden, der glammer foran Hel. Men ganske som »salens sten« hos Snorre hedder Svarinshøj, står der i den prosaiske gengivelse i Upsala-Edda *Gnipalund* og ikke Gniphule. Man kan så diskutere, om Helgedigtet eller Upsala-Edda er ældst[119 a]. At Helge går i land ved Gnipalund (som ikke findes på landkortet i dag), bekræftes altså ordret i Vølvens Spådom. Men ikke alene hans landgang passer. Også ordet Garm, som Vølvens Spådom kalder hans hund,

kan identificeres. For der står i den islandske Rolfssaga, *hunden i Lejre hedder Garm*. Garm er altså ikke brugt som helvedshunden, som man har ment, men står som symbol for Lejrefolkene.

At flåden er gledet ind i en fjord, ser vi af, at den kommer i læ i en »Unabugt«. Det kunne også have været Eckernførde. Men efter at flåden er kommet ind i fjorden, kaldes føreren af Helges flåde »sundvogter«. Farvandet er altså et »sund«, men sund på oldnordisk betød et farvand, der var så smalt, at man kunne svømme over det. Og det er kun Slien.

Den fjende, der råber skibene an fra Svarinshøj, hedder Gudmund, og han kaldes bror til Hodbrodd (Ingjald) og søn af Granmarr. Men som sædvanlig kan vi ikke anerkende sagnetes forbrødring. Især ikke, da det andet Helgekvad også gør Starkad til broder. Derimod kan han med sit G godt være søn af en Granmar.

Men Granmar, som her repræsenterer kongefaderen, er ikke den afdøde Frode. Granmar betyder måske »den grå hest«, og det ser nu ud til, at de højeste embedsmænd i Freysland skulle have navne, der endte på -mar. Den jarl, der opfostrede Hjørwards elskede, hed Frånmar (den blanke hest?), og ifølge Sakso blev riget i Fredegods barndom styret af en Vestmar.

Der følger nu et grotesk skænderi mellem Helges skibsfører om bord og Gudmund på Svarinshøj. Sådanne indskudte dialoger er typisk norrøne, og denne smagløse scene, hvor begge parter håner hinanden bl. a. som kvindagtige væsner, der har ladet sig beligge af mænd, har sikkert intet med det oprindelige forlæg til digtet at gøre. Det står som et plat, svinsk og ganske umotiveret indskud i et pragtfuldt episk digt og virker som en gadedrengetegning på muren af et slot.

I det andet Helgekvad, som er ældre, findes der også en skænde-scene. Men den er kort, sober og blottet for svinske beskyldninger, og det må være denne scene, som har inspireret den senere digter til at bygge videre på skænderierne.

I disse vers (19–22) forekommer der et ord, som man endnu ikke har kunnet klare. Der hentydes til, at Helge før har tiltvunget sig Fjorsungarven (arf Fjorsunga und sik thrungit). Snorre har

heller ikke kunnet finde ud af ordet. I sin Edda I opfører han det mellem fiskenavne (fjæsing), men i Edda II som et høgenavn. Og de fleste kommentatorer betragter »fjæsingen« som et øgenavn til hadbarderne uden at kunne forklare, hvad barderne nede i Tyskland skulle have med fjæsinger at gøre.

Nu, da vi ved, at hadbardernes land hed Freysland, og at Froderne var opkaldt efter Frey, ligger det snublende nær at betragte det som en fejlkopiering af digtet, hvor hadbarderne har været kaldt »Frøjsungerne«. Hvis afskriveren (i 10. årh.) ikke har forstået, hvad hadbarderne havde med Frey at bestille, kan en sådan fejlskrivning af et måske ulæseligt ord være ganske forståelig. At sådanne fejlskrivninger forekommer, kan man se i det andet Helgekvad, vers 28, hvor der står Jordan i st. f. »jorden«.

Det værste skældsord, der findes i denne sobre skændescene, er i øvrigt »gedehyrde«. Og det er et ord, som tydeligt henviser til Danmark, da typiske gedehyrder ikke findes i Norge og på Island så tidligt[120]. Men allerede i sangen om Rig, som var forfattet før danernes invasion, tales der om, at Træls sønner må vogte geder. Også Sakso lader Svirthe vogte geder i sin fornedrelsestid. Og i folkevisen fra middelalderen vogter Kragelil geder. Først i langt senere litteratur i Island forekommer gedehyrde som hånsord (Grutland).

Den soberhed og noblesse, der kendetegner dansk digtning på dette tidlige trin, er sikkert en gave fra invasionsfolket. Danerne havde i kraft af deres beliggenhed ved Weichselfloden formidlet verdenshandelen mellem det græsk-romerske rige og Norden. Og det var ikke blot som opfindere af runealfabetet, at de i kultur og dannelse ragede et hestehoved op over urbefolkningen med den starkadske muskelmoral.

Og de noble og beherskede ord, hvormed Helge bebrejder sin flådefører skænderiet fortjener at citeres som et eksempel på en forfinet tankegang:

28. »Hør mig, Sinfjotle, hellere skulle du
mandigt kæmpe og mætte ørne
end med unyttig ordflom døve,
om end I to enes dårligt.

29. Godt jeg lider ej Granmars sønner.
Men *sand* tale sømmer sig fyrsten!
Mig de viste ved Moensheimen (Møn),
at kraft fattes kæmperne ikke.
Ej sværd kuer slige karle!«

Denne noble anerkendelse af fjendens tapperhed, klæder helten godt.

Gudmund rider nu hjem (vers 48) for at advare Hodbrodd. Der står, at han rider ad »Solhjem« til og møder Hodbrodd ved »leddet« (landegrænsen). Jeg ved ikke, hvad Solhjem er for noget. Men da — som vist — næsten alle digtets geografiske betegnelser lader sig tyde og giver mening, tør jeg ikke tvivle på, at der også skjuler sig en realitet bag dette navn. Meget forsigtigt vil jeg antyde, at der lige akkurat på den gamle øst-vest vej fra Slien til Bredsted-Bordelum, ved Treneåen, der dannede grænsen mellem Angel og Freysland ligger en landsby, som hedder Solbrück.

På dette sted, ved »leddet«, meddeler Gudmund Granmarsøn Hodbrodd (Ingjald), at »kølen ved kysten kløver bølgen«, og at ulveslægten (ylvingerne) går glade med kongen.

Vi ser så efter, om Vølvens Spådom også kender Helges landgang, hvor hans krigere vader gennem Sliens vande i land. Og vi finder ganske rigtigt i vers 36:

Elv går østfra gennem edderdale
med sakskniv og sværdæg. *Slid* er dens navn.

Slid er *Slien*! For den, der stiller sig skeptisk og måske ikke finder ligheden mellem Slid og Sli alt for blændende, skal det tilføjes, at Slid også nævnes andet sted i den nordiske mytologi, og da altid sammen med en anden »å«.

»HRID OG SLID«[121].

Og nu er det svært at se bort fra, at dette par må betegne Hreide-å og Slien. Lydmæssigt passer Hrid og Slid naturligvis godt, skønt den slags rim jo normalt ikke var tilsigtet i oldnordisk. Men meningsmæssigt passer de endnu bedre sammen. Ved historisk tids begyndelse gik verdenshandelen fra Eiderens munding

gennem Hreideå og Slien til hele Skandinavien og Østerleden. Det var det lille stykke mellem de to vande, der blev befæstet med Danevirke for at skille det egentlige Danmark fra Eidersumpene.

Hvor har Slien så fået sit d fra? Oprindeligt har Slien heddet Slid. Slid (nom. Slidr) betyder en skede, og Sliens form passer meget godt til den betegnelse. At »det bløde d« bliver til j efter vokal, og at dette j falder bort efter i er helt normalt. I øvrigt er »slire« med dobbeltformen »slidre« endnu i dag brugt om en skede.

Der er ingen grænser for, hvor mange morsomme ting kommentatorer har fundet på for at forklare, hvad det er for en mærkelig å, der fører sværd og knive med sig. Havde man tænkt på, at Helgesangene handlede om det samme, kunne man bare have set efter der:

Her ligger gyldne ved Gnipa lunden
de blåsorte bølgehingste.
Femten skibes folk går i land.

Man kan roligt gå ud fra, at de vadede i land med »sakskniv og sværdæg«, og i Vølvens Spådom (vers 39) læser man videre:

Hun så trægt vade gennem tunge strømme
medsvorne mænd og mordulve
og den, der ilde lokked andens hustru.

Man ser, at Vølven ved god besked, om hvem det er, der vader i land ved Gnipalund i Slid. Det er mordulve, nemlig Ylvingerne! For Helge var jo af ylvingernes æt. Og det var ham, der »lokked andens hustru«. Hun ved øjensynlig også, at Helge lokker Hognes datter, der er lovet Ingjald til hustru. Det sekundære motiv til krigen.

Mens Vølven altså direkte nævner Slien, finder vi ikke ordet i Helgesangene. Når vi slutter os til, at der er tale om Slien, skyldes det for det første, at det er nødvendigt for ham at sejle denne vej, hvis han vil Ingjald til livs. For det andet, at det passer med Svarinshøj, hvis man godtager min udlægning af navnet. For det tredje, at fjorden kaldes et sund, der er et farvand, man kan svømme over, og for det fjerde, at der også bruges ordet »sogn« om fjorden. »Sogn« er et sjældent ord. Det er beslægtet med

»at sug«, og kan altså kun bruges om en smal fjord, der formodes at have strøm (sugning) som en å. Og det gælder Slien i så høj grad, at Vølven kalder Slien en å.

Der stod, at Slien løb gennem »edderdalen«. I selve digtet står der »eitrdala«, og eitir betyder edder og gift. Men digtet er skrevet i Island, hvor man ikke kendte de sønderjyske lokaliteter, og ordet kan let være fremkommet ved, at man har omskrevet det originale ord, som man ikke kendte. Det forekommer mig nærliggende at gætte på, at der i det oprindelige digt har stået, at Slien lå i Eiderområdet. Hvis de på Island ikke kender Eidern, er det nærmeste ord, der kan give mening på oldnordisk, utvivlsomt Eitr.

Da Hodbrodd har modtaget budskabet sender han en hest til Sparenhede og til Mørkskoven efter hjælp. Med den omhu, digtet viser med stednavne, kan man være vis på, at ordet Sparenhede ikke er en licentia poetica for at få et godt bogstavrim til Sporvitnr (hesten). Selv om vi ikke kender heden, kan der let have været en hede af det navn, måske med betydningen »sparsom hede« om et ufrugtbart hedestrøg mod nordvest. Mørkskoven i Holsten lyder mærkeligt, da Ingjald havde fjender der. Men måske har sveverne, som enten hørte til hans rige eller var hans venner beboet den nordligste del af skoven.

En af de personer, han sender bud til, er Hogne, der som far til den kvinde, der var lovet Ingjald som brud, må være en sikker forbundsfælle. De to andre (Hrings sønner), kender vi ikke. Og de er næppe rigtige.

Resten af det første Helgekvad fortæller ganske kort om, hvor hård kampen var, og hvor tappert Helge kæmpede, og i de aller sidste vers siger hans elskede til ham, at nu har han vundet hende og bevaret Hringstaden.

3 c. HELGE ANGRIBER

Vølvens Spådom er udførligere. Og her er der igen én ting, som klart viser, at der er tale om en virkelig historisk begivenhed og ikke om en mytologisk verdensundergang.

Det har generet alle dem, der har skrevet noter til digtet, at angrebet ikke, som man skulle vente sig, kommer fra alle fire verdenshjørner, som det ville sømme sig ved en verdens undergang. Efter digtet kommer angrebene to gange fra øst og en gang fra syd. Og det ser jo mærkeligt ud.

Men slet ikke, hvis digtet handler om Freyslands undergang!

Ingjald havde flere fjender end Helge. Geaterne, altså danerne fra Hreidgotaland II, var Lejrekongernes forbundsfæller, hvad vi blandt andet ved fra Beovulfkvadet.

40. Østpå sad den gamle i jærnskoven
og opfostrede der Fenris' afkom.

Normalt skulle der ingen tvivl være, om hvor Jærnskoven lå. Det oldnordiske Jarnvithr svarer ganske nøje til det plattyske Isarnhoe. Og når tidligere et par spæde røster har vovet at foreslå, at Vølvens Spådom hører hjemme i Sønderjylland, er Jærnskoven praktisk talt det eneste stednavn, de har fæstet sig ved, mens jeg her skal pege på en mængde andre – og allerede har peget på nogle. Det ville derfor være let bare at antyde Jærnskovens identitet med Isarnhoe, der efter at geaternes sydlige Angel var smeltet sammen med Angantyrns svenske Angel, nu udgjorde et Storangel. Men jeg gør det ikke. For når Vølven siger »østpå«, mener hun ikke mod sydøst, men østpå!

Måske er det ikke almindeligt kendt, men ikke desto mindre et faktum, at åen Treene, som med sit nord-sydlige løb danner grænseskillet mellem Angel og Freysland, også har et andet navn – og dette navn er Jarne!

Jærnskoven er altså ikke Isarnhoe, men Freyslands østlige grænseskov, Jarn-vithr! Skovene langs grænseåen Jarne!

»Den gamle«, der sidder i Jærnskoven er en heks (gyge), som skal symbolisere den ondsindede fjendtlighed hos nabofolket. Og hvad er det for et afkom, hun opdrætter? Fenrisynglen?

Eiderområdet (eithrdale) var et af de mest sumpede områder i Nordeuropa, og på oldnordisk hedder »sump« *fen*. Og *fenris* er den kratskov, der vokser på sumpet terræn. Da Freyslands arvefjender i århundreder havde levet syd for landet i moseskovene

(fenris), blev det naturligt for landets beboere at kalde menneskenes fjender for *fenrisulve*. Og det er disse fenrisulve, heksen i grænseskoven opdrætter. Gennem Vølvens Spådom blev dette specielt sønderjyske udtryk for fjendtlig yngel overført til den oldislandske mytologi, hvor man tog ordet »ulv« bogstaveligt.

For at gøre os helt sikre på, at der menes anglerne står der videre i vers 42:

Der sad på en høj og slog sin harpe
gygens hyrde, den lysende Eggther.

Og det er så heldigt, at vi kender Eggther. Vel ved vi ikke meget om ham. Men vi ved, at han var fra Angel. Han har ganske vist ikke et H-navn som geaterne, og heller ikke et V-navn som den gamle angelske kongeslægt. Men han var heller ikke af kongeæt. Derimod var han gift med kong Huggleiks søster, og et sådant ægteskab gjorde man ikke uden at have gjort sig fortjent til det ved store heltebedrifter. Desuden var han far til den store anglerhelt Beovulf.

Da Helges krig begyndte, var Eggther død for længst. Men hadbarden nævner ham alligevel som symbol for deres angelske fjender.

43. Over ham galed i gåseskoven
den lyserøde hane, som hedder Fjaler.

I al dansk tidlig digtning er hanen en vigtig fugl, fordi de danske digtere elsker naturmaleri. Hanen er den årvågne fugl, der vækker mennesker om morgenen, men også til krig. Også i det andet kvad om Helge bruger digteren hanen til sit naturmaleri. Da Helge i sin gravhøj har haft besøg af sin elskede, beder han hende gå, før »Salgovner sejrshird vækker«, dvs. før de afdøde kæmper hos Odin skal stille op til dagens kamp.

Endnu interessantere er det, at det sker i Gåseskoven!

Man kunne tænke sig en Mørkeskov andre steder i verden, og måske også en Jærnskov. Men en Gåseskov er bestemt ikke nogen almindelig skov. På oldnordisk står der »gaglvithr«. Men det er gæs, der gækker, og det er da også traditionelt at oversætte »gaglvithr« ved Gåseskoven.

Men hvorfor skulle Gåseskoven netop ligge her?

Fordi Freyslands kerne strækker sig over to herreder, hvis navn var og er Goes-herred: Nordre og Søndre Goeshherred. Det er mig bekendt, at nogen har villet tolke Goeshherred som geestherred. Men det er ikke sandsynligt. Hvorfor skulle t'et gå tabt? Efter hvilken lydregel? Nej, Goes er gås. Og da jeg besøgte pastor Spanuth i Bordelum og talte med ham om min opfattelse af Vølvens Spådom, kunne han fortælle mig, at der hver vinter overvintrer i hundredvis af gæs ved Slesvigs vestkyst. Her, hvor gæsene i århundreder hvert år vender tilbage til deres vinterhjem, og hvor to herreder er opkaldt efter dem, har Gåseskoven naturligvis ligget. Nu er skovene borte. Men to herreder bærer Gåseskovens navn videre.

Østfra kommer altså anglerne eller geaterne, som de nu kaldes i de oldengelske digte. Og østfra kommer Helge. De vanskelige ord i vers 50: »I jættevrede krummes jordstaven, orm pisker bølger,« forstår jeg sådan, at man med jordstaven tænker på den landsatte hær, der snor sig ad vejens krumninger, mens flåden som en midgårdorm i orkanen stadig pisker Sliens vande.

Og hvem kommer så sydfra?

»Sydfra drager Surt med sals øder (kenning for ild).«

Og hvem er Surt? For os, som ved, at handlingen sker i Freysland, er svaret uhyre simpelt. Men for Snorre og alle senere kommentatorer, der opfatter Vølvens Spådom som en lærebog i gudelære, er han et uløseligt problem. Man kender ham nemlig ikke fra andre steder, der beskæftiger sig med Nordens guder.

I det foregående vers, der taler om Helges flåde, kaldes dens mandskab »skarer fra Muspel«. Og Muspel er et tysk ord, der betegner verdens undergang. At et eller flere tyske ord sniger sig ind i et digt, der er opstået på grænsen af Tyskland, er ikke mærkeligt. Men Snorre har fået den opfattelse, at ordet er en betegnelse for den sydlige verden, hvor der er så varmt, at kun de, der er født i Syden, kan holde varmen ud. Der er altså dog det rigtige i hans opfattelse, at ordet stammer fra sydligere lande.

Om *Surt* mener han så, at han er en jätte, der sidder ved grænsen til denne sydlige verden med et ildsværd, og linjen om, at

Surt drager sydfra med ilden udlægger han på den måde, at Surt ved verdens undergang vil brænde hele verden op med ild.

Det er svært at holde smilet tilbage, når man ser, at Snorre for at forklare dette navn, må opfinde en ildjætte, som overhovedet ikke er kendt i mytologien uden for dette digt, og at man lige op til vor tid har godtaget denne håbløse forklaring, blot fordi man ikke er kommet på den tanke, at digtet ikke handler om verdens, men om Freyslands undergang.

Sagen er uhyre simpel. Surt er det samme ord som *sort*, og navnet Sverting er simpelt hen den tyske form for »sort«. Ingjalds dødsfjender var sakserne, hvis konge, Sverting = Sort (Surt), havde dræbt hans far. Oprindelig havde Ingjald taget imod bod for sin far. Men, ophidset af sin bedste mand, Starkad, havde han dræbt hans sønner. Kan man fortænke Svertings efterlevende slægt i, at de benyttede Helges storangreb til at slutte sig til Ingjalds fjender?

Hvorfor kommer »Surt«, symbolet på Ingjalds saksiske fjender? Fordi han har noget at hævne! Hvorfor kommer Surt sydfra? Fordi sakserne boede syd for Freysland! Hvorfor kommer han med ild? Fordi Sverting dræbte Frode med ild!

Intet er mere ligetil. Den ene skanse for forståelsen af Vølvens Spådom efter den anden falder væk, når vi bare er klare over, hvor handlingen udspiller sig.

Samtidig faldt den anden skanse: Hvorfor kommer verdens undergangsfjender ikke fra alle fire verdenshjørner, men to gange fra øst og én gang fra syd? Helge kom fra øst, og hans forbundsfæller geaterne kom østfra fra Gåseskoven langs Treene (Jarne), og Sverting (Surt) kom sydfra fra Saksen. Set fra vores standpunkt, ville det omvendt have været aldeles fældende, hvis fjenderne var kommet fra alle fire verdenshjørner. For Freysland havde ingen fjender mod vest, og mod nord boede Ingjalds forbundsfæller, Hrollaugr og Hogne.

Resultatet af den vestlige orkan, Helge mødte, afspejler sig også i Vølvens Spådom, idet der antydes en oversvømmelse. Tydeligst ses det i sætningen (v. 57) »Solen sortner, jorden synker i hav«, og i samme vers: »Alle mennesker må forlade deres hjem.« Men

også i vers 46 må man forstå bemærkningen om, at Mims sønner »leger«, sådan, at Mimer, der er knyttet til den hellige kilde i vi'et, betragtes som far til alle vandløb, og at disse under havets pres stiger over deres bredder.

4. *Vølvens Spådom*

Som sagt, handler dette digt om Freyslands undergang, og en sammenligning med sangene om Helge Hundingsbane viser det tydeligt. Men mens Helgesangene er digtet for at forherlige sejrherren, er Vølvens Spådom digtet af en hel anden grund.

Det er et sakralt digt, beregnet på at blive fremsagt af en præstinde ved en helligdom, et »vi«, som er helliget Balder, Odins søn. Jeg vægrer mig ved at tro, at nogen kan læse digtet alvorligt og grundigt uden at komme til dette resultat.

Riget er gået under. De gamle guder er sunket i grus. Blodhævnens tid er forbi. Forsoningslæren er kommet i højsædet. En ny og bedre verden skal komme, og den dræbte, men uhævnede Balder skal træde i stedet for Odin, blodhævnens gud.

Et par strofer, plukket ud af digtets slutning vil gøre det klart:

59. Hun ser op komme anden sinde
jord af havet, som evigt grønnes. . .
62. Da vil usået agre spire,
bedres vil ondskab. *Balder vil komme!*
64. Sal ser hun knejse lys som solen.
Gyldent tækket i Gimle stå.
Der skal skyldfri skarer mødes
og i lys leve lykkedage.
65. Da kommer den store styrer siden
højt fra himlen til sit herredom.

Det er muligt, at de to sidste linjer er interpoleret senere af en kristen afskriver. Men de kan også være møntet på Balder. Man kan slet ikke afvise kristelig påvirkning hos den genopstandne

forsoningsgud, Balder. I så fald må påvirkningen være kommet vestfra fra det kristnede England, som hadbarderne må formodes at have haft stærk forbindelse med efter udvandringen.

En påvirkning udefra er bare ikke nødvendig for at forklare overgangen til en ny etik og dermed trangen til at se den nye etik manifesteret i en ny gudsdyrkelse. Århundredets midte var badet i blod. Men tidernes mildnedes. Psykopaten Heidrek endte som vismand. Selv i Helgedigtningens sejrbravader er der sordin på heltens grumhed. Den gamle og den nye ideologi skurrede slemt mod hinanden i Ingjalds kongsgård, hvor kongen kunne have tænkt sig at »bære sin far i sin pung«, hvis Starkad havde givet ham lov.

Sakso levede i venderkampenes højnationale tid, og han levner ikke den ny tids mand mere ære end en senere tid levnedes »hvad kan det nytte«-politikere. Men det var Starkads udenrigspolitik, der bragte katastrofen over hadbarderne. Krigen mellem danerne og hadbarderne var ramlet frem og tilbage mellem Sjælland og Sønderjylland. Og hvert nederlag havde krævet ny blodhævnskrig. Det ene af folkene skulle knuses totalt, før omslaget kunne bane sig vej.

Den religion, der styrtede sammen med et brag sammen med riget, var alt andet end gammel. Den opnåede en pæn alder i det norrøne. Men hos hadbarderne varede den kun en menneskealder.

For en religionshistoriker er denne tid af den allerstørste interesse. Er guderne navngivne elementer, Tor torden og Woden stormens brag? Eller er guderne helte, der mindes som udødelige? Eller er det en blanding af begge dele? Som regel bliver dette problem behandlet som et filosofisk studium. Her er det lige ved at blive historisk.

Vi ved, at den tyske stormånd Wuotand (= den rasende) var et navngivet element, stormens rasen, og at den — som alt andet, der skaber frygt — var på vej til at skabe gudsfrygt. Den omstændighed, at anglerne — før Attilas tid(?) — satte Woden i spidsen for deres kongers hellige W-navne, kunne tyde på en præ-attilask guddommelighedsgørelse i Nordtyskland og op i Jylland.

Men vi ved også, at i Norden blev Odin først en gud, da han

blev formgivet af Attila. Attila havde tre egenskaber, der gav ham vind i sejlene på vej mod olympen. Han var frygtindgydende. Han var sejrrig, og han repræsenterede til en vis grad en højere kultur. På digtningens, musikkens og retsvæsnets område. Og dertil kom, at han forlangte med guds sværd i sin hånd, at de undertvungne folk dyrkede ham som en gud.

I Freysland dræbte han tre konger i træk og indsatte Hjarne som underkonge. Vi'et i Bardeholm, der i århundreder var viet til Frey, blev et offersted, hvor man ofrede til den nye krigsgud.

Ondt barn har mange navne. Først og fremmest kaldte man ham Odin, den rasende. Dernæst kaldte man ham øjensynligt Hrod (ødelæggeren?), siden Starkad slutter sin æggende tale til Ingjald med at sige: »Nu er Hrod tilfreds.« Endelig kaldte man ham også ved navne, som søgte at gengive hans navn, der for os, som har modtaget det skriftligt, ikke ser vanskeligt ud, men som måske i sin hunske udtale har lydt fremmedartet, ved navne som Adils, Adisle, Atisle, Atle og det angelske Eadgils.

Man har ofte set sagkyndige undre sig over, at Odin også kaldtes Alfader, der forekommer os bibelsk. Man kan jo have lov til at gætte på, at det var et forsøg på at oversætte hans navn. Som bekendt betyder Attila »fader« (»lille far«). Og det var helt i overensstemmelse med nordisk skik at oversætte udenlandske egennavne.

For os lyder det aldeles forbløffende og utroværdigt, at man på ganske kort tid kunne gå fra den ene religion til den anden. Men det er ikke desto mindre muligt. På Island kan man sætte dato på overgangen fra Odinsdyrkelsen til kristendommen. År 1000 blev kristendommen vedtaget på altinget og indført ved lov.

Hvor Attila kom frem — i Tyskland som her — tvang han befolkningen til at dyrke sig som gud. Overgangen fra Freydyrkelsen til dyrkelsen af Attila-Odin blev ikke vedtaget på tinge, men gennemtvunget, antageligt ca. 441 af Attila selv, efter at de tre konger Frowin, Folkvald og Fin var blevet dræbt, og Attilas forbundsfælle Hjarne indsat som konge.

Bordelum, det gamle Bardeholm, Frodernes by, ligger lavt på den yderste geestrand. Men ind imod land hæver landskabet sig

op mod nordøst. Den ene af disse skrænter bærer det spændende navn *Stolbjerg*. Øverst på denne bakke lå der for et godt års tid siden en lille høj af form som en kæmpehøj, og folkesnakken sagde, at i den høj lå der en guldstol. For et år siden blev den gravet væk, fordi der lige i nærheden var et hul, som man gerne ville have udfyldt. Det er den evige, triste mangel på pietet.

Der var ingen guldstol i højen. Men det var heller ikke ventet af sagkyndige. Højen har sit navn, fordi »tulens stol« har stået på den. Herfra talte Freypræsterne til deres menighed, og her ofrede man fjender og kvæg (vel navnlig svin) til frugtbarhedsguden.

Kongerne i Freysland var selv Freypræster, og den ene Frode efter den anden har siddet på denne stol og skuet ud over havet. Måske var det også den stol, som Fredegods balsamerede lig blev anbragt på, da det blev båret landet rundt i tre år, efter at han var ofret til Frey.

På det tyske Generalkarte er Stolbjerg markeret med en stjerne, der kendetegner stedet som særligt naturskønt. Og ingen kan stå på Stolbjerg med ansigtet vendt mod havet, der på grund af en kystdrejning ligger mere i syd end i vest, som man skulle vente, uden at blive grebet af den pragtfulde udsigt. Endnu mere højstemt bliver man naturligvis ved tanken om stedets historiske og religiøse betydning.

Fra den danske arkæolog, Dyggve, og fra det vi, han har fundet ved Tibirke Kirke, ved vi så nogenlunde, hvordan et vi skulle se ud. Det havde form som en lang ligebenet trekant, hvis kortsiden vendte mod nord — hvor Tibirke Kirke nu ligger — og hvis spidsen mandede ud i en hellig kilde (Urds Brønd) i syd. Ved Tibirke Kirke er viet begrænset af ældgamle jordvolde.

Jeg så mig om, da jeg første gang besøgte stedet for at se efter, om der også her var sådanne jordvolde. Til venstre for mig strakte sig en jordvold, ganske mage til voldene i Tisvilde mod syd ned ad skrænten. Men denne jordvold havde ikke megen beviskraft, da det på egnen er almindeligt at indhegne marker med volde af samme udseende, og desuden manglede volden til højre.

Alligevel spurgte jeg konen på kroen ved siden af, om der var en kilde forneden af højen, og det benægtede hun. Trods hendes

benægtelse fulgte jeg jordvolden nedad mod syd, fordi et buskads kunne tyde på, at der var noget fugtigt, og på ti skridts afstand fra buskadset hørte jeg det larme og bruse af kildevand. Det viste sig at være vand, som i en tyk stråle brusede ud af et drænrør. Men selv om det var et dræn, viste det med al tydelighed, at der på dette sted måtte have været en kilde, før drænrøret var indsat.

Midt på viet har Gotthorp Museum for få år siden ladet foretage en udgravning, hvorved man fandt vidunderlige gravgaver.

Man kan altså ikke føre noget sikkert bevis for, at der på dette sted har ligget et hedensk vi. Men alt tyder på det, ikke mindst navnet Stolbjerg.

Derimod kan man med bestemthed fastslå, at der har ligget et vi der, hvor nu Bordelum Kirke ligger, og dette vi skal jeg komme tilbage til senere.

To hedenske vier i en ganske lille, overset landsby!

Det virker underligt.

Men da det sidste vi er beskrevet i Vølvens Spådom, sådan at visse detaljer gør det sikkert, at det er dette vi, der er tale om, og da dette vi i digtet betragtes som anlagt af Odin (Attila), kan man ikke være i tvivl om, at de to vier har deres forklaring i overgangen ca. 441 fra Freydyrkelsen på Stolbjerg til Odindyrkelsen ved Bordelum Kirke.

I en menneskealder godt og vel spurgte man Odin til råds. Og hver gang rådede han til krig.

Efter edsbruddet ved Ingjalds bryllup med Hroars datter, står der:

23. Da gik hver helligstor, hver høj guddom
at drøfte på ting fra domssæder. . .

og svaret bliver givet i næste vers:

24. Ud mod fjenden sendte Odin spyd.
Det var den første fejde i verden. . .

Odins spydkast er naturligvis ceremonielt. Måske har Ingjald selv haft rollen som Odin og som svar på spørgsmålet »krig eller ej« kastet spydet som tegn på, at det var Odins vilje, at krigen

skulle erklæres. Disse krige — tre, siger Sakso — blev landets ulykke og Ingjalds død. I en menneskealder havde man spurgt odinpræsterne til råds, hver gang med det værst mulige resultat. Intet under, at folket efter de måske 40 år følte sig taget ved næsen af Odin og trængte til en ny gud.

Hvorfor valgte de så Balder? Balder hørte jo også til hunnerdynastiet. »Odins (Attilas) anden søn hed Beldeg, hvem vi kalder Balder,« siger Snorre. Det er umuligt at give noget præcis svar på spørgsmålet. Man ser kun af digtet, at de kårede ham, tilmed som eneste gud! Og vi forstår, at de af en eller anden grund i Balder så forsoningens gud, en gud, der svarede til den ny tids etik, da man forlod blodhævnsmorale.

Da nu Vølvens Spådom så nøje passer med Beovulfkvadets skildring af brylluppet i Bardeholm og med Helge Hundingsbanes kvad, får man tillid til digtets historiske værdi, og man får mod til at drage visse slutninger om de historiske personer, Hød og Balder. Det er en helt bagvendt tanke at tro, at Sakso har hørt om den mytologiske Balder og misforstået ham som en konge, der virkelig har levet. Når vi ved, at både Attila under navnet Odin, og Hlōdr og Hunar og Bor, som notorisk er hunner, optræder i Vølvens spådom, er der ikke den mindste smule mærkeligt i, at også en anden historisk person af hunneræt, får sin plads i digtet.

Sakso giver os ingen ordentlige oplysninger om, hvornår den virkelige kong Hød kæmpede mod den virkelige kong Balder.

Det gør derimod Vølvens spådom. For her indsættes Balders død mellem første og anden »vanekrig«. Det er naturligvis et spinkelt grundlag for en tidsfæstelse. Men det viser sig, at denne tidsfæstelse glider smukt ind i det øvrige skema. For det første hjælper efter Saksos sagn Helge Hød mod Balder (de har begge H-navne, er altså begge daner). For det andet er det konsekvent, at Helge som fører for danerne i deres kamp om at underkaste sig hele landet også kæmper mod hunnerkongen Balder. Og for det tredje passer det godt, at hadbarderne har sympati for Balder, fordi han kæmper mod hadbardernes fjende Helge. Endelig sigtes der i digtet om Helge Hundingsbane til kampen ved

Isøre som en kamp, der er overstået før Helges sidste hovedangreb på hadbarderne.

Vølvens spådom kan ikke være digtet straks efter de tragiske begivenheder, men kan måske være digtet i det syvende århundrede. At Bugge ret uimodsagt har fastslået, at ingen af Eddaens digte kan være ældre end ca. 1000, kommer ikke sagen ved, da det er på sproglige indicier, han når sit resultat, og det betyder altså blot, at de i den overleverede form ikke kan være ældre. Deres første forlæg berøres ikke deraf.

Det ville være en vidunderlig oplevelse, hvis man kunne rekonstruere denne første form af digtet. I tidens løb er digtet på sine vandringer gennem Danmark og Norge til Island blevet vansiret af norrøne interpolationer, der virker som blækklatte på et silkebroderi. Remseversene 9—18 om skabelsen af dværge på samleband vil sikkert ingen bibeholde. Sidste halvdel af vers 32 og første halvdel af vers 33 handler om hævn over Balders død og må udelades, fordi de forstyrrer meningen i et digt, der sætter forsoningstanken i højsædet. Ligeledes må 34 og 35 om Loke og 55 om Vidar udgå som unødvendige krummelyrer på et helstøbt digterværk. Det samme gælder vel også om vers 52, der handler om Tors død.

Digtet skal tænkes fremsagt af en præstinde på det vi, der tidligere var Odins, men nu Balders, og det skal, ved at hentyde til de sørgelige begivenheder, der skete i den tid, man dyrkede Odin, forklare overgangen til balderkulten.

Det første vers er misforstået.

Det lyder i Martin Larsens oversættelse:

Hør mig i stilhed, hellige slægter,
høje og lave, Heimdals ægtbårne:
Valfader, du vil det, at vølven melder
fjerne frasagn, hvad først jeg mindes.

Det første linjepar røber, at den danske digter er fortrolig med det endnu tidligere digt om Rig, hvorefter alle stænder stammer fra Heimdal (= Rig).

Det er den næste linje, der er forkert. Ikke oversat! Sådan

står der i originalen: »Vildo at ek Valfødr vel fyr telia«, ordret: vil du at jeg vel fortæller. Men sætningen er dårlig. Hvad vil det sige, at hun skal »vel« fortælle? Og hvad der er værre: Når vi har forstået, at digtet skal fortælle om, hvorfor man forlader Odin, som har svigtet sit folk, kan man dog ikke godt begynde med at spørge Odin, om hvad han ønsker, man skal fortælle!

Men sagen er, at man har to afskrifter af digtet, og det her citerede er normalt det bedste. Men det er så heldigt, at det andet håndskrift (H) har bevaret linjen i dens oprindelige form, som giver den helt rigtige mening. Det er klart, at man på Island ikke har kunnet sætte sig ind i, at et digt, der blev opfattet som mytologisk, har talt ondt om Odin. Og det må være grunden til, at man har lavet om på linjen i det andet håndskrift. I »H« lyder linjen:

villtu at ek Valfødrs vel fyr telja

og det betyder: »De vilde, at jeg skulle fortælle Valfaders *svig*.« og det er faktisk det, hun gør i digtet. Så der kan ikke være tvivl om, at denne linie er den oprindelige.

Præstinden begynder med verdens skabelse.

Og verden er *skabt af hunner!*

Det virker chokerende. Men det bliver den faktisk. De fire verdensskabere er Odin, Bor, Lodur og Hunar. I hunnernes kongerække er Hunar stamfaderen, Bor hans søn og Lodur Attilas svoger (Hlødr-Laudarius) som fulgte med Attila til Danmarks sydgrænse.

Hvis nogen endnu er skeptisk over for den tanke, at Odin og Attila er identiske, må de altså affinde sig med den tanke, at Odin i sin skabervirksomhed får hjælp af tre hunnerkonger! For de andre optræder under eget navn!

Grunden til, at vi studser, er vel, at vi har svært ved at sætte os ind i digterens symbolske fremstillingsform.

Hunnernes kortvarige herredømme i Freysland virkede som en omskabning, en nyskabning. Og det er ikke uden sidestykke i verdenshistorien, at et erobrerfolk med en højere kultur opfattes som skabere.

Først skabes landet, så folket, så viet, og så kommer det skæbnesvangre bryllup og den første »vanekrig«, krigen mod Hroar. Re-

sten fortælles på den raffinerede måde, at Odin opsøger en spåkvinde, der fortæller om Balders død og om den sidste afgørende krig mod Helge.

5. *Vølvens Spådom er dansk*

Når vi vover den påstand, at digtet om Rig, Vølvens Spådom og til dels Helgekvadene er af dansk oprindelse, er det først og fremmest naturligtvis, fordi de i deres indhold er bundet til den sydligste del af Norden. Digtet om Rig til Hreidgotaland I, Vølvens Spådom til Freysland og Helgekvadene til Østersøområdet.

Men nægtes kan det ikke, at når vi piller disse digte ud af eddaen og betragter dem som en samlet gruppe i modsætning til de andre, er der påfaldende fællestræk mellem disse fire digte indbyrdes i modsætning til den øvrige gruppe, og disse fællestræk kan ikke forklares på anden måde, end at de er blevet til under andre himmelstrøg.

Først og fremmest indeholder de øvrige eddadigte næsten alle sammen dialoger. Det gør Helgedigtene også. Men digtet om Rig og Vølvens Spådom er blottet for dialoger, og man har lov til at slutte, at manglen på dialog er typisk for danske digte, hvormed man indrømmer, at Helgedigtningene trods deres danske oprindelse er blevet omformet af norrøne digtere, mens Vølvens spådom ikke er omdigtet, men kun har modtaget interpolationer og til-digtninger.

Endnu mere adskiller de sig fra norrøn digtning ved deres hang til miljøskildringer og især naturiagttagelse. Og dette gælder lige så vel for Helgedigtene som for de to andre.

For det første er skabelsen typisk dansk. Ganske vist begynder vers 3 med »I gamle dage, da Ymer byggede (Ar var alda thar er Ymir byggdi), og dermed sigtes til den islandske forestilling om, at jorden blev bygget af jætten Ymirs kød og knogler. Men vi ser igen, at Snorre har arbejdet med en bedre tekst. For hos ham står der: I gamle dage, da intet var (ekki var), og dermed er den usmagelige suppekogning på en jätte fjernet, og vi får nu at vide,

at dengang var »ej sand, ej sø, ej svale vover« og ingen græs. Mange har gjort opmærksom på, at disse »mangelvarer« peger hen på et dansk kystlandskab. Klipper eller andet typisk norrønt nævnes ikke.

Mest overvældende er dog den store mængde geografiske navne, der tvinger os til at stedfæste digtets tilblivelse i Sønderjylland:

Svarinshøj. I vers 5 skinner solen på »salens sten«. Men »salens sten« er andetsteds hos Snorre erstattet af »Svarinshøj«, og så må man regne med, at Svarinshøj har stået i originalen. For det navn sidder Snorre ikke på Island og finder på. Derimod finder andre af hans landsmænd på at fjerne ordet som for dem uforståeligt og erstatte det med et under verdensskabelsen helt meningsløst »Salens sten«. Efter Helgesangene må Svarinshøj formodes at ligge ved Slien og er vel identisk med Svansens gamle navn Svans-ö, trukket sammen af svarens-ø.

Idesletten. Det næste geografiske navn i digtet finder vi i vers 7. »Aser mødes på Idesletten. I digtets symbolske sprog kan man forstå »aser« som tilhængere af troen på aserne. Det er også tilladt at tænke sig aserne brugt på Snorres måde om hunnerne. Det var jo Burs sønner, der i vers 4 skabte jorden. Og om Burs sønner kan der ikke diskuteres. Burs sønner *var* hunnerne, hvis stamfar han er. Men hvor mødtes de? Få ord har voldt så mange vanskeligheder som »Idesletten«. Den eneste betydning man kan få proppet ind i ordet er noget i retning af »sletten, der bevæger sig frem og tilbage«, og det må vist indrømmes, at det ikke kan være den rigtige ordforklaring. Men sandheden er ligetil:

Ideslettet er Isted Hede. Alle stednavnseksperter er enige om, at Isted har fået sit navn af ordet I, som betyder takstræ. Dette ord havde på olddansk to former I og Ide (den sidste form er bekræftet på svensk). I(de)sted er altså byen på Idesletten! På oldislandsk hedder takstræet yr, og dette ord er også et poetisk ord for bue. Buer blev nemlig lavet af takstræ, og det er sikkert derfor, at den bueskydende gud Ull i nordisk mytologi har sit sæde i »Ydale«^[122], som altså på østdansk ville hedde Idedal, og måske er identisk med Idesletten, Isted Hede. Der findes ved Slien, ikke ret langt fra Isted Hede et Ulsnæs, som man i reglen tænker

sig være et »Ulvenæs«. Men i betragtning af Ulls tilknytning til takstræet, er det vel også tænkeligt, at dette næs har navn efter Ulls bolig Ydale.

Ividi: I vers 2, hvor præstinden ceremonielt skal præsentere sig som en, der ved besked om urtiden, siger hun, at hun har kendt ni verdener og ni »ividi«. Der er til dato ingen, der har kunnet finde en passende oversættelse til dette sjældne ord. Man har foreslået alt muligt, ligefra »Heimdals mødre« til »rodgrene«^[123]. Men når vi nu hører, at Idesletten er takstræsletten, og at takstræet var et helligt træ, og vi ved, at I betyder »taks«, og at vidr betyder »træ«, bliver det mærkelige ord pludselig ganske fortroligt. Vi ser af »idesletten«, at takstræet hører med til verdens skabelse, og når præstinden vil bevise sit kendskab til ni verdener, er det ikke overraskende, at hun samtidigt mindes ni takstræer. Måske har der til hvert vi hørt et takstræ og en ask (Yggdrasil). (NB! danske — ikke islandske træer).

Viet i Bordelum: Skabelsen af det berømte vi, som altså efter den gængse opfattelse skulle være et gudernes vi, anbragt i himlen eller under jorden, lyder sådan (i Martin Larsens oversættelse):

Ask ved jeg knejse, nævnet Yggdrasil,
hvidt slam vander vækstens rødder.
Derfra kommer duggen, som i dale falder.
Den ved Urds brønd evigt grønnes.

Da jeg læste denne beskrivelse af viet, slog det mig straks, at det måtte være en beskrivelse af et bestemt vi, og ikke et mytologisk sted. Navnlig var detaljen med det »hvide slam« mistænkelig, og jeg har heller ikke kunnet finde nogen note til Vølvens Spådom, som kunne gøre rede for, hvorfor Asken skulle stå i slam, og hvorfor dette slam skulle være hvidt.

Jeg rejste derfor til Bordelum for at se på stedet og var forbløffet over, i hvor høj grad stedet mindede om det kendte vi i Tibirke. Kirken lå i den nordre ende af en lang spidsvinklet trekant, og det øverste stykke var omgivet af jordvolde, der aldeles lignede jordvoldene i Tibirke med deres trekantede tilspidsning mod syd.

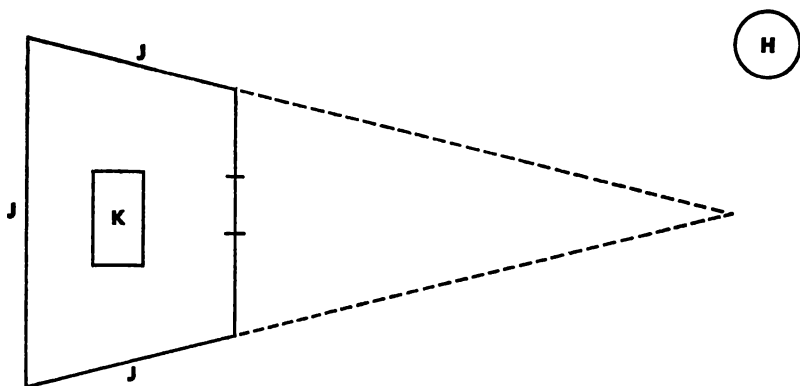

Fig. 5. Viet i Bordelum. J = jordvold, K = kirke, H = Helligkilde.

Min kortskizze (fig. 5) kunne nøjagtig lige så godt have forestillet viet i Tibirke, blot med den forskel, at jordvoldene i Tibirke endnu kan følges omtrent ned til kilden, mens de er sløjfede syd for kirkegården i Bordelum.

Kirkestien fører vestligt uden om trekanten. Så man måtte skræve over et hegn for at komme hen til kilden (Urds brønd). Et par drenge hjalp mig med at finde den, og jeg stod en tid og kiggede ned i Urds Brønd, som var et vandfyldt rundt hul midt på en mark.

Kilden hed *Helligkilden*, af nogle kaldet *Heilquelle*.

At der her lå et gammelt vi, var uden for al diskussion. Kirkegårdens beliggenhed og form, kildens beliggenhed i forhold til kirken og kildens navn forbød andre muligheder.

Jeg besøgte nu pastor Spanuth, den kendte arkæolog, og havde en yderst interessant samtale med ham. Både han og jeg var, hver ad sine veje, kommet til det resultat, at dette vi havde været et Baldervi. Men da jeg sagde, at jeg betragtede viet som det vi, der omtaltes i Vølvens Spådom, fortalte pastor Spanuth mig til min forbløffelse, at sognepræsterne op gennem tiden havde måttet kæmpe mod den overtro, der knyttede sig til Helligkilden, og ganske særligt til *det hvide slam* i kilden!

Gennem hele middelalderen havde man solgt det hvide slam

fra denne kilde som helbredende middel. Det var ikke blot brugt til at smøre på syge lemmer, men man havde smurt dørstolper og lignende med det.

Naturligvis var jeg ikke rejst derned, hvis jeg ikke havde været overbevist om at få min hypotese bekræftet. Men at jeg skulle få et så eklatant bevis for dens rigtighed, havde jeg ikke drømt om. Der kan ikke være nogen tvivl om, at *Viet med det hvide slam* fra Vølvens Spådom er identisk med *Viet med det hvide slam* i Bordelum. De mange kommentatorers forsøg på at finde ud af, hvad det hvide slam i Urds Brønd skulle betyde, kan kun løses, når man anbringer dette vi, hvor det har sin plads – i Frodernes gamle by.

Balders død kan også betragtes som en geografisk indikation, da den efter sagnet er knyttet til Sønderjylland.

Eitrdala = Eiderdalen omtales som det distrikt, hvor igennem Slien går.

Slidr må som sagt være Sliens gamle navn. Denne tydning indebærer, at også andre ånavne i den islandske mytologi stammer fra Sønderjylland, og man kan tænke sig, at de har været nævnt i andre vers i Vølvens Spådom, som ikke er kommet med i de afskrifter, vi kender. Jeg tænker især på *Hrid* og *Vid*, der må være identiske med Reideå og Vidå, der ligger umiddelbart syd og nord for Freysland.

For en fuldstændigheds skyld skal her også nævnes de navne, som findes i digtet, uden at man bestemt kan henhøre dem til et sønderjysk egennavn. I vers 37 og 38 nævnes som nabovier: *Nidavøllom*, *Okoln* og *Nåstrond*. Hvis man nu forudsætter, at disse navne er forvanskede på Island af ukendte slesvigske stednavne, kan to af dem minde om stednavne i få kilometers afstand fra Bordelum, nemlig: Okholm og øen Nordstrand.

Det er let at se, hvordan forvanskningen har fundet sted. Ordene er ankommet til Island ad mundtlig vej. Okholm har mindet om »ukold«, altså et brændende varmt sted. Da Nordstrand gav indtryk af noget nordligt og derfor koldt, har man opfattet det som en modsætning til Okoln, og derfor beskrevet salen (viet) med de ord: »Nord vender døren. Isdråber falder ind ad lyren«.

Først senere — på grund af den uhygge, der knytter sig til beskrivelsen — rettes Nordstrand til det lydligt nærstående Nåstrond.

Med hensyn til den tredje helligdom, Nidasletten, siges det i verset, at den ligger mod nord. Går vi nogle km nordpå fra Okholm, kommer vi til byen Niebüll. Naturligvis opfattes dette stednavn i dag og i de sidste mange århundreder som »Nybøl«, og byen eksisterede ikke i det 5. årh. Men der er ingen, der kan sige, om den ikke, da den blev bygget, fik sit navn efter den slette, Nidasletten, som den lå på, ligesom Isted fik sit navn af Idesletten. Det oldnordiske Nid betød månenæet, og da digteren overalt interesserer sig for sky- og himmelfænomener og i høj grad bruger ordet »nid«, må det anses som en mulighed — men heller ikke mere.

Iarnvidr kunne være Isarnhoe eller jernskoven syd for Eckernförde. Men efter dens beliggenhed mod øst, ligger det nærmere at betragte den som betegnelse for skovene omkring floden Jarne (= Treene).

Gaglvidr betyder ordret Gåseskoven, og da Freysland hovedsagelig består af Nordre og Søndre Goes Herred (= Gåseherrederne), og da hundreder af vildgæs overvintrer her, er det oplagt, at Gåseskoven har været en af skovene langs åen Jarne eller et andet navn for Jernskoven, hvad det jo også efter sin sammenhæng i verset synes at være.

Gnipahule kaldes andetsteds (i Upsala-Eddaen) Gnipalund, og fra Helgedigtene ved vi, at Gnipalund ligger ved Slien.

Det er sket før, at en sagkyndig har gættet på, at Vølvens Spådom måtte høre hjemme i Sønderjylland. Men det eneste, man har hæftet sig ved, er, at jernskoven ligger der.

Nu viser det sig, at hvis man gennemgår *hver eneste* geografisk betegnelse i digtet, kan det påvises, at de praktisk talt alle sammen virkelig er sønderjyske (Svarinshøj, Idesletten, Ividi, viet i Bordelum, Slid, Iarnvidr, Gaglvidr og Gnipalund) og resten (Nidesletten, Okoln og Nåstrond) ikke bevisligt, men dog med nogen sandsynlighed kan forklares som forvanskninger af andre — nærliggende — stednavne.

Så meget om de geografiske indicier.

Om de historiske begivenheder viser en sammenligning med Beovulfkvadets beskrivelse af Freyas ankomst til Ingjalds kongsgård, at de tre vanskeligste vers i Vølvens Spådom bliver let forståelige, når vi opfatter dem som hentydninger til det skæbnesvangre bryllup, medens resten af digtets handling svarer skridt for skridt til indholdet af Helge Hundingsbane.

Også andre navne end de rent geografiske henviser os med sikkerhed til Sønderjylland. Efter digtets symbolske fremstillings-teknik nævnes ingen af personerne ved deres eget navn, undtagen Eggther, og om ham er der slet ingen tvivl. Vi kender ham som angler og far til helten i Beovulfkvadet, og i Vølvens Spådom lurer han ved Freyslands østgrænse.

Hroars datter Freya kaldes i digtet med tre typiske Freyanavne: Gullveig (= guldtåre) Heid (= den lysende) og Ods mø (= gudinden Freya), og hun kaldes udtrykkeligt brud!

Helge er glommer, og glommer betyder glammer, hvormed man mener ulv. Derfor kaldes glommernes fyrsteslægt Ylvingerne. I Vølvens Spådom gennemfører man at kalde Helge *Ulven*.

Meget påfaldende er det, at *Garm* glammer ved Gnipahule, da Helge går i land, da vi fra Hrolfsagaen ved, at Garm er Lejre-kongernes hund.

I middelalderen lå der i Bordelum, umiddelbart foran geesten, altså på mosegrund en borg, der hed *Up Husum*. Up er det nytyske auf, og borgen kunne altså have fået sit navn, fordi den var bygget oven på et tidligere bygningskompleks, der hed *Huse*, og det er ejendommeligt, at man i Vølvens Spådom to gange taler om at »komme til *Huse*«. Første gang er det hunnerguderne Odin, Hønr og Lodur, der, da de skal give menneskene ånd, kommer »at Husi«. Martin Larsen finder udtrykket »til huse« så malapropos, at han uden videre retter det i sin oversættelse til »langs havet«. I noterne skriver han: Originalteksten har »til Huse«, hvilket i denne sammenhæng synes uden mening.

Den anden gang, ordet forekommer, er i vers 22, da Freya kom »til husa«. Man kan ikke se bort fra at ordet begge gange ville give

mening, hvis man betragtede det som navn på Freyslands kongeborg.

De mennesker, som guderne finder og giver ånd, hedder *Ask* og *Embla*. Den, der læser digtet flygtigt, lægger kun mærke til, at navnene er trænavne, og det er internationalt at sammenligne mennesker og træer (sammenlign med biblens udtryk om det syndige menneske: »hans grene skal afhugges for oven og hans rødder rådne forneden.«).

Men tænker man nøjere over det, viser det sig, at også disse ord med bestemthed binder Vølvens Spådom til Danmark. Askens maksimale nordgrænse er 63° 40" og elmens 67°. Asken kan altså ikke trives på Island, elmen kun rent teoretisk. Men den uafviselige sandhed er, at *ingen af disse træer findes på Island*. I Nordnorge findes de heller ikke. I Sydnorge trives de på lave steder, men er sjældne. Men i Danmark hører begge træer til de almindeligste. Især er ask fundet hyppigt i moser fra jernalderen og har eksisteret i alle Danmarks skove!

Er det nu ikke også mærkeligt, at dette såkaldte »islandske« digt, og den »islandske« mytologi, der for en stor del blev bygget på misforståelser af dette digt, netop vælger *Asken* til det hellige træ Yggdrasil? Der var ingen ask på Island. Ingen islændinge vidste, hvordan træet så ud, og højst sandsynligt vidste heller ingen islænding, at der overhovedet var et træ, der hed Ask. Fra det danske digt om Vølvens Spådom gled asken ind i digte, som givet er af islandsk oprindelse. I Grimnismal nævnes den 5 gange.

Man kommer uvilkårligt til at smile, når man læser vers 20 i Vølvens Spådom. Det er fire linjer for langt, og det er ret oplagt, at det må være de første fire linjer, der er indsat eller tildigtet i Island. Verset kommer umiddelbart efter vers 19, som handler om viet, og hvor vi har fået at vide, at træet ved den hellige kilde er en *ask*. De fire indskudte linjer fortæller, at nornerne kommer fra kilden under »træets« rod. Martin Larsen har taktfuldt skrevet »træet« i sin oversættelse. Men det morsomme er, at der på islandsk står »tholli«, og thollr betyder *fyrretræet*! Den islænding, der har føjet de fire linjer til vers 19, har glemt, at der i vers 19 står, at træet var en ask, og kalder det nu et fyrretræ! Hvorfor? Fordi fyrren var et almindelig kendt træ på øen.

Helge er Helge II, Hunding er den hunnerkonge, som Helge I dræbte. Hodbrodd skal opfattes som hadbarden og er Ingjald, og Starkad, der også kæmper på Ingjalds side og kaldes hans bror, er en sjællandsk konge, men særlig kendt som Frodes og Ingjalds hirdmand og hans børns opfoster. Personen Starkad og stedet Hlæbjerge borger for, at kampen finder sted i det sydlige Jylland og ikke — som Sakso tror — i Sverige.

At Helgekvadene handler om danske tildragelser er hævet over enhver tvivl. Om digtene er danske eller norrøne er mere tvivlsomt. I deres form er de norrøne, måske færdigdigtede i England af en nordmand, som Bugge mener. Men et dansk forlæg må de have haft. Og det er let at påvise de danske reminiscenser. De findes i naturbeskrivelserne.

I vers 38 siger valkyrien om Helge: (i Martin Larsens oversættelse:)

Sådan stod Helge blandt højbårne
som ædelformet *ask* blandt tjørne,
som en kron tyr, kold af duggen,
ses rage op blandt alle hjorte
med horn, der gløder mod himmelbuen.

Også her er asken, det typisk danske træ, et bevis på, at naturmaleriet er af dansk afstamning. Men også hjorten er typisk dansk. Bugge, som regner med en norsk forfatter, siger, at hjorten kun spiller en ringe rolle i Norge, og at rådyrene, som den rager op over er aldeles ukendt i Norge.

I niende vers i det første Helgedigt sammenlignes helten med en elm, og det må også være et indicium for dansk oprindelse.

Selv om disse digte i modsætning til digtet om Rig og Vølvens Spådom indeholder en del dialoger som andre norrøne digte, er det dog ikke i højere grad, end at nordmanden Bugge kan sige, at »fremstillingen af den ydre handling optager større plads i forhold til personernes ordskifte end i noget andet norrønt mytisk-heroisk kvad med undtagelse af digtet om Rig«[125].

Havde Bugge blot taget Vølvens Spådom med, havde han klassificeret netop alle de digte, vi her erklærer for at være af dansk oprindelse, som en enhed, der adskiller sig fra norrøn digtning.

EFTERORD

I Oldtiden havde Norden ingen historisk forfatter. Men der var i befolkningen en umættelig hunger efter viden om fortiden, som gjorde, at fortidens begivenheder blev fortalt om og om igen og debatteret og vurderet og drøftet med etisk og moralsk alen. Og måske har klimaet i Norden, hvor befolkningen var bundet til meget indendørs liv sin andel i æren for, at så mange sagn holdt sig op gennem forhistoriens mørke århundreder.

Navnlig i den sydlige del af Norden, i Danmark og Østerledet sporer man desuden en sjælden nøgternhed. Alt for store overdrivelser er sjældne. Vi har ingen helgeninde Ursula, der flygter med 11000 jomfruer. Og det ser ud til, at fantasien ikke løber så meget løbsk som i det norrøne, hvor man med tiden følte lyst til at spæde det historiske stof op med eventyrmomenter for at gøre det morsommere eller mere spændende.

Der var før Sakso gjort forsøg på at samle folkeminder og sagn. Men disse forsøg var en tynd kop te, sammenlignet med Saksos ni bøger fra hedenskabets tid. Vi skylder derfor ikke blot befolkningens åndelige videtrang og fortællelyst, men også Saksos helt utrolige evne til at opsnuse sagnene, tak, fordi vi i dag ved at sammenligne de alt andet end fejlfri overleveringer dog er i stand til at finde den historiske kerne og rekonstruere de begivenheder, der ligger bag dem.

Man forstår, at de sagkyndige, der var nærmest til at gøre forsøget på at presse sagnene for et historisk handlingsforløb, er vejet tilbage for opgaven, fordi deres videnskabelige samvittighed har holdt dem tilbage fra at uddrage noget af et stof, der er så befængt med fejl. Nu har en ikke-fagmand ud fra den betragtning, at de enkelte sagn nok er forkerter, men at en sammenligning mellem dem dog måtte kunne udkrystallisere en virkelighed, вовet forsøget. Og resultatet er dog, at der er dukket et ganske konsekvent, omend noget overraskende handlingsforløb op. Og alene den omstændighed, at dette handlingsforløb ikke kolliderer med

den historiske kerne i de talløse sagn, gør det sandsynligt, at resultatet i hovedsagen må være rigtigt.

Foruden den fordel, at man ud af sagnene ved sammenligning når til en forståelse af den historiske kerne, opnår man også at vinde en helt ny forståelse af sagn og eddadigte, som hidtil har været misforstået, fordi man ikke kendte de historiske begivenheder, der sigtes til.

Navnlig gælder det Vølvens Spådom, som vinder betydeligt i skønhed ved at blive befriet fra Snorres plumpe og barokke forklaringer og få lov til at genopstå, som det, det var, nemlig en elegi over et stort folks sidste kamp for at bevare sin selvstændighed.

SAGNVURDERING

1. Et sagn er altid forkert i den form, det er overleveret til os.
2. Et sagn er aldrig opdigtet, men et ærligt forsøg på at overlevere den historiske sandhed til eftertiden, og derfor indeholder sagnet altid en historisk kerne.
3. Den stærke »forbrødringstrang« bør gøre en skeptisk over for meddelelser om, at to helte er brødre.
4. Tendensen til at gøre en konges efterfølger til hans søn, gør, at man kun skal tro på faderskabet, hvis også andre ting tyder i samme retning.
5. Reglen om, at far og søn har samme forbogstav har stærkere beviskraft end sagnets opfattelse af slægtskabet.
6. De norrøne sagn viser en tendens til at trække begivenhederne nord på. Hvis sagnenes geografiske angivelser ikke stemmer med hinanden, og et af sagnene er norrønt, skal den sydligste angivelse foretrækkes.
7. Da mange sagn er set fra et engelsk synspunkt, har Nordriget betegnet landskabet omkring Åbenrå og Haderslev, og dette Nordrige er ofte senere blevet forvekslet med Norge. Når Norge af andre grunde ser forkert ud, må man derfor undersøge om Nordslesvig giver bedre mening.
8. Da Angel i lang tid var i svensk besiddelse, må man, hver gang sveerne nævnes, undersøge, om det er sveerne i Upsala eller i Angel, der er tale om.
9. Når en begivenhed og den person, den angår, ikke kan passe til hinanden, f. eks. af kronologiske grunde, er det begivenheden, der er rigtig, og personen, der er forkert.
10. Hvis Sakso fortæller om en udenlandsk konge (f. eks. østgoternes konge Ermanrek), som om han var dansk konge, betyder det *ikke*, at sagnet er importeret fra udlandet. Det betyder, at Sakso og vi stammer fra dette folk, at folket er indvandret til Danmark og har fortalt de efterfølgende generationer om de foregående[1].

11. Ligeledes: Hvis danske sagn melder om konger (som Dan og Danp), der aldrig har været danske konger, men er mytiske figurer fra Rusland, betyder det ikke, at disse mytiske figurer er importeret, men at vi mellem vore forfædre tæller folk (hreidgoter), der har boet så tæt ved russisk område, at de har betragtet disse mytiske figurer som deres tidligste konger.
12. Med Hälsingaland menes tit et landskab ved den botniske bugt. Men når det bruges sådan, at man må gætte på et sydligere land, kan der være tale om Nordtyskland ved den flod, romerne kaldte Chalusos (Oder?[2])
13. Da Sakso et enkelt sted åbenlyst siger, at han ikke ved om der er tale om Fyn eller Finland, er det et fingerpeg om, at vi på steder, hvor Finland virker helt unaturligt, tør gætte på, at »finsk« er en fejlhuskning for »fynsk«.
14. Private familiestridigheder som årsag til storpolitiske krige kan man som regel se bort fra.
15. Betegnelser som Danmark, Norge og Sverige, som eksisterede på Saksos tid, men ikke i det 5. årh., er *altid* forkerte!
16. Lejre kommer af et ord »Hledra«, som betød en lettere bygning, der især brugtes ved offersteder. Sådanne »hledra« fandtes mange steder. Men kun i landsbynavnet »Lejre« er det endnu bevaret. Sakso troede, at hledra altid betød landsbyen Lejre. Så når Sakso stedfæster en person eller en begivenhed til Lejre, kan dette søges hvor som helst i landet.
17. Jo berømt en konge er, des flere sagn går der om hans død. Attila dør seks gange. Når en konge meldes død i det ene sagn og fortsætter med at kæmpe i andre sagn, er det hans død, der er forkert og hans fortsatte kampe, der er rigtige.

NOTER OG HENVISNINGER

1. Lukman: Ermanric hos Jordanes og Saxo (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning 149), der viser, at Ermanriksagnet hos Sakso fortæller virkelige tildragelser, der ganske vist fandt sted efter Ermanriks død. — 2. Gudmund Schütte: Gotthiod und Utgard I § 24 (1935). — 3. Lukman: Skjoldunge und Skilfinge 1943, side 24. — 4. Heyne: Beovulf 1879, side 125. — 5. Gutenbrunner i Gotthorperschriften zur Landeskunde Schleswig-Holstein I 1952, side 103. — 6. Mommsen, Olrik, Wessin, Shetelig. — 7. Walther A. Bekrendsohn: Zur Vorgeschichte des Beovulf, 1935, side 219 ff. — 8. Axel Olrik: Dansk Heltedigtning 1910 II, side 223: »Ingjald og Frode er, som vi ved, gamle hadbarkerkonger, som kun Starkad-digtingen flytter op på danernes trone«. — 9. Finsborgfragmentet og Beovulfkvadet. — 10. I Widsith (124) findes et navnepar: »Withergield and Freoderic«, som endnu ikke er opklaret. Malone har dog en fornemmelse af, at Freotherich har med hadbarderne at gøre, siden navnet allittererer med Frode. Da et F-navn kun forekommer en enkelt gang i Europa, og i Norden ikke uden for hadbarderriget, kunne han trygt have udtalt sig med større sikkerhed. Navnet betyder simpelt hen »Fredegod«. Derved er man klar over, at Withergield skal søges i nærheden, og da Beovulfkvadet (2052) omtaler den gamle kæmpe, der ægger Ingjald til hævn, bruger han ordene »withergyld tøver«, der både kan oversættes som »hævnen tøver« og Withergyld tøver«. Når inna gjald på oldnordisk betyder »yde gengæld«, er det hermed i høj grad sandsynliggjort, at »ingjald« er et alm. substantiv og ikke et nom. propr. Et sikkert bevis er det dog ikke, da også egennavne kan skifte forstavelse af hensyn til allitterationen (Withmyrgings i st. f. Ongendmyrgings og Svanhild for Foglhild).

11. »Mindesangertidens lyrikere og epikere finder forbavsende ofte lejlighed til at omtale Fruote von Tenemark,« siger Axel Olrik i Danmarks Heltedigtning II, 1910, side 279. — 12. Malone: Widsith (1935), side 174. — 13. Heyne: Beovulf 1819, side 121. — 13 a. Olrik: Da. Heltedigtning 1910 II, side 266 + fodnote. — 4. L. L. Hammerich: Über das Frisische. — 15. Oldsvensk: a mat ok male = oldfrisisk: to met and to mele. Oldsvensk: øpen = oldfris. epen. — 16. Hoekstra's doktordisp. Die 17 Keesten. — 17. Herom enes: Lauridsen, Boetius, Peters, La Cour, Bjerrum og Peter Jørgensen. — 18. Gunnar Ekholm i Nord. Tidskr. 1956. — 19. Hun kaldes i Beov. 621 »helming«, sml. Malone Widsith 1935, side 162. — 20. Voluspá 30, 4, citeret efter Helgasons Eddadigte I 1955.

21. Vafthrudnismal 12, 5, cit. e. Jon Helg. Eddadigte II, 1956. — 22. Jordanes' Goterhistorie XIV, 19 »Gapt genuit Humal.« — 23. Gotthiod und

Utgard 1935. — 24. Priscos: *Fragm. Hist. Græcorum*. IV, 89. — 25. Hei-dreks saga Nord. Oldskr. 1847, side 26. — 26. Sakso: 6. bog. — 27. do. 1. bog. — 28. do. 4. bog. — 29. do. 7. bog — 30. do. 6. bog.

31. Hervararsaga, Nord. Oldskr. 1847, side 26. — 32. Ynglingesaga, kap. 21. — 33. W. Bebary: *Zur Hervararsaga* (*Arch. f. Studien der neueren Sprachen u. Litteratur* 1915). — 34. Beov. 2455. — 35. »Nogen efterretning om egtl. gudsdyrkelse af Balder findes ikke,« siger Olrik i *Salm. Lex.* — 36. Se kapitlet om »den store inspirationskilde«, hvorefter slaget ved Isøre kan tidsfæstes til mellem den første og anden »vanekrig« og svarer til de i *Widsith* — v. 47–49 — omtalte kampe mellem Hrodgar og hadbarderne, der også er nævnt i *Saksos* 2. bog. I *Helge Hundingsbane* I kalder Helge (v. 21) *Hodbrodd* »Isungs bane«, hvorefter Hød må have været i forbund med Ingjald, som var hans nabokonge i syd. Hertil svarer endelig *Hrodgars* bemærkning i *Beov.* (1856–59): *Hafast* *thu* *gefereð*, *thät* *tham* *folcum* *sceal*, *Geata* *leodum* *and* *Gar-denum* *sib* *gemænum* *and* *sacu* *restan*, *inwit-nidas*, *the* *hie* *ær* *drugon*, *der* *forudsætter* *en* *tidligere* *fejde* *mellem* *daner* *og* *geater*. — 37. *Version R*, se *Jón Helgasons* udgave, side 36. — 38. *Version U*, do. s. 117. — 39. *Hervararsaga* (Nord. Oldskr. 1847), kap. 3. — 40. A. Olrik: *Saksos Oldhist.*, 1894, side 41. — 40 a. *Diskussionen om Mistel-teinn*, se: *Huitfelt i Årb. f. Nord. Oldk.* side 105 ff. 1941, og svaret fra *Inger Boberg* i *sm. tidskr.* 1943.

41. I *Widsith* omtales desuden et folk, der hedder *Baningas*, og i *Origo gentis Langobardorum* et folk med et lignende navn (*Bainab*) (se note 64). Det oprindelige keltiske folk hed *Boier*, og efter det fik *Bøhmen* sit navn: *Boiohaenum*. Hvis man ikke finder navneligheden mellem d. 5. årh.'s *Baninger* og *Cæsartidens Boier* stor nok, er det værd at lægge mærke til, at de *Boier*, der kom til *Italien* og slog sig ned i *Bologna*, kaldte byen *Bononia*, et navn, der indeholdt *Baningerne* n. Desuden angives i *Widsith*, at *Baningerne* konger hed *Becca*, og dette navn ser keltisk ud, idet *Becco's* på keltisk betyder »lille«. — 42. *Alcuin: Vita Willibrordi.* — 43. *Soebs*, *Krogmann*, *Schwerin*, *Spanuth*, *Laur*, *Henning*, *Adam af Bremen*, *Gutenbrunner*, *Much*, *Hermann*, *Wirth* m. fl. — 44. *Spanuth: Stollberg, ein altes frisisches Zentralheiligtum.* — 45. *Hinz, Kersten og La Baume: Vorgeschichte der Nordfriesen* (2. bind). — 46. *Ynglingesaga*, kap. 5. — 47. do. kap. 25. — 48. do. kap. 26. — 49. *Sakso*: 5. bog. — 50. Efter *Arngrim*, kap. VII, *Årb. f. Nord. Oldk.* 1894 er *havkoens* rolle overtaget af en hjort, hvad der er særlig bemærkelsesværdig, efter som en hjort er ukendt på *Island* (s. 110: *Hic cum cervum venatu assecutus hasta transfoderet, cervi conversi cornibus ventrem et viscera confixus occubuit*).

51. *Priscos: Fragm. Hist. Græc.* IV, 78, 82, 83, og 91. — 52. Her citeret efter *Lukman: Skjoldunge und Skilf.* 1943, side 95. — 52 a. Et bevis på, i hvor høj en grad *hunnerne* imponerede *germanerne*, er det tyske ord *Hüne*, brugt om »kæmpe« i betydningen af *overnaturlig størrelse*. Efter *Paul:*

Deutsches Wörterbuch afledes ordet af hunner og stammer fra Nedsaksen. — 52 b. se Salm. Konvers. i artiklen om Odin. — 53. Ynglingesaga, ka. 5. — 54. Se i Martin Larsens overs. af Eddadigtene 1946 II, f. eks. side 11 »Slagen lå Sigurd syd for Rhinen«, side 138 »Lad os. . . råde for Rhinens røde malme. Særlig interessant er Oddruns Klage (s. 159), fordi den synes at foregå, mens Attila er i myrgingernes land, mens Heidrek (Dan) er i nabolandet Hreidgotaland II. Attilas land kaldes både hunnerland og Mornaland. Men både Morna, Myrginger og den endnu eksisterende by Marne, er beslægtet med Moor = mose. — 54 a. Ynglingesaga 29. — 55. Lukman: Skjold und Skilf. 1943, side 121 ff (+ 4, 6, 7, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18). — 56. Hervararsaga (Nord. Oldskr. 1847), side 26: Heidrekr konungr fór med her sinn sudr i Hunaland. Side 27: Eitt sumar sendi hann menn austr i Holmgarda. S. 45: Hlœdr reid austan. — 57. Atlakvida inn grœnlanzka, str. 5. — 58. Fragm. Hist. Græc. IV, 69–110. — 58 b. Sakso: 5. bog. — 59. Much, støttet på Grundtvig 1893, side 141 (citeret efter Malone: Widsith). — 60. Widsith 93–96 (leofum te leane, thæs the he me lond forgeaf, mines fæder ethel).

61. Björkman: Studien über die Eigennamen im Beov. — 62. R. Heinzel: Über die Hervararsaga 1887. — 63. Olrik i Nord. Oldk. 1894, side 141. — 64. Anden mening kan man vel ikke få ud af Arngrims slut-sætn. i kap. VI: »Cujus Dani, paternam ditionem jam adepti, subditi omnes Dani dicebantur.« — 65. Frazer: The golden bough II, 2, side 258 ff. — 66. Paul Selk: Erntebräuche der Landschaft Angeln (Jahrbuch des Angler Heimatvereins 1955). — 66 a. K. Krohn, Sampsa Pelle rooinen: Finn. ugr. Forschung 1904, s. 231–48. I William of Malmesbury's krønike — se note 100 — fortælles om negkongen Scaef, at han kom sejlene til Skåne og senere blev konge i Hedeby. Han følger altså også negkulturs rute. Så han må stamme fra Holmgard. — 66 b. Axel Olrik: Da Helt. II, s. 255. — 66 c. Ole Klindt-Jensen: Bornholm i Folkevandringstiden, 1957, side 83 ff. — 66 d. do. S. 91 ff. — 67. *Brander* må være de Brondingas, som omtales i Widsith 21 med en konge ved navn Breca. Man har hidtil opgivet at lokalisere dem eller anbragt dem i Norge som naboer til hadraumerne. Men efter kapsvømningen i Beovulfkvadet må man snarere gætte på en kyststrækning syd for Femern, hvor måske Grossen *brode* har bevaret det gamle navn, som vel har med brænding at gøre. *Bjarbi* kan være Bjærmerne. *Hjarrande* er Hedins far og hedder på tysk Horant og på dansk Hjarne. *Tirvingerne* er uden diskussion vestgoterne. *Tanner* er ukendt. Men Starkad kæmper netop i Østerleden med en mand ved navn Tanne, som kunne være eponym for dette folk. Tvende *Haddinger* må være de to Hedin'er. Sakso bruger selv navnet Hadding om en af dem. Egentlig er »haddinger« vel folkenavnet, svarende til »Deor's« Heodeningas. Hjørvar og Hjarvar er naturligvis Helge Hjørvardssøns far. Kun *Roni* er tvivlsomt. Men Widsith omtaler dog Hronerne, hvis hjemstavn ingen kender. Conybeare har sam-

menlignet dem med Beovulfkvadets Hronesnæs, som ser ud til at ligge umiddelbart ved Angel. — 68. Efter et andet ms. var det ikke Angantyr, men Hjørvard, der i kvadet om Helge Hjørvardssøn skildres som den evigt forelskede. — 69. »Krop« ligger i S. Fræzlet Herrede, Isted Syssel. — 70. Finsborgfragmentet.

71. Beovulf, 446 ff. — 72. A. Olrik: Saksos Oldhist., side 1. — 73. Bugge: Helgedigtene 1896, side 181. — 73 a. O. Klindt-Jensen: Bornholm i Folkevandringstiden 1957, side 7: »Daugmaleborg blev netop nu (i Folkevandringstiden) udvidet og fik stærk befæstning af træ. . . fungerede som magtcentrum ved den vigtige handelsvej.« — 73 b. Lejrekroniken (Gertz's udgave), side 48—54. — 74. Monumenta Germaniæ Historica, Auct. Antiq.: 9 og 482. — 75. Kjer: Beovulf, 1915, side 172. — 76. Grein. — 77. Hydluljod, 15. — 78. Haldan Bjerggrams saga. — 79. Beovulf: 2201—07, 2380—97, 2612—20. — 80. Jordanes, Mommsen ed. MGHaa V, 1.

81. Cassiodores. Mon. Germ. Hist., Auct. Ant. 12, 330 og Jordanes (ed Momms.) 77 og 121—122. — 82. Sigerlin er formodentlig samme navn som Sigelint, der er kendt fra flere middelhøjtytske digte som Sigfreds mor og Sigemunts hustru. I den nordiske digtning hedder den tilsvarende kvinde Hjørdis, Eylima dottir. — 83. A. Olrik: Danm. Heltedigt. I, 1903, side 155, 158. — 84. Ynglinge saga, kap. 29. — 85. Af hensyn til Bedafortolkeres tidsangivelse for den angelsaksiske invasion. — 86. Det fremgår af Helgekvadene, der gør Helge I til Hjørwards søn, mens han ellers i danske sagn og Beovulf betragtes som Hroars bror. — 87. Således opfatter jeg Saksos tågede bemærkning i 2. bog om »Hesc, Eir og Hler«. Den er iøvrigt meget omdiskuteret. — 88. Saksos 2. bog. — 89. Se iøvrigt Lukman: Skjoldunge und Skilfinge 1943, der helt fornægter Hrolf som dansk konge. — 89 a. Denne opfattelse forudsætter, at Aluf, Helges elskerinde og Yrsas mor er identisk med Dans fraskilte hustru. En slags bekræftelse fås ved, at Dans hustru siges at være barnebarn af Frode, og i Grottesangen, hvor Fenja og Menja forbander Frode, forbander de også hans efterkommere og nævner i vers 23 Yrsa: »Yrsa kan sin arving nævne søn og broder. Det er sandhed kun. Denne blodskamsigtelse kan kun komme Grottesangen ved, hvis Yrsa stammer fra Frode, hvad hun ganske vist også ville gøre, hvis man med urette betragter Halfdan som søn af Frode og Helge som søn af Halfdan. — 90. Gregor von Tours: Historia Frankorum (Arndt og Kusch's udgave) MGH Scriptores Rerum Merovingicarum I (1885) III, 3, giver ikke årstallet. Men I. P. Jacobsen daterer 525—30.

91. Lukm. Skj. og Sk. 1943, side 113 ff. — 92. M. T. H. Møller: Das altenglische Volksepos 1883, s. 94. — 93. Heyne: Beovulf 1879, side 121. — 94. Gering: Beovulf 1906. — 95. Efter Heynes udg. lyder 1143—45: Swa he neforwyrnde worold rædenne, thonne him Hun-lafing hilde-leoman, billa selest, on bearm dyde. Adolf Hansen (1908) oversætter: Men skønt den ædle modtog den ære, at Hunlaf gav ham en herlig kling, hvis æg var

berømt blandt alle friser, så. . . Men Gering siger: So wies auch der Edling die Ehrung nicht ab, als Hun ihm Lafing, den leuchtenden Hieber, in den Schoss legte, der Schwerter bestes. — 96. Se prosaindledningen til Helgakvida Hundingsbana II. — 97. Om Uptar se Lukman: Skjoldunge und Skilfinge 1943, side 113. Om hans død, se Thierry: Histoire d'Attila 1856, 47. — 98. H. Schück i 3 afhandlinger fra 1907—9. — 99. Jørgen Andersen i Nord. Tidskr. 1950. — 100. Kan ikke den kendte overgang fra oldengelsk g til nyengelsk j (Geard-yard) forklare, at Beda har gengivet oldeng. geat ved lat. jut-? — 100 a. Schütte: Gotthiod und Utgard 1935, side 108. — 100 b. Huitfelt: Mistelteinn (Arb. f. Nord. Oldk. 1941, angrebet af Inger Boberg: Balder og Mistelteinn (smst. 1943).

101. Skjaldskablæren kap. 64. — 102. Beovulf 2201—7. — 103. Lukm. Skj. u. Sk. 1943, s. 112. — 104. Marquart: Osteur. u. ostasiat. Streifzüge 1903, 370. — 105. Kong Hane, se Sakso VII. — 106. K. G. Ljunggren i Nord Tidskr. 1953, side 8. — 106 a. A. Houken: Håndbog i danske stednavne 1956 siger, at Hundborg 1231 hed Hunbjærg-Heret. — 107. Byen Rørik nord for Wismar kunne måske tyde på, at Hrøriks rige har ligget syd for Hreidgotaland II og har strakt sig et stykke østpå langs Tysklands nordkyst. — 108. Skjoldungsaga, kap. 10 (Halfdanus etiam ex quadom Sigrida Signyam Roam et Helgonem habuit). — 109. Der findes tre -levbyer. Men de stammer alle fra en senere tid. — 110. I Østerleden fælder Starkad Visinn, Hama og Vazi. Vazi kan være navngivet efter Vadja-kilen ved bunden af Finske Bugt. Hama kan svare til Tavasterfolket, også kaldet Hæme, og Visinn til folket nordpå mod Det hvide Hav, kaldet Vizu af araberne, Ves af prøjserne og Vizzu af Adam af Bremen.

111. Saksos 2. bog. — 112. »vitte« opfattes allerede af Bugge som kommende af et verbum »vitta«, der ikke kendes af Oldnordisk Ordbog og i Lex Poet. kun kendes netop fra dette citat, hvor det kendte verbum »magna« ville passe bedre! Mon man ikke kan se bort fra denne opfindelse af et nyt ord? Jeg mener, at »vitte« ganske simpelt må opfattes som impf. af det velkendte »vita« (= irettesætte, vanære og protestere, ganske særligt mod skikke i kongsgården!) — 113. Arkiv for Nordisk Filologi XII, 281. — 114. Helge Hundingsbane I, 47. — 115. do 21. — 116. Bugge Helgedigtningen, 1896, side 143. — 117. Efter Bugges mening af en nordmand, bosat i England. — 118 N. M. Petersens Annaler 1836—37, s. 240. — 118 a. Enten drejer det sig om varnaver, og i så fald er der tale om Warnemünde, eller der er tale om variner, som formentlig må søges vest for brønderne og Femern. I begge tilfælde angiver Varinsfjord en vestlig kurs. Se Bugge: Helgedigtningen 1896, side 134—5. — 119. Voluspå 4,5 og 14,6. — 119 a. Bugge: Helged. 1896, fodnote side 14—15. — 120. At Odin opfattes som blodhævnens gud, ses bl. a. af Helge Hundingsbane II, 34: einn veldr Odinn ollo bolvi, thvi at med sifiungom sakrunar bar.

121. Grimnismal v. 28. F. Jonsson: gylfaginning, 1902, side 11. — 122.

Grimnismal 5. — 123. Hos forskellige kommentatorer har jeg fundet følgende forslag til oversættelse af Ividjur: 1. troldekvinder, 2. skovkvinder, 3. skadelystne hekse, 4. Heimdals ni mødre (Bugge), 5. verdensrum i træet (Müllenhoff), 6. store strækninger (F. Jonsson), 7. liggendefæ (Axel Koch), 8. skibspanter som verdenspiller (samme), 9. rodgrene (Bjørn M. Olsen, Nordal, M. Larsen). — 124. Arb. f. Nord. Oldk. 1902, side 188. — 125. Bugge Helged. 1896, side 193.

Tiden før folkevandringen

(410 – 430)

-
1. Brondinger:

---

  2. Glommere: Hjørvard, far til: Hedin I (=Hadding) og Helge I (=Gram)

---

  3. Rugiere: Hogne, far til Hilde

---

  4. Hreidgotaland I: Rig, Erna, Danp, Dan, Harald (far til Helga)
Heidrek (i Østprøjsen)

---

  5. Hunaland og andre lande i Vestrusland: Humle, Hløder (søn af
Heidrek), Hunar? Høfund g.m. Hervar (=Humle=Olmer?)

---

  6. Holmgard: Gapt, Humal   Hrollaugr

---

  7. Saksen Myrgingerne:

---

  8. Freysland Hadbarderne: Fredfrode, Fridlejf I   Frode Fredegod

---

  9. Hreidgotaland II (i Sydangel): Hrørek

---

  10. (Nord)angel: (Woden), Wothegeat, Waga, Wiglaeg, Wermund. Uffe
(=Horvendel) (=Fenge) (=Viglet)   (Ubbe)

---

  11. Nordriget: (nord for Angel):

---

  12. Fyn

---

  13. Nørrejylland:

---

  14. Sydsjælland: Sigtrygg (dræbt af Gram), Sigvald (far til Sigrid-Syrde)
(Gram=Helge I)

---

  15. Nordsjælland:

---

  16. Horns Herred:

---

  17. Gøterne: Arngrim, far til Angantyr I, far(?) til Hervar (se under 5)

---

  18. Sveerne: Domalde, Domar, Dyggve, Dag, Agne, Alrek og Erik,
Alv og Yngve, af kongeslægt: Ubbe (se under 10)

---

  19. Norge

  - 20.
-

Folkevandringstidens højdepunkt

(ca. 430 – 450)

-
1. Breca

---

  2. Hedin I   Helge I   Hjarrande, far til Hedin II og Helge II
(=Hadding) (=Hundingsbane) (=Hjarne)   (=Hodbods bane)

---

  3. Hogne (far til Hilde), flygter til Nordriget.

---

  4. flyttes til Hreidgotaland II syd for Reide å.
Heidrek = Dan (til Hreidg. II) Angantyr til Nordangel

---

  5. Hlöder til Hreidgotaland II, Attila (til myrgingerne i Saksen)

---

  6. Huglejk og Hake til Upsala. Unimund følger Attila til myrgingerne.
Hans svigersøn Huldin senere til Upsala.

---

  7. Attila (røver Áluf og Ursula =Yrsa). Indsætter sin søn Hermod?

---

  8. Fredegod, Frovin, Folkvad (=Folke), Fin g.m. Hildeborg,
Attila inds. Hjarne

---

  9. Dan (=Heidrek), Hlöder (Dans søn).....Hredel

---

  10. Uffe, Hunding (=Skjold?), Angantyr

---

  11. Hader, Grim, Gevar

---

  12. Urbefolkningen: Brodde, Bilde, Bugge, Fanning, Gunholm
Hunnerkonge: Hane

---

  13. Hjarne (se under 8)

---

  14. Siger (far til Signe), Hagbard, Sigvald, Hake I og II, Hunding, Helge I

---

  15. Haldan (=Huldin fra Upsala, se under 6 og 18)

  - 16.

  - 17.

---

  18. Huglejk, Hake (fra 6), Aun, Attila (fra 7) Haldan (fra 6), Egil, Ále (fra 19)

---

  19. Saur (hunnerkonge), Gunnar (fra gøterne, sendt af Haldan),
far til Grim, Ále

  - 20.
-

Tiden efter folkevandringen

(450 – 500)

-
- 1.

  - 2.

  - 3.

---

  4. Dan Heidrek vender tilbage og kæmper mod hunnerne i syd

  - 5.

  - 6.

---

  7. Sverting (= Surt) dræber Frode, far til Ingjalds første brud

---

  8. Fridlejf II, Frode Fræge f. 443, Ingjald f. 463, Forsete (Balder)

---

  9. Hredel, far til Hød og Huglejk, fosterfar til Balder (søn af Attila?)

---

  10. Angantyr bekæmpes først af Hløder, så af Huglejk

---

  11. Hød (vest) og Balder (øst), siden Hrollaugr og Hogne (ca. 480)

---

  12. Helge erobrer Thurø fra Fyns konge (Hane?)

---

  13. Hjarne

---

  14. Helge II, Sivard

---

  15. Haldan, Hroar, (Hrolf søn af Helge I)

---

  16. Hjervard, søn af Halfdan

  - 17.

  - 18.

  - 19.

  - 20.

Starkad 25, 144, 155, 158, 169–193
Storværk 155, 170
Surt, se Sverting
Sverting 16, 173, 179, 186, 215
Svåvner 117–119
Syrde, se Sigrid

Tunne 172
Tyrting 94–94, 112

Ubbe, se Uffe
Uffe 44–45, 94–95, 102–107, 109
Ullr 62

Uptar, se Ottar
Ursula 68–69, 120–124

Vermund 44–45, 106 ff
Willibrord 36

Yngve 28–29
Yngvin 36
Yrsa, se Ursula

Ørvarod 92

Ale I og II 160–162, 171 ff
Alof 30–32, 80, 119–124

INDHOLD

Forord	5
<i>1. del: Urbefolkningen, lande, levevis og konger:</i>	
1. Landet	9
2. Hadbarderne	12
3. Østerleden	18
4. Folket	21
5. Kongerne	37
<i>2. del: Hunner og daner, landets hårdeste tid:</i>	
1. Det var kineserne, der begyndte	51
2. Guder og mennesker	56
3. Hunnernavne i nordisk mytologi	59
4. Snorres rute er rigtig	66
5. Fredegods hunnerkrig	69
6. Hreidgotaland I	76
7. Runernes vandring	82
7a. Negkultens vandring	86
7b. Hesteofringens vandring	88
8. Hreidgotaland II	89
8a. Arngrims slægt	92
8b. Dan Heidrek	93
8c. Landet skifter plads	98
9. Uffe og sveerne i Angel	102
10. Hunnerkrigen ved Eidern	108
11. Skjoldunger?	113
12. Attila hos myrgingerne	117
13. Attila erobrer Norden	124
14. Geater og sveer	129
15. Hød og Balder	135
16. Østdanerne	143
17. Halfdan	145
18. Sjælland	150
<i>3. del: Den sidste skanse, hadbarderrigetets undergang:</i>	
1. Fridlejf og Frode	167
2. Hævneren	174
3. Den store inspirationskilde	185

3 a. Den første folkekamp	193
3 b. Den anden folkekamp	200
3 c. Helge angriber	212
4. Vølvens Spådom	217
5. Vølvens spådom er dansk	225
6. Helgekvadene	234
Efterord	236
Sagnvurdering	238
Noter og henvisninger	240
Oversigt	246
alfabetisk register	249

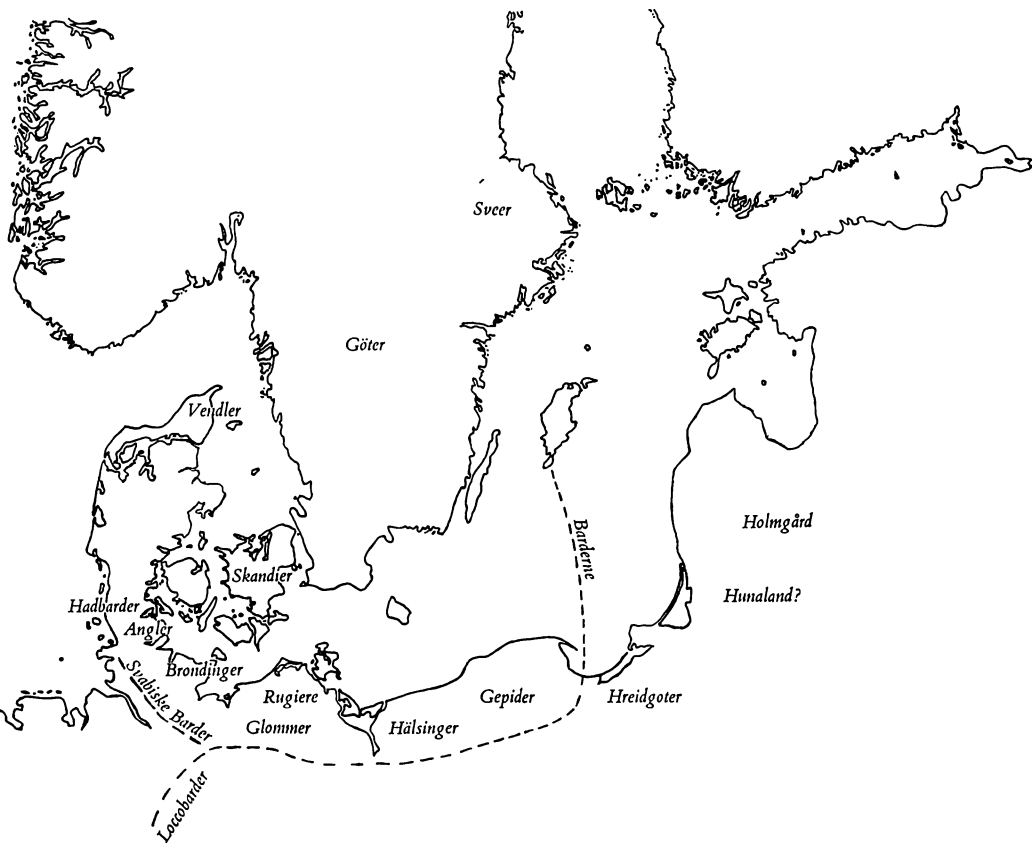

Fig. 1

DANMARKS DAAB

Peter Grove har taget den danske sagnhistorie op til en nøje undersøgelse for at finde frem til en eventuel kerne af historisk sandhed bag sagnene, for som han siger: hvert enkelt sagn er forkert, fordi der er gået 7-800 år fra begivenhederne til nedskrivningen, men hvert enkelt sagn indeholder sikkert også en kerne af historisk ægthed.

Forfatteren benytter sig både af stednavne- og personnavneforskningen og kommer til et forbløffende resultat, der vender op og ned på alt, hvad man hidtil har troet at vide om vor fortid, nærmere betegnet det 5. århundrede. Det lykkes ham efterhånden at danne sig et klart billede af hele handlingsforløbet i denne hidtil aldeles ukendte periode af Danmarks-historien. Han ser selve den berygtede og frygtede hunnerkonge Attila ride op gennem Sønderjylland, over Fyn og Sjælland til Sverige. Han ser skarer af goter komme i hans fodspor og gøre sig til herrer i landet. Det var disse gotiske stammer, som fik navnet daner og kom til at give Danmark sit navn. Danmarks dåb skete ikke ved vandøsning, men under blodsudgydelse.

DANMARKS DAAB er en både fængslende og inciterende beretning. Store partier sluges som en detektivroman, og faktisk optræder Peter Grove som en veritabel detektiv på sagnhistoriens område.

BRANNER OG KORCH

Hft. kr. **24,25** b. kr. 29,50
i. o.